שו״ת · ראשונים · רשב״א

שו"ת הרשב"א חלק ז

רבנו שלמה אבן אדרת [הרשב"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שו"ת הרשב"א חלק ז

רבנו שלמה אבן אדרת [הרשב"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שות-הרשבא-חלק-ז/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

תוכן העניינים

תשובה א 12
תשובה ב 12
תשובה ג 12
תשובה ד 12
תשובה ה 12
תשובה ו 12
תשובה ז 13
תשובה ח 13
תשובה ט 13
תשובה י 13
תשובה יא 13
תשובה יב 13
תשובה יג 14
תשובה יד 14
תשובה טו 14
תשובה טז 14
תשובה יז 14
תשובה יח 15
תשובה יט 15
תשובה כ 15
תשובה כא 15
תשובה כב 16
תשובה כג 16
תשובה כד 16
תשובה כו 17
תשובה כז 17
תשובה כח 17
תשובה כט 17
תשובה ל 17
תשובה לא 17
תשובה לב 17
תשובה לג 17
תשובה לד 17
תשובה לה 18
תשובה לו 18
תשובה לז 18
תשובה לח 18
תשובה לט 18
תשובה מ 19
תשובה מא 19
תשובה מב 19
תשובה מג 19
תשובה מד 19
תשובה מה 19
תשובה מו 19
תשובה מז 20
תשובה מח 20
תשובה מט 20
תשובה נ 20
תשובה נא 20
תשובה נב 21
תשובה נג 22
תשובה נד 22
תשובה נה 22
תשובה נו 23
תשובה נז 23
תשובה נח 23
תשובה נט 23
תשובה ס 23
תשובה סא 23
תשובה סב 24
תשובה סג 24

תשובה סד 24
תשובה סה 24
תשובה סו 24
תשובה סז 24
תשובה סח 24
תשובה סט 24
תשובה ע 25
תשובה עא 25
תשובה עב 25
תשובה עג 25
תשובה עד 25
תשובה עה 25
תשובה עו 25
תשובה עז 25
תשובה עח 25
תשובה עט 26
תשובה פ 26
תשובה פא 26
תשובה פב 26
תשובה פג 26
תשובה פד 26
תשובה פה 26
תשובה פו 27
תשובה פז 27
תשובה פח 27
תשובה פט 27
תשובה צ 27
תשובה צא 27
תשובה צב 28
תשובה צג 28
תשובה צד 28
תשובה צה 28
תשובה צו 29
תשובה צז 29
תשובה צח 29
תשובה צט 29
תשובה ק 29
תשובה קא 29
תשובה קב 29
תשובה קג 29
תשובה קד 30
תשובה קה 30
תשובה קו 30
תשובה קז 30
תשובה קח 30
תשובה קט 30
תשובה קי 31
תשובה קיא 31
תשובה קיב 31
תשובה קיג 31
תשובה קיד 31
תשובה קטו 32
תשובה קטז 32
תשובה קיז 32
תשובה קיח 32
תשובה קיט 32
תשובה קכ 32
תשובה קכא 32
תשובה קכב 33
תשובה קכג 33
תשובה קכד 33
תשובה קכה 33
תשובה קכו 33
תשובה קכז 33

תשובה קכח 33
תשובה קכט 34
תשובה קל 34
תשובה קלא 34
תשובה קלב 34
תשובה קלג 34
תשובה קלד 34
תשובה קלה 35
תשובה קלו 35
תשובה קלז 35
תשובה קלח 35
תשובה קלט 35
תשובה קמ 36
תשובה קמא 36
תשובה קמב 36
תשובה קמג 37
תשובה קמד 37
תשובה קמה 37
תשובה קמו 37
תשובה קמז 38
תשובה קמח 38
תשובה קמט 38
תשובה קנ 38
תשובה קנא 38
תשובה קנב 38
תשובה קנג 39
תשובה קנד 39
תשובה קנה 39
תשובה קנו 39
תשובה קנז 40
תשובה קנח 40
תשובה קנט 40
תשובה קס 41
תשובה קסא 42
תשובה קסב 43
תשובה קסג 43
תשובה קסד 44
תשובה קסה 44
תשובה קסו 44
תשובה קסז 44
תשובה קסח 44
תשובה קסט 45
תשובה קע 45
תשובה קעא 45
תשובה קעב 45
תשובה קעג 45
תשובה קעד 45
תשובה קעה 45
תשובה קעו 45
תשובה קעז 45
תשובה קעח 46
תשובה קעט 46
תשובה קפ 46
תשובה קפא 47
תשובה קפב 47
תשובה קפג 47
תשובה קפד 47
תשובה קפה 47
תשובה קפו 47
תשובה קפז 47
תשובה קפח 47
תשובה קפט 47
תשובה קצ 48
תשובה קצא 48

תשובה קצב 49
תשובה קצג 49
תשובה קצד 49
תשובה קצה 49
תשובה קצו 49
תשובה קצז 49
תשובה קצח 49
תשובה קצט 49
תשובה ר 49
תשובה רא 49
תשובה רב 50
תשובה רג 50
תשובה רד 50
תשובה רה 50
תשובה רו 50
תשובה רז 50
תשובה רח 50
תשובה רט 50
תשובה רי 50
תשובה ריא 50
תשובה ריב 51
תשובה ריג 51
תשובה ריד 51
תשובה רטו 51
תשובה רטז 51
תשובה ריז 52
תשובה ריח 52
תשובה ריט 52
תשובה רכ 52
תשובה רכא 52
תשובה רכב 52
תשובה רכג 52
תשובה רכד 52
תשובה רכה 52
תשובה רכו 52
תשובה רכז 53
תשובה רכח 53
תשובה רכט 53
תשובה רל 53
תשובה רלא 53
תשובה רלב 53
תשובה רלג 53
תשובה רלד 53
תשובה רלה 53
תשובה רלו 54
תשובה רלז 54
תשובה רלח 54
תשובה רלט 54
תשובה רמ 55
תשובה רמא 55
תשובה רמב 55
תשובה רמג 55
תשובה רמד 55
תשובה רמה 56
תשובה רמו 56
תשובה רמז 56
תשובה רמח 56
תשובה רמט 56
תשובה רנ 56
תשובה רנא 57
תשובה רנב 57
תשובה רנג 57
תשובה רנד 57
תשובה רנה 57

תשובה רנו 57
תשובה רנז 57
תשובה רנח 57
תשובה רנט 58
תשובה רס 58
תשובה רסא 58
תשובה רסב 58
תשובה רסג 58
תשובה רסד 58
תשובה רסה 59
תשובה רסו 59
תשובה רסז 59
תשובה רסח 59
תשובה רסט 59
תשובה רע 60
תשובה רעא 60
תשובה רעב 60
תשובה רעג 61
תשובה רעד 61
תשובה רעה 61
תשובה רעו 61
תשובה רעז 61
תשובה רעח 62
תשובה רעט 62
תשובה רפ 62
תשובה רפא 62
תשובה רפב 62
תשובה רפג 62
תשובה רפד 62
תשובה רפה 63
תשובה רפו 63
תשובה רפז 63
תשובה רפח 64
תשובה רפט 64
תשובה רצ 64
תשובה רצא 64
תשובה רצב 64
תשובה רצג 65
תשובה רצד 65
תשובה רצה 65
תשובה רצו 66
תשובה רצז 66
תשובה רצח 67
תשובה רצט 67
תשובה ש 68
תשובה שא 68
תשובה שב 68
תשובה שג 68
תשובה שד 68
תשובה שה 68
תשובה שו 68
תשובה שז 68
תשובה שח 69
תשובה שט 69
תשובה שי 69
תשובה שיא 69
תשובה שיב 69
תשובה שיג 69
תשובה שיד 70
תשובה שטו 70
תשובה שטז 70
תשובה שיז 71
תשובה שיח 71
תשובה שיט 71

תשובה שכ 71
תשובה שכא 72
תשובה שכב 73
תשובה שכג 73
תשובה שכד 74
תשובה שכה 74
תשובה שכו 74
תשובה שכז 74
תשובה שכח 75
תשובה שכט 75
תשובה של 75
תשובה שלא 75
תשובה שלב 76
תשובה שלג 76
תשובה שלד 76
תשובה שלה 76
תשובה שלו 76
תשובה שלז 77
תשובה שלח 77
תשובה שלט 77
תשובה שמ 77
תשובה שמא 78
תשובה שמב 78
תשובה שמג 78
תשובה שמד 79
תשובה שמה 79
תשובה שמו 80
תשובה שמז 80
תשובה שמח 80
תשובה שמט 80
תשובה שנ 81
תשובה שנא 82
תשובה שנב 82
תשובה שנג 82
תשובה שנד 84
תשובה שנה 84
תשובה שנו 84
תשובה שנז 85
תשובה שנח 86
תשובה שנט 86
תשובה שס 86
תשובה שסא 86
תשובה שסב 86
תשובה שסג 86
תשובה שסד 86
תשובה שסה 87
תשובה שסו 87
תשובה שסז 87
תשובה שסח 87
תשובה שסט 87
תשובה שע 87
תשובה שעא 87
תשובה שעב 87
תשובה שעג 87
תשובה שעד 88
תשובה שעה 88
תשובה שעו 88
תשובה שעז 88
תשובה שעח 88
תשובה שעט 88
תשובה שפ 88
תשובה שפא 88
תשובה שפב 90
תשובה שפג 90

תשובה שפד 90
תשובה שפה 91
תשובה שפו 91
תשובה שפז 91
תשובה שפח 91
תשובה שפט 91
תשובה שצ 91
תשובה שצא 92
תשובה שצב 92
תשובה שצג 92
תשובה שצד 92
תשובה שצה 93
תשובה שצו 93
תשובה שצז 96
תשובה שצח 96
תשובה שצט 98
תשובה ת 99
תשובה תא 100
תשובה תב 101
תשובה תג 101
תשובה תד 104
תשובה תה 104
תשובה תו 104
תשובה תז 104
תשובה תח 104
תשובה תט 105
תשובה תי 105
תשובה תיא 106
תשובה תיב 106
תשובה תיג 106
תשובה תיד 106
תשובה תטו 108
תשובה תטז 108
תשובה תיז 108
תשובה תיח 108
תשובה תיט 108
תשובה תכ 109
תשובה תכא 109
תשובה תכב 110
תשובה תכג 110
תשובה תכד 110
תשובה תכה 110
תשובה תכו 111
תשובה תכז 112
תשובה תכח 112
תשובה תכט 112
תשובה תל 112
תשובה תלא 112
תשובה תלב 113
תשובה תלג 113
תשובה תלד 113
תשובה תלה 113
תשובה תלו 113
תשובה תלז 114
תשובה תלח 114
תשובה תלט 114
תשובה תמ 115
תשובה תמא 115
תשובה תמב 116
תשובה תמג 116
תשובה תמד 116
תשובה תמה 116
תשובה תמו 117
תשובה תמז 117

תשובה תמח 117
תשובה תמט 118
תשובה תנ 118
תשובה תנא 119
תשובה תנב 119
תשובה תנג 119
תשובה תנד 119
תשובה תנה 120
תשובה תנו 120
תשובה תנז 120
תשובה תנח 120
תשובה תנט 120
תשובה תס 120
תשובה תסא 121
תשובה תסב 121
תשובה תסג 121
תשובה תסד 121
תשובה תסה 121
תשובה תסו 122
תשובה תסז 122
תשובה תסח 122
תשובה תסט 122
תשובה תע 122
תשובה תעא 122
תשובה תעב 123
תשובה תעג 123
תשובה תעד 123
תשובה תעה 123
תשובה תעו 123
תשובה תעז 123
תשובה תעח 124
תשובה תעט 125
תשובה תפ 125
תשובה תפא 125
תשובה תפב 126
תשובה תפג 126
תשובה תפד 126
תשובה תפה 126
תשובה תפו 126
תשובה תפז 127
תשובה תפח 127
תשובה תפט 127
תשובה תצ 127
תשובה תצא 127
תשובה תצב 128
תשובה תצג 128
תשובה תצד 128
תשובה תצה 128
תשובה תצו 129
תשובה תצז 129
תשובה תצח 129
תשובה תצט 129
תשובה תק 130
תשובה תקא 130
תשובה תקב 130
תשובה תקג 137
תשובה תקד 138
תשובה תקה 138
תשובה תקו 138
תשובה תקז 139
תשובה תקח 139
תשובה תקט 139
תשובה תקי 140
תשובה תקיא 140

תשובה תקיב 140
תשובה תקיג 141
תשובה תקיד 141
תשובה תקטו 141
תשובה תקטז 142
תשובה תקיז 143
תשובה תקיח 143
תשובה תקיט 144
תשובה תקכ 144
תשובה תקכא 144
תשובה תקכב 145
תשובה תקכג 145
תשובה תקכד 145
תשובה תקכה 145
תשובה תקכו 146
תשובה תקכז 146
תשובה תקכח 147
תשובה תקכט 148
תשובה תקל 149
תשובה תקלא 150
תשובה תקלב 151
תשובה תקלג 152
תשובה תקלד 154
תשובה תקלה 155
תשובה תקלו 157
תשובה תקלז 158
תשובה תקלח 159
תשובה תקלט 160
תשובה תקמ 161

תשובה א

(במיוחסות להרמב"ן סי' קצ"ח).

תשובה ב

(ח"א סי' קפ"ח).

תשובה ג

(במיוחסות סי' קצ"ג ובח"א סי' ק"ץ ותשנ"ד):

תשובה ד

א [1]עוד נשאל מי שנשבע שלא ישחוק בקוביא לזמן ידוע ובא לישאל על נדרו ואומר שמתירא שמא יתקפנו יצרו ולא יוכל להעמיד עצמו ונמצא עושה שתים רעות שוחק ועובר על שבועתו:

ב תשובה מסתברא דאין נזקקין לו שחוק בקוביא עבירה היא ואין מתירין לו את הנדר לעבור ואם מפני שלא יכשילנו יצרו לעבור שבועתו ישביע את יצרו ואין אומרים לאלו שיזדקקו לעבירה קטנה כדי שלא יעשה הוא עבירה גדולה מיהו אם התירו נראה לרשב"א ז"ל שמה שעשו עשוי בדיעבד.[2] והר' שם טוב פלכו נ"ר אומר שלא הותר בדיעבד והוכיח בראיות:[3]

תשובה ה

(בח"א סי' ר"ח):

תשובה ו

(בח"א סי' ריא):

[1]א"ה היא באה בח"א סי' תשנ"ו עד תיבת גדולה וכן הובאה בס"ס שבלי הלקט אך סיום התשובה איננה שם. וע' לה"ה בתשו' מהר"י מברונא סי' קס"ה.

[2][רמ"ל] עי' בשה"ג ח"א מער' ש' אף על גב דמרן בב"י יו"ד סי' רכ"ח העתיק היה נראה לרשב"א ומזה דקדק הכנה"ג דהרשב"א חזר מדעתו והוא בשה"ג דחה דבריו מזה שמצא כתוב באלו התשובות נראה לרשב"א ומזה וכדומה לזה יבין הקורא ליתן שבח ותהלה ליושב תהלות על שזכינו לראות אלו התשו' יקרי המציאות כנודע לכל מי שיש לו לב וחפץ בקניות החכמה והדעת.

[3]א"ה סיום תשוב' זאת הביאה הרב"י סי' רכ"ח בשם קיצור תשו' הרשב"א.

תשובה ז

(בח"א סי' רי"ד):

תשובה ח

(במיוחסות סי' רי"ב):

תשובה ט

עוד נשאל מי שנשא אשה בערב יום טוב ובאו לו פנים חדשות ביום טוב אם מברכים שבעה ברכות[5] והשיב דאסור לעשות סעודת נישואין במועד[4] וכדאיתא במ"ק (ד' ח) מפני ששמחה היא לו ומיהו אם נכנסו לו פנים חדשות מעצמן אפשר שמברכין ברכת חתנים לפי שחתן טעון ברכה כל שיש פנים חדשות אפשר לומר שאין מבטלין הברכה משום שמחת המועד:

תשובה י

(במיוחסות סי' רע"ד):

תשובה יא

(שם סי' ר"ו):

תשובה יב

(לקמן סי' קפ"ד והיא בח"א סי' תנ"א):

[4] [רמ"ל] עי' במג"א סי' תקמ"ו מה שהקשה על הב"י שהביא דברי הרשב"א דסתרי אהדדי וכתב עלה וכיון דמילי דרבנן הוא נקטינן לקולא ועלה הקשה הגמ"א [המג"א] מתוס' שהוכיחו דהיא דרשה גמורה דאורייתא והנה ראיתי בברכ"י שם שכתב לתרץ זה דהב"י קאי על סעודת נשואין שהיא דרבנן ומ"ש התוס' שהיא דאוריי' היינו איסור נשואין במועד זת"ד ולע"ד נראה דלא נעלם דבר זה ח"ו מהמג"א אלא דס"ל להמג"א כמ"ש התוס' בכתובות מ"ז ד"ה דמסר לה דאיסור לישא ביום טוב אינו אלא בנשואין עם סעודה וא"כ משמע דאיסור סעודת נשואין ביום טוב היא מדאוריי' ואיך כתב הב"י דנקטינן לקולא זהו מה שנ"ל בדעת המג"א וכן הבין בדעת התוס' הנ"ז בשיוכה"ג א"ח סי' תרס"ט ועפי"ז מצא שם מקום שיהיו באפשר להיות נמצא חתן בש"ת שיקרא ח"ת ועפי"ז נדחה מ"ש שם הברכ"י בד"ה והעיקר דמדרבנן מודו התוס' דאסור גם נשואין בלא סעודה יע"ש דהביא ראיה לדבריו מדברי המהרש"א דשם וחידוש על שכנה"ג שלא העיר מזה ועל הברכ"י יש לתמוה על שלא הזכיר לדברי שכנה"ג ולדברי מהרש"ל דשם שהבין בהתוס' כשה"ג.

[5] הביאה הרב"י בא"ח סי' תקמ"ו.

תשובה יג

(בח"א סי' רמ"ו):

תשובה יד

(במיוחסות סי' ר"ח):

תשובה טו

[6] עוד השיב שאומרים זמן בשני ימים טובים של גליות דכשתי קדושות הן ומספיקא עושין ב' ימים ואפי' בראש השנה נמי אומרין זמן בשניהם.[7] דאע"ג דקדושה אחת היא וכיומא אריכתא דמי מכל מקום אף הוא מן הדין אין עושין ב' ימים וכן נהגנו במקומותינו אנו ואבותינו:

תשובה טז

(ח"א סי' תפ"א):

תשובה יז

[8] עוד נשאל מי שנשבע לעשות מלאכה פלונית עד זמן פלוני ולא נזדמן לו לעשותה עד יום האחרון של אותו זמן ואותו יום בא בשבת ואי אפשר לעשותה בשבת ויש לו פתחים

[6] הביאה הרב"י בא"ח סי' ת"ר.

[7] [רמ"ל] צ"ע כיצד דעת רבינו לענין זמן דשופר ביום ב' דהא בש"ע סי' ת"ר פסק דאומרים זמן בקידוש ולא בשופר ויע"ש בב"י ובס' בית דוד שכתב טעם לחלק בין קידוש לשופר אמנם מלולב דיו"ט ב' שאין מברכין זמן אין להקשות דהא אמרי' בפ' לולב וערבה העושה לולב לעצמו אומר ברוך שהחיינו דמבואר מזה דבשעת עשייה צריך לברך אלא רק שאנו מסדרין אותו בשעת נטילה כברכת עשיית סוכה דאמרי' שם אמר רב אשי חזינא לרב כהנא דקאמר לכולהו אכסא דקדושא והנראה לע"ד ליישב דעת מרן המחבר בשני אופנים משום דזמן דקידוש שהוא על יום טוב הוא חשיב מזמן דשופר יען דזמן דקידוש יש לו אסמכתא בקרא מריבוי דתיבת וגם כמ"ש בעירובין מ':. ועוד יש ליישב עפ"י מאי דתנן בר"ה ד' ל' דנוהגין אותו היום קדש פירש"י דמשחשיכה לילי כ"ט נהגו קדש דשמא יבאו עדים ביום קודם המנחה ויקדשוהו ב"ד זה היום הוא יום שלשים ונמצא שהלילה הזה (ר"ל משחשיכה לילי כ"ט) הוא יום טוב כו' וא"כ בודאי שהיו מקדשין בלילה על הכוס ואומרים ברכת זמן עליו וכאשר נתאחרו העדים עד אחר המנחה ולא היו מקבלין אותן אזי הצריכו לומר קידוש וזמן פעם שנית משא"כ בשופר דבאפשרי להמתין מלתקוע עד שיבאו עדים דהא כל היום כשר לשופר כדתנן במגילה כ' וכאשר באו אחר המנחה בודאי דלא היו תוקעין אותו היום דהגם דגומרין בו קדש מ"מ זה אינו אלא לענין איסור מלאכה כדמשמע שם מפירש"י וכמ"ש התוס' במנחות ק' ד"ה שני ימים דזה אינו אלא חומרא בעלמא יע"ש וא"כ נמצא דבזמן הבית לעולם לא תקעו שני ימים והנה כתבו הפוסקים בטעם שאין מברכין זמן על ספה"ע משום שהוא זכר לחרבן ביהמ"ק והן ה"נ בשופר ביום ב' הואיל דבזה"ב לא היו תוקעין אלא יום אחד א"כ התקיעה דיום השני הוא כעין גורם זכר לחרבן משא"כ בקדוש דגם בזה"ב היו לפעמים מברכין בשני הימים וכמ"ש ולכן היטיב לראות מרן המחבר לחלק בין זמן דקדוש לזמן דשופר:.

[8] הלא קצי"ר הובאה בב"י א"ח סי' שמ"א.

להתיר נדרו, נשאלין אפילו בשבת. מי הוי כהפרת נדרים דנשאלין אפי' בשבת למ"ד דהפרת נדרים אינה מעת לעת ואפי' שלא לצורך השבת (שבת קנ"ז) או דילמא להתיר נדרים שבות בעלמא הוא ושבות קל הוא שלא התירוהו אלא לצורך השבת ומה כדי לאכול בשבת מה שאסר על עצמו התירו שלא לעבור על שבועת בטוי החמורה לא כ"ש. וא"ת הרי יכול להתיר לעקור ומאן לימא לן דלא לימות דלשמא מת לא חיישינן לשמא ימות חיישינן (גיטין כ"ח) וכן לבקיעת הנוד אפילו למ"ד יש ברירה (שם כ"ה) והילכך נשאלין מוטב ידחה שבות כזה ולא יעבור הבטוי החמור:

תשובה יח

א [9]עוד נשאל מי שנדר מתוך הכעס על דעת רבים שלא יהנה שום הנאה מאביו ועכשיו מתחרט אם יש לו פתח:

ב והשיב מסתברא שבזה נשאל ומתירין לו ואפי' לדברי ר"ת ז"ל דזו דבר מצוה הידועה לכל היא שהכעס גורם להחציף עצמו לכעוס ולנדור מאביו ובמקום כזה ראוי להתיר וכל שכן שיש לסמוך בשעת הדחק על הגדולים המתירין:

תשובה יט

(בח"ג סי' רנ"ה):

תשובה כ

א [10] עוד כתב וזה לשונו שאלת הא דאמרינן בפרק כל שעה (ל"ג) גבי תרומת חלה בפסח שלא היתה לה שעת הכושר היכי דמי כגון דאחמיץ במחובר האיך המחובר בא לידי חימוץ שהרי אין לך תבואה שלא נפלו עליה מים במחובר:

ב תשובה ההיא שנתבשל לגמרי במחובר ואינה צריכה כלל ליניקה וכל שנתיבש לגמרי במחובר כמאן דמנחא בכדא דמיא ומקבלת חימוץ אם ירדו עליה גשמים:[11]

תשובה כא

א [12] עוד נשאל כהן שנשא גרושה ועודה תחתיו ויש לו בנים ממנה מהו לעלות לס"ת

[9]הביאה הרב"י ביו"ד סי' רכ"ח.
[10]הביאה הרב"י בא"ח סי' תס"ז.
[11]ן[רמ"ל] (ע' בש"ע ס' תס"ז ובשו"ת פנות הבית סי' י"ח וי"ט).
[12]רמזה מ' ב"י בא"ח סי' קכ"ח.

במקום כהן:[13]

ב תשובה כהן שנושא אשה בעבירה זרעו מחולל אבל הוא אינו מחולל אבל כופין אותו ואפי' בשוטים עד שיגרש וכדאמ' ביבמות (דף פ"ח) דאם לא רצה כופין אותו שנאמר וקדשתו אפי' בעל כרחו וכל שלא גירש אין נוהגין בו קדושה דתנן בבכורות בפ' אלו מומין (ד' מ"ה) הנושא אשה בעבירה פסול עד שידיר הנאה ונראה דאפי' גרשה ואפי' מתה פסול עד שידיר הנאה מהנשים שאסור כהן ושידור על דעת רבים כדי שלא יוכל להתירו חכם וכדאיתא התם בגמ':

תשובה כב

(בח"ג סי' רע"א):

תשובה כג

(בח"ד סי' מ"ז):

תשובה כד

[14]עוד נשאל במי שנשבע לחבירו ליתן לו מנה בזמן פלוני וכשהגיע אותו זמן אמר לו הרויח לי הזמן עד יום פלוני ואמר לו הרי את פטור ומותר עד אותו היום. והשיב דאחר שקבע זה זמן לנתינת המעות ועבר הזמן אינו חייב לאחר זמנו מכח שבועתו דהרי זה כנשבע לאכול ככר זה יום זה ולא אכלו דעבר על שבועתו כשעבר יומו ושוב אינו חייב לאוכלו ומה שהאריכו אותו אם יועיל אם לאו. אין כח בידו להאריכו כיון שהוא רוצה עדיין בקיום שטרו אלא אם כן התנה בפירוש בשעת השבועה שיוכל להאריכו ושיהיה פטור עד הזמן שקבע לו וכמו שכותבין בשטרי השבועות כאן ואם פטרו לגמרי לעולם ואמר הריני כאילו התקבלתי זה פשוט שהיא מותר:

[13][רמ"ל] זה בש"ע א"ח סי' קכ"ח סעי' מם וע"ע בחלקת מחוקק סי' ה' בכהן פ"ד שמותר בגרושה (והוא דלא כב"ש) ולענין שאר מצות כהונה מה דינו אם נחשב כזר או לא נשאר בצ"ע ואמנם לענין נ"כ אפשר דאין למנעו מטעם שכתב התוס' בשבת קי"א [קי"ח] דלא ידע ר"י מה איסור יש בזה [בזר] העולה לדוכן יע"ש ובשו"ת מהרי"ט ח"א סי' קמ"ט בד"ה ותמה אני לענין דברי התוס' הנז' ושם בעקרי הדברים שהשיב על המקילים בקדושתו של אהרן בטענת דברי הריב"ש בסי' צ"ד דכהנים שבזמנינו אין להם כתב היחוס אלא חזקה לבד דזה אינו טענה אלא לגבי אחרים כגון שזלזלו בו אבל לגבי עצמו אין כאן ספק דאסור בכל נשים הפוסלות בכהונה דמאחר שהוחזקו אבותיו וגם הוא עצמו בכהנים הרי המה נאמנים על עצמם יותר ממאה עדים וכן נראין דברי רבינו שאין לחלק בזה בין כהני זמנינו לכהני הש"ס.

[14]בקצירת האומר בח"א סי' תשל"ג וע' בח"ה סי' רכ"ח ולקמן סי' קנ"ט.

תשובה כו

(בח"א סי' תרמ"ו):

תשובה כז

(בח"א סי' ק"ט):

תשובה כח

(שם סי' קי"ג):

תשובה כט

(בח"ד סי' קע"ח):

תשובה ל

(ח"א סי' תקצ"א):

תשובה לא

(בח"א סי' ס"ז):

תשובה לב

(שם סי' תשס"ג):

תשובה לג

(בח"ה סי' קי"ח):

תשובה לד

א [15] עוד נשאל כלים המיוחדים לחפירת הקבר אם מותר להשתמש בהן בדבר שאינו צורך קבורה אם לאו ואם נשתמש בהן אם הוא חייב כמועל בהקדש. והשיב דבר פשוט הוא שאין מעילה בדברים אלו אלא בדברים המקודשים כבהמת קדשים וכלי שרת וקרדום של הקדש וכיוצא בזה וא"נ בקונמות למאן דאית ליה יש מעילה בקונמות אבל בדברים אלו דחולין גמורים נינהו אלא שאסור להשתמש שלא מדעת הגזברים

[15] קצהו תראה בח"א סי' צ"ז.

אבל מדעת הגזברים מותר שעל דעת הגזברים נקחים ועל דעתם נמסרים וכדגרסי' בפ"ק דבתרא (ח:) אמר אביי מריש לא הוה יתבי מדורות אמר אביי מריש הוה עביד מר תרי כיסי וכו' אמר רב אשי אנא אתנויי נמי לא צריכנא וכו' ע"כ:

ב עוד כתב וזה לשונו ואם יחיד הקדישה אפשר לומר שאי אפשר לצבור למוכרה ואף לכשתמצא לומר שאפשר להם למוכרה דוקא לדבר מצוה אבל לדבר הרשות לא כן כתבתי בפ"ק דבתרא אבל בית הכנסת לעולם מותר וכמו שכתבתי שם וצ"ע מה שכתוב כאן:

תשובה לה

(בח"ג סי' פ"ו פ"ז)

תשובה לו

(בח"ג סי' פ"ו פ"ז)

תשובה לז

(בח"ג סי' פ"ו פ"ז):

תשובה לח

א עוד אם יש לו מיחוש קבוע מזמן לזמן שמחמתו עולה למטה כל זמן המשך המיחוש אם חייב לברך. והשיב זה לשונו. כך נראין הדברים שכל חולה שעולה למטה מחמת אותו חולי כשעומד צריך לברך שכל העולה למטה כעולה לגרדום לידון שאומרי' לו הבא ראיה ותפטר ואין הפרש בין שיש לו מיחוש קבוע לבא מזמן לזמן ובין שאינו קבוע. דאדרבא כל שהוא קבוע יותר חזק ואף על פי שנעשה לו נס פעמים רבות וניצול הימנו מן השמים רחמוהו ולאו כל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא:

ב עוד כתב (במיוחסות סי' רס"ג):

תשובה לט

(בח"ד סי' ס"א):

[16] ככל הדברים האלה כתב הרב"י בא"ח סי' רי"ט משם תשו' הרא"ש ע"ש.

תשובה מ

עוד השיב בשטרי חוב משותפים בין שנים ושלשה שאין בית דין חולקי' חוב כנגד חוב לפי ששטרות אין גופן ממון שנשום אותן ויש עשיר שאינו פורע מחמת אלמותו ויש מתרושש ופורע מתוך הדחק ועוד דמילי נינהו ואין שומא במילי:

תשובה מא

[17] עוד השיב גר שחזר לסורו מחמת יראה וכן ישראל שנשתמד מחמת יראה אף על פי שחטא ישראל הוא אף שהיה לו ליהרג ואל יעבור מדכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל מ"מ כיון שמחמת יראה הוא עושה ר"ל מפחד שלא יהרגוהו כיון שאין עליו חיוב בב"ד בשביל כך שהרי מפחד שלא יהרגוהו עשה כן וכתיב וחי בהם ולא שימות בהם. ישראלים הם ושחיטתן מותרת ואין אוסרין יין במגען וכן מסור. אף על גב דאמרינן בברייתא בפרק השולח (גיטין ד' מ"ה) שאינו כשר לכתוב תפילין ומזוזות דכתיב וקשרתם וכתבתם כל שישנו בכתיבה ישנו בקשירה ופירש"י ז"ל דמסור אינו בקשירה שהרי פרק מעליו עול מצות אפי' הכי שחיטתן כשרה דנאמן על שאר איסורין עד כאן:

תשובה מב

(בח"א סי' פ"ד):

תשובה מג

(שם סי' פ"ה):

תשובה מד

(שם סימן אלף קפ"ח):

תשובה מה

(שם סי' קי"ט):

תשובה מו

(שם ק"ן):

[17] הביאה הרב"י ביו"ד סי' קי"ט.

תשובה מז

(בח"ב סי' רפ"ו באורך):

תשובה מח

(בח"א סי' קט"ו):

תשובה מט

(בח"א סי' י"ג):

תשובה נ

[18] עוד כתב מנודה שמת בנידויו ב"ד יכולים להתירו מההיא דר' אליעזר דעמד ר' עקיבא ואמר הותר הנדר וכן כתב רב מאיר ז"ל ומותר להתעסק בו דאי לא מתעסק בו הוי מוטל לפני הכלבים וסוקלין את ארונו בלבד אמרו. ועוד דלאחר מיתה אינו נהנה מכלום שנאמר שאסור להנותו וכן המתעסקין בו כמצותן מתעסקין ואינן נהנין ממנו. חדא שכבר מת ועוד דאפי' בחי דומיא דמת שאין נוטלין ממנו שכר מותר דומיא דמחזיר לו אבידתו ואין לדחות ולומר שהותר קודם פטירתו קאמר הא ליתא מדקאמר עמד ר' עקיבא ואמר הותר הנדר וכי לנדותו היינו צריכין בודאי אם התירוהו מחיים וחיה לאחר מיכן ובאו תלמידים ללמוד כבר נודע לכל שהתירו נדרו אלא ודאי עכשיו הוא שהתירו וכן שמענו משמו של ר' מאיר אלעפיא ז"ל ודייק לה מההוא דר' עקיבא:

תשובה נא

א שאלת מי שנדר ליתן פרוטה בכל יום צריך ליתן ביום ממש או אפי' בלילה[19]:.

[18] מרן ב"י ביו"ד סי' של"ג בבד"ה רמזה וע' בכנה"ג שם הגהט"ו סקל"ב.

[19] [רמ"ל] הנה ביו"ד סי' ר"כ כתב באומר קונם יין שאני טועם יום אסור כל מעל"ע ובאומר שאני טועם היום אינו אסור אלא עד שתחשך וא"כ בנידון זה שנדר ליתן בכל יום דינו כמו בשאני טועם יום דגם הלילה בכלל וכמו דס"ל לרבינו וטעם שהוכרחתי להגיה זה פה קודם סיום תשו' רבינו יען חזי הוית בשו"ת מוצל מאש סי' י"ח שהביא תשו' רבינו דמי שנדר ליתן פרוטה בכל יום צריך ליתן בין ביום ובין בלילה ונסתפק בלשון רבינו אם מה שאמר בין ביום הוא לאו דוקא אלא דר"ל בין כשנותן ביום ובין כשנותן בלילה יצא ידי נדרו או שבא לומר דמיד שהגיע הלילה חל עליו נדרו ומחויב ליתן תיכף יע"ש ברם מתשו' שבפה מבואר דעתו דס"ל כפן הא' דגם בנתינת לילה יצא ידי נדרו וכמ"ש בדעת הש"ע והוא משום דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם וא"כ גם רבינו שהשיב בזה משום דהולכין אחר לשון בנ"א דעתו כן דיוצא נדרו בנתינת הלילה וע' בהגה' א"ח סי' תקס"ב בקבל להתענות שני ימים רצופין דהלילה אינו בכלל אכן אפשר לחלק דסתם תענית אינו אלא ביום בלבד משא"כ בנתינת צדקה דאין כוונתו אלא שיתן בכל פעם בודאי דאין לחלק בין יום ללילה ואמנם דע דעפ"י הקבלה אין ליתן צדקה בלילה כמש"כ בפתח עינים בפ"ק דב"ק כי העידו על האר"י שלא נתן צדקה בלילה וסיום דבריו שם דאינו נכון לעשות כן אבל אין בזה איסור והעושה הנה שכרו אתו יע"ש וא"כ לפי"ז אם הנודר הוא ממארי דרזין יש לומר דדעתו לא

ב תשובה במה שכתוב יום אחד בתורה אינו אלא יום ממש אבל לשון בני אדם לילה ויום קורין יום ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם ושנינו בנדרים פ' קונם יין (נדרים דף ס') יום אחד שבת אחת שבוע אחד אסור מיום ליום כלומר וביום אחד אסור מעת לעת הנה שהלילה בכל לשון יום אחד גם בכתובים בהרבה מקומות יכללו הלילות בכלל ימים:

תשובה נב

(בח"א סי' צ"ג:)

הי' על נתינת לילה וצריך ליתן דוקא ביום אמנם דבר זה לא ס"ל לרבינו ואמנם נ"ל דכ"ע מודים דיש לו שכר גם בנתינה בלילה דהא ודאי דלא גרע זה מנתינה שלא לשמה ועכ"ז הבט וראה בס' בס' [תיבה זו כפולה בטעות] פרי קודש הלולים די"ב שכתב וז"ל קבלנו בשם הבעש"ט אשר פניה וגדלות לא יזיק לכוונת המקוה אחר שהמעשה גורמת בעצמה טהרה וכן הדין בצדקה ובצדקה מצינו סמך והיה מעשה הצדקה שלום עכ"ל ור"ל דבכל אופן שיהי' שכרו שלום והגם דדעת הפוסקים אינו כן וכמ"ש הרמ"א בסי' רמ"ט ואם מתפאר כו' מ"מ הא לדידהו מצוה זו נוהג בין ביום ובין בלילה כמ"ש בדעת רבינו וע"ש עוד בד' י"ד ע"ב שכתב דעכ"פ צריך שיכוון לשם טהרה ובודאי דה"ה גם בצדקה וא"כ יש לומר דאין סתירה מדברי הרמ"א יען דמיירי כשאינו מכוון לשם צדקה כלל אבל כשמכוון שפיר דמי והנה בדרך אגב ראיתי לבאר מאימתי הוי לילה מדאורייתא דהש"ע בסי' רס"א פסק כר"ת (בתוס' שבת ל"ה ד"ה תרי תילתי יע"ש והרי"ף והרמב"ם והרא"ש לא פירשו דעתם בזה) דשתי שקיעות יש ומתחילת שקיעה ראשונה שאין השמש נראית על הארץ עד התחלת שקיעה שניה הוא שיעור ג' מלין [מילין] ורביע (כל מיל הוא ח"י חלקים ששים בשעה) הוי יום גמור ואחר זה מתחיל ביה"ש הוא שיעור ג' רבעי מיל וככלות שיעור זה הוי לילה וס"ל (דהא שאמרו שם ג' כוכבים לילה) דזמן יציאת כוכבים אינו אלא אחר ד' מילין משקיעה ראשונה ועפי"ז צ"ל דמ"ש בש"ע בסי' רצ"ג שלא לעשות מלאכה עד ראות ג' כוכבים מיירי אחר שיעור ד' מילין (הא דנקט בש"ע כוכבים קטנים משום חסרון בקיאות אבל מן הדין סגי בבינונים כמ"ש ר"י בפ"ק דברכות והמג"א שם) אמנם הרא"ם בס' יראים יש לו שיטה אחרת בזה והו"ד בב"ח שם סי' רס"א דס"ל דמתחלת השקיעה עד צאת הכוכבים חמשה מילין כדאמר רי"ו בפסחים צ"ד ותיכף מתחילת השקיעה מתחילין לצאת והוי לילה מדאורייתא דהא דקי"ל דצאת הכוכבים הוי לילה היינו תחילת יציאתם להכנס ברקיע אעפ"י שאינן נראין עדיין דמתחילת צאתן ליכנס לרקיע עד עברם עובי הרקיע הוא שיעור ה' מילין וזמן ביה"ש ג' רבעי מיל קודם שקיעה"ח ועכ"פ לענין ניד"ד בנודר אזלינן בתר לשון בני אדם דזמן תפילת ערבית וכ"ש זמן ספירת העומר הוי לילה דס"ל לסוגין דעלמא כסברת החולקים על ר"ת וסוברים דאחר ג' רבעי מיל אחר השקיעה (שאינה נראית על הארץ) הוי לילה דאז זמן יציאת כוכבים בינונים ואינן חוששים לדעת ר"ת להמתין אחר השקיעה שיעור שעה וחומש שעה משעות זמניות שהוא חלק עשירי מהיום, אמנם לענין מוצאי שבת ויוה"כ איני רואה על מה סמכו שלא לחוש לדעתו הלא הש"ע פסק כותי' ולא הביא דעת החולקין אפילו בשם י"א ואפשר דנמשך זה משום דלענין ערב שבת חוששין לדעת החולקים להחמיר אבל כיון דהש"ע פסק כוותי' אף לקולא מאן ספין ומאן רקיע לשנות מהוראתו לענין מוצאי שבת לעשות מלאכה בשעה ראשונה אחר השקיעה דהוי יום גמור לדעתו ובודאי דנכון לחוש להמתין שעה וחומש שעה אחר השקיעה גם לענין תפלה וספה"ע וכ"ש לענין שבת ויוה"כ ועי' בדברי הגר"א ריש ברכות מ"ש ליישב קושיית ר"ת וע"ע בשו"ת מהר"ם אלשקר סי' צ"ו מש"ב [מש"כ] והו"ד בש"ך יו"ד סי' רס"ו וכתב שם דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש ס"ל דלא כר"ת והלכה כמותם יע"ש, אמנם הא ודאי דמרן לא החליט כן בדעתם דא"כ איך פסק כר"ת ובפרט לקולא: ומ"ש בסידור הרב התניא דמרן ביו"ד שם חזר מזה שפסק בא"ח כר"ת הנה מדברי הש"ך שם לא נראה כן וע"ע בשו"ת בת"כ ח"ב סי' ד' מ"ש בענין זה ומוכח שם שגם הוא לא הבין בדעת מרן שחזר מזה כיע"ש ונם [וגם] מסתימת כל המפרשים שלא העירו בזה החזרה מוכרח לומר דלא כן הוא דבדבר גדול בזה [כזה] בודאי לא הוה שתקי דלא בכאן יפה שתיקה לחכמים ועל זה שייך לומר מ"ש בשו"ת משפט צדק ח"ב סי' ל"ו דכאשר אחד מהפוסקים מביא דין משונה ולא הביאוהו שאר הפוסקים מסתמא לא ס"ל הכי והן ה"נ אלו הי' ס"ל דמרן חזר בזה לא היו נמנעים מלהעיר בזה ולבאר דעתו היטב ועי' בס' מחב"ר סי' רס"א דהמנהג פשוט דלא כר"ת ולכן אין למחות ביד המקילים ושם בקונטרס אחרון הוסיף עוד לבאר בזם [בזה] ומבואר שם להדיא דמרן לא חזר מזה שפסק כר"ת וכמ"ש.

תשובה נג

השיב הרמב"ם ז"ל בזמנים כתב כי מחלל שבת בפרהסייא הרי הוא כמשומד לכל התורה כולה. ואינו מבטל רשות עד שישכור כגוי ויינו יין נסך והרי הוא גוי ככל גויי הארץ וכן השיב בתשובה:

תשובה נד

[20] עוד השיב בתשובה לר' עובדיה גר הצדק לא תשנה דבר בענין הברכות ראיה לדבר ממסכת בכורים תמן תנן הגר מביא ואינו קורא שאינו יכול לומר אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו וכשהוא מתפלל בבית הכנסת אומר אלהי אבותיכם זהו סתם משנה והיא לר"מ ואינה הלכה.[21] אלא כדמפורש בירושלמי תמן אמרין תני בשם ר' יאודה גר עצמו מביא וקורא מאי טעמא כי אב המון גוים נתתיך לשעבר היית אב לאדם מכאן ואילך אב לכל הבריות ר' יהושע בן לוי אמר הלכה כר"י אתא עובדא קמיה דר' אבהו והורה כר' יאודה. הנה נתבאר לך שיש לך לומר אשר נשבע ה' לאבותינו ושאברהם אב לנו וכל הצדיקים הנלוים עליו להלוך בדרכיו וה"ה לשאר הברכות והתפילות שלא תשנה כלום ע"כ:

תשובה נה

רב פלטוי ז"ל פנוי הבא על הפנויה כיון שמודה בו בנו הוא ויורש אותו ואם אינו מודה בו נעשה שתוקי ואינו יורשו ולענין כהונה אם זכר הוא נפסל מן הכהונה ואם בת היא מותרת לכהונה:

[20] עיין מ' ב"י א"ח סי' ג"ן.

[21] [רמ"ל] עי' שם בפירוש הרא"ש מ"ש בדעת ר"ת ור"י (ומ"ש שם הרא"ש וכן פוסק בס' הזוהר נראה דצ"ל הזהיר כי הט"ז א"ח סי' ל"א כתב דהרא"ש לא ראה את ס' הזוהר) ובב"י סי' ג"ן וסי' קצ"ט וע"ע במש"ל פ"ג מבכורים שהקשה על הרמב"ם שפסק דגר מביא וקורא מהא דאמר רב אשי במכות י"ט דגר מביא ואינו קורא יע"ש ברם הריטב"א בחידושיו שם הקשה ג"כ כעין זה ותירץ באופן דגמרא דילן לא פליג אפיסקא דירושלמי דהלכה היא דגר מביא וקורא וע"ע בתוס' בתרא פ"א ד"ה למעוטי וממילא מיושב פסק הרמב"ם וכן ג"כ דברי רבינו ומ"ש רבינו דאברהם אב לכל הנלוים עליו נקט אברהם וה"ה ליצחק ויעקב וכמ"ש שם הריטב"א דגם הם נעשו אב לגרים ועי' בש"ע סי' רי"ז דהנודר מזרע אברהם אסור בישראל ובגרים ולפי הנז' ה"ה בנודר מזרע יצחק ויעקב הואיל דאמרי' דגם הם נעשו אב לגרים ואמנם לענין נודר מבני ישראל יש להסתפק אם גם גרים בכלל ועי' בתוס' סוכה כ"ח ד"ה לרבות הגרים ובשו"ת מהרי"ט חיו"ד סי' מ"ז בד"ה ויש לעיין לענין הנשבע שלא ישא שום בת ישראל אחרת עליה אם מותר בגיורת דנהי דגרים ישראל מקרי מ"מ בת ישראל מיהת לא מקריא דכמו כן יש לומר לענין בני ישראל ועוד דגם היא גופא דהנודר מזרע אברהם אסור בגרים לא נזכר בגמרא ובפוסקים כמו שתמה שם הב"ח על הטור וא"כ הבו שלא להוסיף אכן המהרי"ט העלה שם דכיון דקי"ל דגר אומר אלהי אבותינו אלהי אברהם א"כ מקריא בת אברהם וה"ה דהוא מתקרי נמי בן ישראל יע"ש אמנם לפי דעת ר"ת בתוס' בתרא הנז' דאין הלכה כר"י ואינו מצי לומר אלהי אבותונו [אבותינו] א"כ עדיין צ"ע אכן דעת הר"י שם בתוס' ורוב הפוסקים דהלכה כר"י וכמ"ש רבינו:.

תשובה נו

[22] בפרק כל הבשר (ק"ז) ר' אמי ור' אסי הוו יתבי אתא ר' ירמיה גבייהו ולא יהבו ליה אמר מדלא יהבו לי ש"מ אין מזמנין לפירות מכאן פסק הר"מ ז"ל בשנים שאוכלין ובא אחר חייבין ליתן לו דגן או פירות כדי שיברכו עמו בזימון מדקאמר אין מזמנין לפירות הא אם היו אוכלין דגן היה צריך לאכול עמהם עד כאן. גרסינן בירושלמי דמסכת דמאי ובתוספתא דמציעא אין הפועל רשאי לעשות מלאכתו בלילה ולהשכיר עצמו ביום או לדוש בפרתו בערבית ולהשאילה ולהשכירה בשחרית ולא ירעיב ויסגף עצמו ויאכיל לבניו מזונותיו מפני גזל מזונותיו של בעל הבית שהרי יכשיל כחו ויחליש דעתו ולא יעשה מלאכה בכח והרי יעקב אמר כי בכל כחי עבדתי וגרסינן עוד בירושלמי ר' יוחנן אזל לחד אתר חזא דהוה ספרא אטימאה. פי' ראה מלמד תינוקות שהיה חלש בחולה ותבע על מה דין אמרי ליה דהוא ציים כלומר מתענה אמר ליה אסיר לך השתא במלאכת בשר ודם אסור במלאכת שמים לא כל שכן:

תשובה נז

[23]עוד השיב דהבעל חייב לעשות מצבה לקבר אשתו דקיימא לן עולה ואינה יורדת לאחר מיתה:

תשובה נח

(בח"ד סי' שכ"ב):

תשובה נט

(בח"א סי' תתקנ"ט):

תשובה ס

(שם סי' שפ"ה):

תשובה סא

(שם סי' אלף קל"ג):

[22] הביאה מ' ב"י בא"ח סי' קצ"ז.
[23] רמזה מ' ב"י באה"ע סי' פ"ט.

תשובה סב

(שם סי' אלף פ"ה):

תשובה סג

(שם סי' אלף קכ"ט):

תשובה סד

(בח"ב סי' צ"ב):

תשובה סה

(בח"א סי' אלף קי"א):

תשובה סו

(במיוחסות סי' ו'):

תשובה סז

(בח"א סי' תשל"ח):

תשובה סח

כתב רב סעדיה וצריך שיאכל בלילי שבתות אחר קידוש ואפי' כזית ואם לאו לא יצא ידי קידוש כתבו הגאונים וכו': (בח"א סי' תשל"ט):

תשובה סט

עוד השיב בחשוד על השבועה ואפי' על שבועת שוא אין מוסרים לו שבועה ושכנגדו נשבע ונוטל ואם הוא חשוד על שבועת ממון פסול אף לעדות כדמשמע בפרק זה בורר (סנהדרין ד' כ"ז).[24] סי' מ"ז בד"ה ויש לעיין לענין הנשבע שלא ישא שום בת ישראל ואמרינן בירושלמי מאימתי מקבלין החשוד על השבועה משיתחייב שבועה בבית דין שאין מכירין אותו ויאמר חשוד אני ואם יצא עליו קול כקלא דלא פסיק אין מוסרין לו שבועה שאין מוציאין ממון אלא בעדות ברורה. ואף על פי שהוא בחזקת כשר כדמשמע

[24][רמ"ל] אמנם בש"ע סי' ל"ד סעי' ה' כתב אחד שבועת שוא ואחד שבועת שקר דממון נפסל לעדות וע"ש בגמרא [סנהדרין] כ"ו בהא דאמר שם לא אידי ואידי שבועת ממון.

בההיא דשנים החתומים על השטר ומתו ובאו שנים ואמרו כתב ידן הוא זה אבל אנוסים היו וכו' ואקשי' אין נאמנין ומגבינן ביה אמאי תרי ותרי נינהו אלמא לאפוקי ממונא אפומייהו לא אמרינן אוקי גברא אחזקתיה ודוקא בדליכא אויבים אבל איכא אויבים אינהו מפקי לקלא:

תשובה ע

(בח"א סי' תשמ"א):

תשובה עא

(שם סי' תשמ"ג):

תשובה עב

(שם סימן תשמ"ד):

תשובה עג

(במיוחסות סי' ר"מ):

תשובה עד

(בח"א סימן תתקע"ז):

תשובה עה

(שם סימן תשמ"ה):

תשובה עו

(שם סימן תשמ"ו):

תשובה עז

(שם סימן ש"מ):

תשובה עח

(בחלק ד' סי' רצ"ו):

תשובה עט

(שם סי' צ"ל):

תשובה פ

(בח"א סי' ע"ו):

תשובה פא

(שם סי' תתכ"ג):

תשובה פב

(שם סימן תשנ"א):

תשובה פג

(שם סימן תתכ"ד):

תשובה פד

(מיוחסות סימן רנ"ט):

תשובה פה

[25] עוד נשאל בישראל ששכר גיגית מגוי ודרך שם ענביו בלא ניגוב אלא בהדחה בעלמא. והשיב שיש בו פנים להתיר בדיעבד לפי מה שהוא הענין. והוא שאם דרך בה ישראל ושיפה היין דרך פי הגיגית ולא דרך פי הברזא הכל מותר ואפי' בשתיה לפי שיין נסך בשאינו מינו בטל כשאר איסורים בנותן טעם והרי יש בגיגית זו ענבים וזגין וחרצנים שאינן מינן. דאפי' חמרא חדתא וענבי הוי מין בשאינו מינו דבתר שמא אזלינן וכדרבא (ע"ז ד' ס"ו) וכל שכן חמרא עתיקא דהיינו כאלה הגיגית וא"כ אפי' פלטה בשעת דריכה הו"ל מין במינו ודבר אחר וסלק את מינו כמו שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו. אבל אם הוציא את יינו דרך ברזא של גיגית חוזר היין יוצא שפוי בברזא בלא זגים וחרצנים ועכשיו מקבל איסורו בעברו דרך הברזא והוי דבר מועט ומתבטל בתוך המים עד כאן:

[25] ע' ב"י יו"ד סי' קל"ז ובח"ג סי' רי"ט.

תשובה פו

עוד נשאל הנשבע על הככר דקי"ל אפי' אכלה כולה נשאל עליה. אם נשבע עליה על דעת רבים ועבר ואכלה מהו להתיר לו. והשיב דבכי הא אפי' לדברי ר"ת ז"ל מתירין לו דהם נמי מסכימין וכמקרי דרדקי הוא (ניטין ל"ו בכורות מ"ו) דהא התם טעמא משום דאנן סהדי דאדעתא דלא אשכחו דייק כוותיה לא אדרוה ואף הרבים שנדרו על דעתם לדעת זה מסכימים והילכך מתירים והכא נמי עד שלא אכלה אין דעתם מסכמת כאחת להתיר לו ואעפ"י שמתחרט או מצא פתחים שיש לו. ושם פתחיו ביד הרבים דעת רבים אינה מסכמת לדעת אחד לומר לאו אהכי נדר אבל כאן שעבר ואכל כולי עלמא מסכימין דעל דעת שיאנוס אותו יצרו וישמע לו וישכב בענשו כל ימיו לא נדר:

תשובה פז

(מיוחסות סי' רל"ו):

תשובה פח

(ח"א סי' רמ"ד):

תשובה פט

(שם סי' רמ"ז):

תשובה צ

(מיוחסות סי' רמ"ד):

תשובה צא

א [26] עוד נשאל בגדי פשתן שבאו מן הכביסה ערב שבת ושטחן בחמה בגג ויבשו מבעוד יום אם יכול להשאירן שם עד למחר אם לא היו נגובים או לא וכדאמרי' (שבת קמ"ו ע"ב) במי שנשרו כליו במים וכו' ואמר רב יהודה אמר רב כל מקום שאסרו חכמים משום מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור:

ב והשיב לא אמרו אלא כששטחן בחמה בשבת אבל שטחן מערב שבת אפי' מאן דפסק ההיא דר' יהודא בהא כ"ע מודו דאינו צריך לסלקן ותדע לך דהא פלוגתייהו דב"ש וב"ה

[26] הביאה הרב"י בא"ח סי' ש"א.

(ביצה ט') גבי הולכת סולם משובך לשובך וכו' ואתיא לאוקומי פלוגתייהו ברה"ר דב"ש וכו' ואקשינן עלה מדרב יהודה אמר רב ואתי לאוקומי כתנאי וכו' והגע עצמך מי איכא למאן דאמר שאם הוליך הסולם מעיו"ט משובך לשובך שצריך לסלקו כדי שלא יאמרו עכשיו הניחו שם להטיח גגו:

תשובה צב

[27] עוד כתב בהכשר המחבת שמטגנין בה דגים ובשר צריכה ליבון מפני שתשמישה על ידי האור ובשמן מועט והוי לה כאסכלא. ואמר מר אם כן הנבלי"ר יהא צריך ליבון. אומר אני שכן האמת אילו היו שטין פניו בשומן אבל אנו רואים בכלי שמותר שאין שטין אותו אלא בשמן ואין חוששין לטיחת שומן מפני ב' דברים האחד מפני שהשמן יותר בזול מן השומן וכאותה ששנינו בכותח ועוד שאסור להם בתעניתם וענושין על זה כבר מן הדין שהשומן משחיר פני הלחמים שנעשים בו:

תשובה צג

(בח"א סי' תקצ"ז):

תשובה צד

(בח"ה סי' נז"ר):

תשובה צה

עוד השיב בענין עירוב זה לשונו. באמת שהרבה בני אדם באים לדור בכל קהל וקהל ואין איש שם על לב להצריכם לתת להם חלק בשיתוף ואין מוסיפין ומזכין להם אבל אני זה שנים הנהגתי כן במדינה זו להיות הגבאי מתנה שיערב במה שהוא גובה עירובי חצרות ושיתופי מבואות שיהא רשות בידו לזכות לכל מי שיבא וידור עמנו תוך שנה זו ואותו הגבאי זוכה ומזכה לכל על ידי אחר בשעת הנחה ובזה אנו יוצאין ידי כל חשש. ומה שאמרת איך אנו מזכין למי שלא בא לעולם זה אינו שאם הלשון מדוקדק לומר שלא בא לעולם ממש אלא שנולד לאחר מיכן וקטן זה אינו אסור שהוא נגרר אחר אביו ואמו השוכן עמו ואינו אלא כאורח ואם לא בא לשונך בדקדוק ואין הכונה אלא במי שלא בא עדיין כבר אמרתי שאנו מזכין לו והוא בעולם וכשבא הרי זה בדרבנן:

[27] ע' ב"י יו"ד סי' קכ"א.

תשובה צו

(בח"ד סי' רצ"א):

תשובה צז

(בח"א סימן פ"א):

תשובה צח

(שם סימן שי"ו):

תשובה צט

(שם סימן תשס"ז):

תשובה ק

(שם סימן תקפ"ט):

תשובה קא

עוד נשאל ישראל שנתן יין בכובא של גוים הנקראת פורטרורה וביין ההוא לא נכנס בו מים ונתערב עם היין של היתר והכלי ההוא היה יבש כשנתן בו ישראל היין. והשיב זה לשונו אם נתנו מים ביין שנתערב זה בתוכו בין שנתנו מים תחילה בין שנתנו מים לבסוף הכל מותר ואפי' בשתיה שאע"פ שהיין באותה פורטרורה לא נכנסו בו מים ונאסר מכל מקום לא חזר הכל כיין נסך שלא אמרו חתיכה עצמה נעשית נבילה ביין נסך ולפיכך רואין היין שהוא מינו כמי שאינו ושאינו מינו דהיינו מים רבים עליו ומבטלין אותו ואין צריך לשער בכל הכלי שאין היין נבלע אלא בכדי קליפה שמקלפין העץ ברהיטני ואם יש בכל היין ששה חלקים כנגד הקליפה ההיא הכל מותר:

תשובה קב

(בח"א סי' ע'):

תשובה קג

(שם סי' ע"ה):

תשובה קד

(שם סי' ק"ב):

תשובה קה

(שם סי' ק"א):

תשובה קו

(שם סי' ק"ו):

תשובה קז

(שם סימן ק"ט):

תשובה קח

עוד השיב באנשים שהחרימו ולא הסכימו רוב הציבור בכך שאם הם ממונים ראשים על העם שיכולין לתקן לפי שעה מה שירצו אבל אם אינם ממונים ראשים על העם אין כחם יפה להחרים אלא א"כ יסכימו רוב הציבור ותלמידי חכמים שבעיר ואף אם יהיה החרם לגדר ולתיקון שאין הרוב משועבדין למיעוט וכל שכן אם יהיה שלא כדין ואין תקון בכך שאם הוא דבר שאין גדר ותקון בכך אפי' עשו אותו ראש ציבור וגדוליו אין רוב הצבור מחוייבים לנהוג על פי רצונם וכל שכן אם הוא גזירה שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בה שאין חייבין אפי' עשאוה לגדר ולסייג ומי לנו גדול כדניאל שגזר על השמן ובטל הדבר רבי יהודה הנשיא משום דלא פשט איסורו ברוב ישראל והוא הדין לחרמות שהחרימו שאם לא קבלוהו הרוב אינן מחוייבין לנהוג בו כרב אדא בר אהבה דאמר במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כלו אי איכא הגוי כלו אין ואי לא לא:

תשובה קט

א [28]עוד נשאל במי שנשבע שלא יהא במינוי העיר מהו לישאל לחכם שבעיר מי אמרי' הנאה דבני העיר היא ואסור כדתניא בתוספתא המודר הנאה את בני העיר אינו נשאל לזקן שבעיר או דלמא הנאה דידיה הוא ונשאל וכדתניא התם המודר הנאה מבני העיר נשאל לזקן שבעיר:

[28]הביאה הרב"י ביו"ד סי' רכ"ח וע' דרכי משה שם שעלה בדעתו לומר דנשבע ג"כ שלא ליהנות ושוב הדר ביה יעו"ש וכן מבואר בתשובה זו.

ב והשיב שהוא נהנה שמתמנה בשררותא דמתא שהיא מן הדברים שאין מתמנים עליהם הנכרים והגרים אלא ישראלים בלבד ונפקא לן מקרא דשום תשים עליך מלך וכו' אם כן הנאה היא לו וגם הציבור נהנין ממנו שמלאכתן נעשית על ידו והרי הוא שילוחם והמדיר הנאתו על חבירו אינו נעשה לו שילוחו וכדאמרינן בריש פרק אין בין המודר אי לדעתו של בעל הכי קא מהני דקא עביד שליחותיה ולפיכך הוא נהנה והקהל נהנין ואינו נשאל לבני העיר:

תשובה קי

(בח"א ס' צ'):

תשובה קיא

(שם סימן קי"ז):

תשובה קיב

(שם סימן קי"ח):

תשובה קיג

[29] עוד נשאל שנים שהלוו לגוי בזה אחר זה ואין בנכסי הגוי כדי לזה וכדי לזה וכשבא ראובן המוקדם לגבות בשטרו קרן וריבית. טוען שמעון הקרן והריבית שהרוחת קודם. אתה נוטל ומן המותר אגבה קרן חובי לפי שלא חל חיוב הריבית מזמן השטר אלא בכל יום. והשיב שאין בדבריו כלום לפי שמשעת זמן השטר חייב עצמו בכל הריבית שיעשו מעותיו ובהדיא שנינו בפרק הנושא את האשה (כתובות ד' ק"א ע"ב) ופסק לזון את בתה חמש שנים וכו' מתו בנותיהן נזונות מנכסים ב"ח והן נזונות מנכסים משועבדים ובשקנו מידו. ופרש"י ז"ל ורבי' חננאל ז"ל משום דסתם קנין לכתיבה עומד אעפ"י שהמזונות דבר יום ביומו נתחייב בהן אלא שהשעבוד חל עליו משעה שקבל עליו המזונות:

תשובה קיד

(בח"ג סי' רס"א):

[29] הביאה הב"י בח"מ סי' ק"ד ביתר לשון.

תשובה קטו

[30] עוד כתב שלווים הנאמנים שהיא רבית קצוצה וכן כשמוכרים פסק אחד בפחות חדא. כי כשמחרימין הקהל לפרוע לזמן פלוני לא למלוים נשבעו ולא המלוים מכרו חנם ואין זה אלא כאומר לחבירו הלוינו מנה שנשבעתי לקבץ ממוני ולזמן פלוני אתנם לך ועוד שמא נתחייבו העדים[31] מלוה על פה ובמה קונה זה הא צריך מעמד שלשתן. וא"ת היא הנותנת דכיון דלא קנה מתנה הוא דיהיב ליה. ליתא דמכל מקום לא גרע מריבית מאוחרת ואיני מוצא צד היתר אלא זה. והוא שהקהל יחייבו עצמם בשטר לאחד במנה או במאתים לפרוע לזמן פלוני ואותו שנתחייבו לו ימכור זה החוב בפחות כי זה מותר מן הדין אלא שאני חוכך בו משום הערמת ריבית:

תשובה קטז

(בח"א סי' תתקצ"ה):

תשובה קיז

(שם סימן תתקצ"ז):

תשובה קיח

(שם סימן תשס"ט):

תשובה קיט

(שם שם):

תשובה קכ

(שם סימן תשס"ד):

תשובה קכא

(שם סימן תשע"א):

[30] הכנה"ג ביו"ד סי' קע"ג הגב"י סקי"ב הביא משם הא"ח שכתב תשובה זאת והיא צריכה הבן וע"ע בח"ה סי' רנ"ט.
[31] נ"ל שצ"ל הלווים.

תשובה קכב

(בחלק ג' סי' צ"ו):

תשובה קכג

(בח"א סימן אלף י"ח):

תשובה קכד

(שם סי' תשע"ד):

תשובה קכה

(שם סימן אלף י"ט):

תשובה קכו

(שם סימן שפ"ב):

תשובה קכז

[32] שני חתנים בבית אחת ברכת חתנים אחת לשניהם כשני חבורות שאוכלות זו לעצמה וזו לעצמה שאחד מברך ברכת המזון לשניהם כל שרואות זו את זו. ודעתי נוטה שכל כת וכת מן החתנים מכניסין לחדר אחד ומברכין לכל אחד לעצמו כדי שיהא ניכר שיש שם שתי חתונות ואין מברכים לזה בפני זה כדי להפריש בחתונתם וזהו בענין שבע ברכות ביום החופה וברכת אירוסין אבל לענין שמנה ברכות של סעודה שנוהגין אין צריך וכן ראוי לעשות ע"כ:

תשובה קכח

א [33]עוד נשאל בראובן שלוה משמעון לזמן בשבועה וחזר ולוה שלא בזמן אלא כל זמן שירצה לפורעו ושלא בשבועה ותוך זמן השטר הראשון פרע לו סתם מנה ועכשיו כשבא זמן השבועה תבעו והלה טוען שאותו שבשבועה פרעתיך אף על פי שהיה תוך הזמן הייתו מתפחד שמא בא הזמן:

[32] הביאה הרב"י באה"ע סי' ס"ב.
[33] הביאה הרב"י חה"מ סי' ח"ן וע' כנה"ג הגהב"י סק"ו מה שפלפל בזה.

ב והשיב שהדין עם שמעון דחזקה דלא עביד איניש דפרע בגו זימניה חזקה גמורה היא שסומכים עליה אף גבי יתמי ולא עוד אלא אפי' אמר לו ראובן בשעת הפירעון אותן שבשבועה אני פורע לך וקבלם ראובן סתם ואמר לא על אותן שבשבועה קבלתי אלא מחמת השטר השני הדין עמו והראיה מההיא דאבימי בד"ר אבהו (כתובות פ"ה ע"א) שאע"פ שהשליח נתנן על פירעון החוב בשטר הראשון מקבלם אומר לא על דעת כן קבלתים אלא סטראי דאית לי גביה. ועוד דגרסינן בפרק קמא דקידושין (דף י"ג) תניא אמר לה כנסי סלע זה שאני חייב ליתן וחזר ואמר התקדשי לי בו בשעת מתן מעות רצתה מקודשת לא רצתה אינה מקודשת ופרישנא רצתה דאמרה אין לא רצתה דאישתיקא מאי טעמא דיכולה למימר אין שקלי ודידי שקלי:

תשובה קכט

(בחלק ג' סי' רצ"ג):

תשובה קל

עוד השיב באחד שעשה כותל חדש בינו ובין רשות הרבים ובאו עדים והעידו כן שאינן נאמנין ונוגעין בעדותן הן וחייב שבועת היסת דמדרבנן נשבעין על הקרקעות:

תשובה קלא

(הלא היא כתובה לעיל בחלק ששי בסי' ריז ועמ"ש בהגהותי שם):

תשובה קלב

(במיוחסות סי' רנ"ו):

תשובה קלג

עוד כתב שמעתי בשם הגאון ז"ל בתשובה והביא ראיה ממה ששנינו לקתה חייב לרפאתה ואם אמר הרי גיטה וכתובתה תרפא את עצמה רשאי הרי גיטך וכתובתך אין אבל שלא בכתובתה אינו רשאי ואם לא קבל עליו את הדין מנדין אותו. זה לשון התשובה:

תשובה קלד

(בח"א סי' אלף כ"ב):

תשובה קלה

(שם סימן אלף קי"ג):

תשובה קלו

עוד השיב זה לשונו מסוגיא דפרק המדיר (כתובות דף ע') גבי כיון דמשתעבד לה היכי מצי מדיר לה. אתה למד שאדם יכול לאסור על אשתו מקצת נכסים כיון דעדיין יש מקצת נכסים שיכולה לזון מהם דהא מעיקרא דקס"ד דאין מעשה ידיה בכלל האסור חייל נדרא אכולהו שאר נכסי כל שכן במפרש ממעשה ידיה אף על פי שאנו אומרין לה בשעת הנדר שתזון מהם והוא הדין שאדם יכול לאסור דירתו על אשתו כיון שיש לו נכסים אחרים שאפשר לשכור לה מהם דירה ראויה לפי כבודו ולפי כבודה ויש לב"ד לכוף אותו שידור הוא עמה:

תשובה קלז

(תשובה זו הובאה בבעל העיטור אות בירורין ובבעל התרומות שער ס"ב בשם רב שרירא גאון וגם היא נדפסה בספר שערי צדק ד' פ"ד ע"ב וע' ב"י חה"מ סי' כ"ו ולהברכ"י שם סק"ו ז'):

תשובה קלח

עוד השיב במקדיש שטרי חוב שאין ההקדש כלום שאין אדם מקדיש דבר שלא ברשותו ונכסי הלוה אינן ברשותו וכדר' יוחנן (מציעא ז' ע"א) ואפי' גבה קרקע מן החוב אינו מוקדש דקי"ל כרבא (פסחים ד' ל') דאמר ב"ח מכאן ולהבא הוא גובה ואי קדיש מלוה וזבין מלוה לא עשה ולא כלום:[34]

תשובה קלט

האוסר דבר לחבירו אין האוסר מתיר וצריך לישאל והא דאמרינן ושרייה בההיא אתתא התם רבא הוא דשרייה ועוד דבכל הנהו דנכסי לך אמרינן אסורין סתם משמע בלא שאלת חכם. וכן השיב מורי ז"ל וכן דעתו בנשבע על דעת חבירו שאין חבירו מתירו וכן ממעשה דכלבא שבוע שהוצרך לישאל על מה שאסר נכסיו לבתו. כך כתב הר' ש"ט נ"ר:

[34] וע"ע בח"ה סי' ק"ס.

תשובה קמ

(בח"א סי' תשפ"ח כתובה בקצ"ר אמי"ץ אך בח"ה סי' קע"ח באה בארוכה):

תשובה קמא

עוד כתב במי שדר במדינה אחת ויש לו נכסים כאן ונכסים במדינה אחרת ויש לו חובות באותה מדינה אחרת נראה שאין מנכין לו מן המס אלא מנכסים שיש לו במקום ששם בעלי חובות דהא קיימא לן כרבא בפ' הכותב (פ"ח) דנפרעים שלא בפני בעל חוב ואין המלוה צריך ללכת אחר הלוה והילכך דין הוא שיהיו מחשבין ומנכין מן הנכסים שיש לו באותה מדינה וכו'[35]

תשובה קמב

א [36]ועל ענין יהונתן ששאלת דע שלא נתחייב יהונתן מחמת עובר על שבועת בטוי כי אין אדם חייב בשבועת ביטוי אלא במוציא שבועה מפיו. וענין יהונתן טעם אחר יש בדבר וזה הענין כענין שנתחייב הריגה על מעלו אשר מעל בחרם והוא שהמלך או הסנהדרין כשמחרימים במעמד רוב ישראל שלא לעשות דבר פלוני ועבר איש על חרמן חייב מיתה וזהו שנתחייב עכן מיתה על מעלו ואנשי יבש גלעד על אשר לא עלו במצפה ויהונתן על ענינו ואף על פי שהיה שוגג סבור היה שאול שהיה עובר בכונה אחר שהיה רואה העם נזהרים מלאכול הלך ואכל דבש שאם לא היה יודע היה לו לשאול מה היה לעם שנזהרים מלאכול ויפדו העם את יהונתן ולא מת ואמרו שאי אפשר שיהיה מזיד אחר שנעשתה התשועה הגדולה הזאת בישראל על ידו שאין הקדוש ברוך הוא עושה נס על ידי רשע ישראל ומכל מקום עונש היה עליו ועל כן הוצרכו לפדותו בהתרת החרם וכן הוא מפורש בתרגם יונתן בן עוזיאל. וכן הדין לאנשי העיר שהסכימו וגזרו גזרות או גדרים על אנשי עירם רשאים הם בכך והעובר על החרם וגזרתם הרי הוא מוחרם. וכן אם שמו בתקנתם עונש ממון הכל כמו שתקנו וגזרו ואף על פי שלא היו שם מקצת אנשי העיר[37] כיון שנעשה במעמד טובי העיר ובמעמד תלמידי חכמים שבהם השאר שלא היו שם חייבים כאותן שהיו אף על פי שהם מוכרחים או אף על פי שלא ענו אמן ואינן חפצים בו וגדולה מזו שהחרם חל על הבאים אחריהם כמו שהיו נוהגים לומר עלינו

[35] שארית התשובה ה"ה בח"ד סי' קפ"ד.
[36] תחילת תשובה זו היא בח"ד סי' רנ"ו.
[37] ע' לקמן סי' קמ"ז.

ועל זרענו ועל כל הנלוים עלינו כענין חרם פלגש בגבעה שהדור הבא הוצרכו למצוא היתר ולדרוש אשר יתן ממנו ולא מבנינו או כפי משמעות המקרא אשר יתן ממנו אבל הם יקחו להם:

ב צבור שהתקינו שכל מי שיביא את חבירו בערכאות של גויים ויפסיד ממון מחמת כך שיהא מנודה עד שישלם לו כל מה שהפסידו ועבר אחד על התקנה והנתבע אומר כך וכך הפסידני והוא אומר לא הפסדתיו אלא כך וכך. קרוב לומר שאין הלה יוצא מנידויו עד שישלם לו כל אותו סך שטוען עליו לפי שכבר חל עליו נידויו וצריך הוא לשלם את הכל קודם שיצא מנדויו וזה שאומר ששלם או שלא הפסידו כך הוא ספק אצלנו והרי זה ספק וודאי מנודה ואין ספק מוציא מידי ודאי וכאילו שנדוהו עד שילך לירושלים והוא טוען שהלך שעליו להביא ראיה. והיכא וכו'[39] מוחרם וכו'[38]

תשובה קמג

(בח"א סי' תשפ"ד ובדרך ארוכה בח"ד סי' זר"ע):

תשובה קמד

(בח"א סי' ל"ט):

תשובה קמה

עוד כתב דעת הרמב"ן ז"ל באשה שנדרה בדברים שאין הבעל יכול להפר שאינו מתיר גם מדין חכם דפס' כר' יהודה דמסכת נגעים משום דבירוש' תני ר' חייא אמר לה בשם חכמים ומכל מקום ההיא דרבינא (נדרים ח' ע"ב) משמע בהיפך דאי לאו אתריה דרביה היה מתיר ואנן אגמרא דילן סמכינן ככתוב בפרק בתרא דנדרים בראיות וקיימא וכו'[40]

תשובה קמו

(בחלק ה' סי' רס"ט):

[38] בח"ד סי' פ"ו.
[39] בח"ה סי' ר"ך.
[40] שארית התשובה ה"ה בח"א ס"ב.

תשובה קמז

[41] עוד השיב ואותן בני אדם שלא היו בעיר בשעת הנדוי והחרם חייבין הם לנהוג נדוי וחרם ואם עברו בשום דבר מכל מה שגזרו והסכימו הקהל נפלו באותן עונשים שענשו הקהל שהציבור יכולין להסיע לכל אנשי העיר על קצתם ובלבד שהסכימו עליו רוב הציבור דכתיב במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו כדאיתא פרק אין מעמידין (עבודה זרה ד' ל"ו) והרוב ככולו ואין אדם צריך לענות אמן במה שהצבור מנדין ומחרימין ולא במה שהם משביעים על גזרתם וראיה לדבר יהונתן. ויהונתן לא שמע בהשבע אביו את העם ע"כ:

תשובה קמח

עוד השיב דכל השטרות העולות בערכאות של גוים כשרין ולפי מה שקבלנו מרבותינו סתם ערכאות לא מקבלי שוחדא ולא מרעי נפשייהו כ"ש במקום שנהגו ע"כ:

תשובה קמט

עוד מן הראוי שהקורא בתורה פותח וחותם בדבר טוב שבפרשה חוץ מהאזינו שסימן ההפסקות הזי"ו ל"ך והטעם באלו כי כל הפרשה עניני תוכחות ויתנו לב העם ויזכרו וישובו אל ה':

תשובה קנ

[42] השיב ר' יצחק ז"ל שאין לקרות בחומשין שלנו שהם בקונדריסין והמברך עליהם מברך ברכה לבטלה ועובר על לא תשא. ואף על פי שבהפטרות רגילין להקל בהם זהו לפי שאינן מצויין כלל ספרים של נביאים וגם ההפטרות עצמן לא הותרו ליכתב מן הדין לפיכך מקילין בהם אבל בקריאת התורה אין מקילין כלל ע"כ לשון הרב ז"ל:

תשובה קנא

חסר מהספר:

תשובה קנב

(במיוחסות סי' זר"ע ובח"ד סי' רע"ד):

[41] ע' לעיל סי' קמ"ב.
[42] ע' ח"א סי' תפ"ז ותת"ה ומיוחסות סי' קפ"ז וקצ"ט.

תשובה קנג

[43] ומה שנהגו לאומרו [כל נדרי] ג' פעמים שכן רוב דברי חכמים משולשים מגל זו מגל זו קופה זו קופה זו במנחות (ד' ס"ה) והוסיפו במחזורים הישנים חוץ מגזירת הישוב ותקנת הקהלות שהיו מדמין שהוא התר נדרים והם דברי הבאי ופורחין באויר:

תשובה קנד

ומה שתקנו לומר כן ביום הכפורים בטול כל מלאכה ואיכא כנופיא טובא ופעמים שיום הכפורים נקרא ראש השנה דאמרינן (בעירוכין י"ב) בעשור לחדש איזהו שנה שר"ה שלה בעשור לחדש הוי אומר זה יובל כך נראה לר"ת ז"ל וכן פסק הר"מ במז"ל ויש מי שהורה להחמיר ואמר והוא שיזכיר התנאי תוך כדי דיבור ויש וכו'[44]

תשובה קנה

א [45] עוד כתב שטר שהסופר סיים ושכח ולא כתב שריר וקיים וחתמו העדים כתב בעל העיטור ז"ל שהשטר כשר אלא שאין למדין משיטה אחרונה כיון שאין יכולין העדים להרחיק אלא שיטה אחת דילמא אנו חוששין שמא יעשו באותה שיטה מה שירצו ואם אחר כך עשו שריר וקיים אחר תרי שריר וקיים לא עבדינן וכן פסק הרשב"א ז"ל[46] והר' אשר פסל השטר דכיון דלא עשה בו שריר וקיים יכולין העדים להרחיק שיטה אחת ושמא ימחוק למעלה ויזייף ויעשה מה שירצה באותה שיטה אחרונה מה שזייף עד כאן:

ב ותשעה באב בתפילין כתב הגאון מי שערב לו הדבר יעשה כי אני לא הנחתים מעולם ויותר טוב לשים אפר מקלה על ראשו:[47]

תשובה קנו

(בח"א סי' תרס"ח):

[43] האומר [זו היא שיטת ר"ת הביאה הרא"ש בסוף יומא] כל נדרי וכו' נהגו לומר ונסלח לכל עדת בני ישראל מדאמרינן בנזיר פרק מי שהי' נזיר ושמע חבירו הרי שנדרה בנזיר והפר לה בעלה והיתה שותה יין ועליה נאמר וה' יסלח לה אף זה כן שידור ולא יזכור התנאי של ראש השנה המבטל נדרו ויעבור צריך כפרה וסליחה על זה תקנו לומר ונסלח לכל עדת בני ישראל וכו' כי לכל העם בשגגה:.

[44] השאר בח"ה סי' רנ"ז.

[45] מתוך התשובה מוכח כי איננה להרשב"א.

[46] בתשובת המיוחסות סי' צ"ד כתב דה"ה בשיטה אחרונה וע' ב"י ח"מ סי' מ"ד.

[47] וע' להרב"י בא"ח סי' תקנ"ה שרמזה בסיגנון אחר.

תשובה קנז

[48,49] ולענין מה ששאלת בנשבע לפרוע לחבירו לזמן פלוני ואם לא יפרע יעמוד באוצטג"ש אם אינו עמו במדינה ומעותיו בידו לפרוע אלא שהוא אנוס שאין המלוה עמו אם הוא חייב לעמוד באוצטגי"ש. גם כן נראה בעיני פשוט שאינו חייב הגע עצמך הרי שהוא עמו במדינה ואינו רוצה לקבל היעמוד זה באוצטגי"ש. ובגמרא לא נסתפקו בנתינה בעל כרחו אלא בגט דבנתינה זו מוציאה עצמה מיד הבעל ואיננו כבתי ערי חומה שהיא מכורה ביד הלוקח וזה בא להוציאה מיד הלוקח אבל לעכב ביד לוה לא והרי הוא כגט שכתוב בו ונתן בידה ואפי' הכי נתינה בעל כרחה שמה נתינה וכן גט שחרור. ומה שאמרנו שאינו חייב להוליך מעות אחריו והוא אנוס ופטור לא אמרינן אלא כשהמעות צרורין ומונחים בידו הא לאו הכי חייב שאינו אנוס מצד המלוה בלבד עד כאן:

תשובה קנח

וכן השיב שבכל מקום שיעשה השבועה שם חייב לפרוע בסתם ואעפ"י שיודע שהאחד ילך לו עד כאן:

תשובה קנט

א שאלת מי שנשבע לחבירו לפרוע לו מנה ליום נועד והגיע הזמן ביום טוב או בשבת[50] מה יעשה ויפטר. ואם לא יפרע יקרא עבריין או לא:

ב תשובה אם המלוה עמו ואפשר להאריכו יאריכנו[51] ואם לאו ישאל מדעתו על שבועתו דקיימא לן דנשאלים לנדרים שהם לצורך השבת בשבת. וזה הואיל ונשבע לפרוע בו ביום אם אינו נשאל עובר בשבת מיהא. ואין לך צורך השבת גדול מזה. ואם אין המלוה שם או שאין שם מי שיתירנו או שנשבע בענין שאי אפשר להתירו מוטב שיטלטל המעות ויפרע כדי שלא יעבור על שבועתו דשבועה דאורייתא חלה על איסורין דרבנן וישנה אפי' בלאו והן כדאיתא פ' שבועות שתים בתרא (שבועות ד' כ"א וכ"ב) גמרא שבועה שלא אוכל ואכל נבלות וטריפות בפלוגתא דריש לקיש ור"י דמי שנשבע לאכול

[48] (תחלת התשובה במיוחסות סימן רפ"ז).

[49] בח"ג סי' שט"ו הובאה בסיגנון אחר.

[50] היינו בשכח עד שבא שבת דאל"ה אין זה אונס ע' ח"א סי' תש"ע ומיוחסות סי' רמ"ג.

[51] צ"ע דבח"א סי' תשצ"ג ולעיל סי' כ"ה ובח"ה סי' רכ"ח פסק רבינו דאריכות זמן לא מהני כל שלא התנה כן מתחילה ודוחק לחלק דהכא שאני שאין האריכות רק בעבור שהוא שבת ודו"ק וע' מרן ב"י יו"ד סי' רכ"ח בבד"ה ובש"ע סצ"ט [= סי' צ"ט].

גבינה של גויים צריך שאלה לחכם[52] ולפיכך אם אי אפשר לישאל מוטב שיעבור שבות דרבנן דטלטול ועובדין דחול דרבנן ולא יעבור על שבועת בטוי ואפי' אם נשבע שתי שבועות זו כנגד זו אומרין לו שיעבור על הקלה ולא יעבור על החמורה כיצד שנינו בשבועות פרק שבועת בתרא (ד' כ"ט ע"א) שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה הראשונה שבועת בטוי והשניה שבועת שוא אכלה עובר על שבועת שוא לא אכלה עובר על שבועת בטוי ופריש (שם ע"ב) בגמרא דעובר אף על שבועת בטוי קאמר. וגרסינן בירושלמי כיצד עושין אמרי' ליה שיאכלנה מוטב שיעבור על שבועת שוא ולא יעבור על שבועת בטוי[53] ואף אנו נאמר כן מוטב שיעבור על שבות דרבנן ולא יעבור על שבועת ביטוי ואף על גב דזימנין אחמור טפי בשבותין דידהו לגביה כדגרסינן ר"ה (דף ל"ב) אין חותכין אותו לא בדבר שיש בו משום מלאכה ולא בדבר שיש בו משום שבות והעמידום אפי' במקום כרת כהזאה ואיזמל. מכל מקום כיון דבשאר מקומות דחאום והקלו בהם אפי' משום שמחת יום טוב או משום ישוב ארץ ישראל ואף אנו נקל בזה מן הסתם וכדקיימא לן דבדרבנן עושין מעשה ואחר כך שואלים כדאיתא בעירובין פ' הדר (סח) גבי עובדא דההוא ינוקא דאישתפיך חמימי וכו'. אלא שאני מסתפק עדיין בזה לפי שכ"כ שבות שיש בו מעשה ביד ישראל יראה משם דאסור מדאמר אביי בעי לאותובי הזאה ואיזמל ואמר ליה רב יוסף ולא שני לך בין שבות שיש בו מעשה לשבות שאין בו מעשה דמשמע דכל הפירוש דרב יוסף קבל אותה קושיא דאביי דאמר מה הזאה שבות ואינה דוחה שבת אף אמירה לגוי שבות אלא שדוחה אותה רב יוסף דהיינו בשבות שהוא על ידי ישראל כהזאה אבל בשבות דאמירה לא. וכן שבות דאמירה נמי שני לן בין מלאכה דאורייתא כגון אמירה שבמלאכה דאורייתא וכדעת הר"ב אלפסי ז"ל אלא הנכון למעשה ע"י שאלת חכם ואם אינו באפשר אנוס הוא ואינו עבריין:

תשובה קס

א עוד נשאל בראובן שהלשין את שמעון שנפרע מגוי ב' פעמים ועשה לו עדות מזה וגרם לו הפסד ממון. אם דינו כדין מסור לשלם לו מה שהפסידו ולנדותו או מה משפטו:

ב והשיב זה לשונו ח"ו שלא נחשדו ישראל בכך ואילו עשה כן פשיטא דבר נידוי הוא לפחות. דאפי' היה הגוי תובעו כיון דליכא תרי סהדי ובדיננו אין מוציאין ממון אלא

[52] ע' ח"א סי' תדי"ר ומיוחסות.

[53] הקושיא מבוארת דבנדון הש"ס מאי דהוה הוה דבשעה שנשבע כבר הוציא השבועה לשוא ואף אם לא יאכל אריא דשבועת שוא רביע עליה אז אמרינן מוטב שיעבור א' ולא שתים משא"כ כאן וע' פו"ד בח"מ סי' ע"ג דהיה ר"ל מלשון המשנה דקתני אכלה עובר על ש"ש דהיינו דוקא בדאכלה ושוב חזר בו מכח לשון הש"ס ודו"ק.

בשני עדים והגוים כופין ואוסרין על כיוצא בזה אפי' על פי עד אחד וזה צריך לפדות עצמו מן האיסורין והרי זה גורם בעדותו להוציא ממון מזה ולא גרע מהא דאמרינן בפ' הגוזל (בבא קמא ד' קי"ג) מכריז רבא ואיתימא רב הונא דסלקין לעילא ולנחתין לתתא האי בר ישראל דידע סהדותא לגוי ולא תבעו מיניה ואזל ואסהיד ליה בדיני נכרים על ישראל חבריה משמתינן ליה מ"ט דאינהו מפקי ממונא אפומא דחד. ולא עוד אלא שזה מסור הוא ולא ידע מאחוי אחוי שזה כל שאמר כן מעצמו הרי הראה גופו וממונו של זה שבדיניהם מחויב על זה גוף וממון ולא עוד אלא שהכניס עצמו בחיוב מיתה דישראל כל שנופל ביד גוי הרי הוא כתא מוכמר [מכמור] וכדאיתא התם בפ' הגוזל בתרא:

תשובה קסא

א [54]עוד נשאל מי שיוצא ממנו דם מפי האמה בהרגל פעם או פעמים בחדש בין ער בין ישן בלא הרגשה ובשעת תשמיש נמצא בעד האיש והאשה טיפי דמים גם לאחר תשמיש כשהאיש מקנח טפות דם יוצאות מפי האמה אם יש לחוש לספק נדה או תולה בבעלה כמו ששנינו ותולה בכל דבר וכו' ועוד שהאשה חדל ממנה זה כמה מלהיות לה אורח כנשים:

ב והשיב תחילה אומר שאין הנדון דומה לראיה דהתם היא דתלי' משום דהוו להו כתמים וכתמים דדבריהם והקלו בהם בכל מקום. ותדע לך שאילו נתעסקה בכתמים ומצאתה בלב' תולה בו ואפי' נמצא על בשרה. ואילו נתעסק בכמה מיני דמים ובדקה טמאה ואינה תולה בהם ואף על פי שאמרו אותו מקום בדוק הוא או דחוק הוא אצל מאכולת הני מילי לגבי מאכולת אבל לגבי שאר כתמים אמאי אלא שבבדיקה לא הלכו בהם להקל וההיא נמי דאיש ואשה (נדה נ"ט ב') לאו ראיה היא דהתם היינו משום דיגיד עליו רעו דכיון שנמצא שם בספל על המים חזקה ממקום המים בא וטהור הוא ותדע לך דהא התם ליכא מידי למיתלי ביה אלא דכיון דאתא עם מי רגלים תלינן דילמא מכה יש שממנה שותת ויורד אף על גב דבעלמא לא תלינן בסתמא אבל היכא דהלכה ומצאה טמאה מנלן דתלינן בבן ובבעל אלא מיהו ודאי מסתברא ודאי דתולה היא זו דכיון דאיכא ודאי מכה בבעל שתהא מוציא דם אפי' שלא בשעת הטלת המים מצאת בשעת תשמיש ודאי תלינן כל שכן במסולקת דמים שאפי' הדם טהור בכי הא לכולי עלמא וכדתניא בריש פ' תינוקת הרואה דם מחמת תשמיש משמשת פעם ראשונה ושניה וכו' ועד כאן לא פליגי התם אלא בדם אי מקומו טמא אי לא אבל באשה לא דכולי עלמא אשה טהורה

[54]הביאה מ' ב"י ביו"ד סי' ק"ץ בקצ"ר אמי"ץ:.

שתולה במכתה ואף על פי שהבועל את הבתולה ואפי' קטנה חששו להחמיר בדמיה דאסיקנא התם בכולהו בועל בעילת מצוה ופורש ואף על פי שאין לך מכה גדולה מזו התם משום דאיכא למיחש לשמואל דאמר יכולני לבעול כמה בתולות בלא דם אבל כאן דאיכא מכה ממש תלינן. ועוד דבבתולה יש להחמיר לפי שאינה אלא שעה אחת ופעם אחת אבל כאן אם תחוש אף אתה אוסרה על בעלה:

תשובה קסב

[55] עוד השיב זה לשונו דכל המבואות שלנו דינן כחצר וצריכא פס ארבעה או שני לחיים שאין לנו עכשיו מבוי כדינו דגרסינן בפ' הדר (עירובין ד' ע"ד ע"א) אמר רב אין המבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצרות פתוחים לתוכו ושמואל אמר אפי' בית אחת בחצר אחת ור' יוחנן אמר אפילו בחורבה והלכה כרב דגרסינן בפ"ק (ד' י"ב ע"ב) אמר רב נחמן נקטינן אין המבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצרות פתוחות לתוכו ויהיה ארכו יתר על רחבו פרש"י ז"ל שתי חצרות ולכל חצר שני בתים וכן הוא בירושלמי אין מבוי בלא שני חצרות ואין חצר בלא שני בתים וה"ר דוד ז"ל כתב דאפי' בית אחד לחצר אחת ויש פוסקים כר' יוחנן דהוא מיקל בעירוב. ונראה לי להלכה דצורת פתח מכאן ולחי אחד מכאן סגי דההיא דשני בתים בשני צידי ר"ה (עירובין ו') מיירי מאיש אחד ואנן שתי חצרות משני בני אדם בעינן וכן בבתים והראיה אב ובנו רב ותלמידו אינן צריכים לערב (שם [עירובין] ע"ג) ומבוי שלהם ניתר בלחי וקורה כלומר לקולא דחזו לשנים ואעפ"כ אמרו אין מערבין רשות הרבים בכך אלא בצורת פתח דבכל מילי גם כן סגי בצורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן וכדאמרינן (שם [עירובין] ו') כיצד מערבין רה"ר עושה צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן ואם תאמר א"כ לימא בכך הוא דלא מערבא ועדיפא מינה נקט. וא"ת וההיא על כרחין בצורת פתח מצד אחד כדין כרמלית ואעפ"כ צריך שני לחיים לא היא והנכון להצריכו פס או שני לחיים וכן כתב הר"מ מקוצי ז"ל:

תשובה קסג

א עוד בהמה שאין לה מרה או שאין לה לב טרפה דהא חסרה היא ולא גרע מניקבה ויש לה שתי מררות טרפה מטעם כל יתר כנטול דמי:[56]

[55] ע' בח"א סי' תר"א ובת"ה סי' ר"ב:.
[56] ע' בח"א סי' תתכ"ט:.

ב בעלת כוליא אחת כשרה מדאמרי' בתורת כהנים ואת שתי הכליות פרט לבעלת כוליא אחת מדאיצטריך לאסרה לגבוה משמע הא להדיוט שרי ע"כ:

תשובה קסד

(בח"א סימן תתי"ד):

תשובה קסה

[57] עוד החשוד לאכול גבינה של גויים אף על פי שאמר לו אדם קנה לי ממי שנזהר בגבינה של גויים והלך והביא לו ואמר לו ממי שהוא מומחה קניתי לך אינו נאמן אבל אם אמר לו מפלוני המומחה נאמן דמירתת דילמא אזיל ליה ושאיל ליה דתנן בפ"ד של מס' דמאי האומר למי שאינו נאמן על המעשרות קח לי ממי שהוא מעשר אינו נאמן מאיש פלוני נאמן הלך ליקח ממנו אמר לו לא מצאתיו ולקחתיו לך מאחר אינו נאמן וכן אם הביא לו מתנה בשם אחד מהמומחים אוכל ואינו חושש שהוא אינו חשוד להחליף ואם משום חשש שיתן לו משלו אין אדם עשוי ליתן משלו בשם אחר. ועוד שאם אתה חושדו בכך הרי אתה חושדו דגוי נמי שמתכוין להכשילו ולהעבירו כמי שאינו חשוד על הגזל אבל חשוד על הגזל כל שכן דחשוד על החליפין והנותן למי שרוצה בתקנתו חושש לחליפין כפונדקית וחמותו:

תשובה קסו

(בח"א סי' תשפ"ג):

תשובה קסז

(שם סי' תש"ף):

תשובה קסח

(בח"ב סי' קפ"א):

[57] בת"ה הארוך בית ד' ש"ב והובא ג"כ בטור יו"ד סי' קי"ט:.
[58] ע' מיוחסות סי' רנ"ו וח"ד סי' ל"ב.

תשובה קסט

[58] עוד השיב במי שאומר תנאי היה ביני ובין בעל חובי שלא ישמיטנו שביעית נאמן כמי שאומר בפרוזבול וק"ו ומה פרוזבול דמאן לימא דאזדקיקו ליה ב"ד מהימן כל שכן כאן ונאמן אפי' שלא בשבועה כדעת ר"ת ז"ל ומשום דלא שביק היתרא ואכיל איסורא ואם רצה האחר להחרים סתם על מי שנוטל ממונו שלא כדין שומעין לו:

תשובה קע

(בח"ג סי' עז"ר):

תשובה קעא

(בח"א סי' אלף ח'):

תשובה קעב

(שם סי' תתקצ"ג ובח"ב סי' שט"ו):

תשובה קעג

(בח"א סי' קכ"ו):

תשובה קעד

(שם סי' אלף ס"ג וח"ב סי' ק"ץ):

תשובה קעה

(בח"ד סי' רצ"ד):

תשובה קעו

עוד הרב ברצלוני ז"ל מצריך קנין לכל מודעא ורב האי ז"ל כתב שאינו צריך קנין:

תשובה קעז

עוד שכיב מרע שנתן מתנה ומת המקבל זכו היורשים אף על פי שאין מתנת שכיב מרע קונה עד לאחר מיתה וההיא שעתא ליתיה למקבל וכן משמע מפורש בסוף פ"ק דגיטין (י"ד ע"ב) וכולי עלמא הילך לאו כזכי ולא קשיא הא בברי הא בשכיב מרע ופי' ר' יצחק

דברי ש"מ כמסורין והילך כזכי ולהכי יחזרו ליורשי המקבל כיון דהוה בשעת מתנה ושם כתוב בארוכה:

תשובה קעח

עוד בפרק הקומץ רבה ובמ"ק (דף כ"ה) דאסור לישב במטה שספר תורה עליה ובירושלמי התירו בספסל משהו ואיכא מאן דאמר בטפח. וי"ל דהתם בספסל שהוא קשה אבל במטה שהוא רך ע"י הבגדים ויש שעה שמעמיק עצמו או מגביה וכן הספר ואינו כבוד לספר:

תשובה קעט

[59] עוד מפי הר' יונה ז"ל פסק בענין יין נסך ששמע לפסוק לחכמי צרפת כי משומד לע"ז והוא הולך ממקום למקום ובעיר אחת הוא מאמין בע"ז בפני גוים ובעיר אחרת נכנס בבית ישראל ואומר שהוא יהודי ואין אנו יודעים אם הוא יהודי אם לאו. אם נכנס בתורת יהודי מסתם. הפסק כן הוא יען שהוא אומר לנו שהוא יהודי אינו עושה יין נסך והטעם כי הע"ז מלתא דמסתבר הוא שיהיה שקר וכשהוא אומר שמאמין בה הוא עושה להנאת יצרו הרע ואינו מאמינו בלבו וכשהוא אומר לנו שהוא ישראל הוא אומר בלב שלם מפני שאמונתנו היא אמונה ישרה וטובה ונכונה ואמתית ומילתא דמסתבר היא. אבל משומד לחלל שבתות בפרהסיא או שאינו מאמין בדברי רבותינו הוא מין ויינו יין נסך וספריו ספרי קוסמין ויש אומרים אף בניו ממזרים וענין חלול שבתות או מי שעבר על דברי רבותינו לדעתו או שהוא עובד ע"ז שהוא מוחזק בו שלשה פעמים אבל בפעם א' או שתים אינו עושה יין נסך ובפני עשרה צריך שיחלל:

תשובה קפ

עוד כתב ז"ל בבן פנויה שנשבע עליו אביו שאינו בנו ואחר כך התודה עליו שהוא בנו וחטא בשבועתו שנאמן עליו כגון לכבדו וליורשו אם אין לו יורש ויהיה אסור באחותו ומדומה שאמר שאם קדשה שצריכה גט ממנו כי שמא אינו אחיה ועל זה נאמן על בן הפנויה שיכול לומר שמחמת בשת או יראה אמר זה אבל בבן אשתו הוא להיפך שאם אמר על זה שהוא ממזר לא יכול לחזור בו כי השעה שאמר ממזר יודע היה שנפסל מיד ועל כן אינו יכול לחזור בו עד כאן:

[59] הובאה בב"י יו"ד סי' קי"ט.

תשובה קפא

(בח"א סי' תשי"ח):

תשובה קפב

(בח"א סי' תנ"ג):

תשובה קפג

(שם סי' תנ"ד):

תשובה קפד

(שם סי' תנ"א והובאה בכפל לעיל סי' י"ב):

תשובה קפה

(שם סי' תשכ"ב):

תשובה קפו

(שם סי' תתק"ח):

תשובה קפז

עוד דין המפקיד ביד חבירו מעות ואומר לא הלויתי אותם פטור דכל המעביר ריוח מחבירו פטור כדאמרינן בירושלמי המבטל כיסו של חבירו פטור:

תשובה קפח

עוד בפרק הספינה משמע שאינו נקרא כרם אלא אם כן יש בין תלם לתלם ארבע אמות ור' שמעון אומר וכו' לפיכך נהגו לזרוע בכרמים שלנו ועוד שאינן שתים כנגד שתים ואחת יוצאה לה זנב:

תשובה קפט

א [60]עוד שאלת ראובן היה מוחזק במקום מושב שבבית הכנסת שהיה מאברהם ועכשיו יצחק בן אברהם תובע מראובן הנז' שיעשה לו ראיה שהוא יורד לשם ברשות. וראובן

[60] ע' ח"ה סי' ר"ן.

אומר שאברהם הנז' היה חייב לו מעות עליו ולכן אין לו לעשות שום ראיה ולא לצאת מן המקום עד שיפרענו יצחק:

ב תשובה מחלוקת היא בין המפרשים כי יש מהן שאומרים שאין חזקה למקומות בית הכנסת ור"ת ז"ל והר' בעל העיטור ז"ל אומר שיש להם חזקה כל שישב שם שלש שנים כדרך שבני אדם יושבין במקומותיהם ואפי' חלה או יצא לא אבד חזקתו מיהו דין זה תלוי בחזקתו של ראובן הנז' כי אם החזיק במקום הנז' ויש עדים שישב במקום ההוא שלש שנים כדרך שבני אדם יושבין במקומותיהם שהלך להתפלל בחיי אברהם הנז' עלתה לו חזקה ונאמן הוא לומר מעות יש לי עליו אפי' בעל פה מיגו דאי בעי אמר לקוח הוא בידי ומהימן ובלבד שישבע שאברהם הוא חייב לו אותן מעות כדעת הגאונים ז"ל שכל נוטל נשבע אבל אם ראובן הנז' לא החזיק בחיי אברהם על הדרך הנז' אף על פי שהחזיק אחר כן כמה שנים ואפי' אחר שהגדיל יצחק הנז' לא עלתה לו חזקה וכדאמרינן בכתובות (דף י"ז ע"ב) בשלמא גבי אביו משכחת לה כגון שאכלה שני חזקה שנים בחיי האב ואחת בחיי בנו וכדרב הונא דאמר רב הונא אין מחזיקים בנכסי קטן ואפי' הגדיל וכיון שלא עלתה לו חזקה אינו נאמן לטעון שיש לו עליו מעות שהרי אין כאן מיגו:

תשובה קצ

[61]עוד השיב מה שכתבת שנמצאת באותו סדור שיש הפרש בברכת נישואין בין אלמון שנשא אלמנה לבחור שנשה בתולה דאלמון שנשא אלמנה ברכה אחת בלבד מברכה שברכו הזקנים לבועז. זו לא שמעתי מעולם ואין לזה זכר בגמ' כלל אדרבא יראה מדין הגמרא בהיפך מזה וכמו שכתבת גם אתה דאם איתא כשאמרו מאי מברך הוה להו לפרושי לאלמון שנשא אלמנה ובחור שנשא בתולה כן כמו שחילקו ביניהם במספר ימי הברכה והשמחה כך היה להם לחלק בנוסח הברכה והברכות ולא ראיתי לאחד מן המחברים שכתבו כן ולא ראיתי מי שנהג כן ומעשים בכל יום בארצנו בפני הגדולים אשר היו לפנינו שמברכים לאלמון ולאלמנה ז' ברכות ולא שמעתי לאחד מהן שמיחה כלל ואין מניחין פשטן של דברי הגמרא ומעשים שנוהגין בהן לפני הגדולים ותופסים דברים שלא ידענו להם שרש וענף ולא נודע מי בעל דברים אלו:

תשובה קצא

(בח"א סי' תרמ"ב):

[61]בח"א סי' רי"ו הובאה בקצר אמי"ץ.

תשובה קצב

(שם בח"א סי' יו"ד)

תשובה קצג

(שם [בח"א] סי' תרס"ח):

תשובה קצד

(שם [בח"א] סי' תרס"ט):

תשובה קצה

(שם [בח"א] סי' ת"ל וסי' תרפ"ו):

תשובה קצו

(שם [בח"א] סי' תל"א):

תשובה קצז

(שם [בח"א] סי' תרפ"ג):

תשובה קצח

(שם [בח"א] סי' תרפ"ח):

תשובה קצט

(שם [בח"א] סי' תרפ"ה):

תשובה ר

(שם [בח"א] סי' קנ"ב):

תשובה רא

(בח"ד סי' יו"ד):

תשובה רב

(בח"א סי' תש"ג):

תשובה רג

(שם [בח"א] סי' תרפ"ט):

תשובה רד

(שם [בח"א] סימן תר"ץ):

תשובה רה

(שם [בח"א] סימן תל"ג):

תשובה רו

(שם [בח"א] סי' תל"ד):

תשובה רז

(בח"ג סי' רס"ו):

תשובה רח

(בח"א סי' תתקפ"ט):

תשובה רט

(שם [בח"א] סי' תרנ"ז):

תשובה רי

(שם [בח"א] סימן י"ט):

תשובה ריא

(שם [בח"א] סי' תרנ"ג):

תשובה ריב

(שם [בח"א] סימן תרע"א):

תשובה ריג

[62] עוד דין קרוב כשר לכתוב הגט והראיה (גיטין כ"ג ע"א) הכל כשרים לכתוב את הגט חוץ מחרש שוטה וקטן ונכרי ולא הוציאו קרוב ועוד שאין זה אלא שליחות ואף להביא את הגט או לקבל קרוב כשר כדאמרי' בירושלמי על מתני' דשני כתי עדים הדא אמרה קרוב נעשה שליח ועוד שהיא עצמה מביאה גטה ונשים שאינן נאמנות לומר מת בעלה נאמנות להביא גטה. מה בין גט למיתה דכתב עצמו יוכיח ועוד שהוא עצמו יכול לכתבו כדתנן ג' גיטין פסולין כתב בכתב ידו ואין עליו עדים וכו' יש עליו עדים כותב ותנשא לכתחילה:

תשובה ריד

[63] דין מורי הר' היה אוסר שיקדש אדם את בתו בוגרת גזירה שמא יחליפו בקטנה ויאמרו כי בקבלת הקידושין מתקדשת והרב בעל העיטור ז"ל נראה שמתיר. ממה שכתב והיכא דקדיש איניש ברתיה בוגרת וכן דעת הר' אשר ונראה לי ראיה להתיר מההיא דהאומר לחבירו לקדש אשה דאסור בכל הנשים ולמה אינו מותר בקרובות[6564]:

תשובה רטו

(בח"א סי' תרל"ז):

תשובה רטז

(במיוחסות סי' רל"ד):

[62] ע' מהריק"ו שרש ק"ו שכתב דמהיות טוב לא יכתוב הבעל והרב"י בסי' קכ"ג כתב ע"ד דגם מהיות טוב לא מצא קפידא ולא בא בפיהם תשובה זאת.

[63] הטור באה"ע סי' ל"ו הביא דין זה בשם הרשב"א וכ"מ ב"י דכ"כ בתשובה.

[64] [רמ"ל] ר"ל בקרובות של השליח וע"ד שכתב הה"מ בפ"ט מהל' אישות ה"ו שאדם יכול לקדש קרובתו לאחר ולהיות שליח להולכה אף על פי שאינו יכול לקדשה לעצמו שאל"כ יאמרו מותר בקרובות השליח ובעיקר ביאור דברי רבינו ע"ש במשל"מ פ"ג הי"ד וגם בב"י סי' ל"ו וע"ע בענין זה בספרי דברי מרדכי בהשמטות בתשובה שהשבתי בשנת תרנ"ה לעיר קלאניבלאט להגאב"ד דשם ע"י אמצעות אחי היקר המופלג בתורה ויראה כו' מו"ה יחזקאל נ"י (המכונה צערנעשאוו) ושם תמצא הרבה ענינים השייכים לזה יעש"ב:.

[65] הרב"י שם הביא כן משם הר"ן בפרק האיש מקדש.

תשובה ריז

(בח"א סי' תר"ד):

תשובה ריח

(שם [בח"א] סי' תר"ו):

תשובה ריט

(שם [בח"א] סימן תר"ז):

תשובה רכ

(שם [בח"א] סי' תרפ"א):

תשובה רכא

(שם [בח"א] סי' תקנ"א):

תשובה רכב

(שם [בח"א] סי' תקנ"ב):

תשובה רכג

(שם [בח"א] סי' תקנ"ד):

תשובה רכד

(שם [בח"א] סי' תתפ"א):

תשובה רכה

(שם [בח"א] סי' תשצ"ט):

תשובה רכו

בפרק החובל (בבא קמא ד' פ"ח) עבד פסול לעדות פירש הר' יהונתן ז"ל בעבד שנטבל לשם עבדות מיירי דדינן כדין אשה דילפינן לה מאשה דכתיב באשה וכתב לה. בשפחה

או חפשה לא נתן לה אבל גר שנתגייר כשר לעדות דיש לו חייס בנים אף על גב דאין לו חייס אבות כדקיי"ל גר שנתגייר כקטן שנולד דמי:

תשובה רכז

(בח"א סי' תקנ"ח):

תשובה רכח

(שם [בח"א] סי' תק"ס):

תשובה רכט

(שם [בח"א] סי' תתקנ"ה):

תשובה רל

(שם [בח"א] סי' תקס"ג):

תשובה רלא

(שם [בח"א] סימן תקס"ה):

תשובה רלב

(שם [בח"א] סי' תקס"ו):

תשובה רלג

(שם [בח"א] סי' תק"ע):

תשובה רלד

(שם [בח"א] סי' תקע"ו):

תשובה רלה

(שם [בח"א] סי' תקע"ה):

תשובה רלו

דין מההיא דריחיא (ביצה ל"ו ע"ב) דאביי הוכיחו בעלי התוספות דכובא המטפטפת יין בשבת מותר להניח כלים תחתיו על ידי הכנסת מטה דהוי גרף של רעי והראיה ההיא דאמר תיתי לי דעברי אדמר ואיהו אחמיר אנפשיה ויש אוסרין לעשות גרף של רעי לכתחילה במקום שאין הפסד ממון אבל במקום הפסד ממון דברי הכל מותר אך אם מחוסר דיכה אסור שמא יבא לידי איסורא דאורי',[66] [67]

תשובה רלז

(עיין לעיל סי' רי"ב והיא באה בח"א סי' תרע"א):

תשובה רלח

עוד השיב דאדם המצוה והיה חולה ואמר לאשתו למחול המתנה לחוד שהיא יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי כדי שלא יצטער בחליו ולא רציתי לעבור על ציוויו:

תשובה רלט

[68] דין כתובת בנין דכרין אינה נגבית אלא היכא שיש שם מותר דינר על שתי כתובו' דלא מעקרא נחלה דאורייתא ובפרק נערה שנתפתתה (כתובות דף נ"ב:) דוקא שמתו שתיהן

[66] [רמ"ל] עי' בביצה ל"ו גבי בי רחיא דאביי דליף ועי' בכ"מ פ' כ"ה מהל' שבת ובב"י סי' ש"ך שכתב ליישב דעת הרמב"ם שהשמיט זה משום דהא דאמר אביי תיתי לי דעברי אדמר לאו משום דחזר מדבריו והודה לדברי רבה אלא הם דברי אינוות בעלמא ברם לאו דינא הכי ומשו"ה השמיטו הרמב"ם אמנם עכ"ז בש"ע שם סעי' ל"ז פסק דבמקום הפסד מותר להכניס מטתו ולא חש לאלו הדברים שהמליץ (דאל"כ הי"ל להביא דעת הרמב"ם בשם יש אומרים כדרכו דרך הקדש ולפעמים מזכירו בשמו כמו ביו"ד בסי' קפ"ו שכתב והרמב"ם מצריך שגם הבעל כו' וכן בכמה דוכתי) ופסק כרבה ודלא כאביי זהוא דעת רבינו ועי' בס' מים חיים להפר"ח שם על הרמב"ם שכ' דתירוץ מר"ן הב"י הוא דחוק ויותר נ"ל אעפ"י שרבה לא כוון להלכה שייך למימר תיתי לי דעברי אדמר לפי דבדרבנן עבדינן עובדא והדר מותבינן תיובתא עכ"ל ולכאורה הי' נראה דהאי תירוצא הוא יותר מרווח ותימה על הב"י שמיאן לתרץ כן אמנם אחר העיון נראה דיש להשיב על זה דהא האי מילתא הוא בעירובין ס"ז ולא אמרו שם כן אלא לענין דבאיסור דרבנן שבקינן להרב לעשות כהוראתו שהורה לאחרים אבל לא בדבר שמירה להתלמיד כן ומלבד דהסברא נותנת לחלק בזה דאל"כ איך אפשר להתלמיד לעיילי נפשיה בדבר הנראה לו קרוב לודאי לאיסור אבל גם ראיה מצאתי לחילוק זה מתשו' תה"ד סי' מ"ג שהובא ברמ"א סי' רמ"ב סעי' כ"ב שצידד שם מפ"ק דחולין ו מהא דאייתי לקמייהו ביצים המצומקות ביין שאין למחות לרבו אפי' כשברור להתלמיד שרבו יעבור על איסור דרבנן והא ודאי דלא יעלה על הדעת דגם התלמיד מחויב לשמוע לו בזה דהא ברור לו שאסור ובהכרח לחלק בין דבר שעושה לעצמו או שמורה לאחרים ובין דבר שמורה להתלמיד וכמ"ש זהו מה שנ"ל לתרץ דעת מרן הב"י על שלא תירץ כן דעת הרמב"ם והנה דברי התוס' שהביא רבינו וכן דברי רבינו בעצמו שכתוב בכאן אבל אם מחוסר דיכה כו' צריכים חיפוש וביאור היטב ועי' בפ"ק דשבת י"ט במחוסרין דיכה ושם בתוס' ד"ה שמן והמעיין לא יתעצל מלחפש היטב אולי ימצא ואזי ייטיב חסדו להודיעני ושכמ"ה:.

[67] ע' ח"א סי' תרכ"ג.

[68] ע' ח"ג סי' קנ"ב.

בחייו אבל אחת בחייו ואחת במותו השניה נגבית בתורת חוב דאין לך נחלה גדולה מזו ולא מעקרא נחלה דאורייתא שכשמת נפלו הנכסים לפני היורשים וכשיצא שטר חוב על אביהן אלו ואלו מצוה עליהם לפרוע חוב אביהם ע"כ לשון רש"י ז"ל.[69]

תשובה רמ

(בח"א סי' אלף קי"ג):

תשובה רמא

(שם [בח"א] סי' תרכ"ב):

תשובה רמב

(שם [בח"א] סי' תרכ"א):

תשובה רמג

(שם [בח"א] סי' תר"ח):

תשובה רמד

א [70]שאלת הסכימו הקהל והחרימו שלא לשחוק בקוביא ואחר כך עמדו מקצת הקהל ורצו להתיר את החרם ומקצת הקהל יצאו מבית הכנסת ומיחו בידם. וגם יש מן הגדולים שמיחו בפני רבים מן הקהל ואותו מקצת התירו ובו ביום נתקלקל בו אחד מן הנבלים והטיח דברים ולקה ונתנדה. התר זה יש בו ממש או לא:

ב תשובה האסור תקנת ותיקין ודאי חטא היתה ומי שבא להתיר פורץ גדר ועושה דמן של בחורים שחוק. כמה קרעים הלביש כמה ריחות הבאיש כמה כוכים יוצאים במחול משחקים ותמה אני האיך פשטה הוראה להתיר בכענין זה אפי' הסכימו כל הקהל בהיתר זה מעצמו נאסר ועוד נוסף עליו איסור ההסכמה והחרם והאיך נחזור ונתיר הגע עצמך סלק החרם כמי שאינו האיך הסכימו הרבים להתיר האיסור כל מי שמסכים להתיר זה כמסכים לעשות עבירה אחת בכינופיא וכל שהיו הנסכמים רבים תהיה אותה ההסכמה רבת החטא רבת המהומה ועוד אני אומר שכל כיוצא בזה שמקצתן מעכבין

[69][רמ"ל] דינים האלו באה"ע סי' קי"א ושם בהגה' כתב דיש אומרים דאין כתובת בני"ד נוהגת האידנא ועי' בשו"ת מהרשד"ם סי' ק"ט מש"ב:.

[70]ע' לקמן סי' ע"ר.

ומוחין אפילו בשאר דברים של רשות אין החרם ניתר לפי שדבר תורה אין החרמות והשבועות ניתרין אלא בפתחים ועל ידי חכם וכן אין אדם מתיר נדרי אשתו דכתיב לא יחל דברו הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו וא"כ אפי' הסכימו כל הקהל להתיר אינו מותר מן הדין כמו שאמרנו וכבר צוחו הראשונים ז"ל על היתר החרמות שלא בפתחים ושלא על ידי חכם אלא שהקהילות סמכו להם על המנהג ונתנו טעם לדבר דאחר שנהגו כן על דעת כן מחרימים והרי זה כאילו התנו בשעת החרם שכל זמן שיסכימו הם בעצמם להתירו יהא מותר דומה להפרת הבעל וכטעמיה דרב פינחס דאמר כל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת ומכל מקום המנהג פשוט בכל המקומות שאפי' אחד מן הצבור יכול לעכב וכיון שכן כל שיש מוחה אי אפשר להתירו שאם מן הדין אי אפשר בלא פתחים וחכם. ואם מצד המנהג שהוא כתנאי הא אין המנהג אלא בשאין שם מוחה הא יש שם מוחה אינו בנוהג ונמצא שאין ההתר לא מצד הדין ולא מצד התנאי היוצא לנו מדרך המנהג:

תשובה רמה

(בח"א סי' תרי"ב)

תשובה רמו

(שם סי' תקל"ט):

תשובה רמז

(שם סי' תקמ"ג):

תשובה רמח

(שם סי' תרי"ד):

תשובה רמט

(שם סי' תרי"ח):

תשובה רנ

עוד במקדיש בזמן הזה שטר חוב דסתם הקדש לעניים דלא קנה ההקדש אלא בכתיבה ומסירה כדין ההדיוט. והשטרות העולות בערכאות של גוים אפי' במתנות הרי הן כשלנו

מדאמר שמואל דינא דמלכותא דינא כדאיתא בפ"ק דגיטין (ד' י' ע"ב) קא פסיק ותני לא שנא מכר ולא שנא מתנה ומשמע (דה"ה) לשטר הקנאה העשויה בגופן של גוים שקורים ששיא"ו שאם כתוב בו לשונות המסופקים לנתינת גוף הנייר והשעבוד שבו הרי הוא כשטרות שלנו:

תשובה רנא

(בחלק ה' סי' קל"ג):

תשובה רנב

(בח"א סי' ק"ץ):

תשובה רנג

(שם סי' תרכ"ג):

תשובה רנד

(שם סי' תרפ"ד):

תשובה רנה

(שם סי' תרכ"ה):

תשובה רנו

(שם סי' תרכ"ט):

תשובה רנז

(שם סי' תתק"ן):

תשובה רנח

[71] עוד האב שאמר שקדש בתו ואחר כך קדשה לאחר ואמר קידושי ראשון בפסולי עדות דאורייתא ואינן שוים כלום. נאמן משום דהפה שאסור [מהדורת ירושלים תרס"ג:

[71] הביאה הרב"י אה"ע סי' ל"ה.

שאסר] הוא הפה שהתיר[72] והראיה ההוא דכתובות (ד' כ"ב ע"א) דההיא איתתא. וא"ת והרי בסוף גיטין אמרו (פ"ט ע"ב) ההיא אתתא דנפק עלה קלא דאיקדשא לבר בי רב אתי רב חמא אזיל לבי חוזאי ואזל ואמר להו כיון דבעידנא דהוה קלא לא הוה אמתלא לאו כל כמינך דמחזקת לאמתלא. י"ל דהתם יצא קול מעלמא ולא הוציא הוא הקול וזה נכון לדין:

תשובה רנט

[73] עוד השיב דאין אדם נאמן לומר פרוזבול היה לי ונאבד שלא הורגלו לעולם בארצות הללו אולי שחששו מפני שאין ראוי לעשות פרוזבול אלא בי דינא דאלים אי נמי מפני שאין כותבין פרוזבול אלא על הקרקעות ולפעמים אין ללוה קרקע ואם כן צריך לברר באיזה ב"ד כתבו שיצא הדבר לאמתו אבל אילו היה טוען תחילה תנאי היה בינו ובינו שלא ישמיטנו בשביעית היה נאמן מפני שהורגלו בענין זה עכשיו:

תשובה רס

(בח"א סי' תשל"ג):

תשובה רסא

(שם סי' תרנ"א):

תשובה רסב

(שם סי' תרס"א):

תשובה רסג

(שם סי' תר"ף):

תשובה רסד

(שם סימן תש"ט):

[72] [רמ"ל] ועי' בהגה' אה"ע סס"י [= סוף סי'] ל"ז דדוקא תוך כדי דיבור מהני טעם זה להאמינו.
[73] ע' ח"ד סי' ל"ב ול"ג.

תשובה רסה

(שם סי' ת"ן):

תשובה רסו

(שם סי' תשי"ג):

תשובה רסז

[74] עוד נשאל באשה שהוציאוה מביתה בשבת בחזקה על ידי ישראל משומד להוציאה מכלל ישראל. אם מותר לשלוח בעד אביה שהוא בעיר אחרת בשבת ואפילו חוץ לשלש פרסאות למאן דסבירא ליה דתחום שלש פרסאות דאורייתא ואפילו להביא בידו חותם מצד המלכות מי הוי כספק נפשות ולהקל או לא. והשיב שהדבר צריך תלמוד ומכל מקום כך דעתי נוטה שאסור לפי שאין דוחין את השבת על הצלה מן העבירות שאין אומרים לאדם עמוד וחטוא כדי שיזכה חברך ואפי' איסורא זוטא לא שרי כדי להציל את חברו מאיסורא רבה כדמוכח בפ"ק דשבת (ד' ע"א) בבעיא דהדביק פת בתנור התירו לו לרדותה קודם שיבוא לידי חיוב חטאת או לא וכו' אמר רב ששת לעולם בשוגג ולמאן התירו לאחר וכי אומרין לו לאדם עמוד וחטוא כדי שיזכה חברך וההיא דניחא ליה למעבד חברו איסורא זוטא ולא ליעבד איסורא רבה עם הארץ על ידו קאמר ע"כ:

תשובה רסח

עוד נשאל ראובן נשבע לשמעון לפרוע לו מנה שחייב לו לזמן פלוני ומלוה זה חייב לאחר מנה ואדוני הארץ התפיס ביד אותו לוה מנה זה בתוך הזמן שלא יפרענו עד שיפרע אותו מלוה שחייב לו אם הוא חייב מחמת שבועתו. והשיב ז"ל אנוס הוא זה שאינו רשאי לעבור על צואת האדון ועוד שקרוב לדין הוא זה שיתן למי שחייב לו מדר' נתן וכיון שכן למה ישלם זה למי שאינו חייב ע"כ[75]

תשובה רסט

(בח"א סי' תרצ"ה):

[74] הביאה הרב"י בא"ח סי' ש"ו.

[75] [רמ"ל] דבר זה יתבאר לן היטב עפ"י סברת הנוב"י הו"ד בפ"ת ח"מ סי' פ"ו סק"ג שכתב כי המלוה שבא לגבות חובו מהלוה הרי הוא יכול לגבות מכל הנמצא בידו וגם מהחוב שיש לו על אחרי' יעש"ב:.

תשובה רע

[76]ומה ששאלתם חרם שהחרימו שלא לשחוק בקוביא אם יש לו היתר אני כבר נשאלתי על זה פעמים רבות והשבתי שאין לו היתר שהשחוק בקוביא אסור.[77] ומההיא דירושלמי שאמרתם דמי איכא איניש דנשבע דלא מרווח ואמר ברוך שבחר בדברי חכמים שאמרו שצריך לפרוט את הנדר:

תשובה רעא

(בח"א סי' תרצ"ו):

תשובה רעב

(שם סי' תרצ"ז):

[76]ע' לעיל סי' רמ"ד.

[77][רמ"ל] עי' ביו"ד סי' רכ"ח סעי' ט"ו ובשו"ת בני יהודה מהר"י עייאש סי' ק' דקע"א שהשיג על מ"ש הש"ך שם דהרב לשיטתו כו' אבל הרשב"א חולק וכתב הוא עלה דלא כן הוא אלא דהרשב"א מיירי מסתם בני אדם שאין לחוש שיעברו בלא התרה אבל באנשים קלים דאיכא למיחש שיעברו גם הרשב"א מודה דמתירין להם יע"ש וכן משמע קצת מדברי רבינו הכא ולעיל סי' ד' דמיירי מסתם בני אדם וע"ד דמיירי בירושלמי הכתוב לקמן בסי' צ"ד וכמו שנראה שם מדברי רבינו יע"ש ואגב ראיתי להודיע דהא דבנדרים וחרמים ושבועות אסור להקדים אמירת השם קודם שיאמר קרבן או חרם ושבועה משום דחיישינן שמא ימלך מלנדור ולישבע כמ"ש הרא"ש בנדרים ד' י' ולאפוקי ממ"ש בס' דרושי' משום דחששו למיתה ועי' ברמ"א א"ח סי' תכ"ו סע"ב ובט"ז סי' תקנ"א ובתוס' גיטין כ"ח ד"ה הא ר"מ ובשו"ת נ"ש סי' ט"ל וע"ז והנמשך ויוצא מדבריהם דלשמא ימות פתאום כזה לא חיישינן וגם בהכרח לומר כן דהטעם כמ"ש הרא"ש שם דהרי אומרים כמה פסוקים שמתחילין בתיבת השם ושוב ראיתי שכבר עמד בזה באורך בס' פתח"ע ליומא ד' ט"ל והנלע"ד כתבתי.

[78][רמ"ל] ענין זה בתוס' ב"מ פ"ז ד"ה למה נקוד ובפסחים ס"ג במשנה אמר ר' יוסי לפיכך נקוד ועי' בט"ז יו"ד סימן רע"ד דאם לא נקד אלו הנקודות כשר לקרות בו ובענין כשהתגין נפרדות מהאותיות יעי' בשו"ת הרמ"ע סי' ל"ח שכתב דאפי' להסוברים שאין התגין מעכבין מ"מ פוסל בנפרדין והמג"א בסי' ל"ו הבי"ד וכנראה שהסכים עמו רק אם ידענו שכתב זה הוא מסופר מומחה תלינן שנפרד אחר שנכתב וכשר אמנם בשו"ת נחפה בכסף ח"ב יו"ד סי' יוד הביא פוסקים החולקים בזה וראיה לדבריהם מזה שלא כתבו הרמב"ם ושאר פוסקים פיסול זה בדברים הפוסלים לס"ת ומוכח דגם כשנפרדין מהאותיות כשר יע"ש שהאריך בזה וחזר לקיים דעת הרמ"ע אם לא בשעת הדחק יע"ש וצע"ד יש להעיר על ראיה זו מהא דגרסי' בקידושין ס"ו אמר ר"נ ו' דשלום קטיעה (ועי' בפי' הר"ש והרע"ב פ"ח דתרומות מ"א) וכתב שם הריטב"א דפי' קטיעה שכרותה בנתים דאי לאו הל"ל זעירתא ונפקא מינה לס"ת שכתוב כדרכה ר"ל כדרך שאר ואוין ועי' בשו"ת מהרי"ט חיו"ד סי' ל"ב מ"ש בשם מהריק"ו ועכ"ז הרמב"ם לא מנה זה בדברים הפוסלים וגם מרן הב"י לא הזכיר דין זה אף שהיא גמרא ערוכה בלי שום חולק בזה ובשו"ת בתי כהונה ח"ב סי' כ' וכ"א הובא מחלוקת גדולה בזה והעלה דיש לפסול הס"ת שכתוב בה ו' זו כשאר ואוין וזה דלא כמ"ש בשו"ת הגרע"א הו"ד בפ"ת סי' ער"ה ונראה דנעלם ממנו תשובה זו דבת"כ ועי' בשו"ת המיוחסות סי' רל"ב שכתב דאין אנו חוששין לתקן הס"ת עפ"י דרשה שבתלמוד כגון הא (דרש"י בראשית כ"ה) פלגשם כתיב והא (דרש"י דברים א') דאמרי' ואשמם כתיב אלא כ"א כשבא בתלמוד דרך עיקר דין כגון בסכות לטטפת (סנהדרין

תשובה רעג

[78]אמר ר' שמעון כל מקום שאתה מוצא כתב רבה על הניקוד אתה דורש את הכתב. פירוש את הכתב לבדו ואין לך עסק לדרוש כלל הנקודה. אלא ראה אותה כאילו אינו כגון או בדרך רחוקה שברחוקה נקודה ודרשי' רחוקה ולהכי אמרי' לא שהיה רחוק ממש אלא כל שהיה חוץ לאסקופת העזרה בשעת שחיטה אינו נמנה עמהם שזה רחוק הוא מן הפסח וצריך לעשות פסח שני שאפי' מבקש הוא לעשות פסח לעצמו אינו יכול שאין שוחטין פסח ליחידים וכל שהניקוד רבה על הכתב אתה דורש את הניקוד. פי' אף הניקוד כגון זה שכתב אליו ונקוד על איו שיש לדרוש על איו שהיא הניקוד ואליו שהוא הכתב. ולכך דרשינן כשם ששאלו לאברהם איה שרה שאלו לשרה איו אברהם הרי שנדרש איו ואליו ולא עשו כך ברחוקה שלא דרשו אלא רחוק:

תשובה רעד

(בח"א סי' תל"ח):

תשובה רעה

(בח"א סי' תש"א):

תשובה רעו

א [79]עוד שאלת מאיזה טעם חצי שיעור אסור מן התורה ואין בו מלקות שכיון שאסור כבר הוזהרנו על אכילתו:

ב תשובה אין לוקין עליו משום דעיקר קרא אכילה כתיבא ביה לא תאכלו כל נבילה כל חלב וכל דם לא תאכלו ואין נבלה פחות מכזית ולא כתיב נבלה לא תאכלו חלב ודם לא תאכלו אשמעינן קרא אפי' ליכא שיעור אכילה לא ואחר שרבה מיעט מאי רבי רבי לאיסור ומאי מיעט מיעט מלקות ויש לנו בזה בטעמו ולא ממשו:

תשובה רעז

(בח"ג סי' שכ"ט):

ד) וכבר האריכו בזה שם בשו"ת בת"כ יע"ש וע"ע בשו"ת מעיל צדקה סי' נ"ה שכתב וז"ל דע כי אין אנו עושין חשבון כל כך ממסורת אף כי כתבו תוס' בכמה מקומות (עי' תוס' נדה ל"ג ד"ה והנשא וגליון הש"ס לשבת נ"ה בהא דאמרי' מעבירם כתיב) לסמוך על המסורת אף נגד התלמוד עכ"ל ועכ"פ הו"ל להרב נחב"כ לעמוד בכל זה וע"ע בשו"ת דבר משה ח"ג.

[79]ע' בח"א סי' ת"ש שחסר לשון התשובה:.

תשובה רעח

(בח"א סי' תשט"ו):

תשובה רעט

(שם סי' תשי"ו):

תשובה רפ

(בח"ג סי' תמ"ו):

תשובה רפא

(בח"א סי' תס"ז):

תשובה רפב

דין רוק תפל. אמרו בילמדנו מהו ליתן רוק תפל על גבי העין בשבת אמר ר' אבא בשם ר' לוי אסור ליתן רוק תפל על גבי העין בשבת מפני שהוא כמרפא:[80]

תשובה רפג

עוד שם מהו שיקבל עליו מלכות שמים כשהוא מהלך. רב הונא בשם שמואל אמר שאסור לקבל עליו מלכות שמים כשהוא מהלך אלא יעמוד במקום אחד ויכוין דעתו לשמים ביראה באימה ברתת בזיע ובייחוד ויקרא שמע ישראל וכו' וכשמתחיל ואהבת רצה מהלך רצה יושב[81] ע"כ:

תשובה רפד

(בח"א סי' תר"ס):

[80] [רמ"ל] הנה בשבת ק"ח מפורש להדיא דרוק טפל [תפל] אפי' על גב העין אסור וכן פסק בש"ע סי' שכ"ח ומאי חידוש יש בילמדנו יותר מבגמרא וצ"ע.

[81] [רמ"ל] מכאן ראי' להט"ז בסי' ס"ג דאין אסור לעמוד אלא כשהוא יושב אבל כשהוא מהלך ועומד שפיר דמי ודלא כדעת הב"ח דס"ל שאסור לעמוד כל הפרשה מדברי הרמב"ם שסיים בזה והשאר קורא כשהוא מהלך דיש לומר דבא לאשמועינן שא"צ עוד לעמוד אלא שדרכו של הרמב"ם לקצר אבל דעתו כדעת רבינו ומ"ש רבינו רב הונא בשם שמואל אמר צ"ע דבתוס' ברכות ד' י"ג ד"ה על לבבך הביא זה בקיצור בשם מדרש תנחומא וכתוב רב יהודא.

תשובה רפה

(שם סי' תס"ו):

תשובה רפו

(שם סי' אלף):

תשובה רפז

[82]: נשאל הר' שם טוב נ"ר על ספר תורה שנמצאו בו שלשה טעיות או ארבעה. והשיב שאסור לקרות בו עד שיגיהו אותו כי כבר מוחזק במוטעה בתלתא זימני וכך השיב הרשב"א ז"ל:[83]

[82]הובאה בב"י יו"ד סס"י [= סוף סי'] רע"ט.

[83][רמ"ל] עי' ביו"ד סי' רע"ט ושם בנ"צ מ"ש לתמוה על ס' בני יונה באם לא נמצא הג' טעיות ביחד מהא דרבינו הרשב"א למד דין זה מדין תולעים המבואר בסי' פ"ד וס' ק' וע"ש בט"ז דהב"ח אוסר גם בב' תולעים והוא חולק עליו דלא קי"ל כרבי דבתרי זמני הוי חזקה אלא בספק נפשות אבל בשאר דוכתי קי"ל כרשב"ג ולקמן אדבר בזה כי מקודם אמרתי לבאר מה שעלה בדעתי להסתפק בזה החזקה דג' פעמים אם הוא מה"ת דומיא דחזקה לעמוד דבר על חזקתו המבואר בחולין י"א ולחייב מלקות לאוכל מזה כמו שאוכל ודאי איסור או דילמא שזה אינו אלא מדרבנן שחששו לדבר השכיח ומצוי דהואיל שהוחזק ג' פעמים בזה מצוי הוא שיהיה עוד כן בכל ענין השייך לחוש כגון בדין דס"ת ודין דתולעים חיישינן כמו שמצאו אלו הג' כן יש שם עוד ולענין וסתות ושור המועד וכדומה המבואר ביבמו' ס"ד חיישינן כמו שקרה ענין זה כן יקרה עוד וזכר לדבר דצריך לחוש לזה מיהודה שאמר לתמר עד יגדל שלה בני גו' ועי' פ"ת אה"ע סי' ט' סק"ד מש"ב אבל לא מצינו בגמרא שלמדו לחזקה זו מקרא וכיון שכן יש לומר דחזקה זו אינו אלא מדרבנן ומה שנראה לע"ד לומר בזה כי דבר זה תליא בפלוגתא אם וסתות דאורייתא או דרבנן דלמ"ד דהיא דרבנן (עי' תוס' נדה ט"ז ד"ה ורב נחמן) משום דמה"ת אין לחוש לחזקה דאורח בזמנו בא יען דהתורה לא חששה לדבר השכיח ומצוי א"כ הן ה"נ בני"ד ואפי' לסברת הנוב"י (וכעין סברא זו כתב הרא"ה בבד"ה בית ז' ש"ב דקס"ד אכן שם במ"ה השיג עליו) דפרישת סמוך לוסתה הוא מה"ת אליבא דכ"ע מ"מ התם שאני דלכן חיישינן שמא תראה משום דאטו לעולם עוד לא תראה זה ודאי אינו כיע"ש משא"כ בני"ד דשפיר יש לומר דעוד תולעת אין בו וכן אין בו עוד טעות לכן אין לחוש מה"ת אלא מדרבנן ומהא דיוצאין בקמיע מומחה לרה"ר בשבת אין להביא ראיה דהוה מה"ת דלענין הוצאה בשבת דכל דבר שהוא תכשיט שרי ודבר המרפא הוי כתכשיט כמ"ש בש"ע סי' ש"א וא"כ גם בדבר המצוי דמרפא לא הוי על האדם למשא ולכן יוצאין בזה הקמיע אמנם יש להעיר מהא דשור המועד מתחזק בג' פעמים הכתוב בתורה וכן מדין אשה שבני' מתים מחמת מילה דחזקה זו הוא מה"ת כדמוכח מהא דאמר ביבמות ס"ד איסורא וסכנתא וכמו שפירש"י שם ואפשר לומר דשור המועד גזירת הכתוב הוא ועוד יש לומר דמ"ד וסתות דרבנן ס"ל כמ"ד ב"ק ט"ו סתם שוורים בחזקת שימור קיימי וזה שהוא מועד ליגח ינא [יצא] מכלל סתם שוורים וצריך שימור וכמו שן ורגל דמועד הוא בזה לשלם נזק שלם אפי' בפעם ראשונה ובזה שהוא מועד לא גרע משן ורגל וחזקה דג"פ לא פעלה אלא להוציאו מחזקתו חזקת שימור ומדין מילה ג"כ אינו קשה די"ל דהיא כמ"ד וסתות דאורייתא והגם דאנן קי"ל כמ"ד וסתות דרבנן כמ"ש ביו"ד סי' קפ"ד ועכ"ז קי"ל במילה דהוי חזקה כמ"ש בסי' רס"ג י"ל משום דחמירי סכנתא דהא בתרי זמני הוי חזקה בזה כמו בנשואין ומלקיות דפסקה הגמרא שם כרבי ולא כרשב"ג והיא מטעם דחמירא סכנתא וגם לספק חוששין והנה בעמדי בזה ראיתי במקו"ח סי' תס"ז שכתב דחזקה זו הוא מה"ת אך לא אמרינן חזקה זו אלא בדאיכא דבר שגורם ומסתבר שיהי' כך וראייתו מקטלנית דלמ"ד מעיין גורם אין דין קטלנית בארוסה וכן אין דין קטלן בגברי והפלוגתא דוסתות אי מה"ת או לא פליגי בזה אי גרם המסתבר הוא דבר זה יע"ש והוא דחוק דאין לך גרם המסתבר יותר מזה והא ודאי שהוא גרם יותר מסתבר מתולעים וכ"ש מטעיות הנמצא בס"ת ומהא דאמרי' במציעא ק"ו תני חדא פעם ראשונה ושניה זורעה ותניא אידך שלישית זורעה ורביעית אינה זורעה לא קשיה הא כרבי הא כרשב"ג (וע"ש בהרא"ש שהביא אלו הברייתות דלא כרי"ף ורמב"ם שהשמיטו אותם וכתב עלה דקי"ל כרבי בנשואין ומלקיות וכרשב"ג בוסתות

תשובה רפח

עוד נשאל אם מותר לטלטל ולקרות בספרי רפואות בשבת. והשיב שמותר לקרות ומטלטלין אותם מפני שהן ספרי חכמה וכך הורה הר"מ ב"ן ז"ל ומה שחזרו[84] רז"ל לקרות בשטרי הדיוטות בשבת לא דמי להא ופי' שטרי הדיוטות מזכרת חובותיו:

תשובה רפט

(בח"א סי' תש"ע):

תשובה רצ

(בח"ד סי' ק"ז ק"ח):

תשובה רצא

(בח"א סי' תשפ"ה):

תשובה רצב

[85] לרבינו האי ז"ל וששאלתם ישראל משומד אם יורש אביו דבר תורה כך הראונו מן השמים דמשומד אינו יורש אביו ישראל דכיון דמשומד הוא נפק ליה מקדושת ישראל ומקדושה דאבוה ואשכחן דלא הויא ירושה אלא לבר ישראל דמיחס בתר אבוה דכתיב

ושור המועד ובמאי דלא אפסיקא הלכתא בגמרא נראה דהלכה כרשב"ג דהוה אבוה דרבי ורביה יע"ש ועין שרואה אלו הדברים ישפוט מישרים להביא ראיה מכאן למ"ש הט"ז בסי' ק' דבאיסורין קי"ל כרשב"ג דהא לא אפסיקא זה בגמרא ועוד להקשות מכאן למ"ש המנ"י כלל מ"ו ס"ק כ"ט לתמוה על הט"ז בזה והוכיח מדברי הרא"ש דיבמות שם דבאיסורא ס"ל דהלכה כרבי דבתרי זמני הוי חזקה דהא דברי הרא"ש דמציעא הנז' מבוארים דלא כן דעתו אלא כהט"ז דבאיסורין קי"ל כרשב"ג מטעם דבמאי דלא אפסיקא הלכתא בגמרא ס"ל להרא"ש דהלכה כרשב"ג ומעתה נהדר אנפין לדלעיל) ופירש"י שם זרעה ואכלה חגב או נשדפה כו' וע"ש ומאי גרם המסתבר איכא בחגב ובשידפון ואיך שיהי' עכ"פ ענין דוסתות בודאי שהוא יותר גרם מסתבר דהא כתב הרא"ה שם בבד"ה שער ג' דקס"ט וז"ל אבל לא כדבריו שאי אפשר שיהא קידוש החדש גורם לאשה שתראה אבל כי אמרי' בט"ו בחדש זה לא לקיה"ח שלנו אלא למולד הלבנה לשעה שנראה שראוי לקבוע ר"ח עפ"י ראייתה שמשעה זו שהיא נראה על הארץ הוא פועל בעולם והוא אינו בא בשויה לפיכך אין הפלגותיה שוות אבל יש כאן השויה לימי החדש אחר המולד כלומר אחר הראית הלבנה כו' [עיין לקמן סי' שנב בהערותיו של רמ"ל מסי' צח במהדורת ירושלים תרס"ג שם מובא ג"כ דבריו] והרי מבואר מזה דענין וסתות הוא גרם המסתבר היטב ועכ"ז פליגי ולכן נראה דאף אם נחליט דחזקה זו אינו אלא בדאיכא גורם ומסתבר אבל עכ"ז בהכרח לומר דאפי' בדאיכא גורם ומסתבר פליגי אי הוי זה איסור תורה או לא ובמ"ש ועי' תוס' חולין י"א ד"ה מנא שכתבו דרב אחא בר יעקב לא קי"ל חזקה מקרא אבל בודאי דמסברא ס"ל דחזקה דהתם הוא מה"ת והן ה"נ בני"ד דמ"ד דחזקה זו דג"פ הוא מה"ת אינו אלא מסברא ומ"ד דרבנן ס"ל דחזקה דהתם קי"ל מקרא משא"כ חזקה דהכא דאינו אלא מצד הסברא כנ"ל ודו"ק.

[84] נ"ל שצ"ל שאסרו:.

[85] בתשובת הגאונים הישנות סי' קל"ז הובאה בקיצור ובס' שערי צדק ח"ד ש"ג סי' כ"ה הובאה באורך בשם רב נטרונאי והטור בח"מ סי' רפ"ג הביאה בשם ר' משולם והרב"י ז"ל כתב שם דבתשו' להרשב"א היא בשם ר' האי:.

ונתתי לך ולזרעך אחריך מי שזרעו מיוחס אחריו יצא משומד שאינו מתיחס אחר אביו ישראל[86] ושוב מצינו באברהם אבינו דכשאמר לו הקדוש ברוך הוא ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם אף על פי שהיה לו ישמעאל ויצחק לא פרט [במהדורת ירושלים תרס"ג: פרע] אלא יצחק שנאמר כי ביצחק יקרא לך זרע וכשבא יצחק אף על פי שהיה לו יעקב ועשו לא פרע אלא יעקב ונכנס למצרים וכן לירושה אינו יורש אלא זרע שהוא מתיחס אחריו ונקראת משפחת אביו על שמו אבל משומד יצא מאומה לאומה ואין עושין כן וא"ת הא דאמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן (קידושין ד' י"ח) גוי יורש את אביו דבר תורה שנאמר כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר. וי"ל דההיא אביו גוי קאמר אבל גוי לאביו ישראל אינו יורש והכי פירש מר רב יצחק גאון ז"ל לרשב"א:

תשובה רצג

(בח"ב סי' פ"ז):

תשובה רצד

[87] עוד לתקן מנעליו בחולו של מועד אסור אבל לקנות חדשים מותר ואפילו לומר לגוי לתקנם אסור דכל שאינו עושה אינו אומר לגוי ועושה. ומצאתי לראב"ד ז"ל שאמר בתשובה לתקן וכי אמרינן דמיכוין לעשות מלאכתו במועד קנסינן ליה הני מילי בדבר האבד דלא הוי צורך יום טוב אבל זה צורך יום טוב הוא.[88] מיהו בפרק מקום שנהגו (פסחים ד' נ"ה) אמרו שכן עולי רגלים מתקנין מנעליהם במועד פירוש לפי שלא היו יכולין לתקן אותם קודם המועד משמע הא לאחרים אסור:

תשובה רצה

א עוד אמרו בירושלמי (סוף פ' כיצד מברכין ובס"פ לולב וערבה) מי שסוכתו ערבה לו ביום טוב האחרון של חג הרי זה מקדש בתוך ביתו ואוכל בסוכה עד כאן. משמע שיכול

[86] [רמ"ל] וכיון דיליף דבר זה מקרא נראה דס"ל לרבינו דמה"ת אינו יורש ודלא כהש"ע בסי' רפ"ג שפסק כהרמב"ם והרא"ש דרק מצד קנסא אינו יורש ועי' בס' גט פשוט סי' קכ"ט אות כ"ב שהביא כמה גאונים דס"ל דמה"ת אינו יורש וכמו שנראה מדברי רבינו והרוצה לעמוד בענין זה באורך יעי' בספרי ד"מ [= דברי מרדכי] סי' נ'.

[87] ע' להרב"י א"ח סי' תקמ"א שכ"כ בשם התשב"ץ וכתב בד"מ שלא מצא שם מאומה מזה ואנכי מצאתי דברים כהוייתן בתשב"ץ קטן סי' קס"ה אך לא בא בפיהם דברי רבינו המחבר:.

[88] [רמ"ל] זה דלא כהש"ע בסי' תקמ"א וע"ש בסי' תקל"ח במג"א וט"ז מ"ש בדין העושה דבר שאינו אבד ושם בס' מחב"ר האריך הרבה בענין זה אי קנסינן לבנו של המכוון לעשות מלאכתו במועד ובביאור דברי הש"ע בזה ומשם תמצא לבאר דברי רבינו.

אדם לקדש שלא במקום סעודה היכא שהתנה כגון זה[89] ופליגא דשמואל דאמר שמואל (פסחים ד' ק"א) אין קידוש אלא במקום סעודה ושלא חלק בין התנה ללא התנה. ועוד מדאמרינן אמר אביי כי הוינן בי מר וכו' ואילו יכול להתנות על זה מפני מה אמר להם טעמו מידי והעיקר הוא כתלמודא דידן ולא שבקינן תלמודא דידן מפני הירושלמי. ולכן אסור לקדש שלא במקום סעודה אפי' התנה:

ב עוד משמע בירושלמי שאמר מקדש בתוך ביתו ואוכל בסוכה דטעמיה משום בל תוסיף אם מקדש בסוכה ואעפ"י שאין כונתו להוסיף אסור מפני מראית העין שהרואה אומר להוסיף נתכוון וגם בזה חולק תלמוד דידן שכל זמן שאינו מתכוין להוסיף מותר אף לכתחלה[90] ולכן מותר לאכול ולקדש בסוכה אף לאחר זמנה וגם לאכול מצה אחר הפסח וכיוצא כאלו כל היכא שלא נתכוון להוסיף וזהו העיקר כך שמעתי ממורי נ"ר:

תשובה רצו

עוד הולכי דרכים ביום פטורים מן הסוכה ביום[91] תמה [תימה] איך יפטרו מסוכה שהיא מצוה מן התורה בשביל הליכת הרשות. י"ל שהכתוב קבעו במקום שאדם דר דכתיב בסוכות תשבו. תשבו כעין תדורו ובדרך אין דירה אף בלילה וכיון שהוא דר כעין תדורו קרינא ביה כך שמעתי ממורי נ"ר:

תשובה רצז

עוד אמרו ז"ל גבי לולב מדאגבהיה נפק ביה (סוכה מ"ב ע"א)[92] תמה אם כן האיך אנו יכולין לברך על הלולב מאחר שיצאנו בו ואמרינן בגמ' שצריך להגביהו שלא כדרך גדילתו [במהדורת ירושלים תרס"ג באה התוספת דלהלן][93] או יהפכנו ובשעת הגבהתו כיון שיוכל לברך לא יחשב ברכה לבטלה מאחר שדעתו לצאת בהגבהתו ואנו אין דעתנו לצאת אלא בעת ידוע ולכן אנו יכולין להוליך לולבינו בידנו לבית הכנסת אפי' כדרך גדילתו ואין צריך להפכו כי אין כונתנו לצאת בו אלא בעת שיטלו הקהל.[94] עוד יש לומר

[89] ע' בהרא"ש ובהר"ן ובמרדכי בפ' ערבי פסחים שם מ"ש בזה משם רב נסים גאון ע"ש:.

[90] ע' בסוכה מ"ח ע"א ובש"ע א"ח סי' תרס"ו ובמרדכי ס"פ לולב וערבה וצ"ע:.

[91] סוכה כ"ו וכ"כ התוס' שם:.

[92] ע' בהרא"ש סו"פ לולב הגזול ובתוס' דף ל"ט ד"ה עובר.

[93] או שיהפכנו כמו שאמר רבא לשם ואומר הר"ם ב"ן ז"ל שכשאמרו מדאגבהיה נפק ביה היינו כשדעתו וכונתו לצאת בהגבהה זו ולכן אין לברך אחר שהגביהו שהרי ברכה לבטלה היא ולכך הצריכו שיטלו אותו כדרך גדולתו.

[94] [רמ"ל] דע דעפי"ז מיושב קושית הטורי אבן בר"ה כ"ח על הר"ן דס"ל דכשמתכוין שלא לצאת לא יצא ועלה הקשה מסוכה מ"ב דאמרי' מדאגבי' נפיק ביה יע"ש והנה לדברי רבינו דמיירי כשדעתו לצאת בהגבהה זו ניחא אמנם א"כ יקשה דלמה לי' לתרץ כשהפכו יתרץ שלא הי' מתכוין בדעתו לצאת בהגבהה זו וי"ל דזה דוחק דהא

כי כבר קיימא לן שירי מצוה מעכבין המצוה ובכאן יש שירי מצוה כגון הולכה והבאה ומעלה ומוריד ולכן אפי' לדברי כולם כיון דקיימא לן ששירי מצוה מעכבין נמצא שלא עשינו מצוה כתקנה בהולכה והובאה לכן נוכל ליטלו ולברך לכשנרצה ואין בכך כלום[95] כך שמעתי ממורי ז"ל:

תשובה רצח

עוד פירות הבאים מחוץ לתחום ביום טוב שאין במינן במחובר אסורין לאותן שבאו בשבילו. משום דגזרינן שמא יאמר לו לך והבא לי אבל לישראל אחר מותרין בו ביום.[96] נשאלו אם נקראו בני ביתו ישראל אחר. והשיבו שהן אסורים לבני ביתו כמו שאסורין לו כיון שהם סמוכים על שלחנו שאם היו מותרים לאלו גם בזה יש לגדור [לגזור] שמא יאמר לו לך והבא כדי שיאכלו בני ביתי מאחר שהוא חייב בפרנסתן וטעמא דמסתבר הוא. כך שמעתי ממורי נ"ר:[97]

תשובה רצט

[98] עוד דם הנמצא בחלמון ביצה בכיסוי החמין שהחמין והכל מותר שאין איסור שלא ע"י רוטב מפעפע יותר מכדי קליפה[99] ואין לחוש שמא יעבור הפליטה כי האש שורף לאלתר וגם אינו מפעפע בלא רוטב ע"כ השיב הרשב"א ז"ל:

איירי שם במי שאינו בקי והולך ללמוד וכמו שהוכיחו שם התוס' בד"ה אמר מדבר זה שכתבנו דאי אפשר לומר דמיירי במתכוין לצאת כן ה"נ דאי אפשר לומר דמיירי במתכוין שלא לצאת והגם דרבינו לא ס"ל בזה כהתוס' מ"מ אפשר לחלק יען דסתמא דמילתא כשלוקחו מתכוון למצוה ורק שהולך אצל הבקי משום שהוא אינו יודע דבהגבהה זו יצא משא"כ לומר על האינו בקי דמכוון שלא לצאת הוא דוחק דמאין יעלה על דעתו לכוון כן אמנם מצינו להב"י בסי' תקפ"ט שכתב כי דעת הרשב"א והרא"ה דלמ"ד מצות אצ"כ אפי' כשמתכוין שלא לצאת עכ"ז יצא ולכן מהאי טעמא ניחא מה שלא כתב הש"ע בסי' תרנ"א סעי' ה' זאת העצה שיכוון שלא לצאת עד שיברך ומ"ש בכאן שלא כדרך גדילתו או שיהפכנו כמו שאמר רבא נ"ל דכך צ"ל שלא כדרך גדילתו שיהפכנו או כמו שאמר רבא כיע"ש בסוכה וע"ע בספרי דברי מרדכי סי' י"ב מ"ש בענין זה ובקושית העו"א לתרץ דבמידי דאיכא מעשה אינו מועיל כוונה שלא לצאת ועפי"ז יהיה מיושב מה שהקשה שם עוד יעש"ב.

[95] וכ"כ הר"ן סו"פ לולב הגזול ע"ש.

[96] [רמ"ל] ומטעם זה אסורים עד מוצאי ליל יום טוב שני כמ"ש בתוס' ביצה כ"ד ד"ה ולערב דאלו לטעם רש"י כדי שלא יהנה ממלאכת יום טוב אינם אסורין אלא עד מוצאי יום טוב ראשון ועי' בש"ע סי' תקט"ו ובשו"ת זכור ליצחק סי' צ"א מש"ב.

[97] וע' בב"י א"ח סי' תקט"ו.

[98] בב"י יו"ד סי' ס"ו הובאה בסיגנון אחר עי"ש.

[99] [רמ"ל] כן פסק בש"ע סי' ס"ו וע"ש בש"ך ס"ק י"ג מ"ש בדעת רבינו ובדעת הרש"ל שכתב על דברי רבינו וכל זאת לסברתו אבל לפי מאי דקי"ל דאפי' צלי וחם לתוך חם חשבינן כבישול ואוסר עד ששים ה"נ אוסר עד ששים יעש"ב ובט"ז סי' צ"ה סק"ב בהא שכתב רבינו דקליפת הביצה מנוקבת דלפי"ז יקשה על מ"ש בכאן דקליפת הביצה לא גרע משיעור קליפה והן לדעת עוד כי הטעם שכתב רבינו בכאן כי האש שורף לאלתר לא הזכירו ובודאי שלא הגיע לידם קובץ אלו התשובות.

תשובה ש

[100] עוד שמעתי בשם הר' אלברצלוני ז"ל כי אותן המניחין סנרא"ט תחת הציצית טועין הם ואסור לתת דבר המפסיק מדאמר (מנחות ד' ל"ט ע"א) קשר העליון דאורייתא. וקשה שאם טלית כפולה מותר[101] ונראה לי דהכא חשיבא וראוי לחוש לדבריו עד כאן:

תשובה שא

(בח"ד סי' ו'):

תשובה שב

[103] השיב הרשב"א ז"ל בגוים הללו[102] באותן הארבעה מותר לישראל להשביען ואין בהם משום ולא ישמע על פיך שאין עושין מאותן דברים אלוה:

תשובה שג

(לעיל בחלק הששי סימן ר'):

תשובה שד

(בח"ב סי' שמ"ט):

תשובה שה

(בח"ד סי' פ"ג):

תשובה שו

(בח"א סי' תשס"ב):

תשובה שז

(שם סי' תשע"ט):

[100] הרב"י בא"ח סס"י [= סוף סי'] י"א הביאה משם האגור שכ"כ הרשב"א.

[101] פה יש טעות הניכר אשר לא יכולתי ליישב הלשון על נכון וע' בב"י שם דהביא ל' א"ח בשם העיטור דממאי דקי"ל דטלית כפולה מטילין בה ציצית הוכיחו דיכול לתת דבר המפסיק יעו"ש הפך מה שכתוב פה והמעיין ישפוט.

[102] צ"ל שנשבעין וכ"כ בא"ח.

[103] הביאה הרב"י ביו"ד סי' קמ"ז בשם הא"ח.

תשובה שח

(שם סי' אלף קי"ו):

תשובה שט

עוד גט היוצא מתחת ידי אשה ואמרו עדים על תנאי כך וכך בא לידה ועדיין לא נתקיים מסתברא שהן נאמנים שהרי אין מכחישין עדים החתומים בשטר דאינהו מסהדי שנכתב בלא תנאי אבל על שעת הנתינה אין מעידים כלום ואין זה דומה לתנאי היו דברינו ולא לשנים החתומים בשטר ובאו שנים ואמרו קטנים היו פסולי עדות היו:

תשובה שי

(בח"א סי' אלף רכ"א):

תשובה שיא

א [104] ולענין קטלנית דקיימא לן כר' דאמר בתרי זימני הויא חזקה וקיימא לן דמזלא גרים כרב אשי (יבמות ד' ס"ד) ואפי' טבע בים או נפל מן הגג אסורה לשלישי ולא קיימא לן כמ"ד המקום גורם:

ב [105] יש מגדולי המורים שאמרו שלא אסרו אלא לכתחילה אבל אם כנס לא יוציא ואפי' לא כנס רק שנתקדשה לא יוציא מפני שאין זה אלא ספק סכנה ודי לנו לגזור עליו לכתחילה:

תשובה שיב

[106] עוד ערלה נוהגת בוורדים כשם שנוהגת בהם שביעית שכל שחשוב פרי לענין שביעית ערלה נוהגת בו כדמשמע פרק קמא דנדה והראב"ד ז"ל נסתפק בזה ואין עיקר ההסכמה כך והיא כתובה לקולא באורך:[107]

תשובה שיג

(בח"ד סי' רצ"ב ובח"ה סי' נ"ו):

[104] רמזה מ' ב"י באה"ע סי' ט'.
[105] ע' בח"ג סי' שס"ד ולהברכ"י באה"ע שם.
[106] מהרי"ק ז"ל בסי' רצ"ד בב"ה הביאה בסיגנון אחר עי"ש.
[107] וע' לקמן סי' שנ"ו ושנ"ז.

תשובה שיד

(בח"א סי' תשס"א):

תשובה שטו

מקצת דיני איסור ריבית.[108] גוי שהלוה את ישראל בריבית ונעשה לו ישראל אחר ערב במקומות אלו שבדיניהם הולכים אחר הערב תחילה אם ירצה כדין ערב קבלן בדיני ישראל. יש מגדולי המורים שאסרו מפני שזה הגוי כמי שמלוה את ישראל והוא חוזר ומלוה אותן לישראל חברו. ויש מתירין דכיון דאי בעי גוי אזיל ללוה תחילה וגובה ממנו ריבית זה על הלוה הוא מתרבה והערב כשהוא פורע מה שנתרבה על הלוה הוא פורע. והוא הדין נמי לגוי הלוה מישראל ונעשה לו ישראל אחר ערב מותר ואף על פי שהמלוה הולך אצל הערב תחילה אם ירצה. מכל מקום מה שנתרבה על הגוי הערב פורע וכן נראה עיקר. והא דתניא בפרק איזהו נשך (בבא מציעא ד' ע"א) אל תקח מאתו נשך ותרבית אבל אתה נעשה לו ערב. ערב למאן אילימא לישראל מי שרי וכו' אלא ערב לגוי כלומר שישראל נעשה ערב לישראל חבירו הלוה מגוי ואקשינן סוף סוף כיון דגוי בתר ערבא אזיל איהו ניהו דקא שקול מיניה רביתא ופרקינן בשקבל עליו לדון בדיני ישראל. יש לפרש דבדיני גוים בזמן ההוא היה שהולכים אצל הערב ולא אצל הלוה כערב שנשא ונתן ביד דאמר ליה כלום הלויתני אלא ע"י ערב גברא אשלימית לך בהדי קאי והכי משמע בפ' גט פשוט (בבא בתרא קע"ג:) דערב דידהו ערבי שלף דוץ הוה ומשום הכי מתמהינן סוף סוף כיון דגוי בערבא אזיל ישראל הוא דקא מוזיף בריבית והלשון מוכיח כן דהוה להו למימר דכיון דאי בעי בתר ערבא אזיל וכבר פשטה הוראה זו בישראל בכל המקומות ואין מי שימחה בידם:

תשובה שטז

א [109] ראובן משכן ביתו לשמעון בנכייתא ובאתרא דלא מסלקי והשכירו שמעון ללוי בדינר לחדש. ולוי השכירו לראובן ואמר לו שיתן השכירות לשמעון הרי זה אסור וזהו חכירי נרשאי שאסרו בפרק איזהו נשך (בבא מציעא ד' ס"ח) שכל שבא מיד לוה למלוה אסור. ויש מפרשים שהוא ריבית קצוצה ומגדולי המורים אמרו שאינה אלא אבק ריבית והראשון עיקר. אבק ריבית אינה יוצאה בדיינין ואפי' לא פרע הלוה עדיין את חובו לא

[108] הביאה מ' ב"י בשמו ביו"ד סי' ק"ע ורמז תשובת המיוחסות סי' רכ"ג יעי"ש.
[109] בח"א סי' תשל"ו מתנייא בקצירת האומ"ר.

מגבינן ליה כלל דכל נכוי מחובות כאפוקי ממונא הוא. ומיהו אם מיחה הלוה במלוה ואמר לו יודע אני שמה שאתה נוטל ממני ריבית אסור. ואעפ"כ נטלו הרי זה גזל גמור ומוציאין ממנו וכן דן הראב"ד ז"ל:

ב מי שהלוה לחבירו מעות והשכיר לו ביתו בפחות ולא קצץ אלא שאמר לו כל זמן שמעותיך אצלי הרי לך ביתי בדינר ושוה דינרין אין זה ריבית קצוצה כיון שלא קצץ ואמר בית שוה כך וכך אשכיר לך בדינר ומיהו אבק ריבית הוי והא דאמר רב יוסף בר מניומי משמיה דרב נחמן אף על פי שאמרו הדר בחצר חבירו שלא מדעתו אין צריך להעלות לו שכר הלוהו ודר בחצירו צריך להעלות לו שכר דוקא לכתחילה משום דמיחזי כריבית אבל אם כבר דר אין צריך להעלות ואפי' בבא לצאת ידי שמים דלאו אבק ריבית הוא ולא מיחזי כריבית בגברא דלא עביד למיגר וחצר דלא עביד למיגר ולא כן כתב הרמב"ם ז"ל:

תשובה שיז

(באה בארוכה בח"ד סי' רל"ב):

תשובה שיח

(חסר מהספר):

תשובה שיט

(במיוחסות סי' רכ"א):

תשובה שכ

א [110] ישראל שאמר לגוי לך והלוה מישראל פלוני בריבית לצרכי. יש מגדולי הראשונים ז"ל אוסרים משום דיש לגוי שליחות לחומרא כדאמרינן בפ' איזהו נשך (ע"א) באותה שאמרו שם ישראל שלוה מעות מן הגוי בריבית ובקש להחזירם לו ומצאו ישראל אחר ואמר לו תנם לי ואני אעלם לך כדרך שאתה מעלה לו אסור ואם העמידו אצל גוי מותר וכן גוי שלוה מעות מישראל בריבית ובקש להחזירם לו ומצאו ישראל ואמר לו תנם לי ואני אעלם לך כדרך שאתה מעלה לו מותר ואם העמידו אצל ישראל אסור ואקשינן בשלמא סיפא לחומרא כלו' דאע"ג דהעמידו אצל ישראל מן הדין מותר לפי

[110] רמזה מ' ב"י ביו"ד סי' קס"ח.

שאין שליחות לגוי וכיון שכן לאו מישראל קא יהיב ליה אף על גב דהעמידו אצלו אלא מדנפשיה והילכך מדינא שרי אלא דלחומרא אמרו דאסור אלמא אף על גב דאין שליחות לגוי מחמרינן וגמרינן דיש שליחות לחומרא וכאילו ישראל יהיב ליה רביתא ואף על גב דיד גוי באמצע. ורבי' יצחק בעל התוס' ז"ל השיב ואמר שהוא מותר משום דאת"ל נמי דאסור היכא דשוויה שליחא הכא לא מחזיקינן אינשי ברשיעי דנימא שליח שוויה אלא דעתו היה שילוום הגוי מישראל ויחזור וילום לו ואפילו פירש בפירוש בפני עדים שיהא שילוחו לא מחמרינן כל כי האי ולא דמי לחומרא דקתני סיפא דברייתא משום דהתם שניהם יודעין בדבר ומתכוין ישראל ליטול ריבית הבא מכיסו של ישראל אבל הכא לא וליכא איסורא לא לגבי לוה ולא לגבי מלוה ע"כ ולזה הסכים גם הרמב"ן ז"ל ודברים ברורים הם:

ב עוד כתב ר"ת ז"ל דסיפא דההיא ברייתא דכתבי' למסקנא דשמעתא לאו משום חומרא הוא אלא מדינא ובשנטל ביד המלוה מן הגוי ונתן לישראל השני הא לאו הכי לא משום דאין שליחות לגוי כלל ואפי' לחומרא ובירושלמי נמי משמע כדבריו אבל ר"ח ז"ל כתב דרישא הוא דאוקימנא התם בשנשא ונתן ביד אבל סיפא כדקיימא קיימא משום חומרא:

תשובה שכא

[111] נשאל לר"י ז"ל בישראל שנתן משכונו לגוי ללות עליו מעות מישראל בריבית והתיר משום דאקנויי אקני ליה ישראל לגוי משכונו ללוות בריבית ויש מגדולי האחרונים שאסרו כיון שאחריות של אותו ישראל המלוה על משכונו של ישראל ואותו טעם שנתן בו רבי' יצחק ז"ל אמרו שאין ראוי לסמוך עליו. והטעם לפי שכיון שישראל הלוה משלח את הגוי ומוסר לו משכונו ללוות לצרכו למה הוא מקנה משכונו לגוי והלה הגוי אינו לווה לעצמו אלא לצורך ישראל שהמשכון שלו ומשלחו ללוות עליו לצרכו. והטעם נוטה לדברי רבינו ז"ל וחזקה אין ישראל הלוה מניח היתר ואוכל איסור וכיון שהוא יודע שאם ילוה הגוי על משכונו הרי הוא עובר ומעביר את המלוה אף הוא מקנה משכונו לגוי כדי שילוה הגוי על המשכון לעצמו ויחזור וילוה לו אף על פי שלא אמר לו כן בפירוש סתמו כפירושו ויש לנו כיוצא בזה שהדבר ידוע שהמגרש צריך שיהא הגט משל בעל כדכתיב ונתן ולפיכך שנינו בפ' גט פשוט (בבא בתרא ד' קס"ז) דהבעל נותן שכר ואפי' הכי השתא לא עבדי הכי ואמרו בגמרא התם בפ' ג"פ טעמא כי היכי דלא נשהייה.[112] ויש

[111] רמזה מרן ב"י ביו"ד שם בקצר אמיץ וע' בח"ד סי' רפ"ט.

[112] [רמ"ל] ומכח הפקר ב"ד הפקר כיע"ש ברש"י כ' ד"ה אקנויי והנה מבואר מזה דכח ב"ד מהני להוציא המעות מזה ולהעמידו ברשות אחר וכן מבואר עוד כן מיבמות פ"ט בהא דמדאורייתא אבוה ירית לה ומדרבנן ירית לה

לשאול וכי משום דלא נשהייה תתגרש זו בגט שאינו של בעל והתורה אמרה וכתב ונתן. כיוצא בדבר שנינו כותבין שטר למוכר אף על פי שאין לוקח עמו ולוקח נותן שכר ואף על גב דבעינן שטר של מקנה אלא שעשו את הלוקח כנותן שכר לסופר שיקנה השטר למוכר והכי איתא בגיטין (ד' כ') דגרסינן התם בעי רמי בר חמא היו מוחזקי' בטבלא שהיא שלה וגט כתוב עליה והרי יוצא מתחת ידה מהו מי אמרינן אקניתיה ליה או דילמא לא ידעא לאקנויי אמר אביי ת"ש אף הוא העיד על כפר קטן שהיה בצד ירושלים והיה בו זקן א' והיה מלוה לכל בני הכפר וכותב בכתב ידו ואחרים חותמים ובא מעשה לפני חכמים והכשיר' ואמאי והא בעינן שטר מקנה וליכא לאו משום דאמרינן אקנויי מיקנו להו אמר רבא מאי קושיא דילמא זקן שאני דידע לאקנויי אלא אמר רבא מהכא ערב היוצא לאחר חתום שטרות גובה מנכסים בני חורין אמר רב אשי מאי קושיא דילמא גברא שאני דידע לאקנויי אלא אמר רב אשי מהכא אשה כותבת את גיטה והאיש כותב את שטרו. ומכל מקום יש לחוש להלכה למעשה לדברי האחרונים:

תשובה שכב

(בח"ד עי' [סי'] ס"ג):

תשובה שכג

א [113]שאלת נהגו קצת סרסורים לשים משכונות בריבית בשם גוי ובשעת הפירעון אומר של ישראל פלוני הן מהו:

בעל וברור דאפי' הנכסים שאינן ברשותו הוא יורש מכח תקנת החכמים וזה דלא כמ"ש החוו"ד במקו"א סי' תמ"ח דרבנן אין להם כח רק להפקיר אבל מ"מ צריך לעשות קנין כזוכה מן ההפקר יע"ש ולפום ריהטא יש ג"כ להביא ראיה מכאן לשיטת רבינו והר"ן בסוכה מ"ו בדין דלא ליקני אינש הושענא לינוקא ביומא טבא קמא דס"ל דזה מיירי בקטן שלא הגיע לעונת הפעיטות [הפעוטות] (ועי' בשו"ת מיים חיים להפר"ח סי' ד') אבל כשהגיע שפיר דמי דקנין דרבנן מהני לדאורייתא ודלא כהסוברים דזה מיירי אפי' כשהגיע דקנין דרבנן לא מהני לדאוריי' (עי' בש"ע סי' תרנ"ח במ"ש ואינו מקנה לאחרים מה"ת ובתוס' סוכה ל ד"ה שינוי החוזר ובב"י אה"ע סי' כ"ח בדין קדשה בחוב במעמד ג') ברם ראיתי בתוס' דרבנן אות יאוש דשקיל וטרי הרבה בענין זה (וחידוש שלה [שלא] העיר מאלו השני תקנות) והעלה דרק היכא דלא נחתי חכמים בפירוש לדבר דאורייתא כגון הקנאת לולב דהקטן דעיקר תקנתן בפעיטות דקונין ומקנין ומתנתן מתנה היתה לעשות את שאינו זוכה כזוכה ולא להקל בד"ת בכגו"ז [= בכגון זו] ס"ל דלא מהני לדאורייתא משא"כ היכא דנחתו לתקן לדאוריי' יע"ש ועפי"ז שוב אין עוד ראיה גם מאלו השני תקנות שכתבנו כמובן אבל עכ"פ הא ודאי דמ"ש דמבואר מזה דלא כהחו"ד הוא נכון וקים וע"ע בח"מ בפ"ת סי' ב' סק"ב ובאס"ז לב"ב נ"ה מש"ב ר' יונה, ודע דתירוץ תוסד"ר הנז' יש לסתור מגיטין ע"ז ההוא שכ"מ דתקיף ליה עלמא כו' לקנייה ניהלה לההוה דוכתא דיתיב ביה גיטא ותקנה את הגט בקנין מטלטלי אגב מקרקעי והנה הא קנין אגב אינו אלא מדרבנן כמ"ש התוס' בקמא י"ב ד"ה אנא מתניתא וגם הכא לא נחתו חכמים לתקן בדבר הנוגע לדאורייתא אלא לעשות את שאינו זוכה כזוכה דוגמא להקנאת קטן בלולב ועכ"ז מועיל שתהי' מגורשת מדאוריי' וש"מ דלא כתוסד"ר.

[113]ע' בח"א סי' תתנ"ח ובח"ד סי' רפ"ט.

ב תשובה כל מי שעושה כן רשע גמור הוא ופוסל את עצמו וסרסורא דחטאה הוא דמשעת שימה עבר על לא תשימון עליו נשך ולא עדיף מסופר ועדים שהם עוברים בלא תשימון וקרוב הוא להיות כלוה מזה ומלוה לזה ועובר בכל השמות אבל מכל מקום אם נתברר אצל המלוה שהמשכון של ישראל או שמאמין בכך אסור הוא ליטול את הריבית אף על פי שנהג עמו הסרסור מנהג רמאות אבל אם לא נתברר לו כן שורת הדין אין הסרסור נאמן אף על פי שאמרו עד אחד נאמן באיסורין כאן אינו נאמן דאנו אומרין שזה משקר הוא שדבריו מכחישין זה את זה תחילה אמר שהוא של גוי ועכשיו הוא אומר בהיפך אינו נאמן וגדולה מזאת שנינו בפרק הנזקין (גיטין ד' נ"ד) היה עושה עמו בטהרות ואמר לו טהרות שעשיתי עמך נטמאו נאמן אבל אמר לו טהרות שעשיתי עמך ביום פלוני שורת הדין אינו נאמן. מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא. אמר רבא כגון דאשכחיה ולא אמר ליה מידי ולבתר הכי אשכחיה ואמר ליה. אלמא כל שמצאו תחילה ולא אמר ליה אנו חוששין שמא עכשיו משקר הוא שאילו אמר אמת כשמצאו תחי' היה אומר לו כל שכן כשאמר לו מתחילה שהם של גוי ומותר הוא ועכשיו חוזר ואומר בהיפך שאינו נאמן:

תשובה שכד

(בח"א סי' תרפ"ו):

תשובה שכה

(בח"ד סי' רס"א):

תשובה שכו

(בח"א סימן תתקצ"ח ובסי' תתקפ"ט):

תשובה שכז

עוד השיב הוציאו עליו כתב ידו ומלוה בשטר ובכתב ידו כתוב זמן קודם למלוה בשטר ולא נמצא ללוה אלא כדי שיעור החוב האחד אפשר דלמלוה בשטר בעדים יהבי ליה ואף על גב דקיימא לן דמלוה על פה מוקדמת ומלוה בשטר מאוחרת מלוה על פה קדמא וכמו שכתב הגאון ז"ל הכא ליכא[115][114] למיחש לקנוניא דילמא לוה כתב ליה השתא כדי

[114][רמ"ל] נ"ל דצ"ל איכא למיחש וכוונתו הכא דליכא עדים אלא כתב ידו בלבד איכא למיחש משא"כ במלוה ע"פ ואיכא עדים וכמבואר בש"ע סי' ק"ד.

להפסיד את בעל חובו ולא מהימן ומיהו היכא דקדים וגבה בכתב ידו מיקמי דליתי מלוה בשטר מסתברא דלא מפקינן מיניה מספיקא ולא חיישינן לזיופא:

תשובה שכח

(בח"ד סי' קל"ה):

תשובה שכט

עוד הקובע זמן למלוה והלוה רצה לפרוע אותו תוך הזמן הרשות בידו[116] דקביעות זמן אינו אלא לתועלת הלוה שלא ידחקנו המלוה ולא כן כתב הר"מ במז"ל:[118][117]

תשובה של

[119]ערב שפרע את המלוה וקודם שחזר על הלוה עבר השמיטה פקע חובו דמשעה שפרע נעשה כמלוה:

תשובה שלא

(במיוחסות סי' ק"ו):

[115] צ"ל איכא וע' ח"ד סי' קנ"ח.

[116] וכ"כ במיוחסות סי' רמ"ג.

[117] [רמ"ל] עי' בסמ"ע וש"ך סי' ע"ד סעי' ג' ועי' בפ"ת סי' קע"ו סקכ"ז לענין שטרות דידן שעושין עצה"ע דקביעות הזמן בזה גם לתועלת המלוה היא מה הדין בזה לענין פרעון תוך הזמן והנה בדברי בזה ראיתי להעיר במ"ש התומים סי' ע"ד סק"ט לתרץ דעת הרי"ף והרמב"ם שהשמיטו הא דאמר רבא במציעא ע"ז דפרעון זוזא זוזא הוי פרעון משום דיש לומר דרבא לשיטתו בגיטין ע"ה דנתינה בע"כ הוי נתינה משא"כ הרי"ף והרמב"ם יש לומר דלא הוי נתינה ולכן אינו יכול להכריח להמלוה לקבל זוזא זוזא ולכן השמיטו דין זה זת"ד אבל קשה דא"כ מדוע פסק מר"ן הש"ע בסי' ק"כ דפרעון בע"כ הוי פרעון דזה נגד הכלל ומה גם שלא להזכיר סברת הרי"ף והרמב"ם אפי' בשם יש חולקין וע"ש בש"ך סי' ע"ד ס"ק י"ז מ"ש ליישב דעת הרי"ף והרמב"ם בזה ואם אמנם הגאון התומים רב גוברי' לחלוק על הש"ע והש"ך בהבנתם בדברי הראשונים מ"מ אנן לענין דינא צ"ע אמנם דעת רבינו בחידוש' [בחידושיו] לקידושין כ' ד"ה אי אמרת כרבא דפרעון זוזא זוזא הוי פרעון וא"כ ממילא דס"ל דגם בע"כ הוי פרעון וכמ"ש הש"ע וע"ע בשו"ת מים חיים להפר"ח בענין נתינת מתנה לכהן בע"כ וכתב שם דהרמב"ם פסק כלישנא בתרא דרבא שם בגיטין דהויא נתינה והוא דלא כהתומים וא"כ נראה דלדינא קי"ל כהש"ע והוא דעת רבינו וע"ע בבית שמואל סי' כ"ז סק"ב:.

[118] הטור ז"ל בסי' ע"ד הביא דברי בעה"ת בשער ל' שכ"כ ולא הביא שום חולק ובבעה"ת שם כתב שכן הסכים הרמב"ן ז"ל יעו"ש ולא אחד בהם שיאמר משם הר"מ במז"ל שחולק לזה וע"ע להרמב"ם בספ"ז מה' שאלה ופקדון ובדברי ה"ה שם וע' כנה"ג סי' ע"ד הגהט"ו ס"ק י"ב ולכן נ"ל דיש כאן ט"ס וצ"ל וכ"כ הרמב"ן בנו"ן ודו"ק.

[119] התחלת תשובה זו בח"ג סי' ק"ט, הביאה הרב"י בח"מ סי' ס"ז משם רי"ו שכ"כ בשם הרשב"א.

תשובה שלב

[120] הנותן נכסיו לאחד מעכשיו ולאחר מיתה כל נכסים שימצאו לו בשעת מיתה הרי הן של מקבל מתנה ואם אמרו היורשים מטלטלי פלוני קנה לאחר המתנה ולא זכית בו עליהם הראיה[121] שכל הטוען דבר מחודש עליו להביא הראיה. שאני אומר כאן נמצאו וכאן היו וכן הסכימו הגאונים ז"ל:

תשובה שלג

(נדפסה לעיל בחלק הששי סימן קפ"ב):

תשובה שלד

א [122]המוכר שטר חוב העשוי בגופן של גויים בכתיבה ומסירה קנה הלוקח כדין שטר העשוי בגופן שלנו ואם מחל המוכר חייב לשלם הקרן והריבית:

ב המוכר שטר חוב במסירה לבד וקדם הלוקח וגבה. מה שגבה גבה[123] והראיה ממוכר פירות דקל וקדם לוקח ושמיט ואכיל דלא מפקינן מיניה דמחילה בטעות הויא מחילה כדאיתא בפרק איזהו נשך (בבא מציעא דף ס"ו:)

תשובה שלה

השורף שטרות פרועים של חבירו ונודע בבירור שאם היה מוציא היה גובה מהן פטור וכן השיב ה"ר יצחק ב"ר אברהם לפי שאין זה אלא כמי שהיתה מציאה לפניו ובא חבירו ומנעו ממנה מליטול אותה שאין זה נדון בדינא דגרמי והא נמי דכוותא היא וגריעא מינה ואפילו גרמא בנזיקין דאסור לכתחילה ליכא: האומר לחבירו גבה לי חוב והוא פורע מן הסתם הכל לבעל השטר דסתמא דמילתא אדעתה דידיה גבי להו והוי כמגביה מציאה לחבירו. ומיהו אם פי' ואמר לעצמי אני גובה זכה לעצמו כמי ששכר את חבירו ללקוט מציאות וחזר בו דפועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום:

תשובה שלו

(לעיל בחלק הששי סי' ר"ח):

[120] הביאה הרב"י בח"מ סס"י [= סוף סי'] נ"ט מחו' סי"ד.

[121] [רמ"ל] מזה נראה קצת שיש לחלק בין מטלטלין לקרקעות דבקרקעות אין על הטוען דבר מחודש להביא ראיה אלא על המקבל מתנה להביא ראיה ועי' בסמ"ע סס"י ר"נ מ"ש מסי' קי"ב ובפ"ת סי' ס' סקי"ד מ"ש בשם ח"ס.

[122] הביאה הרב"י בח"מ סי' ס"א מחו' טו"ב משם רי"ו וע' בראש יוסף שם.

[123] רמזה מ' ב"י שם.

תשובה שלז

עוד השיב מי שהיה חייב לחבירו מנה ונשבע לפרוע לזמן ידוע ושלחם לו על ידי אחר שליח אומר נתתי והלה אומר לא נטלתי הרי הוא חייב לפרוע ואינו סומך על מה שאומר השליח שהוא כבעל דבר:

תשובה שלח

שטר שכתוב בו נאמנות כשני עדים והוציא הלוה עליו שובר אינו כלום[124] ויש אומרי' שאפי' הודה המלוה בפני ב"ד יכול לחזור בו ולומר לא היו דברים מעולם והביאו ראיה מההיא דגרסינן פ' שבועת הדיינין (שבועות ד' מ"א ע"ב) ההוא דאמר ליה לחבריה לא תפרעון אלא בפני תרי דתנו הילכתא אזל פרעיה ביניה לבין דידיה ואתניס זוזי אתא לקמיה דרב נחמן א"ל אין קבולי קבלת מיניה ואמינא להו פקדון בידי עד דמייתי בי תרי דתנו הילכתא ומקיים תנאיה אמר ליה כיון דקא מודית דקבלתינהו מיניה פרעון מעליא הוי מאי אמרת לקיומי תנאיה זיל ואייתינהו דהא אנא ורב ששת דתנינן ספרא וספרי וכולא תלמודא אלמא שמעינן מיניה דאע"ג דאודי קמיה דרב נחמן דבי דינא הוא מאי דאודי קמייהו לא מהני עד דאתי זוזי ופרעיה קמיה וקמיה דרב ששת. ויש אומרים דכל שהודה בב"ד אין לאחר הודאה כלום וההיא דרב נחמן מילתא בעלמא הוה דקאמר ליה לומר אם אתה חפץ עוד שיתנם באפי תרי דתנו הילכתא זיל ואייתינהו:

תשובה שלט

המפקיד מעות ביד שליש להתעסק בהם ולתת הפירות לשמעון וכל זמן שירצה המפקיד ליטול אותן המעות שיהא השליש מחויב להחזירו לו. ומת המפקיד והיורשים באים להוציא המעות מיד השליש לאו כל כמיניהו דכיון שלא חזר בו אביהם זכה שמעון בהם לאכול פירותיהן כל ימי חייו:

תשובה שמ

א [125]שאלת אם רצו הקהל להחרים ובא יחיד ואמר אני מוציא את עצמי מזה החרם ואחר כך באו הקהל והחרימו סתם ולא הוציאוהו אם יהיה בכלל החרם אם לאו:

[124][רמ"ל] דוקא שובר בעדים לא מהני אבל שובר מכת"י של מלוה מהני וכמ"ש בסמ"ע סי' ע"א סקי"א ועיין בתוס' שבועות מ"א ד"ה הא אנא דס"ל כמ"ש רבינו לבסוף דרב נחמן בדיחותא בעלמא קאמר לי'.

[125]ע' בח"ה סי' קכ"ו ובמה שרמז הרב המגיה ז"ל שם.

ב תשובה דעתי הוא שהציבור יכולין להכריח את היחיד להיותו בהסכמתם בכל ענין שיהי' תקון הקהל ואפי עומד [במהדורת ירושלים תרס"ג: וצווח][126] ואם כן לנדון שלפנינו כיון שלא הוציאוהו בפירוש מן החרם הרי הוא בכלל:

תשובה שמא

(בח"א סי' תשמ"ו ותשמ"ז ובח"ד סי' ר"ב):

תשובה שמב

(בח"ד סי' ס"ב):

תשובה שמג

א שאלת יולדת בתוך שלשה שהיא אוכלת מאכל בריאים ואומרת שאינה צריכה שיבשלו לה בשבת דדי לה במה שנשאר ממה שבשלו לה מערב שבת מבעוד יום מחללין עליה את השבת לבשל לה אם לאו:

ב תשובה יולדת תוך שלשה כמסוכנת חושבין אותה ואפי' אמרה אינה צריכה אנו אין שומעין לה דכמסוכנת היא ודאמרה אינה צריכה תונבא היא דנקיט לה וצריכא היא אלא שאינה מרגשת ולא מסוכנת מחמת חולשא בלבד אנו חושבין אותה ושיספיק לה איזה מאכל שתאכל חם או צונן או בן יומו או שעברה צורתו אלא מסוכנת מפני שאבריה

[126] [רמ"ל] עי' בשו"ת הר"א מזרחי ח"א סי' ז"ן [נ"ז] מ"ש בדעת הרמב"ם ור"ת ורבו של ראבי"ה הזקן ממיץ ושכן נראה לו בדעת הרא"ש והטור בח"מ סי' רל"א (וע"ש ברמ"א שבסי' ב' הביא דעת היש חולקין בזה ובסי' רל"א לא הזכיר זה כלל) דבחרם שהקהל מחרימין על דבר הרשות אין חל על אותם שלא קבלוהו ואפי' יחיד יכול למחות והא דאמרינן בפ' השולח ל"ו דהפקר ב"ד הפקר ומשמע אפי' בע"כ היינו כגון בי דינא דר"א [דרבינא] ור"א ואף על גב דאמרינן בר"ה יפתח בדורו כשמואל בדורו היינו שאין באותו הדור כמותו אבל כשיש באותו הדור גדול כמותם אעפ"י שאינו נמצא באותה העיר לא הוי יפתח כשמואל כו' יע"ש ותו"ד דלעולם אין הסכמת וחרם של בני העיר מועיל בדבר שאין בו מגדר מילתא אלא באופן שיסכימו כלם כאחד מקטן ועד גדול ועיין ביו"ד סי' רכ"ח סעי' ל"ג ומ"ש שם בט"ז ואמנם דעת רבינו במיוחסות סי' ר"פ אינו כן אלא שהציבור יכולים להסיע על כל אנשי העיר בקיצתן ובלבד שיסכימו רוב הציבור וכן ממ"ש רבינו בכאן בכל ענין שיהיה נראה דדעתו כמ"ש במיוחסות וע"ע בח"א מתשו' סי' תשפ"א וכן כתב בתשו' הר"א הנז' דרבינו ס"ל כרש"י ורמב"ן דכאשר הסכימו רוב הציבור במעמד טובי העיר ובמעמד ת"ח שבעיר אפי' שהוא מילי דרשות עכ"ז יכולין הם להכריח את המועט המוחין לקנוס אותם בע"כ אם יעברו על קיצתן דטובי העיר במקום גדולי הדור הם עומדים ועי' בתשו' רבינו ח"ה סי' קע"ח במ"ש שם דאם אחד היה בעיר שלא רצה באותו תנאי כו' דנראה מזה דס"ל כר"ת וסייעתו דגדולי וטובי העיר אינם כגדולי הדור וצ"ע וע"ע שם בסי' קכ"ה וסי' רמ"ה ושם בסי' קכ"ו שכתב דמנהג המקומות שחוששין להמחאת היחידים לכתחילה כו' אבל מ"מ אם רצו לגדור ולתקן כו' דנראה מאלו הדברים דבמילי דרשות שאין בזה גדר פרצה גם מן הדין יכולין למחות ואפשר לדחוק וליישב דכל זה מיירי כשאין שם ת"ח בעירם להסכים עמהם וע"ע בשו"ת משפט צדק ח"ב סי' ע"ז שהאריך הרבה בענין זה וכן בשו"ת שבמנ"י על ס' ת"ח סי' א' האריך לבאר זה היטב וכבר קדמו בכמה דברים בס' נ"ש סי' כ"ז יע"ש שהאריך הרבה בעניני המנהגים והתקנות שמתקנים ויע"ש בד"ה אי נמי שייך לומר מנהג עוקר הלכה.

מתפרקין עליה ומרוסקת היא אלא שאינה מרגשת לשעתה ואם תאכל צונן או דברים שאין המסוכנת אוכלת אותם יביאנה לידי סכנה ולפיכך כל שאין לה דברים מחזקים ומאכלים בריאים מחללין עליה את השבת ואפי' אמרה אין צריכה אני אבל כל שיש לה דברים הבריאים ושאינה צריכה למאכלים אחרים אין מחללין עליה את השבת שהשבת דחויה היא אצל החולים משום שנאמר וחי בהם ולא שימות בהם אבל לא הותרה אצלם כיצד הרי שבשל לה ערב שבת מבעוד יום ובליל שבת אחר עבור קצת שעות מן הלילה הוצרכה לאכול אין אומרים נשחוט ונבשל בשבת שהשבת מותרת אצלה ושבת כחול שויוה רבנן לגבי מסוכן ויולדת אלא די לה במה שבשלו לה מבעוד יום סמוך לחשכה שעדיין אותו תבשיל כבן יומו הראוי לחולים הוא והנה החולה שאמדוהו הרופאים שצריך לשתי גרוגרות (מנחות ד' ס"ד) ולא מצאו להביא לו מן התלוש והוצרך להביא מן המחובר ויש שתי גרוגרות בעוקץ אחד ושתי גרוגרות אחרות כל אחת ואחת בעוקץ אחד בפני עצמו אסור לתלוש שני עוקצין כדי להביא שתי גרוגרות אלא תולשין העוקץ האחד שיש בו שתי גרוגרות כדי שנמעיט בקצירה ואין אומרין כל שעושין לחולה שיש בו סכנה מותר שלא התירה תורה אלא כדי להחיותו משום שנאמר וחי בהם וכל שכן לשחוט ולבשל למי שאינה צריכה לתבשיל אחר כי יש לה מן המוכן מבערב הראוי לה.[127]

תשובה שמד

(בח"ד סי' רפ"ג):

תשובה שמה

א [128]שאלת טלית מהו לצאת בו בשבת עכשיו שאין לנו תכלת מי הויא כטלית שאינה מצויצת כהילכתא דאמר רב הונא חייב חטאת או לא:

[127] [רמ"ל] עי' במג"א סי' ש"ל דעכשיו נוהגין דאוכלין חמין של אתמול ומ"ש רבינו כי שבת דחוי' אצל החולים כן כתב הרמב"ם להדיא בפ"ב מהל' שבת וע"ש בכ"מ ובב"י סי' שכ"ח ושם בס' מטה יהודה שהבין בדעת מר"ן הש"ע שם שכתב דכשצריך החולה בשר שוחטים לו ואין מאכילים אותו נבילה דס"ל למרן כמ"ד הותרה ועלה הקשה עליו שהניח דעת הרמב"ם והרשב"א ונמשך אחר הרא"ש וכן הבין בשו"ת שמש צדקה סי' כ"ט ובשו"ת משכן בצלאל סי' רל"ב דע"ט ד"ה וא"ת וכמו כן כתבתי בספרי בקונטרס דרך ים אות צדיק ואמנם אפשר לומר דאין מזה הכרח לומר כן בדעת מרן דהא הר"ן הוא מהסוברים שהוא דחוי' כמ"ש שם בב"י ואפי"ה ס"ל דשוחטין מטעם דבנבלה יעבור על כל כזית וכזית אבל דע דמדברי הגהמ"ר דשבת שכתב דמותר לשחוט בעד היולדת משום שמא תמנע מלאכול נבילה מבואר דס"ל כמ"ד דחוי' דאלו למ"ד הותרה אפי' כשלא תמנע שוחטין בעדה כמבואר מכל הפוסקים ולפי"ז דברי המג"א שם בס"ק יוד שכתב שלא ראה שום משמעות בהגהמ"ר דס"ל שהוא דחוי' צ"ע דשפיר משמע שהיא דחוי' וס"ל להגהמ"ר כמו דס"ל לרבינו וע"ע בזה בשו"ת זכור ליצחק סי' צ"ד:.

[128] ע' בח"א סי' תתע"ח ובח"ד סי' רנ"ט.

ב תשובה עד שאתה שואל לצאת בו בשבת צא ושאל אם מברכין עליה בחול שאם התכלת מעכבת את הלבן אף זו אינה מצויצת כהלכתא ואסור לברך עליה ואם התכלת אינו מעכב את הלבן אף זו מצויצת כהלכתא ומברכין עליה ויוצאין בה בשבת והרב אלפסי ז"ל פסק כמאן דאמר אין התכלת מעכב את הלבן ונראין דבריו וכך אנו עושין מעשה כדבריו בין בחול בין בשבת:

תשובה שמו

א שאלת אם מותר לקרות באגרות שלומים בשבת אם לאו ואמרת שראית שם מי שהיה מתיר משם הרמב"ן ז"ל:

ב תשובה כבר ראית שאני דעתי לומר שאסור וכמו שכתבתי בשבת פרק שואל (שבת ד' קמ"ט) ובמקומי אני עומד וכל שכן לפי פרש"י ז"ל שפירש אין קורין בשטרי הדיוטו' אגרות שלום ומכל מקום מי שדעתו נוטה לדברי הרמב"ן ז"ל אין כח בידינו למחות בידו וכענין שאמרו מאן דאית ליה כר' יהודה מאן דעביד כר' מאיר מילט לייט ליה ולפיכך כל מי שנוהג כאחד מן הגדולים ואין בידנו ראיה מוכרחת אין בנו כח למונעו והאמת יורה דרכו:

תשובה שמז

(בח"ד סי' ק"ד):

תשובה שמח

(שם סי' ק"ב):

תשובה שמט

א שאלת למה אין מברכים על הבשמים במוצאי יום טוב שחל להיות בתוך השבת כמו שאנו מברכין במוצאי שבת. שהרי יש ביום טוב נשמה יתירה ועל זה אנו מברכין ביום טוב שחל להיות במוצאי שבת יקנה"ז ואין מברכין על הבשמים:

ב תשובה נראה לי כי נשמה יתירה שאמרו הוא מפני שהימים נפעלים כפי ענין התחלת בריאתם וכמו שאמרו במסכת תענית פ' בשלשה פרקים בשנה אנשי משמר היו מתפללין על קרבן אחיהם וכו' אנשי משמר נכנסים בבית הכנסת ויושבים ארבע תעניות בשבת בשני ובשלישי וברביעי ובחמישי בשני על יורדי הים. כלומר מפני שבו נחלקו המים ועלול להיות סער בימים. ובשלישי על הולכי מדברות. כלומר שבו נראתה

היבשה. ברביעי שלא תפול אסכרה בתינוקות. כלומר שבו נבראו המאורות דכתי' בהו והיו למאורות ברקיע השמים והוא חסר למארת כתיב. ובחמישי על עוברת [במהדורת ירושלים תרס"ג: עוברות] ומיניקות עוברות שלא יפילו. ומיניקות שיניקו את בניהן. כלומר לפי שבאותו יום נבראו עופות ודגים. ולפיכך כשנגמרה מלאכת הבריאה עמד העולם על בריאותו ושלימותו בשבת כששבת חוזרין ימות השבת חלילה להיות נפעלים כתחילתן ויום הראשון חלוש מכולם שממנו ההתחלה וכענין זה אמרו עוד שם ביום הראשון שלא היו מתענין בו מפני שהוא שלישי ליצירה. כלומר ליצירת האדם והאדם חלוש בשלישי ליצירה כתינוקות שהם חלושים בשלישי כמו שמוזכר בדברי חכמים. ואמרו אי נמי משום נשמה יתירה ופירושו כמו שאמרתי. ולפיכך צריך דבר ריחני להשיב נפש ולחזק. אבל מוצאי יום טוב אינו צריך ומכל מקום כשבא יום טוב אחרי השבת אינו צריך בשמים שעונג יום טוב עולה בעונג הבשמים ויותר. ויש מפרשים נשמה יתירה דהיינו המנוחה והעונג שהנפש מוצאה כאילו היא נשמה יתירה וכשעובר ממנו נכנס בימי הטורח והעינוי כאילו אבדה ממנו נשמה יתירה שהוא נחלש ולפי פירוש זה בשבת הוא שניתוסף בו נשמה מפני שהוא יום מנוחה ואפילו ממלאכת אוכל נפש מה שאין כן ביום טוב[129] ומכל מקום במוצאי שבת ליו"ט אין צריך שעונג יום טוב עולה בבשמים:

תשובה שנ

וסעודה שלישית של שבת שאמרת אם יש בה קידוש על הכוס אם לאו אינה סעודה שטעונה כוס דאפשר שיכול להשלימה במיני תרגימא ופוק חזי מאי עמא דבר ואין אחד מקדש בה על הכוס.[130] ומכל מקום מה שאמרתי דאפשר להשלימה במיני תרגימא בלא פת יש לדקדק בה ואין זה מקומו:

[129] [רמ"ל] עי' במג"א וט"ז סי' תצ"א בדין זה וכן כתבו גם התוס' בפסחי' ק"ב ד"ה רב ובביצה דג"ל [דף ל"ג] ד"ה כי הוינן דביו"ט ליכא נשמה יתירה ואמנם שם בתוס' ביצה נראה דאור של גיהנם שובת ביו"ע [ביום טוב] ובברכ"י סי' תי"ט כתב עם היות דקדושת יום טוב יותר מר"ח עכ"ז מצינו מעלה לר"ח יותר מיו"ט והוא שאין אור של גיהנם שולט בר"ח כשבת וחידוש גדול שלא הזכיר לדברי התוס' הנז' ואף דבמרדכי פרק ע"פ כתב כמ"ש הברכ"י מ"מ הי"ל להעיר מהתוס' ועוד הא המרדכי מסיים שם כמפורש במס' ביצה פ' המביא ומדברי התוס' חזינן שלא הבינו כן וא"כ בודאי דזה הדבר צ"ע.

[130] [רמ"ל] אמנם הטור בסי' רצ"א הבין בדעת הרמב"ם דטעונה כוס ובעיקר דין סעודה ג' יעי' בתוס' רפ"ק דבכורות ד"ה שמא מ"ש בשם ר"ת שלא היו נזהרים בג' סעודות מדאמר פ' כל כתבי תיתי לי דקיימית שלש סעודות בשבת וכן בנמוק"י סו"ף זיין דסנהדרין הביא ראיה דלשון תיתי לי הוא מדת חסידות מהאי תיתי לי דג' סעודות ואמנם דעת רבינו אינו כן דהא אפי' על מ"ש דאפשר להשלימה במיני תרגימא אמר שצריך עוד לדקדק בזה.

תשובה שנא

(בח"א סי' א'):

תשובה שנב

אמרת שאמרו לך משמי שצריך להזהר בהכשר ספר תורה בצורת האותיות בדבוקן וריחוקן. האמת אמרו לך שהמם הסתומה והסמך צריכות להיות מודבקות וסתומות לגמרי מפני שאמרו מם וסמך שבלוחות בנס היו עומדין ואלו לא היו סתומות לגמרי לא עמדו בנס אלא עומדות על מורשא דקרבתא [במהדורת ירושלים תרס"ג: דקרנתא] שאינו חקוק[131] וכן האלף והשין שאם לא כן אינן אות אחת אלא אות עם יוד וכן הקוף צריך שלא יהא רגלה דבוק מפני שאמרו בשבת פ' הבונה (שבת דף ק"ד ע"ב) מאי טעמא כרעיה דקוף תליא דאי הדר ביה ליעול בהא וסוף דבר צורת האותיות תמצא רובן בפרק הבונה ויציבא מילתא:

תשובה שנג

א שאלת מה שנהגו הקהל ללוות אנשים מהם בריבית מחמת כל הקהל ואין המלוים יכולים לתבוע משאר הקהל בערכאות של גוים שום דבר אלא מאותן שנתחייבו בשטר ועכשיו רצו הקהל והתנו לכל אחד מן הקהל בין מאותם שנתחייבו בשטר למלוים בין משאר הקהל שיפרע מה שיפרע וינכו לו מן החוב סך ידוע ושאלת אם מותר אם לאו:

ב תשובה שאלתם על ענין שברחתי ממנו כל הימים כמי שבורח מן הנחש שאיני מוצא ידי ורגלי בכל אותו הענין לא במה שהנאמנים ומקצת הקהל לווים בריבית וחוזרין וגובין משאר הקהל ולא בניכוי הזה אשר אמרת כי בעיקר הדין איני רואה דרך רחב להתיר

[131] [רמ"ל] כן הוא בש"ס דידן אמנם בירושלמי פ"ק דמגילה איתא דסמך מעשה נסים וכתב שם ביפ"מ דהא דלא קאמר נמי מ"ם סתומה משום דס"ל דתורת הראשונים לא היה מם שלהם סתום וע"ש בירושלמי ובפירושו סוף אות ז' וחית וע"ע במהרש"א סנהדרין כ"א ד"ה אמר מר זוטרא ובדרך אגב רגע אחת אדבר בענין הנסים שנעשו ע"י תפלת חכמי ישראל ורבות מהם כתובים ונזכרים בפירקא דחסידי הוא פ"ג דתענית שמבואר מזה דהנהגה הטבעית המסורה למערכת השמים מסורה לחכמי הדור לשנותה שתהיה משועבדת להיות נמשך אחרי הסכמתם וכמו שדרשו בירושלמי הובא בש"ך יו"ד סי' קפ"ט סקי"ג בפסוק לאל גומר עלי לענין בת ג' שנים ויום א' שעפ"י הטבע אין בתולותיה חוזרין וכאשר נמלכו ב"ד לעבר השנה בתולותיה חוזרין וכמו כן איתא בבבלי בנדה ל"ח קסבר ר' יהודא שיפורא גרים וכמ"ש רבינו בת"ה בית זיין שער ג' יע"ש דיש מזה שכתבנו להעיר על מ"ש שם בבד"ה [הובא לעיל בסי' רפ"ז בהערותיו של רמ"ל במהדורת ירושלים תרס"ג זה בסי' עג] וז"ל אבל אדוננו מורי רבינו משה אומר שאי אפשר שיהיה עניני הוסטות נתלין בקידוש החדש שאין השופר שתוקעין בו גורם ולא קדוש שלנו שמקדשין אותו גורם כו' שא"א שיהא קדוש החדש גורם לאשה שתראה אבל כי אמרי' בט"ו לחדש זה לא לקדה"ח שלנו אלא למולד הלבנה לשעה שנראה שראוי לקבוע ר"ח עפ"י הראיה שמשעה זו שהיא נראה על הארץ הוא פועל בטבע כו' יעש"ב דלא זכיתי להבין דעתו הקדושה בזה מאי שינוי הטבע יש בזה יותר מהא דלעיל וצ"ע אמנם הש"ך שם הביא כמה פוסקים דס"ל כרבינו שם במ"ה ודלא כהרא"ה בשם הרמב"ן.

הנאמנים והלוים לפי שהם לוים ומלוים לוים מן הגוים ומלוים לקהל ונמצאו עוברים משום לא תשיך והקהל עוברים גם הם משום לא תשיך וגדולה מזו שנינו בברייתא (מציעא דף ע"א:) ישראל שלוה מגוי בריבית ומצאו ישראל אחר ואמר לו תנם לי ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה לו אסור ואם העמידו אצל גוי מותר וקא פירשו בגמר' דאפי' העמידו אצל גוי דקתני מותר דוקא בשנטל הגוי ונתן בידו או שאמר לו הניחם על גבי קרקע הסלע והפטר אלא שאני רואה היתר פושט בכל קהלות הקדש ואיני מוצא אותו נכון ורואה אני אותו פורח באויר וגם מורי הרב ז"ל היה זה בעיניו כאיסור גמור אלא ששמעתי מי שאומר אלי משמו של הרמב"ן ז"ל ששמע בשם אחד מחכמי נרבונא שהנאמנים כאפוטרופוסין על הקהל ולוים ופורעים בשבילם. ואני אומר בזה ערביך ערבא צריך ומי יגיד לנו שהאפוטרופוסין מותרים ללות בריבית וליפרע מנכסי יתומים ולא מצאתי לזה מקום להשען עליו.[132] ומכל מקום אפי' לפי טענה זו נמצאו הנאמנים מותרים ושאר הקהל חייבין לפרוע החובות שלוו הנאמנים כאילו נשתעבדו בשטר וכל שכן אותן שהן חייבין עמהן בשטר החוב וכיון שכן כל שאתה אומר שהקהל חייבים לפרוע והנאמנים רשאין לנגוש אותם לפרוע הריבית כשהנאמנים ויתר הקהל מתנים עם מקצת הקהל שיתנו להם מנה או מאתים והם ינכו להם מן החוב ופורעים למקצת חובות הקהל או שמוציאין מה שלוקחין מאלו לשאר צרכי הקהל הרי אלו לוים מהם וחוזרין ומלוים לקהל ועוברים על כל הלאוין ואילו היו הקהל חייבין לאיש אחר אלף דינרים ומנכין לאחד מן הקהל מחלקו ופורעין לזה כל מה שחייבין לו עכשיו זה מותר שאין כאן ריבית מתרבה על אחד מהם שהרי פורעין את החוב כולו עכשיו מיד והרי זה כאילו אמר אחד לחבירו אתה חייב לפלוני מנה תן לי חמשים ואני אפרע עכשיו אותו מנה עליך דהלואה אין כאן וריבית אין כאן אבל אלו שחייבים לשנים ושלשה וזה חייב באותן חובות מנה ומנכין לו אפי' דינר ולוקחין אותו מנה פחות דינר ומוציאין בצרכיהן או במקצת שאר חובות הרי זה כאומר לחבירו מנה שאתה חייב לפלוני הלויני חמשים

[132] [רמ"ל] ולע"ד נראה דיש להמליץ קצת בעדם דס"ל דזה הוי כמו מעות הקדש עניים דהלא גם מעות צדקה השייך לעניים משועבד לפרעון מס לשר העיר ועפ"י מה שפסק מרן המחבר ביו"ד סי' רנ"א ריכולים [דיכולים] לשנות אפי' ממעות תלמוד תורה לצורך ההגמון (וע"ש בדרישה מש"ב) וגם ס"ל דהקדש מעות עניים מותר להלוות אפי' בריבית קצוצה וכמ"ש לעיל סי' פ"ה בשם תשו' התשב"ץ ח"ד יע"ש ועיקר מחלוקת דבר זה מבואר בתשו' מיימוני השייכות לס' משפטים סי' י"ד ובמרדכי פ' המפקיד ובשל"מ [ובמשל"מ] פ"ד מהל' מלוה האריך הרבה בזה אמנם הא ודאי שאנן לא קי"ל כהמתירים דהמהרש"ל בפ' החובל תפס הרבה על תשו' בנימין זאב שהתיר זה ועל הגזברים הנוהגים היתר בזה וכן הש"ך ביו"ד סי' ק"ס מחמיר אפי' בריבית דרבנן וע"ע בשו"ת ח"ס יו"ד סי' קל"ד ובספרי דברי מרדכי סי' ג"ן מש"ב ובהגהותי ישיר משה לעיל סי' פ"ה.

דינרין ואתן לשנה מנה לבעל חובך וריבית קצוצה אני רואה כאן ועל כן נמנעתי אני וכל השומעים בדבר זה שלא לעשות כן:

תשובה שנד

(בח"ד סי' רפ"ט):

תשובה שנה

(סי' רפ"ט):

תשובה שנו

א [133]שאלת אם נוהגת ערלה בורדים אם לא:

ב תשובה זה לא שמעתי אבל מסתברא שנוהגת בהן ערלה כמו שנוהגת בהן שביעית[134] ומנא אמינא לה מדתנן בפ' ז' של מסכת שביעית הורד והקטף והכפר והלוטס יש להם שביעית ולדמיהם שביעית יש להם ביעור ולדמיהם ביעור ואמרינן עלה בנדה פרק קמא (ד' ח' ע"א) גמרא ר' אליעזר אומר ארבע נשים דיין שעתן אמר ר' פדת מאן תנא קיטפא פירא הוא ר' אליעזר פי' ר' אליעזר דפרק ראשון דערלה דמעמיד בשרף ערלה אסור אלמא כל שאינו פרי לענין ערלה אינו פרי לענין שביעית דאי לא תימא הכי מנא לן דהא מתניתי' דשביעית ר' אליעזר ולא רבנן דילמא רבנן ועד כאן לא פליגי רבנן עליה דר' אליעזר אלא לענין ערלה דבעינן פרי ממש אבל לענין שביעית כל שהוא מאכל אדם או מאכל בהמה נוהג בו שביעית אלא שמע מינה דכל שאינו פרי לגבי ערלה אינו פרי לגבי שביעית וורד הואיל והוי פרי לגבי שביעית אף לגבי ערלה ועל כרחין לא אוקימנא מתני' דהורד והכפר כר' אליעזר אלא משום הקטף אבל לגבי וורד כולי עלמא מודו וכדמסיק בהדיא מתני' ר' שמעון אומר אין לקטף שביעית אלמא ליכא מאן דפליג אלא בקטף בלחוד אבל הנך אחריני כולהו מודו ועוד דאיכא מאן דאמר התם בנדה דאפי' רבנן לא פליגי עליה דר' אליעזר אלא באילן שהוא עושה פירות דמודו ליה דקטפי לא זהו פריו דהא אית ליה פרי אחר אבל באילן שאינו עושה פירות מודה ליה דקטפי זהו פריו וורד

[133]ע' לעיל סי' שי"ב ובב"י יו"ד סי' רצ"ד בבד"ה.

[134][רמ"ל] כן פסק בשו"ת מהרשד"ם יו"ד סי' קצ"א וע"ש במ"ש מכל זה היה נראה בעיני דורדין דין ערלה נוהג בהם כו' וע"ע בט"ז א"ח סי' ר"ד סקט"ו מש"ב ואגב זכור אזכור מ"ש בשו"ת שבס' בני יהודה סי' ק' דק"א בנידון אתרוג דערלת חו"ל שהורה למעשה דאסור לברך עליו אפי' למי שלא יודע מזה ודלא כמג"א דס"ל דכשר לברך עליו (עי' בסי' תרמ"ט סק"כ) וטעמו כיון דעומד לשריפה וכתותי מכתת שיעורי' כמאן דליתא דמי יעש"ב ובודאי שהרב שע"ת לא ראה את הספר הזה ולכן לא הביא זה אבל דבריו נכונים והשגותיו ישרים כיע"ש.

ודאי פריו הוא ואין לו פרי אחר ואפשר נמי דהלכה כר' אליעזר בארבע ואיכא למימר דדוקא בס' טהרות אבל בשאר סדרי איכא כדאיתא התם בנדה וכמדומה שכן פסק ר"ח ז"ל ומכל מקום בין הכי ובין הכי הא לא פליגי רבנן בורד וממנה אנו למדין לערלה שנוהגת בהן:

תשובה שנז

א [135]עוד באת ללמד היתר על הורדים לומר שאין בהם משום ערלה לפי שעליו נכמשים אם יום או יומים יעמדו שלא ילקטוהו ועוד שיש לו פרי אחר והוא הזרע שזורעים אותו ומצמיח:

ב תשובה אני כבר כתבתי לפניך עיקר מה שאני נשען עליו לאוסרו משום ערלה מההיא דנדה והטענה שאמרת להוציאו מידי פרי מפני שהוא נכמש בעמידתו איני רואה בה ממש שכל הפירות נכמשים בעמידתן יותר על הראוי להן ואין לך חשוב בפירות יותר מן התאנים והנה אמרו דרך דרש שהן נתלעין בעמידתן. גם טענת הזרע אינה טענה בעיני שאין הדבר הנזרע עיקר הפרי שאם אתה אומר כן אף גרעיני תמרה ושל זיתים יהא עיקר הפרי ועוד שלא אסרו שם בשביעית זרע הורד כמו שאסרו עיקר הלוף והדנדנה ועוד שכבר כתבתי לפניך למעלה שמתוך סדור המשנה נראה לי שהורד בכלל הפירות לפי ששנה אותו בפסקת הפירות ועלי הורד הם שנאכלים ולא הזרע ולא עוד אלא שאפי' היה כמו שאתה אומר מכל מקום לא גרע הורד משומר פרי ושומר לפרי אסור לערלה כפרי ומאשר חסת עליו להתירו מפני שיש בו צורך לבריות חקרתי ובדקתי אחריו ומצאתי לראב"ד ז"ל שנסתפק עליו ואמר שהזרע הוא הפרי והפרחים הן כמו עליו ולפיכך אין חוששין להן משום ערלה לפי שאינו פרי ולא שומר לפרי ואעפ"י שאין הדבר הזה ברור אצלנו אי כדשקלת ליה כשהוא סמדר מקלא קלי פירא או לא אלא שלא נזהר בהם משום ערלה בחוצה לארץ מותר הנה לך הרב הגדול ז"ל שיודע לטהר את השרץ מן התורה ואעפ"י שאין דעתי סומכת בכל זה להלכה לו שומעין שהוא רב מובהק וכל המחמיר עליו להביא הראיה:[136]

[135] ע' ב"י יו"ד סו' סי' רצ"ד בבד"ה ותשובה זו שלטו בה עיני הרה"ג מהרשד"ם ז"ל בחיו"ד סי' קצ"א וה' מהרימ"ט ז"ל בח"ב חיו"ד סי' ד"ל רמז תשובה זו בסימניה ומצריה על שם תשובת הרשב"א בכ"י.

[136] [רמ"ל] עי' בבדה"ה [בבד"ה] סי' רצ"ד ובמהרי"ט חיו"ד סס"י ל"ד האריך בזה ודעתו כהראב"ד וע"ש במ"ש ושוב מצאתי בתשוב' להרשב"א מכת"י דנראה מזה דקובץ תשו' האלו היו בידו כת"י.

תשובה שנח

(בח"ג סי' רל"ז):

תשובה שנט

(במיוחסות סי' קע"ז):

תשובה שס

(בח"ד סי' רס"ו):

תשובה שסא

א שאלת כיון שאסור לקרות בתורה אפילו אות אחת שלא מן הכתב האיך ש"צ קורא ישכבנה והוא כתוב ישגלנה וכן בכל תיבה שהיא קרי וכתיב שכולן כתובים בתורה כפי המסורת ולא כפי המקרא.[137]

ב תשובה זה הלכה למשה מסיני הוא כמו שאמרו בנדרים פ' אין בין המודר (נדרים ד' ל"ז ע"ב) מקרא סופרים ועיטור סופרים קריין ולא כתיבן וכתיבן ולא קריין הלכה למשה מסיני:

תשובה שסב

(בח"א ס' ר"ן):

תשובה שסג

(שם סי' רנ"א):

תשובה שסד

(שם סימן רנ"ח):

[137] [רמ"ל] עי' ביו"ד סס"י [= סוף סי'] רע"ה ובח"ג מרדב"ז דפי' פירדא [דפוס פיורדא] שהאריך בענין זה וע"ע בשו"ת תשובה מאהבה ח"ב סי' ל' בס"ת שהיה כתוב במקום כסותה לבדה כסותו ופסק דצריך להוציא ס"ת אחרת דהלכה מרווחת בישראל דאם כתוב כקריאתו פסול ובס' שערי אפרים רצה לצדד להכשיר בזה מטעם שאין כאן שינוי במבטא יע"ש וראיתי להסתפק הא דאם כתב כקריאתו פסול הוא מטעם דחסר אות אחת פסול או דילמא אפי' חסר אות כשר (לקרות בו כמ"ש מדברי הר"ן דר"פ שני דמגילה בד"ה וכתב הרמב"ן) מכל מקום הכא פסול מטעם דשינוי גרע מחסר דומה להא דשינה שם האב בגט הכתוב בא"ה סי' קכ"ט וצ"ע.

תשובה שסה

א שאלת האיך אנו מותרין עכשיו בסתם תבואה של אשתקד ולמה לא נחוש שמא נשרשה לאחר העומר ואינה נתרת עד שיבא עומר אחר ויתיר כדאיתא במנחות (ד' ע' ע"א) בפ' ר' ישמעאל:

ב תשובה דבר זה נראה לי ברור שרוב התבואות של חמשת המינין נשרשות הן קודם הפסח ורובא דאורייתא וכל שכן בגלילותנו שאין אחד מהם נשרש אחר העומר:

תשובה שסו

(בח"א סי' רל"ג):

תשובה שסז

(שם סי' ר"ם):

תשובה שסח

(שם סי' קכ"ג):

תשובה שסט

(שם סי' קכ"ה):

תשובה שע

(שם סימן קפ"ז):

תשובה שעא

(שם סי' שע"ב):

תשובה שעב

(חסר מן הספר):

תשובה שעג

השיב כתב הראב"ד ז"ל בורדים שמברכין עליהן ברוך שנתן ריח טוב בפירות וכן דעתי

נוטה לפי שנאכלת במרקחות והרי הן כאתרוגים וחבושים:[138]

תשובה שעד

(בח"א סי' רצ"ג):

תשובה שעה

(שם סי' קמ"ג):

תשובה שעו

(שם סי' קע"ג):

תשובה שעז

(שם סי' רי"ח):

תשובה שעח

(שם סי' רכ"ז):

תשובה שעט

(לעיל בחלק ששי סי' קנ"א):

תשובה שפ

א [139]שאלת מי שיש בידו קרקע במשכונא יכול בעל המשכונא לאסרו לכל מי שירצה ואם יש הפרש בזה בין אתרא דמסלקי לאתרא דלא מסלק:

ב תשובה כל שהפירות שלו יכול לאסור שהרי זה אוסר פירותיו על חבירו ואפילו באתרא דמסלקי דמכל מקום עד שיסתלק פירות המשכונה שלו הן ויכול לאוסרן:

תשובה שפא

א [140]עוד שאלת המשכיר בית לחבירו לזמן אם יוכל לאוסרו עליו תוך אותו זמן אם לאו:

[138] ע' לעיל סי' שי"ב ושנ"ו ושנ"ז.
[139] ע' במיוחסות סי' רמ"ב.
[140] הובאה בקצירת האומר ביתה יוסף יו"ד סי' אר"ך [רכ"א] וע"ע במיוחסות שם.

ב תשובה דבר זה תלוי באשלי רברבי ובהלכות גדולות בערכין ובנדרים ובכתובות גם בירושלמי ואם באתי לכתוב דרך פרט של הלכות הללו יארך הענין[141] וכמדומה שכבר שמעת מפי הענין בהויתו ודברי האוסרין וטעמן ודברי המתירין וראיותי' ור"ת ז"ל ומורי הר' יונה ז"ל והרב בעל העיטור ז"ל כך נראה הסכמתם שאינו יכול לאסור לפי שהבית מושכר אצל השוכר לדירה ופירות הבית לשוכר הן והיינו הדירה ואין אדם אוסר נכסי חברו על חברו ודעתי גם כן נוטה לזה אלא שמגדולי המורים יש מהם שאסרו והגדולה שבראיות הן היא מאותה שאמרו בערכין פרק משקלי עלי (ד' ז') המשכיר בית לחבירו ונתנגע אף על פי שחלטו כהן אומרים לו הרי שלך לפניך נתצו חייב להעמיד לו בית הקדישו הדר בו מעלה שכר להקדש ואוקי' דהקדישו המשכיר והדר בו מעלה שכר להקדש ואקשינן היכי מצי דייר בית [במהדורת ירושלים תרס"ג: ביה] במעילה קאי. ואני פרשתי דהתם במשכיר בית סתם ואחר כך נתן לו בית זה דהשתא לא קנה בית זה ממש ולפיכך יכול המשכיר לאוסרו עליו אבל באומר בית זה לא ותדע לך דבבית סתם קאמר דהא קתני נתצו חייב להעמיד לו בית ואילו אמר לו בית זה אפי' נתצו אינו חייב

[141] [רמ"ל] דין זה ביו"ד סי' רכ"א סעי' זיין והש"ך שם האריך הרבה בדינים אלו ואני אמרתי מצוה להביא מן החדש בענין זה דשכירות בדבר מה שראיתי בשו"ת נדיב לב חח"מ סי' כ' שכתב דאפי' לדעת ר"ת שפסק הטור בסי' רל"ז דגם בשכירות איתא לדין עני המהפך בחררה ובא אחר כו' (קידושין נ"ט) היינו לזמנו דהשוה שכירות למכר ולא להפקר ומציעא [ומציאה] משום דהוה שכיח בתים למיגר אבל בזמנינו דלא שכיחי בתים וחנויות למיגר אין ספק דהוה כהפקר [ומציאה] ומציעא דאף הנוטלה אחר המהפך ליכא בזה משום עני המ"ב כו' וכ"ש אי טוען שהמשכיר לא רצה להשכיר לראשון או טענה אחרת שאם היה כדבריו אינו נקרא רשע דנאמן אפי' בלי שבועה זת"ד והנה באמת דבר גדול חדש לנו אמנם לא הביא שום ראיה לזה החידוש וא"כ אפשר לומר בזה כמ"ש מהריב"ל בח"ד סי' י"ט על סברת התשב"ץ שחידש דכשם שבן שמונה חדשים יכול לבכות ולהתקיים עד קרוב לשלושים יום כמו כן יכול לבכות ולהתקיים בן הנולד לחמשה חדשים וכתב עלה מהריב"ל וז"ל אני אומר שהפוסקים שאינם כותבים דברים מחודשים ודאי דלא ס"ל דכגון האי הוה צריך לאודועי וכמו שכתב הרי"ף על סברת אחד מרבינו יהודאי גאון (כוונתו על מה דכתב בפ' עשירי דיבמות בדין יבמה שנשאת לזר בלא חליצה והיו לה בנים ממנו דס"ל לר' יהודאי גאון דלא תצא משום לעז הבנים) דאי איתא להני מילי לא הוה שתיק הגמרא מנייהו ולכן אני אומר שלא הייתי סומך על זאת הסברא מהרב ר' דורן (ה"נ התשב"ץ) לעשות מעשה להקל ואפי' שהיתה לה חזקה דכשרות עכל"ה: וכמ"כ יש לומר בנידון שכתבנו דחידוש כהאי לא הוה שתקי הפוסקים מלהודיע אמנם נ"ל דלענין להוציא מהשני הדבר ששכר ולהחזירה לידי הראשון בודאי דאין מוציאין דיש לצרף הסברא הנז' שנסמוך על תשו' מהרש"ל סימן ל"ו שכתב דגם לר"ת ס"ל דבמקום שנקרא רשע אין מחייבין אותו להחזיר המקח ודלא כמ"ש הר"ן (כוונתו על נמוק"י) בפ' חזקת הבתים בשם ר"ת יעו"ש במהרש"ל: והנה עוד כתב שם הגאון בעל נדיב לב דאין בשכירות איסור דלא תחמוד דלא אסר רחמנא אלא במכר וכן פסק הרמב"ם (בפ"א מהל' גזילה) והטור בחו"מ סי' שנ"ט כל החומד עבדו או ביתו של חבירו והפציר בו עד שלקחו הרי זה עובר בלא תחמוד וכתב שם הטור דאינו גזלן ליפסל מדאורייתא ממ"ש בפ"ק דמציעא לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו ועי' שם בתוס' ובד' כ"ה דסנהדרין שכתבו דכן הוא האמת וכן הוא דעת הנמוק"י נמצא דאפי' בחמדת הקנייה איכא מאן דסבר דאינו עובר אם יהיב דמי עכ"ל ומבואר להדיא מלשונו דהרמב"ם לא ס"ל כפי' התוס' דכן הוא האמת ואחהמ"ר מכת"ר נראה דנעלם ממנו דברי מרן הכ"מ בפ' עשירי מהל' עדות ה"ד שכתב שם דגם הרמב"ם ס"ל כהתוס' ומשום זה חמסן כשר לעדות: ואיברא ראיתי בחידושי מהרי"ט על הרי"ף רי' קידושין בד"ה וראיתי להרמב"ם שהעמיד לדברי הכ"מ הנז' בצ"ע וטעם הרמב"ם דחמסן כשר לעדות משום שהוא שוגג וטועה בדבר אבל עכ"פ הי"ל להביא דברי מרן וגם לרמוז על דברי מהרי"ט ואולם כעת דאנו רואים בדעת מרן דגם הרמב"ם ס"ל כהתוס' דגם בחמדת קנין אינו עובר כשיהיב דמי ממילא נתברר לן דאין איסור דלא תחמוד בשכירות וכנ"ל.

להעמיד לו בית אחר וכדאמרינן בבבא מציעא בית זה נפל אזדא ליה וזו היא שאמרתי לך ולא כמו שכתב' משמי בשאלתך ומכל מקום ראוי להחמיר כדברי האוסרים:

תשובה שפב

(בח"ד סי' פ"ח):

תשובה שפג

[142] עוד השיב דגט אינו צריך סרגול דלא הצריכו סרגול אלא בספרי הקדש אי נמי בכותב שלש תיבות או ארבע מן הכתובים הא בעלמא לא דבגט חליצה שכותבין בו מאן יבמי ולא חפצתי לקחתה הוא שמסרגלין הא בשאר גיטי נשים לא ואי משום דכתיב וכתב לה ספר ההוא לספירת דברים הוא דאתא כדאיתא בגיטין בשילהי פרק המביא (דף כ"א:) וגם זיונין אינו צריך דאפילו [במהדורת ירושלים תרס"ג תוספת: בכתיבת] מאשי"ק כשר.[143]

תשובה שפד

א [144] שאלת מי שהביא שטר שכתוב בו הנפק אם גובה בו ואעפ"י שאין מכירין חתימת הדיינין או לאו:

ב תשובה בגמרא מפורש שאינו גובה אלא א"כ מתקיים מעדיו או משנים מהדיינין שבאשרתא דאמרינן בפרק האשה שנתארמלה (כתובות ד' כ"א) אמר רב יהודא אמר שמואל עד ודיין מצטרפין ואקשינן עליה דבמאי דקא מסהיד סהדא לא מסהיד דיינא ואסיקנא דאין מצטרפין ושמע מינה דאע"ג שהוא מקויים מיד בית דין אין גובין בו עד שיתקיים או מן העדים או משנים מן הדיינים אלא שבירושלמי משמע דאין קיום צריך קיום ועליו סמך מי שאמר שגובין ואעפ"י שאין מכירין חתימות הדיינים ואינו. שאין לנו לסמוך אלא על הגמרא שלנו ויש מי שפירש אותה שבירושלמי כגון שאותו בית דין הוא מומחה לרבים ובית דין קבוע והטעם להם בזה לפי שאין אדם חצוף לזייף חותם מן הדיינים הקבועים שחתימתן נכרת מן הסתם לרבים ועם כל זה אין אנו סומכין עליו:

[142] ע' בח"א סי' אלף ר"ך ובח"ה סי' צ"ג.

[143] [רמ"ל] אמנם בש"ע סי' קכ"ה כתב דנוהגין לשרטטו ומ"ש רבינו בכותב שלש תיבות או ארבע עי' בזה בתוס' גיטין ו' ד"ה אמר ר' יצחק.

[144] הביאה הרב"י בח"מ רס"י מ"ו.

תשובה שפה

(בח"ד סי' ס"א):

תשובה שפו

(בח"א סי' תס"ו):

תשובה שפז

(שם סי' תע"ט):

תשובה שפח

(מיוחסות סי' רכ"ו):

תשובה שפט

עוד השיב נראין הדברים שהדרדורין של עץ המכוסים מלמעלה הוו דברים שמכניסן[145] לקיום דלעתים אדם משהה בהן יינו וצריכין מלוי ועירוי ואם תמצא לומר שאינו מכניסו לקיום מכל מקום אלו של חמרים שמוליכין בהן יין תדיר הרי הן כמכניסן לקיום מתוך שתשמישן תדיר בולעין הרבה ואינם יוצאים מידי איסורן אלא במלוי ועירוי והחמירו בהן אפי' לפי שעה אבל כלים שאין מכניסן לקיום והם של בעלי בתים שאינן משתמשין בהן בתשמיש תדיר אינן צריכין אלא שכשוך בעלמא אבל של חמרים שמשתמשין בהן בתשמיש תדיר אף על פי שאין מכניסן אותן לקיום צריכין הכשר גדול. ויש עוד להחמיר בדבר דכיון שמריקין בהן יין הרבה פעמים בין הגתות להוליך מן הגת לעיר מתכנסין בהן שמרים ואף על פי שהוא ממלאן ומערן יש לחוש שמא יש בהן שמרי יין ואינן יכולין לצאת דרך ברזא שהוא נקב קטן של ברזא ולפיכך צריך שיסיר הכסוי כדי שיראה ממש שלא נשארו שמרי יין נסך דכיון דודאי מתאספין שם שמרים וספק יצאו ספק לא יצאו אין ספק מוציא מידי ודאי ואף על פי שיש לדון ולהקל בזה המחמיר תבא עליו ברכה:

תשובה שצ

(במיוחסות סי' קכ"ח):

[145] בח"א סי' תש"ם באה בקיצור.

תשובה שצא

(במיוחסות סי' קי"ט):

תשובה שצב

(בח"א סי' תשע"ט וקט"ן):

תשובה שצג

(במיוחסות סי' קי"ד):

תשובה שצד

השיב מי שנתחייב לחבירו מנה לזמן ידוע ובשבועה מסתברא שאם אנסו וגזלו ממנו מחמת המלוה מה שהוא חייב לו לא יצא ידי שבועה עד שיפרע לו הכל משלם לפי שהממון הזה שהם נוטלים ממנו לא זכה בו עדיין המלוה שלא נשום לו פירו' לאפוקי נפקד והרי זה כאלו נאנס על חברו דקיימא לן שאינו חייב לשלם לו וכמו שאמרו בירושלמי אין לך נתפס על חבירו שהוא חייב לו ואף על גב דרב פליג התם ואמר שהוא חייב לא קיימא לן כוותיה והא דתנן (בבא קמא ד' קט"ז) הגוזל את השדה ונטלוה מסיקין אם מכת מדינה היא אומר לו הרי שלך לפניך ואם מחמת הגזלן חייב אלמא דבעל השדה נתפס על הגזלן וגזלן ישלם הא אוקמוה בגמ' באחוי אחווי[146] וא"נ קנס הוא שקנסו בגזלן כדאי' בירושלמי שם[147] ומיהו אם אנסוהו גבאי המלך מחמת מס הגלגולת או שאר חקי המלך כארנוניות ומסים הרי זה פטור ממנו ולא עוד אלא אפי' לא חייב לו כלום ונתפס עליו מחמת ארנוניות וגלגולת חייב זה להחזיר לו וכדאיתא בההיא דירושלמי אין לך נתפס על חבירו שהוא חייב אלא בארנון וגלגולת וכיון שכן אם נתפס זה שהוא חייב לו מחמת ארנון המוטל עליו הרי הוא פטור ומסים כארנוניות הם שהרי הורגלו המלכים והגבאים שלהם למשכן הכל על המסים ואף על פי שהנאמנים הממונים על המס אין ממשכנין אחד על חבירו אלא כל אחד על חלקו מכל מקום הרי הן נוהגין למשכן כל

[146] וכ"כ בח"ג סי' שפ"ט דלא אשכח טעמא בגמרא אלא באחוי אחווי עי"ש ולכאורה מסוגין לא מש' הכי דפריך הא מרישא שמעי' וכו' מש' דהדין אמת וכמו שפסקוהו כל הפוסקים הטור והש"ע סי' שע"א.

[147] פ' הגוזל בתרא במתני' פריך דאמאי חייב וכ' והא אין קרקע נגזלת ומשני ר"י משום קנס אך מסוגיא דבבלי דלא פריך רק דמרישא שמעי' והוי בבא יתירה מכלל דהדין אמת וחייב מן הדין ולא מחמת קנס דמתני' בדינא קא מיירי ממ"ש אח"כ יתיב ר"ה וכו' קמיה דר"נ דינא או קנסא והשיב לו ממתני' עי"ש וכן מוכח מסתימת הפוסקים גם בירושלמי שם מביא הך מחלוקת אין לך נתפס וכו' בנטלוה מסיקין מחמת הנגזל מכלל דבמחמת הגזלן לא שייך ומיהו ראיתי בירושלמי פ' ב' דייני גזירות הלכה ב' דמביא מחלוקת רב וריב"ל וחיליה דרב מהא מתני' דהגוזל דאם מחמת הגזלן חייב ודחי ולא שמע להא דר"י קנס קנסו וכו' והובא בהרי"ף ורא"ש עי"ש.

מקום שיש לו ואפילו יש לו מלוה אצל אחרים גובין ומוציאין מהם ועוד שכל הקהל לכך מינו אותם והשליטום ברצון נפשם לגבות ולהוציא מאיזה מקום שימצאו אפוטרופסי הקהל הם בכלל דברים אלו הלכך אפי' היה הלוה הזה נאמן ממונה על הקהל הרי זה יכול לעכב בידו מחמת גבית מס המלוה אותו סך הממון המוטל עליו ונפטר ידי שבועתו הא למה הדבר דומה למי שחייב לחבירו מנה בשבועה והרי יש לו מלוה או פקדון כסות או פירות ביד המלוה שהוא יכול לפטור עצמו בכך ויאמר לו הרי יש לי בידך כנגדן כסות או פירות וכל שהוא פטור ממנו מידי ממון אף מידי שבועה הוא פטור ממנו. דאם ממון אין כאן שבועה אין כאן ועוד יראה שאם הוא אינו נאמן וגם הנאמנים לא נטלו ממנו עדיין אותו ממון אלא שהתפיסוהו בידו ואמרו לו שלא יפרע לו כלום מאותו ממון למלוה עד שיפרע להם המלוה חלקו מן המס אין זה חייב לפרוע מחמת שבועתו דאנוס הוא והרי זה כאותה שאמרו (נדרים כ"ז) נדרי אונסין כיצד הדירו חבירו שיאכל אצלו וחלה הוא או שחלה בנו או שעכבו נהר הרי אלו נדרי אונסין:

תשובה שצה

(בח"א סי' אלף ק"י):

תשובה שצו

א מנהג תקון הגט לרשב"א ז"ל להחמיר כדברי הכל כדי שלא יבא בית דין ויפסלנו:

ב נהגו לכתוב הגט בי"ב שטות כמנין גט וכן נהגו לעשות הקלף שכותבין בו הגט ארכו יתר על רחבו. וצריך שיהא הקלף והדיו משל בעל. וצריך שיחתוך הקלף שכותבים בו הגט קודם כתיבתו כדי שלא יצטרך לחתוך ממנו כלום לאחר שיכתוב הגט וצריך שלא יניח חלק כלל בראש השטין ולא בסופן כדי שלא יוכל אדם להוסיף שום אות לא בראש השטין ולא בתוכן. וצריך שיכתוב כל הגט חוץ מכדת משה וישראל בי"א שיטין וכדת משה וישראל לבדו בשיטת הי"ב ויחתמו עדי הגט באותה שטה עצמה. וצריך הבעל לאמר לסופר כתוב לי גט לאשתי פלנית וכן יאמר לעדים חתמו גט לשם אשתי פלנית. וצריך להזהר שלא יהא הסופר אחד מעדי החתימה אלא אחד כותב ושנים אחרים חותמים. וצריך שיבטל הבעל קודם כתיבת הגט כל מודעא שמסר על הגט ויאמר כן בפני עדים הריני מבטל כל מודעא שמסרתי על גט זה וכן אני מבטל כל דבר שיגרום בטול לגט זה. וכן אני מעיד על עצמי שלא מסרתי שום דבר על הגט שיבטל מחמתו והריני פוסל כל עד או עדים שיעידו שמסרתי או שאמרתי שום דבר שיבטל מחמתו גט

זה או שיורע כחו של גט זה מחמת אותה מודעא או אותו דבור ויכתבו העדים בשטר כן ויאמרו בפנינו אמר פלוני וכו' וצריך שיהא הבעל עומד במעמד שהגט נכתב ונחתם בו עד שיכתב הגט ויחתם וימסר ליד האשה או ליד שליח הבאה שלה כדי שלא ידבר ולא ימסור לאחר מכאן שום מודעא ויבטלנו. הא לך תופס הגט. צריך להזהר בכתיבת הגט שלא תהיה אות דבוקה בחברתה אלא כל אות ואות יהיה קלף מקיף אותה. וצריך לכתוב ותצביין בג' יודים ותהוויין בג' יודין ואו דוכדו אחרונה רבתי ולא יכתוב ודין ביו"ד אלא ודן בלא יוד וכן לא יכתוב יוד באגרת. אם הגט נכתב ונחתם במקום שהמגרש והאשה המתגרשת שם אין העדים צריכין לכתוב בתוך הגט אלא שם המדינה שהיא עיקר מקום דירתם ואם יש להם שם ידוע וניכר באותו מקום די אם יכתוב אותו שם בגט ואם יש לו או לה שני שמות ורצה לכתוב שניהם יזהר שיכתוב שם המורגל יותר תחילה ואחריו שם הטפל ויכתוב כן וזהו טופסו. ביום פלוני לירח פלוני בשנת כך וכך ליצירה למנינא דרגילנא השתא למימני ביה במקום פלוני מתא או מגדול איך אנא פלוני דדאירנא השתא בלירד"ה דעל נהר פלוני מותבא בן פלוני דממקום פלוני וכל שום אוחרן וחניכא דאית לי ולאבהתי ולאתראי ולאתריהון דאבהתי צביתי ברעות נפשי בדלא אניסנא ופטרית ושבקית ותרכית יתיכי ליכי אנת פלניתא בת פלוני דממדינת פלוני וכל שום אחרן וחניכא דאית ליכי ולאבהתיכי ולאתריכי ולאתריהון דאבהתיכי די הוית אנתתי מן קדמת דנא וכדו פטרית ושבקית ותרכית יתיכי ליכי דתהוויין רשאה ושלטאה בנפשיכי למהך להתנסבא לכל גבר דתצביין ואינש לא ימחה בידיכי מן שמי מיומא דנן ולעלם והרי את מותרת לכל אדם ודן דיהוי ליכי מינאי ספר תירוכין ואגרת שבוקין וגט פטורין כדת משה וישראל. ראובן ב"ר יעקב עד. שמעון ב"ר נפתלי עד. בגמרא אינן כתובים כל הדיוקין הללו אלא תצביין ג' יודין תהוויין ג' יודין למהך בלא יו"ד ודן בלא יו"ד וכדו ואו אחרונה רבתי אבל אחרים שנכתבו כאן הם פסקי רבותינו הצרפתים ז"ל:

ג ואם הגט נכתב ונחתם בטורטושא או במקום אחר יכתוב שם המקום שנכתב ונחתם בו ויכתוב כן למנינא דרגילנא למימני בטורטוש"א איך אנא פלוני דדאירנא בלירד"א וכו'. העדים החתומים על הגט צריכין לראות שנכתב הגט לשם האשה ההיא וצריכין העדים לחתום זה בפני זה. הנה כתבנו מה שצריך לכתיבתו של גט ולחתימתו ולתקוני שליח הולכה אין צריך שטר שליחות שהגט שבידו מוכיח על שליחותו שאם לא כן בטלת המביא גט ממדינת הים ועוד דרבנן הימנוה כבתרי:

ד ועתה נכתוב האיך יתנהג בנתינתו אם הוא עמה בלירד"א יכול הוא ליתנו מידו לידה אחר שיכתוב הגט ויחתם מיד וכשהוא נותנו לה צריכין שנים לקרותו קודם שיתננו לה

ואחר שיקראוהו נותנו לה מיד בפני אותן שנים וכן לאחר שנתנו לה כדי שלא יתחלף בין קריאה לנתינה. וצריך שיאמר לה בשעה שנותנו לה הרי זה גיטך. או שיאמר לעדים ראו גט זה שאני נותן לאשתי וכשיתננו לה יזהר שישים הוא או שלוחו הגט בידה וידה פתוחה ויזהר שלא יהא הגט מונח בידו ותקחנו היא מתוך ידו דבעינן ונתן בידה ואם היא בושה לקבל ממנו תמנה היא שליח לקבל גטה מיד בעלה ותעשה אותו שליח לקבלה בפני שני עדים כשרים ותאמר לו קבל לי גט מיד פלוני בעלי או בלשון לעז פרי"ן מי גט או ראיפמ"י גט דמו"ן מרי"ט וכן הוא אם אינו עמה במדינה אחת תמנה היא שליח קבלה בענין זה לקבל לה גטה מיד הבעל בכל מקום שהוא והבעל נותנו לשליח ויאמר לו בפני עדים קבל גט זה לאשתי פלניתא כמו שאמרה והשליח יביאנו לאשה ואחר כך אם תרצה היא להביאו לב"ד ולכתוב לה שטר מעשה ב"ד תבוא לפניהם והם כותבין לה מעשה ב"ד שראו גט כתוב כהוגן וכתקון בי"ד. אם נעשה גרר בגט או ביני חטי וכתב קיומהון עם שריר וקיים לא יפסל בכך:

ה שליחות קבלת הגט.

ו יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמרה לנו מרת פלניתא בת ר' פלוני הוו עלי עדים וקנו ממני בקנין גמור מעכשיו וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לר' פלוני בר פלוני להיות בידו לראיה ולזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי ובהשלמת דעתי ומניתי אותו שליח קבלה לקבל גטי מיד בעלי ר' פלוני ממדינת פלוני בכל מקום שהוא או מיד שלוחו ומעכשיו ילך ר' פלוני השליח הנזכר ויקבל לי גטי מיד בעלי ר' פלוני הנז' או מיד שלוחו ולכשיקבל ר' פלוני הנז' גטי מיד בעלי ר' פלוני הנז' או מיד שלוחו הרי הוא כאילו קבלתי אותו אנכי בידי לפי שמעכשיו עשיתי ידו כידי וקבלתו כקבלתי בכל עניני גטי הנז' ודבורו כדבורי ולא אוכל לומר לו לתקוני שדרתיך ולא לעוותי לפי שנתפייסתי בכל מה שיעשה בעניני גטי כאילו אנכי בעצמי עשיתי וכך אמרה מרת פלנית' הנז' לשליח ר' פלוני בר פלוני הנז' בפנינו. לך התקבל לי גטי מיד בעלי ר' פלוני ב"ר פלוני הנז' או מיד שלוחו ותהיה ידך כידי וקבלתך כקבלתי וכל מה שתעשה בענין גטי כאלו אנכי בעצמי עשיתי וכל זמן שתקבל לי גטי מיד בעלי ר' פלוני הנז' או מיד שלוחו הרי הוא כאלו קבלתי אותו אנכי בידי ושטר שליחות קבלה זה שריר וקיים בריא וחזק ככל שטרי שליחות קבלה העשויין בענין זה קיימין דנהיגין בישראל שתקנו חכמים מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי בביטול כל מודעי שמסרתי ושאמסור וקנינא ממרת פלניתא בת ר' פלוני הנז' לפלוני השליח הנז' על כל מאי דכתיב ומפו' לעיל במנא דכשר למקניא ביה והיה זה בחדש פלוני שנת

כך וכך למנין שאנו מונין כאן במתא פלנית וכתבנו וחתמנו ונתננו ביד ר' פלוני בר פלוני הנז' להיות בידו לראות [לראיה] ולזכות והכל שריר וקיים:

ז טופס מעשי ב"ד שנעשה בפני החכמים נאשתרוק שלמה ור' שם טוב פלסיטה. אנו ב"ד החתומים למטה כן היה שבא לפנינו ר' פלוני ב"ר פלוני ואמר לנו הרי שבתי פלניתא מנתה אותי שליח לקבל לה גטה מיד בעלה ר' פלוני ב"ר פלוני בכל מקום שהוא כמו שכתוב בשטר השליחות שבידי והוציא לפנינו ר' פלוני הנז' שטר השליחות שעשתה לו בתו הנז' וראינו אותו כתוב וחתום כהוגן וכתקון חכמים ונתקיים בפנינו כראוי ואחר כך הראה לנו הגט שקבל מיד ר' פלוני הנז' בעד בתו הנז' וראינו אותו כתוב וחתום כהוגן וכתקון חכמים ועמדנו על חתימתן של עדים ונמצאת מכוונת גם העידו בפנינו עדים כשרים שנמסר בפניהם ליד ר' פלוני בר פלוני הנז' מיד ר' פלוני בר פלוני הנז' בעלה של בתו הנז' בתורת גרושין ואחר קרענו את הגט קרע של ב"ד ועשינו לה מעשה ב"ד זה להיות לה לראיה ולזכות שהיא מותרת להנשא לכל אדם והרי היא מגורשת ומותרת לכל אדם ומה שהיה ביום פלוני בכך וכך ימים לירח פלוני שנת כך וכך לבריאת העולם למנין שאנו מונין כאן במגדול פלוני והכל שריר וקיים פלוני פלוני בר פלוני פלוני בר פלוני ע"כ צריך שיהיו החתומין זה אחר זה בלי הפסק ואין צריכין להיות זה על גבי זה:

ח בטול מודעא. בפנינו אנו עדים חתומי מטה אמר לנא ר' פלוני הדר במקום פלוני הריני מבטל בפניכם כל מודעא שמסרתי על גט זה וכן אני מבטל בפניכם כל דבר שיגרום פסול לגט זה וכן אני מעיד על עצמי שלא מסרתי שום דבר על הגט שיבטל הגט מחמתו והריני פוסל כל עד או עדים שיעידו שמסרתי או שאמרתי שום דבר שיבטל מחמתו גט זה או שיורע כחו של גט זה מחמת אותה מודעא או אותו דבר ומה שהיה. כתב בעל העיטור ז"ל דכל הדקדוקין שאמרו בגט כגון דבוקות או חסרות ויתרות אינו אלא א"כ יבא הבעל ויערער לכן נהגו לעשות מעשה ב"ד שלא יוכל לערער עליו והב"ד קורעין אותו:

תשובה שצז

(בחידושיו לנדרים לד' ס"ג):

תשובה שצח

א ענין חליצה לרשב"א ז"ל

ב קביעות מקום גם באמירה ב"ד ג' או ה' שלא יהיו קרובים ושיהיו שם עשרה בני אדם לפרסומי מילתא בית דין בישיבה ושניהם הוא והיא בעמידה לדעת אם זו אשת המת

ואם זה הוא אחיו. להכיר אם הוא והיא גדולים לדעת אם יש שלשה חדשים שמת הבעל. לדעת אם יש סימנין ואפי' בסימן העליון די. שלא אכלה האשה. לשאול אם רוצה ליבם או לחלוץ. להקרותה מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי בלא הפסקה. להקרותו לא חפצתי לקחתה. להקנות לו הנעל. לחלוץ ברגל ימין יחף. ולומר לו הוצא לך רגלך. לחבקו יפה ולקושרו ברצועות שני קשרים זה על גב זה. להסמך הוא לכותל ולהדק רגליו בקרקע. לחלוץ היא בידה הימנית בלא סיוע מהשמאלית כלל. להתיר הקשרים ולשלוף הנעל מן העקב כלו. תרוק בפניו רוק הנראה מפיה לעיני הדיינין להקרותו ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל כל העומדים שם עונין חלוץ הנעל ג' פעמים:

ג כתיבת גט חליצה ולחתום שלשה במותב תלתא כחדא הוינא וכו' כדכתי' בהלכות הרב אלפסי ז"ל וזהו מה שכתב הרב אלפסי ז"ל בהלכותיו ביום פלוני דהוא יום כדין וכדין לבריאת העולם למנינא דרגילנא למימני במתא פלניתא אנחנא דיינא דמקצתנא חתימין לתתא במותב תלתא כחדא הוינא בי דינא וסליקית לקדמנא פלוני' בת ר' פ' ארמלתא דפ' בר פ' והקרבית לקדמנא גברא חד דשמיה פ' בר פ' וכך אמרה לנא פלניתא דא פלוני בר פלוני אחוה דפלוני דנא מאבוה הוינא נסיבנא ליה ושכיב וחיי לרבנן ולכל ישראל שבק ובר וברת ירית ומחסן ומוקים שמיה בישראל לא שבק והדין פלוני אחוהי חזי ליבומי יתי וכען דייני אמרו ליה אי צבי ליבומי יתי ייבם ואי לא ליטלע לי קדמיכון רגליה דימינא ואשרי סיניה מעל רגליה ואירוק באנפוהי ואשתמודעינהי לפלוני דנא דאחוהי דפלוני מאבוהי הוה ואמרנא ליה אי צבית ליבומי יתה ייבם ואי לא ליטלע קדמנא רגלך ימינא ותשרי סינך מעל רגלך ותירוק באנפך וענה ואמר לית אנא צבי ליבומי יתה מיד אקרינוה לפלוני דא מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי ואף לפלוני בר פלוני דנן אקרינוהו לא חפצתי לקחתה ואטלע ליה רגלי ימינא ושרת סיניה מעל רגליה ורקת באנפוהי רוקא דאתחזי לנא מפומא על ארעא ותוב אקרינה לפלניתא דא ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל ואנחנא דייני וכל דהוו יתבין תמן בבי דינא ענינא בתרה בית חלוץ הנעל תלתא זימני ומדאתעביד עובדא דנא קדמנא שרינוה לפלניתא דא למהך להתנסבא לכל מאן דתצבי ואינש לא ימחה בידה מיומא דנן ולעלם. דא גיטא דחליצותא דא דכתבנא וחתמנא ויהבנא לה לזכו כדת משה וישראל וחתמין על זה תלתא גברי ולא בעי לאמתוני בתר חליצה תלתא ירחי אלא שריא לאלתר לכל מאן דבעיא ואין אומרים דברים אלו אלא בעמידה ע"כ כתב הר' אלפסי ז"ל בהלכותיו:

ד צורת מנעל צורתו כצורת בית רגל שעושין מן הבגד לבתי שוקים אלא שהעקב הוא עור שלם והכל עור אחד ותפירתו מן הצד במקום אחד וכן הוא תפור למטה בצד הרגל ויש לו כעין צואר מנעלים שעושין הולכי דרכים ויש לו רצועה אחת וכורכין הרצועה שתי כריכות סביב צואר המנעל בשתי אזנים שתופרים בגופו של מנעל שתים מכאן ושתים מכאן ומעבירי' הרצועה שתי כריכות באותן אזנים ואין למנעל צורת כף רגל שקורין שול"ה אלא כעין בית רגל שעושין לבתי שוקים שלנו ולא יהיה תפור אלא בעור:

תשובה שצט

א ענין חליצה שסדר הרב רבי פרץ.

ב (א) בתחילה יבררו שלשה דיינים (ב) ועוד יוסיפו עליהם שנים (ג) בלא קורבה זה לזה (ד) בלא קרבה לא ליבם ולא ליבמה (ה) בלא גרות לא מאב ולא מאם (ו) אחרי כן יאמרו נלכה למקום פלוני וילכו מהמקום הראשון למקום אחר (ז) יבואו היבם והיבמה לפני ב"ד (ח) שיעמוד היבם לפני הכותל או אצל עמוד מעומד או מוטה ולא יושב והמנעל ברגלו הימני קשור בקרסים וברצועות קשורות על הבשר השוה מבחוץ סמוך לאזני המנעל. ששה שאלות צריכין הדיינין לשאול. (א) ישאלו אם יש תשעים יום ממיתת הבעל מלבד היום שמת בו ויום שחולצת בו (ב) ישאלו עוד אפי' קרוב ואשה אם זה היבם אחיו של מת מן האב. (ג) ישאלו עוד אם היבם והיבמה גדולים בשנים ועל פי חזקת שכנים ושכנות (ד) ישאלו אם יש ליבם על פי אנשים וליבמה על פי נשים שערות גדולות ואם יש עדים גמורים כגון שני אנשים מריבוי שערות לא בעי עדות שנים אפי' מחזקה (ה) ישאלו עוד לידע שלא אכלה האשה בו ביום קודם שתחלוץ (ו) ישאלו ליבם אי ניחא ליה ליבם או לחלוץ והוא משיב אפי' בלעז שאינו חפץ ליבם. נשלמו ששה שאלות ושמנה דינין הרי י"ד. (ט"ו) לאחר שישיב היבם שאינו חפץ ליבם אז תאמר האשה מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי ואם אינה יודעת מקרין אותה הדיינין תיבה תיבה לבדה ותאמר שתי תיבות ולא אבה בבת אחת. (ט"ז) והאיש יאמר לא חפצתי לקחתה. לא חפצתי בבת אחת. (י"ז) והאיש ידחוק רגלו בארץ. (י"ח) נגשה יבמתו מעומד או מטה עצמה ולא יושבת כלל אלא כורעת על ברכיה ותתיר קשר הרצועות קודם ואחר כך הקרסים הכל בידה הימנית ומעומד ותגביה רגל היבם בימינה מן הארץ ותשמיט המנעל מן העקב ותחלוץ כל המנעל חוץ מן הרגל הכל בידה הימנית בלא סיוע השמאלית. (י"ט) ותעמוד היבמה בקומה זקופה כנגד היבם וירקה בפניו רוק הנראה לדיינים משעה שיצא הרוק מפיה עד דמטי כנגד היבם. (כ) ואחר כך קוראה

בחוזק ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל. ככה בחזק הכף. והשניה רפה כמשמעות כ"ף ולא כמשמעות חי"ת. (כ"א) ומצוה לכל העומדים שם לומר אחריה ג' פעמים חלוץ הנעל:

ג דין מנעל צריך שיהא מבהמה טהורה ומעור קשה מפרה או מתיש דומיא דסנדל שלהן שהוא מעור קשה כדאמרינן שהיה מעור שלוק וכלו תפור מבחוץ ולא מבפנים כדאמרינן בפרק במה אשה (שבת ד' ס' ע"ב) כיון שתפרו מבפנים הוה ליה מנעל. ורצועות ארוכות לבנות תפורות ומחוברות באזני' כדאמרי' אף על גב דאית בי' חומרתא קטרין ביה מותנא אלמא צריך לעשות ביה מותנא שהם הרצועות הארוכות עם חומרתא קטרין ביה נוב"ש בלעז והלולאות שתוחבין בתוכן הקרסים מבהמה טהורה והלולאות לא יהיו מן האזן עצמה כעין אותן שרגילים לעשות נקבים בתוך אזני המנעל אלא צריך שיהיו הלולאות רצועה קטנה מחברת בראש האזנים וצריך שיהיו המנעל של ימין לכתחילה וברגל ימין גם לדיעבד וברגל יחף וצריך שיהיו האזנים קצרות שלא יגיעו זו לזו כדי שיהיו הקרסים והלולאות שהם תוחבים על שוקו ממש ולא על האזנים משום מנעל דמנעל וכשנקשר שני קשרים זה על גב זה ושיהיה לו עקב בולט קצת ושפה תפורה ושנצי וכל המנעל שחור וכן הקרסים והלולאות אבל הרצועות לבנות ושלא יהא שום לשון תחת הקרסים ושיהיו ששה קרסים או שנים לכל הפחות ושיתפרנו תפירות תכופות וכשיבא לקשור הרצועות שאחת מהן מכאן ואחת מהן מכאן יכרכם סביב האזנים ויקשרם על השוק ממש ולא על האזנים. סליק דין מנעל ודין חליצה בס"ד:

תשובה ת

א שטר מחילה מאשה לבעלה.

ב יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמרה לנו מרת פלניתא בת ר' פלוני היו עלי עדים וקנו ממני בקנין גמור וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לבעלי ר' פלוני להיות לו ולבאי כחו לראיה ולזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש חפצה ובדעת שלימה. ומחלתי לו מחילה גמורה מעכשיו ולזמן שיתן לי גט או לר' פלוני בר פלוני שמניתי אותו שליח לקבל גט מיד בעלי הנזכר ומעכשיו ולאותו זמן מחלתי לו מחילה גמורה מחילת שמים ומחילת בריות כל תביעה וכל דין ודברים שיש לי עליו מחמת שום צד וענין בעולם בין מחמת כתובה ותוספת כתובה ושום נדוניא שקבל עליו נכסי צאן ברזל בין מחמת חיוב מזונות ופרנסה וצרכי רפואה הכל כפי מה שמוטל עליו מתנאי כתובתו ומתקון חכמים ומה שצוה אדני בעלי בפיו.

מחלתי לו הכל מחילה גמורה בקנין גמור בלא שום תנאי ושיור בעולם ולא נשאר לי ולבאי כחי עליו ולבאי כחי מחמת הענינים הנזכרים לא מחמת כולן ולא מחמת מקצתן הן מחמת שום צד וענין בעולם שום תביעה ותרעומת בעולם לא בדיני ישראל ולא בדיני האומות בלא שום שבועה קלה וחמורה בעולם וגלגולה ואפילו חרם סתם והדרת הראש לפי שמעכשיו בקנין גמור מחלתי לו ולבאי כחו מחילה גמורה בקנין גמור מעכשיו כל תביעת ממון שיש לי עליו ועל באי כחו מחמת הענינים הנזכרים הן מחמת שום צד וענין בעולם מחילת שמים ומחילת בריות הן בדיני ישראל הן בדיני האומות ומעכשיו בטלתי בטול גמור גוף כל שטר שיש לי עליו ועל באי כחו מחמת הענינים הנזכרים הן מחמת שום צד ענין בעולם שיהא כחרס הנשבר שאין לו תקנה ואנכי מבטלת כל טענה שאוכל לטעון כנגד מחי' זו בטול גמור הנקרא בלשון האומות רנגוציא"ר הן בדיני ישראל הן בדיני האומות ומיום זה ואילך לא יהא כח בידי ולא ביד באי כחי לומר טעיתי או שגיתי במחילה זו ומחילה בטעות היתה ולא אוכל לומר נחת רוח עשיתי לבעלי לפי שבלב שלם ובעין יפה ובדעת שלימה מחלתי לו כל טעות ושגגה שיש במחילה זה ידוע לי היום ושיודע לי ביום זה ואילך בדלא שגיה ואנוסה ומוטעית כלל בכל ענין זכותו ויפוי כחו ובכל לשון של זכות בלא שום תנאי ושיור בעולם ומחילה זו מחילה גמורה חתוכה וחלוטה שרירא וקיימא כדת וכהלכה דלא להשנאה בה ודלא למהדר מינה לעלם ויהיבא ליה ומשלמא ליה ואין מי ימחה בידו וביד באי כחו ממחילה זו כלום שטר מחילה זה שריר וקיים בריא וחזק ככל שטרי מחילות קיימין דנהיגין בישראל שתקנו חכמים מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי בביטול כל מודעי שמסרתי ושאמסור וקנינא ממרת פלניתא הנזכרת לבעלה ר' פלוני הנז' על כל מאי דכתיב ומפורש לעיל במנא דכשר למקניא ביה בחדש פלוני שנת פלוני לבריאת העולם למנין שאנו מונין כאן במקום פלוני וכתבנו וחתמנו ונתננו ביד ר' פלוני הנז' להיות בידו לזכות ולראיה והכל שריר וקיים. ויש לה להביא שטר הכתובה:

תשובה תא

(הובאה בטור א"ח סי' ת"ה וע' בח"א סי' שצ"ה):

[148] הביאה מהר"מ מפדוואה סי' ט' ומהר"י קולון שרש ב"ן.

תשובה תב

א [148]שאלת ראובן שדך את בנו חנוך עם בת שמעון בתנאים ידועים וחנוך בנו של ראובן נשבע להזמין עצמו ולישא אותה לזמן ידוע ועכשיו נתחרט חנוך זה על שבועתו ובא לישאל על שבועתו יש חוששין אם יוכלו להתיר מפני שאמרו הנשבע לחבירו אין מתירין לו אלא בפניו:

ב תשובה אברא כל שנשבע לחבירו אין מתירין לו אלא מדעתו ורצונו ומיהו דוקא בשקבל טובה ממי שהשביעו כמשה מיתרו וכצדקיה מנבוכדנצר וזה שאמרו במדין נדרת במדין צריך אתה להתיר את נדרך ולא עוד אלא אפי' התירו אינו מותר והיינו דמקנטר קרא על צדקיה לבזות אלה להפר ברית וכן כתב הראב"ד ז"ל והוא העיקר אבל כל שלא קבל טובה ממי שהשביעו מתירין אותו בין בפניו בין שלא בפניו ויודיעו למי שהשביע שהוא נשאל על שבועתו כדי שלא יחשדוהו כעובר על שבועתו כדאיתא בירוש' דמפרש טעמא דאין מתירין אותו אלא מפני החשד והלכך כל שלא הודיעוהו שנשאל על שבועתו לא נסתלק החשד. מפי הרב ר' יהודה בן הרב רב שלמה אדרת:

תשובה תג

א שאלת ראובן נשבע לשמעון על דעת המקום ועל דעתו שישים ביד לוי בזמן פלוני מנה או מאתים שירויחו לשמעון ובהגיע זמן שלח ראובן שלוחו לשמעון לאותו יום שנשבע לשים המנה ואמר לו השליח הרי שלא יוכל ראובן לשים המעות ביד לוי כאשר נשבע אמנם הנני לפניך במצותו לפייס אותך בדמים בעד אותו ריוח. נתרצו שניהם השליח ושמעון שישימו הענין ביד יהודה וישׁשכר כמה יתן לו והם קיימו וקבלו עליהם לעשות מה שיפסקו עליהם יהודה וישׁשכר וכדי שלא יסרב ראובן עשו חזוק שישבע השליח שלא יצא מן המקום עד שיקיים מה שיגזרו עליו. עוד שם השליח שטר חוב שחייב שמעון לראובן שיהיה בידם לקנוס ראובן מאותו חוב אם לא יקיים מה שיגזרו עליו יהודה וישׁשכר והשטר חוב שחייב שמעון לראובן עולה ליותר ממה שפסקו על ראובן לעשות. ויהודה וישׁשכר פסקו ואמרו שיתן ראובן לשמעון כך וכך בעד אותו ממון שנדר לשים ביד לוי ואמרו לשלוחו של ראובן יקיים ראובן מה שאמרנו מכאן ועד ט"ו ימים או יעשה מה שנדר ונשבע תחילה או זה או זה ואתה לא תצא מכאן בכח השבועה ובקנס החוב עד שיקיים ראובן לשמעון כאשר אמרנו בשעה ששמו הענין ביד יהודה וישׁשכר וראובן לא רצה לקיים כל מה שגזרו עליו יהודה וישׁשכר כי לא היה בידו לעשות ואומר

ראובן לשלוחו אם עשית[149] שבועתך קיימה ולא תצא מן המקום ושטר החוב ששמת בידם בקנס יהיה כנוס תחתיהם כי לא אוכל לקיים מה שפסקו עתה. אמנם לא תצא ממקומך כאשר נשבעת עד שאקיים מה שגזרו עלי אך לא אוכל לעשות תוך ט"ו ימים. שאלת ראובן מה יהיה מן השבועה שעשה תחילה לשמעון אם הותרה ונתבטלה אחר שבזמנה דחו אותה ומסרו הענין ביד יהודה וישכר מחדש ועבר זמן השבועה מדעת שמעון כי שם הענין מחדש ביד יהודה וישכר והם פסקו מה שפסקו כנזכר הנוכל לומר שבועה הראשונה נתבטלה ועקר דעתו שמעון מן הראשונה אחר שעשו תנאי אחר. או נאמר שהשבועה הראשונה במקומה עומדת ונתפשטה עד שיתקיים מה שפסקו יהודה וישכר ויהיה שבועת השליח תוספת על שבועת ראובן ויצטרך ראובן לקיים מה שנשבע תחלה ועדיין השבועה קיימת או לא:

ב תשובה תחלה יש לך לדעת שהנשבע על דעת חבירו הוא עצמו אינו יכול להתירו אלא על פי חכם והראיה שהרי אמרו במסכת מכות (ד' ט"ז) ובגיטין פ' השולח (גיטין ד' ל"ה:) על דעת רבים אין לו הפרה ואמרינן הני מילי לדבר הרשות אבל לדבר מצוה יש לו הפרה כי הא דההוא מקרי דרדקי דאדריה רב אחא כלומר הדירו לדעת אנשי העיר שלא ילמד תינוקות ואהדריה רבינא משום דלא אשתכח דדייק כוותיה. וודאי על דעתם אדריה וטעמא משום דבר מצוה הא לדבר הרשות ואפילו על דעתם כלו' שנמלכו כל אנשי העיר להתיר אינו מותר וכן פירש ר' יעקב ז"ל בתשובה והוסיף ואמר דדוקא כי ההוא מקרי דרדקי שעל דעתם הודר ועל דעתם הותר וכו' וכתב הר"ם ב"ן ז"ל ואומר אני שהאומר על דעת פלוני אני נשבע הרי הוא כאומר על מנת שלא ימחה פלוני אלא ישתוק לפיכך אם מיחה בשעת שמיעה בטל הנדר. קיים או שתק נתקיים הנדר. ומנא אמינא לה דאמרי' בנדרי' (דף ע"ג) כל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת לפיכך נתנה תורה רשות לבעל בנדרי אשתו שאם הקים הוקם ואם הפיר הופר אלמא כל האומר על דעת פלוני אני נשבע אם הפר אותו האיש הופר ואם הקים הוקם כדין הבעל. ומיהו בנדון שלפנינו אם נדר ראובן זה כדי לעשות הרוחה לשמעון אם שמעון רוצה למחול הרשות בידו והרי זה יכול להפר שלא על פי חכם כדאמרינן בפרק ד' נדרים (נדרים ד' כ"ד) אפי' כשאינו עושה אלא לכבוד בעלמא ואמרו הרי זה יכול להתיר נדרו שלא על פי חכם ואומר כלום נדרת אלא מפני כבודי זהו כבודי ומשמע דבהא אפי' ר' מאיר מודה דטפי עדיף מהריני כאילו נתקבלתי דסיפא שנדר על דעת שיתן לו ממש. ובירושלמי אמר ר' זעירא בסתם חלוקין מה אנן קיימין בשזה אומר מפני כבודי וזה אומר מפני כבודי דברי

[149] צ"ל כן.

הכל אסורים ואי בשזה אומר מפני כבודי וזה אומר מפני כבודך אמרתי דברי הכל מותר אלא כי אנן קיימין בסתם ר' מאיר אומר סתמו כמי שזה אומר מפני כבודי וזה אומר מפני כבודי אמרת עד כאן אם כן אי אמר שמעון בשעה ששם הענין ביד הפשרנים הריני כאילו נתקבלתי הרי נתבטלה שבועת ראובן ואם שם הענין ביד פשרנים סתם יש לדון אם נאמר בהא סתמו כפירושו. ואומר אני שיש צדדין שאם שם הענין ביד פשרנים בענין שלא יוכל לחזור בו בזה אפשר שנאמר סתמו כפירושו שאי אפשר לו לתפוס החבל בשני ראשיו ולהעמיד ראובן בשני קנסים אלא שגם בזה יש דעות חלוקות. ויש אומרים דכיון שברר לו ראובן דיין אחד ושמעון אחר שוב אינן יכולין לחזור בהם ובלבד שנכתב בספר מדאמרינן בפרק גט פשוט (בבא בתרא ד' קס"ח) אין כותבין שטרי ברורין אלא מדעת שניהם. ואמרי' מאי שטרי ברורים שטרי טעניתא ור' ירמיה אומר זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד ואמרינן בסוף פרק קמא דבבא מציעא (דף כ') וכל מעשה ב"ד הרי זה יחזיר וכתב רש"י ז"ל דטעמא דקתני במתניתי' יחזיר אתא לאשמועינן שלא יוכלו לחזור בהן וכדאמרי' אין כותבין שטרי ברורין אלא מדעת שניהם ואם איתא דיכולין לחזור בהם מה שאנו כותבין שלא מדעת שניהם אנו כותבין דמאי נפקא מינה[150] חזרו בהם ולא רצו לקבל הרשות בידם ואין כתיבתנו גורם שום חיוב לאחד מהם וכן הדין וכן הטעם למאן דאמר דשטרי בירורין היינו שטרי טענתא כיון שנכתבו שטרי הטענות שוב אינן יכולין לחזור בהם. והרב אלפסי ז"ל כתב בתשובה דמי שברר לו דיין יכול לחזור לעולם עד שיגמר הדין. ויכילנא למימר לפי סברת הרב ז"ל דמיירי בשלא כתבו שטרי ברורין הא כתבו מדעת שניהם אין יכולין לחזור בהן. ויש מי שאומר דכיון שטענו הטענות אף על גב דלא כתבו ולא קנו אינן יכולין לחזור בהם והכי איתא בירושלמי בפרק דיני ממונות בתרא קבל עליו בפני שנים יכול הוא לחזור בו בפני שלשה אין יכול לחזור בו. מיהו יש אומרים דהא דאמרינן בפ"ק דסנהדרין (ד' ו' ע"א) דפשרה צריכה קנין דוקא מנתבע לתובע אבל מתובע בקבלה בעלמא סגי מדין מחילה ומחילה אינה צריכה קנין ומכל מקום בנדון שלפנינו כיון דפסקו בדין הפשרנים אינן יכולין לחזור בהן בין לדעת רש"י ז"ל בון לדעת הרב אלפסי ז"ל ואף על פי שהפשרנים לא היו אלא שנים ולא קיימא לן כשמואל דאמר שנים שדנו דיניהם דין זהו בדין אבל בפשרה כל שקבלו עליהם אפילו בחד סגי דלא גרע מן נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך נאמנים עלי שלשה רעי בקר (סנהדרין כ"ד) ומה שעלה בדעתי למעשה דכיון שאני בא לדון סתמו כפירושו אם לא פירש הריני כאלו אמר התקבלתי ולא הרויח השבועה כלל אם אמר לא

[150] שקבלום בפנינו כיון דאם כצ"ל.

היה דעתו לבטל השבועה הראשונה בלא קיום מעשה השליח רואין דבריו ומפני שאני מדמה לא אעשה מעשה עד אדע תוכן הענין העמד דבר על בריו:

תשובה תד

(בח"ה סי' ט')

תשובה תה

א [151] שאלת אם יכול לענות לקדיש וכו' אחר שסיים י"ח ברכות.

ב תשובה צריך לומר יהיו לרצון וכו' אחר י"ח ברכות בלי שום הפסק כמו שאמר דוד אחר י"ח מזמורים והוא מכלל התפלה ואין לענות לשום דבר ולא לומר תחנונים בינו ובין י"ח ברכות אבל יכול לענות אחריו לדבר שבקדושה או לומר תחנונים אפי' כסדר יום הכפורים ואף על פי שעדיין לא עקר רגליו. וא"ת והרי אמרו בטעה ולא הזכיר יעלה ויבא אם רגיל לומר תחנונים אחר תפילתו ולא עקר רגליו חוזר לעבודה התם הוא שהקלו דכיון שרגיל לומר תחנונים הרי הוא כמתפלל עדיין ואין צריך לחזור לראש אבל שנתן לתחנונים אלו דין חומר עיקר התפלה שלא להפסיק לקדיש ולמודים לא:

תשובה תו

(בח"א סי' מ"ט):

תשובה תז

יש נוהגין לומר בין ברכת ק"ש לק"ש אל מלך נאמן ונותנין טעם כי בק"ש יש רמ"ח תיבות ואל מלך נאמן משלימין לרמ"ח כנגד אבריו של אדם ואינו הפסק שאותן ברכות בפני עצמן הן שהרי במקדש היו אומרים אהבה רבה בלבד מכלל שאין ברכות של ק"ש. ויש שאין אומרים אותו מפני שהן של ק"ש וא"ל מל"ך נאמ"ן ר"ל [ר"ת] אמן ומי שעונה אמן בין ברכה למעשה חשוב הפסק ובמקומות אלו לא נהגו לאומרו:

תשובה תח

א שאלת מי שנשבע על דעת רבים שיצא אחר הפסח מלירד"א עם מי שיזכה להוציא משם מסיעת ביתו ושלא יהיה מן הדרים בעיר לירד"א עד מלאת שנה תמימה ופתה את

[151] הובאה בב"י א"ח סי' קכ"ב.

אנשי ביתו ולא יכול להוציא משם אלא אחד מבניו. ועתה שואל אם יוכל לצאת ולבא תוך השנה לביתו ובלבד שלא יתעכב שם חדש אחד ביחד:

ב תשובה מי שנשבע שיוציא את אשתו ואת בניו משם אין שבועה חלה עליו מזה כי הנשבע שיעשו אחרים כך כיון שאין הדבר בידו לוקה מיד משום שבועת שוא דאין שבועה חלה עליו אבל זה לפי לשונו לא נשבע לשוא להוציא בני ביתו משם על כל פנים רק לרצותם וזה כבר פתם ולא יכול ופטור. ועל ענין [זה] עצמו אם יוכל לצאת ולבוא, דע כי הנשבע שלא יהיה מתושבי העיר אינו נקרא יושב עד שיתעכב בעיר שלשים יום ובן עיר שנקרא עד שיתעכב שנה תמימה בצרוף. אבל דר לא נתפרש דינו בהדיא בגמרא. אבל אני אומר שאינו בבן עיר ולא ביושב אלא הכל לפי לשון בני אדם כי יש מקומות שקורין דר למי שמתעכב בעיר זמן קצוב ויש מקומות שקורין דר למי שמתעכב זמן גדול מן הראשון. וזה מפורש בתלמוד וכיון שכן אתה נשבעת בלשון עם כי לפי דעתי לא נשבעת בלשון קדש אלא שלא אהיה אשטרנ"ט ואני רואה שאין קורין אשטרנ"ט אלא למי שקובע דירה במקום שאלו הסוחרים אעפ"י שמתעכבין בה שנה תמימה בסבת סחורתם לא יקראו אלא אשטרנ"ט מקום ביתם לא מקום סחירתם ולפיכך נראה לי שזה האיש אילו היה ביתו באושק"א ואשתו ובניו ונשבע שלא ידור בלירד"א יכול לילך שם ולהתעכב אפילו יותר מחדש אך אם עקר דירתו מאושקא ובא ללירד"א וקבע שם דירתו הרי הוא עובר על שבועתו אפילו בפחות מחדש ועתה שדירתו ומקום קביעותו בלירד"א והוא ממתין מתי תעבור השנה ויחזור שם לקביעותו יזהר שלא יבא ללירד"א כי הוא חוזר לקביעות דירתו אפי' לפי שעה וכאילו דר שם הוא חשוב ואל יתן לבו להתיר הנדר שנדר שהודר על דעת רבים אין לו הפרה והוא הדין לשבועה:

תשובה תט

[152] כתב הרשב"א ז"ל דמותר להניח תפילין של ראש על גבי כובע למי שחש בראשו ויש אוסרין ומביאין ראיה מר' יוחנן דלא הוה מנח תפילין בסתוא מפני הקרירות ואי שרי לאנוחי על גבי כובע למה היה נמנע:

תשובה תי

יולדת בזמן הזה צריכה למנות שבעה נקיים אחר שבוע של זכר ושבועיים לנקבה:

[152] הביאה הרב"י ז"ל בא"ח בסי' ז"ך בשם קיצור תשובת הרשב"א.

תשובה תיא

א [153]נשאל הגאון מי שנשתמד ורוצה לחזור בו שלא באותה מדינה שפשע בה אם צריך טבילה ומלקות ואם חוששין לערמה כי שמא מטעה אותנו בכך:

ב תשובה מלקות ודאי צריך שהרי על כמה עבירות עבר אך טבילה אינו צריך כיון שנולד בקדושה וכן גר שנשתמד לא צריך טבילה דהרי הוא כישראל לכל דבר אך צריך שיקבל עליו דברי חברות בפרהסיא ויתחרט ממה שעשה ומכאן ואילך אין חוששין להערמה בענין זה:

תשובה תיב

השיב מי שמת ולא הניח נכסים אלא כדי כתובת אשתו שנקבר מן הצדקה דאין האשה ובעל חוב חייבין בקבורתו ובהדיא תנן בתוספתא (פרק תשיעי) דכתובות מי שמת והניח נכסים מטלטלין ויצאה עליו כתובה ובעל חוב כל הקודם בהם זכה והוא נקבר מן הצדקה ומשום דין קדימה נקט מטלטלין והוא הדין לקרקעות:

תשובה תיג

(בח"א סי' כ"ד):

תשובה תיד

א [154]**דיני מורדת**

ב האומרת מאיס עלי והטוענת על בעלה שאינו יכול דע כי המורדת שדברו בה חכמים היא המונעת את בעלה מתשמיש המטה וב"ד שולחין לה ושואלין אותה מפני מה מרדה ואם אמרה מפני שאני רוצה לצערו מתרין בה שאם תעמוד במרדה תפסיד כל כתובתה ואפי' אם היתה של אלף מנה ואם לא חזרה בה מכריזין עליה ביום השבת בכל בתי כנסיות ובכל המדרשות ואומרים כך. הוו יודעים שפלניתא מרדה על בעלה ואם חזרה בה מוטב ואם לאו מכריזים עליה פעם שנית ביום שבת שני וכן עושין שבת שלישי וכן שבת רביעי ואחר אותן ד' שבתות אם לא חזרה בה שולחים לה הבית דין עוד ומזהירין אותה שאם תעמוד במרדה ולא תחזור בה מיד מפסידין כל כתובתה מיד ואפי' חזרה בה לאחר מיכן אין לה כתובתה כלל מאחר שלא רצתה לחזור בה כשהיו ב"ד מזהירין

[153]בסיגנון אחר הובאה בח"ה סי' ס"ו וע"ש בדברי הרב המגיה ז"ל.
[154]ע' לעיל בחלק ששי סי' ע"ב ומה שרמזתי שם.

אותה ומ"מ לא הפסידה מנכסי מלוג שלה כלום אבל כל מה שכתב לה בעלה ושהוסיף לה בכתובתה או נתן לה תכשיטין ובגדים וכיוצא בהן מוציאין ממנה ונותנין לו ואפי' אם תפשה היא כלום מן הבגדים והתכשיטים שהכניסה לו בנדונייתא מוציאין ממנה ונותנין לו ואעפ"י שלא כתב כן הרמב"ם ז"ל ואם רצה הבעל לגרש אותה תוך אותן ד' שבתות אם רצה לגרש מגרש ואם רצה להשהותה משהה ובלבד שלא יבא עליה אפי' רצתה לחזור עמו עד שיכתוב לה כתובה אחרת כדין אלמנה לפי שאסור לשהות עם אשתו בלא כתובה אפי' שעה אחת זהו דין המורדת. והאומרת בעינא ליה ומצערנא ליה. אבל האומרת מאיס עלי בית דין מבקשים ממנה שתהא נותנת דעתה עליו ותתפייס לו ואם לא רצתה מפני שלבה אונסה שלא תתפייס לו אין מכריחין אותה לעמוד אצלו לשמשו ואין מכריזין עליה כלל אבל ממתינין לה י"ב חדש ואם[155] חזרה בה תוך י"ב חדש הפסידה כתובתה וכל נדוניתה וכל שכן מה שנתן לה ומה שהוסיף לה מדעתו בכתובתה ואם רצה מוציא אותה בגט לאחר י"ב חדש ויוצאה בלא כלום אבל עדיין בידה או ביד הבעל מן הבגדים והתכשיטין שהכניסה לו בנדוניתא וקדמה היא ותפסה אותם אין מוציאין אותם מידה זהו כשגרשה הבעל לאחר י"ב חדש ואם גרשה תוך י"ב חדש נותן כל כתובתה אבל מה שהוסיף לה משלו אינה נוטלת מהן כלום שלא כתב ולא נתן לה משלו על מנת שתקח ותצא ממנו ותתנאה בהם בפני בעל אחר. וכל אותן י"ב חדש שאמרנו שמשהין אותה אינה אוכלת משל בעל כלום ולעולם אין כופין את הבעל לגרש אלא רצה לגרש יגרש ואם לא רצה לא יגרש ואף על פי שלא כתב כן הר"ם במז"ל זהו דין האומרת מאיס עלי. והטוענת על בעלה שאינו יכול והיא רוצה להתגרש ממנו מחמת כך שואלין ממנה ב"ד ואומרין לה מה שאמרת שאינו יכול אם אומרת שהוא משמש אבל אינו יורה כחץ אינה נאמנת אבל האשה שאמרה על בעלה שאינו יכול כלל נאמנת ומכל מקום ב"ד באין עליה דרך בקשה ואומ' לה תני דעתיך על בעליך שמא מתוך איבה אין אתם נזקקים. ונכנסים לחדר ועושין להם סעודה שמא מתוך כך יתנו דעתם זה על זה ואם היא אינה רוצה ואינה שומעת להם בכך אלא שרוצה להתגרש מפני טענה זו מבקשים מן הבעל לגרש ואם לא רצה כופין אותו ליתן כתובה אבל אין כופין אותו ליתן גט אלא יכולין ב"ד לאיים עליו בדברים ובלבד שלא ינדוהו ולא יבזוהו ולא יצערו אותו בגופו. ויש מגדולי רבני צרפת ז"ל שהורו שאפי' דין זה שאנו דנין שמבקשין מן הבעל לגרש ואם לא רצה כופין אותו ליתן כתובה כמו שאמרנו לא נאמרו דברים אלא כשהיא אינה תובעת גירושין ואינה מזכרת פרעון כתובה אבל אם אמרה אינו יכול לשמש על

[155] נדצ"ל לא.

כן אני רוצה שיגרש אותי ויתן לי כתובתי בזו אינה נאמנת ואין שומעין לה כלום דכיון שהזכירה פרעון הכתובה אנו חוששין שמא עיניה נתנה באחר ועל כן היא מעיזה פניה בפני בעלה ותובעת כתובתה כדי שתתנשא באותו ממון לאותו שנתנה בו עיניה ולענין כתובתה שאמרו שנותן לה מה שהכניסה לו בנדונייתא ומנה ומאתים אבל תוספת אינה גובה כלל ואפילו תפסה מוציאין ממנה ונותנין לו שלא כתב לה על מנת שתקח ותתן לבעל אחר:

תשובה תטו

הקובר אשתו של חבירו אבד מעותיו אלא בית דין יורדין לנכסיו וקוברין אותה לפי כבודה:

תשובה תטז

עוד השיב דמותר להדליק בליל שבת בנרות שעוה שקורין קנדיל"ש. ואף על פי שיש אוסרין לא נראו דבריהם וכמו שכתב בחידושי שבת שלו:

תשובה תיז

עוד השיב דהמברך להתעטף בציצית ובדעתו בשעת ברכה ללבוש טלית אחרת מוסף על זו דדי בברכה אחת דומיא דשני תינוקות למול ואם לא עלה כן על דעתו בשעת ברכה מברך על כל אחת ואחת ואפי' אם היה לבוש מאה או יותר:

תשובה תיח

מהא דאמרינן בפרק קמא דשבת (דף י') דאסור לומר שלום בבית המרחץ במקום שעומדים שם ערומים משום דשם גופיה איקרי שלום. דקדק הרב ר' יחיאל ז"ל דאסור לומר שלום שלם באגרות משום דזימנין דנפלי במקום הטינופת. ומה שנהגו להטביל כלים ולברך בבית הטבילה ואף על גב דבבית המרחץ אסור לומר שלום משום דכיון שהן מים צוננים אין שם זוהמא מה שאין כן במרחץ של מים חמים:

תשובה תיט

(בח"א סי' קצ"ב קצ"ג):

תשובה תכ

(שם סי' שכ"ג):

תשובה תכא

א שאלת מי שמת בלא בנים והניח אשה ויש לו אח גדול בשנים והאשה תפסה כל המטלטלין שבבית ואומרת שאינה רוצה להתיבם ליבם כי מאוס הוא בעיניה או שאינו הגון מה הדין למה שתפסה אם כופין אותה ליבם או כופין אותו לחלוץ:

ב תשובה אם תפסה שלא בעדים אין ליבם עליה אלא שבועת הסת בלבד ואם בעדים תפסה אין תפיסתה כלום אלא מוציאין מידה. וגם אין נותנין הנכסים ליבם כדאמרינן בפ' האשה שנפלו לה נכסים מי שהיה נושה באחיו ומת לא יאמר הואיל ואני יורש החזקתי אלא מוציאין מידו וילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות ואין בדין שישארו בידה אחר שהדין נותן שהנכסים של יבם והוא אוכל פירות ועוד דלא נתנה כתובה ליגבות מחיים דיבם כדאיתא בגמ' ועל מה שאמרת שאינה רוצה להתיבם בודאי כופין אותה כדקיימא לן בפרק אף על פי ובפרק החולץ דאמרי כותבין אגרת מרד על ארוסה ואין כותבין אגרת מרד על שומרת יבם ואוקמינן לה בתא שמע לחלוץ. וכמשנה ראשונה שאומרת מצות יבום קודמת למצות חליצה והיינו דאמרינן התם תבע ליבם נזקקין לו לחלוץ אין נזקקין לו. וקיימא לן כמשנה ראשונה דמצות יבום קודמת וכן פסקו כל הגאונים והרי"ף והרמב"ם ז"ל. ואם אומרת מאיס עלי בלא טענה אין כופין אותו להוציא כלל לא באשת איש ולא יבמה. ומה שכתב הרמב"ם ז"ל בזה לא נהגו הדיינין כמוהו וכבר חלקו עליו כל הבאים אחריו. ובפי' אמרו חז"ל בפ' הניזקין האשה יוצאה לרצונה ושלא לרצונה ואין האיש מוציא אלא לרצונו ובזה אין להאריך יותר. ואם הוא יבם שאינו הגון לה כגון שאינו בן דעת או מפסיד נכסיו וכיוצא בדברים הללו למראית עיני הבית דין אין כופין אותה להתיבם כדאמרי' מנין ליבמה שנפלה לפני מוכה שחין שאין חוסמין אותה שנאמר לא תחסום. ואמרי' נמי בפ' מצות חליצה והוא הדין ליבם שאינו הגון כההיא דאתת לקמיה דר' יוחנן אמר לה בתי עמדי ליבום ואמרה ליה ישיבתה זו היא עמידת ממונה הוא דחזי לה ובעי לאפסודי מינה. ואטעיה ר' יוחנן ואמר לה חלוץ לה על מנת שתתן לך מאתים זוז או חלוץ לה ובכך אתה כונסה ומיהו כתבו רבותינו המפרשים ז"ל דאעפ"י שאין חוסמין אותה ביבם שאינו הגון גם לו אין כופין ויעמדו עד שיעשו פשרה ביניהם וזו היא הסכמת כל האחרונים. אבל אם הוא הגון למראית עיני הבית דין כופין אותה כמו שכתבתי ואם אינה רוצה הרי היא מפסדת כדין שאר הנשים.

ומההיא מפסדת רבו הסברות אבל לפי הנרא' מהגמרא דכל אשה מורדת מכריזין עליה ד' שבתות ואומרין לה שאפי' כתובתה מאה מנה הופסדה. ולסוף ד' שבתות מפסדת כל כתובתה (ותופסת) [ותוספת] דילה ונדוניא נמי מפסדת מה שחייב לה הבעל ואם היו כלים קיימים מהנדוניא יחלוקו. ואם תפסה אותם אפילו בעדים אין מוציאין מידה כדאמרינן גבי כלתיה דרב זביד דהיא תפסה חד שירא ואמרינן בגמרא כיון דתפסה לא מפקינן מינה. ופרש"י ז"ל דשירא של נדוניא היה. ואחר ארבע שבתות נותנין לה י"ב חדש ואם חזרה בה בתוך י"ב חדש לא הפסידה כלום ואם קבלה גט מדעתה הפסידה הכל ואם גרשה בעל כרחה לא הפסידה כלום. והאומרת מאיס עלי אין משהין אותה כלל אלא לאלתר מפסדת הכל ויכול לגרשה הבעל בלא כלום. ואם לא גרשה יש לה זמן י"ב חדש להחזירה ובזה הסכימו רוב המפרשים ויש דעות אחרות שלא פשטו בישראל וגם מה שכתב הרמב"ם ז"ל דבאומרת מאיס עלי כופין אותו אינו מדין הגמר' כמו שביארתי למעלה. ויש עוד ראיות אחרות ואין לי להאריך ומה שכתבתי בנוי על דרך הגמרא וכן ראוי לדון:

תשובה תכב

(בחלק ד' סי' ל"ו):

תשובה תכג

(שם סימן ל"ז):

תשובה תכד

שאלת אדם שהפקיד את חברו ובא אחר ורצה לעכב הפקדון אצל הנפקד בשביל תביעה שיש לו על המפקיד אינו רשאי הואיל ולא זכה בב"ד מתביעתו שיש לו על המפקיד ומה שיש לשם מנין לנושה בחברו מנה וחברו בחברו שצריך לפרוע לראשון מדר' נתן ומ"מ שיכול לעכבו שכבר זכה בתביעתו בב"ד. אבל בדבר אחר לא. אמנם אם יש להקל תביעה עליו בשביל מה שיכולין לעכב הפקדון ביד הנפקד עד אשר יתרצה להם:

תשובה תכה

א שאלת אם כתבו הפרט בטעות בתוך הכתוב' כגון שהיה להם לכתוב ע"ו וכתבו ע"ה ולא הרגיש עד אחר הנשואין:

ב תשובה הכתובה פסולה מפני שהיא מוקדמת והחופה אינה בטעות לפי שהבעל הקנה לה תנאי כתובה וצריך לכתוב כתובה אחרת דאסור לשהותה בלא כתובה אבל אם כתב ע"ז אינה פסולה לפי שהמאוחרין כשרין. וכתב בעל התרומה ז"ל שטר גדול שדילג ממנו לבריאת עולם וכן נמי אם לא כתב בו הפרט הגדול אלא כתב הפרט הקטן והניח האלפים כשר:

תשובה תכו

א כתב גאון ז"ל אמר רב פפא משום רבא המלוה חברו בעדים אינו צריך לפרעו בעדים ואם טען הלוה פרעתיך לפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים נאמן. מעשה שאמר מלוה ללוה לא תפרעני אלא בפני ראובן ושמעון והלך ופרעו בפני שני עדים אחרים אמר אביי אומר אני ראובן ושמעון עדים הם או הללו שנים עדים הם ומה שפרע יפה פרע אמר ליה רבא לא כל הימנו ואין פריעתו פריעה שלא הזכיר לו ראובן ושמעון אלא שלא ידיחנו לאחרים:

ב ומעשה במלוה שאמר ללוה לא תפרעני אלא בפני תלמידי חכמים לזמן פרעו בינו לבין עצמו ואבד הממון ובא לפני רב נחמן לדון מראש טען לוה שפרעתיו כבר ביני לבינו. ואמר המלוה ודאי תנאי היה בינינו בקבלתו הממון שלא יפרעני אלא בפני שני תלמידי חכמים ונקיים תנאינו והיה הממון בידי פקדון והרי כבר אבד ואין לו בידי כלום. אמר ליה רב נחמן הואיל והודית שכבר גבית פרעון מעולה הוא לך הבא הממון לפני ולפני רב ששת ששנינו תלמידי חכמים ונקיים תנאיכם:

ג ומעשה במלוה שאמר ללוה תן לי מאה דינרים שהלויתיך אמר לו כבר פרעתיך בפני פלוני ופלוני בא פלוני ופלוני ואמרו לא היו דברים מעולם סבר רב ששת למימר הוחזק כפרן אמר ליה רבא אם שכחו עידיו קונסין ללוה ומחייבו אדם עשוי ששוכח דבר שאינו מוזהר עליו. פרעתיך מאה עכסים שהיו מוכרין אותם ששה זוזים נשלם חובך באו עדים והעידו שלא היו נמכרין אלא ד' זוזים סבר רב ששת למימר הואיל ואדם עשוי ששוכח דבר שאינו מוזהר עליו לא תהא עדות של אלו כלום אמר ליה רבא לא זו דומה לזו שהשער זכור לכל:

ד תניא בריש גט פשוט היו ד' או ה' עדים חתומים על השטר ונמצאו הראשונים קרובים או פסולים תתקיים העדות בשאר. ודוקא צריכין הקרובים שיהיו חתומים בראש ולא בסוף כדי שלא יבואו לקיים השטר בהם וכן מוכח שם בריש גט פשוט:

תשובה תכז

מעשה במלוה שמנהו הלוה נאמן בכל מה שיאמר ופרעו בפני עדים לסוף כפר המלוה אביי סבר למימר נאמן הוא לו אמר ליה [רבא] יותר מעצמו האמינו יותר משני עדים לא האמינו:

תשובה תכח

לרש"י ז"ל מה שכותבין בשטרות ובמתנות ונתתי לו ד' אמות קרקע בחצרי ומי שאין לו קרקע היאך כותב. ומצא רבינו ז"ל בתשובת הגאונים שאפי' מי שאין לו קרקע בזמן הזה יכתוב וכמאן דאית ליה דמי שאין לך כל אחד ואחד מישראל שאין לו קרקע בירושלים שהרי גוים שהחזיקו בה ולכדוה אין להם חזקה דקיימא לן קרקע אינה נגזלת ואינה נחמסת לעולם וארץ ישראל בחזקתינו היא לעולם ואעפ"י שאין לנו בה היום שום שולטנות. והאומר משום ד' אמות מקברו טעות הוא בידם דמצינו דמוכר קברו ומעמידו אינו מכור וחוזר לבני המשפחה:

תשובה תכט

מעשה באשה אחת שהפקידה טבעת לבתו של רבינו הקטנה ונאבדה ממנה אמר ר' בדין הוא שאין לי ליפרע אבידת בתי הקטנה דאמרי' נשים ועבדים וקטנים פגיעתן רעה אם הזיקו לאחרים אין משלמין והחובל בהם חייב. אבל על ידי בתי נזוקה ולא יותר היה שוה מאתים ובעלים מעלין אותם בדמים אפי' הפקידה על ידי עצמי אין לה אלא דמיו בלבד:

תשובה תל

וששאלת על מי שקפץ ונשבע לעבור על דברי צבור ושלא יקבל גזירותם לשוא נשבע ואלו התרו בו חייב מלקות דאורייתא בשעת שבועה וצלל במים אדירים והעלה חרס בידו ולא נפטר מגזרת צבור אם בדין גזרו ואעפ"י שקדמה שבועתו לגזירותם:

תשובה תלא

הכתובה קודמת על כל חוב ושטר בפרעון ולעולם כתובת אשה ראשונה קודמת ליפרע מכתובת השנייה. וכל תנאי שיש בו אונס לאו כלום הוא וכל העובר על דברי תורה לאו כלום הוא הואיל ויש אונס בדבר:

תשובה תלב

שנים שבררו להם דיין אחד או שנים או שלשה וקנו מהם שכל מה שידונו להם מקבלים אותו עליהם וקודם שישבו בדין נמנע אחד ולא רצה לירד לדין כופין אותו עד שירד וידונו אותו משום שכבר קנו ממנו ואינו יכול לחזור ובלבד שדנין להם דין תורה:

תשובה תלג

הנותן מתנה בעדים וקנין בין לבנו בין לאחר אינו יכול לחזור בו ומה שעשה עשוי ואינו יכול לחזור בו כלל:

תשובה תלד

להלוות לעוברין במזיד שמעתי מרבותי שאסור אם אינו משומד דשביק התירה ואכיל איסורא דאז הוא מותר אבל במשומד לתיאבון רבית שלו אסור עד כאן לשון רש"י ז"ל. וזה מלשון הרי"ף ז"ל. הא דאמרינן דחשוד על השבועה שכנגדו נשבע ונוטל היינו דוקא שבשעה שמסר לו לא היה כבר חשוד. אבל אם היה כבר חשוד לא יהי' שכנגדו נשבע ונוטל שאם כן לא שבקת חיי לחשודין דיבוא אדם שאינו הגון וימסור לאדם חשוד חמשה דינרין וישאל לו חמשה ליטרין והשבועה תהא מוטלת עליו וכן הוכיחו בפירקא קמא דבבא מציעה:

תשובה תלה

אותם ספרים שגוזלין ומוכרין אותם ליהודים אחרים יש להם להחזירם לבעלים הראשונים בדמיהן דאינן מתיאשין מהם משום שיודעין שלסוף יבואו לידי ישראל וכל דבר שסופו לבוא לידי ישראל לא נתיאשו:

תשובה תלו

אסמכתא לא קניא אם אמר אי לא עבידנא הא אתן לך זה לא קנה אם לא נתן לו משכון ואומר מקנה אני לך מעכשיו ועוד כל זה אינו מועיל אם לא שהקנה לו בגוף המשכון דמנה אין כאן משכון אין כאן:

תשובה תלז

על דבר האלמנה שלא היתה לה כתובה בשעת מיתת בעלה והשביחה בנכסים והרויחה שנשבעה על כתובתה ובאין היורשין ותובעין ממנה יתרון הנכסים על כתובתה. לפי הנראה הדין עם היורשין וכיוצא בזה שנינו בפרק מי שמת וכן האשה שהשביחה הנכסים השביחה לאמצע ומוקמינן לה בגמ' באשה היורשת וכו' ופירש הרמב"ם ז"ל והוא הדין לאשה בכתובתה שאם לא באת לב"ד לומר ראו מה שהניח לי בעלי והשביחה הנכסים אין לה אלא כדי כתובתה והמותר ליורשים. הילכך בהאי עובדא נמי אעפ"י שגבאי המס וגבאי הצדקה יודעין שלא היה לה כדי כתובתה לאחר מיתת בעלה אעפ"י כן כיון שלא אמרה בבית דין או בבית הכנסת ראו מה הניח לי בעלי אין לה כי אם כתובתה והמותר ליורשים וההיא דפירש רבינו תם בפירקא קמא דבבא מציעא דבמקום דעד אחד מסייעו פוטרו מן השבועה אינו פוטרו רק בשבועה דרבנן אבל בשבועה דאורייתא לא וכאשר כתבתי כן הוא ושלום על ישראל:

תשובה תלח

על מה ששאלת מתנאי הגט אין לכתוב שום תנאי כלל כי יש לו חשש פסול אם היה נכתב בתוך הגט אפילו אם נתקיים התנאי כדאיתא בפרק המגרש. תנו רבנן כל התנאין פסולין בגט דברי ר' ופירש רש"י אפי' נתקיים ואף על גב דרבנן פליגי אדר' הא מוקמינן לה התם רבא פלוגתיהו דוקא לאחר התורף אבל לפני התורף ד"ה פסול. ור"י הקש' על פירו' רש"י ומוקי לה להיא דכל התנאין פסולין בגט כגון שלא נתקיים התנאי אך שחזר ומחקו מן הגט ובהא ודאי פסול תנאי בגט אבל נתקיים כשר. ומ"מ אין להקל משום ספיקא על כן יש לפסול כל גט שנכתב בו התנאי אפי' אם נתקיים התנאי כדפירש רש"י ז"ל. ושכיב מרע שנתן גט על תנאי יאמר התנאי כי הא דאתקין שמואל בפרק מי שאחזו ולא יכתבנו כלל בגט. ומורי רבינו יחיאל בר יוסף מעיר פריש היה מנהיג שלא להתנות שום תנאי בגט שכיב מרע פן יטעה בלשון התנאי אך הי' מזקיקם לקבל עליהם חרם של תקנות הקהלות שאם יבריא שישאו זה את זה וכן נכון לעשות:

תשובה תלט

על דבר האשה הזקוקה ליבם ולא באה הנדוניא לבעל ומת והניח חיי לכל ישראל תוך שנה של נשואין והושלש ביד שליש משכונות על הנדוניא ואבי הנערה תובע אותם שהוא צריך לפרנס בתו עליהם והיבם קטן הוא. ועתה לפי המדומה והנראה אף על גב

דקיימא לן נפלה לפני יבם קטן אין לה מזונות לא משל בעל ולא משל יבם היינו דוקא מנכסים שזכה בהם הבעל. אבל בנדוניא זו לא זכה לעולם הבעל שהרי מת הבעל תוך שנה של נשואין והרי המנהג שנהגו להשליש הנדוניא ביד שליש עד שנה זהו שרוצין לברר אם יתנהג עם אשתו כראוי. ואם כן לא זכה המת בנכסים תוך שנה מעולם שהדבר תלוי אם יתנהג עמה כראוי. ועוד דהיכא שמתה הבת תוך שנה של נשואין אין הבעל יורשה לפירוש רבינו תם. ואפילו נמי לאחר שנה היכא דלא הוחזק בנדוניא כדפירש רבינו תם בההיא דכתב לה בכתובות. ומשום דאזלינן בתר אומדנא דדעתא. ועוד כל שכן שאין פרעון גמור שהרי לא מסר לו כי אם משכונות ביד שליש ואיכא לדמויי קצת לההיא דמנה אין כאן משכון אין כאן. גם כי שמענו שאבי היבמה רוצה לקבל חרם לקיים הקרן עד שיגדל היבם ולעשות ממנו על פי חכמים על כן לפי הנראה על פי הדברים האלה נכון הדבר להחזיר המשכונות ליד אבי היבמה ושלום. גם על דבר השטר אשר מסר השליש ליד אבי היבם על דבר השלישות מן המשכונות אם טוב בעיניכם תגזרו על אבי היבם שיוציא השטר מידו וישלשנו ביד אחד מן הנדיבים הסמוכין לו אשר יראה בעיניכם ובחזקת היבם ואבי הנערה להתברר על פי חכמים לכשיגדל ושלום על ישראל:

תשובה תמ

כתב הרא"ש ז"ל נהגו כל ישראל שאם תמות אשתו של אדם בלא בנים שמחזיר לאביה או לאחיה הממון שקבל ממנה אם תמות בשנה ראשונה או בשנייה לפי ראות ב"ד. ואם חלתה ימים רבים יביא ראיה כמה הוציא ויפחות. ואם עמד שנים רבות כל מה שבעין יקח אביה ואמה ושאר יורשיה דדייקינן מלישנא דירושלמי דקאמר הני דכתיבי לנשיהון דאי תמות בלא בנים תהדר מאי דאיתית לבי נשיך פירוש לבית אביך. ויש אומרים דהוא הדין לשאר קרובים והוא הנכון ולא עיקר הדבר מדאורייתא אלא שאין הדין נותן כך שאין אדם נותן אלא על מנת שתהיה לה ולבניה. ואם הוצא בה ברפואתה או במלבושיה ובענינים אחרים לא ישוב הכל אלא לפי ראות ב"ד עכ"ל:

תשובה תמא

המלוה שלא בשטר לאשה ועמדה ונשאת הלכות גדולות והרמב"ם ז"ל והר' נחמן הכהן וספר המצות פוסקין דבעל כלוקח הוי כרבא וכרב אשי במקום דליכא פסידא למלוה היה לו להזהר מלהלוות על פה ופטור הבעל:

תשובה תמב

נפל הבית עליו ועל אשתו ולא ידענו מי מת ראשון פליגי בה בפרק מי שמת בית הילל אומרין נכסים בחזקתם פירוש נכסי צאן ברזל בחזקתן שזו נדוניא ופליגי התם בגמרא על בית הילל בחזקת מי ר' אליעזר [אלעזר] אומר בחזקת אישי [יורשי] האשה. ריש לקיש משום בר קפרא אמר יחלוקו ור' יוחנן אמר בחזקת אישי [יורשי] הבעל וספק לרבנן אי חזקה [הלכה] כר' יוחנן לגבי ריש לקיש או כריש לקיש משום בר קפרא והוי להו שנים לגבי חד עכ"ל:

תשובה תמג

המראה דינר לשלחני ונמצא רע בין הדיוט בין אומן חייב. והדיוט לא מחייב לשלומי עד דמודיע ליה דעליה קא סמיך דאי לא מודע ליה מצי אמר ליה לא ידענא דעל דידי קא סמכת ואי מוכחא מילתא דעליה קא סמיך לא צריך לאודועיה וכן פסק הרי"ף ז"ל:

תשובה תמד

החייט ששייר מן החוט כדי לתפור בו מטלית שיהא בו שלש על שלש חייב להחזיר אמר ר' אסי אמר רב יהודה מלא מחט וחוץ למחט כמלא מחט. תני בר קפרא מלא משיכת מחט מה שהחרש מוציא במצעד [במעצד] הרי אלו שלו ובכשיל הרי אלו של בעל הבית ואם היה עושה אצל בעל הבית אף הנסורות של בעל הבית:

תשובה תמה

ראובן שחק עם שמעון בשקדים וריוח לו שלשים דינרים ועכשיו ראובן תובעו לדין אם יוכל להוציאו בדיינין ואם גזלן גמור הוא או לא. כך נראה לי דגזלן גמור הוא ומקנא לא קני חדא דאסמכתא הוא ולא גמר ומקנא דמימר אמר כחישנא ועבידנא טפי מיניה והדרי לי זוזי. ועוד דדמי לקוביא ותניא אלו פסולין וכו'. ותני עלה ולא פספסין בלבד אמרו אלא אפי' קלפי אגוזים ורמונים וכו'. ומדתני פסולין מכלל דגזל הוא בידם ולית ליה חלק בהנך מעות. ומנא תימרה דגזל הוא מדבריהם דתני עלה אמר רב משרשיא זאת אומרת גזלן מדבריהם כשר לעדות אשה. וקא מבעיא לן גזלן דרבנן מהו להוציאו בדיינין עד כאן לא פליגי עליה דר' יוסי שאינו יוצא בדיינין אלא דקאמרי אינו גזל גמור מדבריהם אלא מפני דרכי שלום. ואפי' דרבנן נמי יוצא. ועוד הא קתני בהדיא אמר ר' חנינא לא חזרת

דברים אמרו אלא חזרת ממון הילכך אותן שלשים דינרין שנטל ראובן משמעון מוציאן ב"ד ממנו ומחזירן לשמעון ושניהם צריכין ודוי שמניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה:

תשובה תמו

לרבינו האי גאון ז"ל. וששאלתם מי שנתחייב שבועה לחברו בב"ד יכול הוא שיאמר לחברו הבא ממון שלי ושים אותו לפני ב"ד ולאחר שאשבע אטול ממון שלי או דילמא אמר ליה אידך זוזי לית לי אישתבע לי ובתר כן נזבין ומשלמנא לך דינא מאי. הילכתא יביא ממונו ואחר כך ישבע דילמא אישתבע ליה לבתר הכי לא יהיב ליה מידי אלא אי אייתי משכון וישויניה ביד ב"ד ואם ישבע יטול המשכון וימכור אותו מיד וכן הלכה:

תשובה תמז

א ששאלת מהו להפר חרמות בשבת ואפילו לדבר מצוה:

ב תשובה דע שכך שנינו במסכת שבת בפ' אחרון מפירין נדרים בשבת ונשאלין לנדרים שהם לצורך השבת לפי שאין הבעל יכול להפר אלא ביום שמעו והלכך אם לא יפיר אותו היום לא יוכל להפר לעולם והוה ליה כצורך היום. אבל התר נדרים לצורך השבת דוקא או לצורך מצוה שאין לך צורך מצוה גדול מזה אבל שלא לצורך השבת לא דהא אפשר לחכם להתיר לאחר השבת. והילכך בחרמי צבור נראין שרשאין לעשות כן שכך נהגו ומנהגן של ישראל תורה הוא ואולי יש להם על מה שיסמוכו לפי שאין כנופיא אלא בשבת ואולי אם לא יתירו בשבת לא יתקבצו ביום אחר ונמצא שאין לו היתר לעולם ועל זה סמכו להתיר אפי' בשבת כעין הפרת נדרים וכו' מאי קאמר מן הטעם הזה שאם יעבור השבת שוב לא יוכל להפיר:

תשובה תמח

[156]והיכא שהתנו בפירוש שלא יהא לחרם שום פתח התר וחרטה הרי גלו בדעתם שלא על דעת המנהג הם מחרימים אלא על דין הפרה כשאר חרמי היחידים והנדרים ולפיכך איני מוצא פתח היתר בדבר זה:

[156]תחלת תשובה זו לעיל בחלק זה סימן רמ"ד.

תשובה תמט

המקדיש שדה לעניים וצוה שיחלקו הפירות לעניים בכל שנה ושנה ורצו הצבור לשנות ולהוציא הפירות לדברים אחרים. אין רשות בידם ואפי' הסכימו בכך שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר שכיון שצוה זה שיחלקו הפירות לעניים גלה בדעתו שאינו רוצה שישנו אותה כלל ואינו דומה למה שאמרו ורשאין לעשות קופה תמחוי ותמחוי קופה ולשנותם לכל מה שירצו דהתם בצדקה שהיא נגבית בכל יום וכל הנותן על דעת הגבאין הוא נותן והגבאין גובין לפרנס העניים ליום או ליומים כדי ספקם ואם יצטרכו יותר יחזרו ויגבו והוא הדין למה ששנינו בערכין מי שהתנדב נר או מנורה לבית הכנסת עד שלא נשתקע שם בעלים אסור לשנותה משנשתקע שם בעלי' מותר בשיש ספק לבית הכנסת חוץ מזה אבל בזמן הזה שאין הצבור מספיקין צרכי ענייהם לגמרי ואינם ממלאים חסרונם ועמד יחיד והקדיש לעניים ולהוסיף על קצבתם אין ספק שאין הצבור רשאי לשנות הקדש זה לדברים אחרים ואם עשו כן הרי אלו גוזלין את העניים וזהו ששנינו בשקלים מותר עניים לעניים מותר עני לאותו עני מותר שבויים לשבויים מותר שבוי לאותו שבוי וכן כתב גדולי האחרונים ז"ל:

תשובה תנ

שבעה טובי העיר המוזכרים בכל מקום אינם ז' אנשים המובחרים בחכמה ובעושר וכבוד אלא ז' אנשים שהעמידום הצבור פרנסיס סתם על ענייניהם והם כאפטרופסין עליהם ואין צורך לפרנסיס אלו אלא לדברים שיש קדושה כב"ה ורחבה של עיר ובאותם המוזכרים בגמרא שאם מכרו הפרנסיס במעמד אנשי העיר אפי' למשתי ביה שכרא רשאין. ובתוספתא קורא אותם פרנסין דתניא התם ר' מנחם בר' יוסי אומר בני העיר שמכרו ב"ה לא יקחו את הרחבה אמר ר' יהודה בד"א בזמן שלא התנו עמהם פרנסי העיר אבל התנו עמהם פרנסי העיר רשאין לשנותם לכל דבר שירצו. וא"ת אם פרנסים ידועים הם למה לי שבעה. זאת בירושלמי שאלוה דגרסי' התם ג' של בית הכנסת כב"ה ז' מבני העיר כבני העיר. ושאלו במה אנן קיימין אם בשקבלו עליהם אפי' אחד ואם בשלא קבלו עליהם אפי' כמה אלא אם כן קיימין בסתם. פי' אם בשקבלו עליהם בני העיר כל מה שיעשו הז' במכר זה אפי' אחד נמי ואם בשלא קבלו עליהם אפי' היו כמה אין ממכרם ממכר והעמידוה בסתם כלומר בשהעמידו עליהם ז' פרנסים בסתם לפקח על עסקי צבור והילכך כשהם ז' יש להם רשות בכל דבר כאלו עשו כן כל בני העיר

אעפ"י שלא העמידו אותם על דבר זה אבל פחות משבעה אין כחם יפה להיותם ככל בני העיר עד שיקחו רשות בפי' מבני העיר זכר לדבר שבעה רואי פני המלך:

תשובה תנא

ז"ל מסקנא בגמרא בפ"ק דקידושין שאין הבן חייב לזון את אביו משלו ומיהו ראוי לבזותו ולהכלימו בב"ה כדגרסי' בירושלמי ר' ינאי ור' נתן הוו יתבין אתא חד בר נש ונשק רגלוי דר' נתן אמר ליה ר' ינאי מה טבו הוא שלים לך מן יומי. א"ל חד זמן אתא קביל לו על בריה דיחוניניה ואמרית ליה זיל צורבי כנשתא עלויה ובזיתיה ומסתברא שאם הבן אמוד כופין אותו לזונו משלו מדין צדקה וכמו שכופין את האב לזון את הבנים הגדולים מדין צדקה כדאיתא בפ' נערה שנתפתתה דאמרי התם לא אמרן אלא דלא אמיד אבל אמיד כייפינן ליה בעל כרחיה כי הא דרבא כפא ליה לבר אמי ואפיק מניה ארבע מאה זוזי לצדקה:

תשובה תנב

נשאל לרבי שרירא ז"ל על עיר שבזזו ושללו אותה ונאבדו כתובות הנשים שבתוכה מהו דינם. והשיב שלא לחדש הכתובות כל אחת ואחת כראוי לה העשיר לפי עשרו והעני לפי עניו. ואם נאבדה כתובתה בענין אחר שלא בכבישת מדינה מנהג בישיבה שמוציאין ד' או ה' כתובות מקרובותיה כל אחת ואחת לפי מה שהיא ונותנין לה הפחות שבכתובו' קרובותיה מפני שידה על התחתונה לפי שאין בידה שטר כתובתה עכ"ל:

תשובה תנג

מלך או שלטון ובעל מכס ששגר לקהל להחרים בשביל צרכיו וחפציו ואי אפשר שלא להחרים משום אונסיה. אותו חרם שהוא מחרים אינו כלום ואין לחוש לו אבל שבועה שמשביע מלך או שלטון או בעל מכס אסור להשבע לו:

תשובה תנד

ובר ישראל שהניח ממון אצל חבירו והלשינוהו וצוח המלך להחרים כל מי שיש לו אותו ממון ואותו בר ישראל אינו רוצה לגלות אלא ליורשיו תבא עליו ברכה ולית ליה למיחש להההיא שמתא ואבעי לאחזוקי ליה טיבותא דקא מרחם על היורשים ובהאי כתיב עיני בנאמני ארץ:

תשובה תנה

לרבינו האי ז"ל. הבן התובע את האב לא אשכחן ראיה להפקיע תביעתו של בן שלא להשביע את האב. אלא רגילין בתי דינין לומר לבן הקנה תביעתך לאחר שלא תבוא לידי מקלל אביו וכי הויא לאחר לא אתי הבן להאי מילתא:

תשובה תנו

מלקות דאורייתא לא נהגא היום אבל מכת מרדות נהגא. ומלקות תורה ארבעי' חסר אחת ומכות מרדות אינו כן אלא חובטין אותו עד שיקבל או עד שתצא נפשו ובמה הוא חובטו מכהו באפסר כפול לשנים ואין צריכין חשבון אלא שודא דדייני:

תשובה תנז

(בח"א סימן אלף נ"ז):

תשובה תנח

(שם סימן תשצ"ב):

תשובה תנט

מי שמסר מודעא על זביניה וכתב בשטר המודעא ידענא באונסיה ובשטר המכר כתוב שהוא מבטל כל מודעא הסכימו גדולי האחרונים ז"ל שהבטול הזה מועיל וכי היכי דמי דאנסוה וזבין זביני בדלא מסר הכי נמי באנסוה ובטל המודעא דאגב אונסיה וזוזי גמר ומקני וגמר ומבטל ודוקא בזבינא אבל במתנה ומחילה כל שמסר מודעא אעפ"י שאחר מכן בטל כל מודעא שמסר אין בטולו כלום דמחמת האונס בטל וכל היכא דליכא זוזי מחילה ומתנה באונס כלום אינה. ומודעא דמתנה קיימא לן שאין צריכין לכתוב בה ידענא באונסיה דפלניא דגלויי מילתא היא וכדאיתא בפרק חזקת הבתים וכי היכי שאינן צריכין לידע באונסו בשעת מתנתו ומחילתו כך אינן צריכין לידע אונסו בביטול מודעא:

תשובה תס

(בחלק א' סי' אלף ס"ב):

תשובה תסא

נתבע שטוען ליתן לו הטפסת השטר אין שומעין לו דמצי תובע למימר ליה דמית עלי כאריא ארבא ואיני רוצה שיהא טופס שטרי מונח אצלך כדי שלא תתחכם להערים ולמצוא עילה לפסול את שטרי והכין משמע בפרק גט פשוט דתנן התם אין כותבין שטרי בירורין אלא מדעת שניהם ושניהם נותנין שכר ורבן שמעון בן גמליאל אומר ב' כותבין ב' ולזה בעצמו ולזה בעצמו ואמרינן מאי שטרי בירורין הכא תרגימו שטרי טענתא ומפרשי טעמא דרבנן שמעון בן גמליאל דאמר כותבין לזה בעצמו ולזה בעצמו ולא חיישינן לפסידא דהוצאה יתירה משום דאמר אידך לא בעינא דתהוי טענתי גבי טענתך דדמית עלאי כאריא ארבא ועד כאן לא פליגי רבנן עליה אלא משום פסידא דאידך שלא יצטרך לתת שכר על שטר אחד משום דעדיפא להו טענת מדת סדום מטענת דמית עלאי כאריא ארבא אבל בעלמא ליכא מאן דפליג:

תשובה תסב

שטר שכתוב בו נאמנות יכול הנתבע להטיל חרם סתם על כל מי שנוטל ממנו ממון שלא כדין:

תשובה תסג

(בחלק א' סי' אלף קי"ז):

תשובה תסד

שותפין שהיה להם חוב אצל גוי אלם ועמד אחד ופייסו ופרע לו חלקו ואמר לעצמי אני מציל הציל לעצמו כדתניא בפרק הגוזל בתרא שיירא שהיתה הולכת במדבר ועמד עליה גייס וטרפה ועמד אחד מהם והציל הציל לאמצע. ואם אמר לעצמי אני מציל זכה לעצמו ואוקמה רמי בר חמא בשותפין לא אמר לעצמי אני מציל מפליג פליג אמר לא פליג. והילכך הכא נמי אם קבל הפרעון בפני עדים ואמר לעצמי אני מציל זכה לעצמו. ואם קבלו בינו לבינו נאמן לומר לעצמי הצלתי מגו דאי בעי אמר לא קבלתי כלום:

תשובה תסה

(בחלק א' סי' אלף ס"ה):

תשובה תסו

מי שיצא עליו בקלא דלא פסיק שהוא חשוד על השבועה אין מוסרין לו שבועה ואין מוציאין ממון בעדותו דאין מוציאין ממון אלא בעדות ברורה. ואעפ"י שזה בחזקת כשר הוה ומוקמינן ליה בחזקתיה מכל מקום מיחש חיישינן ליה ואפי' אתתא מפקינן מנטען בקלא דלא פסיק כל שכן זה דאפילו בקלא דלא פסיק לחוד אין מוסרין לו שבועה ואין מוציאין ממון על פיו:

תשובה תסז

ובית דין שקבלו עדות שלא בפני בעל דבר ופסקו את הדין על אותו עדות לא עשו כלום. ואין מקבלין עדות בלילה דקבלת עדות כתחלת דין ואם קבלו אין דנין על פי אותו עדות. ומיהו כשקבלו עליהם בעלי דינין דנין עליו דומיא דנאמן עלי אבא נאמן עלי אביך:

תשובה תסח

(לעיל בחלק זה סי' שכ"ט):

תשובה תסט

ישראל שהיה חייב לגוי והגוי המחהו אצל ישראל שחייב לו מסתברא שאין דנין דין מעמד שלשתם כיוצא בזה שלא נתקן מעמד שלשתן אלא משום תקנות הלווים שאם אתה אומר שאין המלוה יכול להנות משלו עד זמן הלואתם גם הוא ימנע ולא ילוה ונמצאת נועל דלת בפני לווין. וכדאמרי' בפירקא קמא דגטין גבי מעמד שלשתן במלוה טעמא מאי אמר אמימר נעשה כמי שאמר ליה בשעת מתן מעות משתעבדנא לך ולכל מאן דאתי מחמתך מכל מקום משום תקנות לווין נעשית אלא דאפי' למקנא לנולדים תקנוה ועשאוה כהלכתא בלא טעמא. וכיון שכן בישראל לוה מישראל תקנוה אבל לא בישראל שלוה מגוי או גוי שלוה מישראל לא תקנו:

תשובה תע

(לעיל בחלק זה סימן ש"ל):

תשובה תעא

(בחלק ה'):

תשובה תעב

(לעיל בח"ז סי' קכ"ח):

תשובה תעג

(לעיל בח"ז סי' של"ד):

תשובה תעד

מה שאמרו אין למידין משטה אחרונה אפי' באין עדים ואמרו שלא הרחיקו כתב ידן כלל אין נאמנין להכשיר שטה אחרונה ולעשותה כשטר אלא כעדות בעל פה דכל שאין מוכיח מתוך השטר אין לו דין שטר שאם לא העידו העדים כן בעל פה לא היינו למידין ממנה ומי גרם לנו ללמוד ממנה עדות העדים שמעידין בעל פה הילכך מלוה על פה היא זו:

תשובה תעה

לוה המבזבז נכסיו ובא מלוה לגבות ממנו חובו תוך זמנו אין ב"ד נזקקין לו שמא למחר ירויח ויפרענו כשיגיע זמנו ומיהו בשקדם ותפס אפשר שאין מוציאין מידו. ואם רואין בית דין שהלוה עני ומבזבז נכסיו ושמא לא ימצא זה מקום לגבות חובו לכשיגיע זמנו דכל במקום פסידא חוששין וכענין שאמרו דתופס אדם לבעל חובו ואין הלוה יכול לומר לאו בעל דברים דידי את אף על גב דבעלמא יכול לדחות ולומר לו כן אלא דתופס זה היינו במקום פסידא כגון שהוא עני וכיוצא בו ומשום השבת אבדה:

תשובה תעו

המכנסת שום בגדים ותכשיטין לבעלה אין בעל חוב גובה מהם שהאשה רוצה לבלות כליה ועל דעת כן הכניסה לו שתכלה היא אותם לא שיגבם בעל חוב ולא שימכרם הוא. ומיהו הכניסה לו מעות בודאי בעל חוב גובה אותם כיון שקבלם הוא על עצמו כחוב ואין עשוין לעמוד בעין ואין זה אלא כמי שלוה מאחר שבעל חוב גובה מהם:

תשובה תעז

א בעל המכה את אשתו בכל יום עד שהצריכה לצאת מביתו והלכה לבית אביה הודיענו מה דינו:

ב תשובה אין לבעל להכות את אשתו דלחיים נתנה לא לצער ואדרבא צריך לכבדה יותר מגופו ובית דין שואלין וחוקרין מי הוא הגורם ואם הוא מכה אותה ומצערה שלא בדין והיא בורחת הדין עמה שאין אדם דר עם נחש בכפיפ' אחת. זכר לדבר הגר. ואם היא הגורמת שמקללתו חנם הדין עמו שהמקללת בעלה בפניו יוצאה בלא כתובה. ומכל מקום אם הדבר מסופק לב"ד מי הגורם או אפי' הגיעו לדבר ברור איני רואה שיהיו ב"ד יכולין להשביעו שלא לעשות כן אלא גוערין בו ומיסרין אותו ומודיעין אותו שאם יכה שלא כדין שהוא חייב להוציא וליתן כתובה שאפי' על שאר הדברים שאין לה כל כך צער כגון שמדירה שלא תלך לבית אביה או לבית האבל ולבית המשתה או אפי' שלא תשאיל נפה וכברה לחברותיה או שלא תשאל מהם הוא מוציא ויתן כתובה כל שכן במכה ופוצע ומצערה בגופה. וקרוב הדבר בעיני שאם דבר ידוע הוא שהוא מכה אותה שלא כדרך בנות ישראל ההגונות ר"ל שמתמיד להכותה שאינו נאמן לטעון שהיא הגורמת שמקללתו בפניו דלאו כל כמיניה לאחזוקה בפרוצה. וכענין שאמרו בפרק המדיר על מנת שלא תלכי לבית המשתה יוציא ויתן כתובה מפני שנועל בפניה ואם היה טוען משום דבר אחר רשאי ואמרי עלה בגמ' מאי דבר אחר אמר ר' יהודה אמר שמואל מחמת בני אדם הפרוצין המצויין שם אמר רב אשי לא שנו אלא דאיתחזק אבל לא איתחזק לאו כל כמיניה לאחזוקי אינשי בפריצי עכ"ל. ור' יוסף אביתורי השיב על זה ובאר עוד שמשרין אותה עמו על ידי נאמן ואם שנה באולתו תצא בכתובה ואם אמרה היא איני רוצה לשהות עמו על ידי נאמן משפטה כדין מורדת ונוטלת נדוניתה והולכת ואעפ"י שנמצא דבר אמת שהכה אותה פעם אחר פעם אין כופין הבעל ליתן גט ולגבותה כתובתה עד שידרו אותו ב"ד וזקני הקהל ויאמרו לו הוי יודע שמקויים עליך בשטר כתובה שתכבדנה ותזוננה כדכת' בכתובה ואנא אפלח ואוקיר וכו' וכשמקבל עליו התראה ומשרין אותה על ידי נאמן אם יעיד אותו נאמן ששנה באולתו מגבין לה כתובתה:

תשובה תעח

המלוה את חברו לזמן ומסר לו הלוה שטרי חוב שיפרע מכל מה שיפרעו מהם תוך אותו הזמן וזקפן המלוה על שמו ועכשיו אינו יכול לגבותם אלא בהוצאות מרובות ועל כן חוזר בו ואומר לא קבלתי אלא מה שיפרעו מהם ולא פרעו הרי הלוה יכול לומר כיון שזקפת אותן על שמך אין לך פרעון גדול מזה ומ"מ אנו חושבין זקיפה כמו שפרעו וחזר ועשה מלוה חדשה כדאמרינן גבי שביעית וגבי גר שנתגייר בפרק איזהו נשך:

תשובה תעט

האומר לחבירו מנה לי בידך ועד אחד מעידו והנטען אומר כן אבל אתה חייב לי ממקום אחר כנגד אותו מנה הרי הוא מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע ומשלם והוא שיעיד העד שעדיין לא פרעו. וכלל גדול אמרו כל ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה וכאן כיון שאינו יכול לישבע שהרי מודה לדברי העד משלם ואין חלוק בין שבא העד קודם הודאתו של נתבע או בא אחר כן:

תשובה תפ

מי שהיה לו שטר חוב על חברו ופרעו ונמחל שעבודו ותבע להחזיר לו שטרו והלה אומר עדיין אתה חייב לי ממקום אחר ואני מעכבו עד שתפרעני. לא כל כמיניה דהא אסור להשהות שטר פרוע בתוך ביתו ואעפ"י שהוא מעכבו מחמת ממון שהוא חייב לו כיון שאותו ממון לא ניתן ליתבע בשטר זה שכבר נמחל שעבודו ויש לחוש שמא ימלך למחר ויטרוף בו שלא כדין או שמא יטרוף בן בנו או בן בתו וכתיב אם און בידך הרחיקהו והילכך ב"ד כופין אותו להחזירו:

תשובה תפא

הנשבע לתת ממון לחברו לזמן וכשהגיע הלך לו אותו שהיה לו לקבלם הרי זה פטור לגמרי עד שיבא המלוה ויטול את שלו וליתן אותם ביד אשתו ובניו אינו צריך. שהרי אפי' נתנם בידו אינו נפטר בכך ואין זה פרעון ואעפ"י שאם נתנם בידם אינו יכול לחזור בו מ"מ פירעון גמור לא הוי שהרי הוא חייב באחריותם כדתניא בפירקא קמא דגיטין הא לך מנה לפלוני שאני חייב לו חייב באחריותו ואם בא לחזור אינו חוזר ולא שנא אחר ולא שנא אשתו ובניו ולהוליך אחריו אינו חייב שלא אמרו יוליך אחריו למדי אלא דוקא בגזל ונשבע לו. אבל לא נשבע לו לא דהוי ליה גביה פקדון עד דאתי לי מריה ושקיל ליה כדאיתא התם. ומלוה נמי כיון דליתיה הכא ולא תבע מיניה הוה ליה כמאן דאמר ליה ליהוו בידך עד דאתינא. ולעשות ב"ד גם כן ולמסור בידם אינו צריך ואם עשה לא עשה ולא כלום:

תשובה תפב

שטר שטעה בו הסופר שהיה לו לכתוב מאתים וכתב מנה וחתם העד מנה וחתם העד האחד ולא הספיק לחתום השני עד שהרגישו בטעות ותקנוהו וכתבו בין סהדא לסהדא אנחנא סהדי חתמנא על שטרא דנא דכתיב ביה מאתים אמחקא כשר:

תשובה תפג

מחלוקת הראשונים היא בנתבע אי משוי טוען והעיקר כמי שאומר דלא משוי טוען. ובאשה צנועה התירו להשוות טוען ולא שטוען מעצמו אלא שולחין לה מב"ד אנשים לקבל טענותיה והם באים ומסדרים טענותיה בפני ב"ד כמו שאמרה. ומ"מ פעמים יש שב"ד טוענין בשבילו כמו שאמר כגון זה פתח פיך לאלם הוא. כל שב"ד מכירין שאינו נמנע מלטעון אלא ממיעוט ידיעה והדבר קרוב לפי ראות ב"ד שהיה כמו שאמרו שמא פרוזבל היה בידך ואבד. ומ"מ בכל מה שיראה בעיניו שהוא אמת ומפני זה אמרו טוענין ליורש וטוענים ללוקח וכן כל כיוצא בזה:

תשובה תפד

המשאיל כלי לחבירו משאיל אומר איני יודע כמה שוה ועד אחד אומר אינו שוה אלא שקל כיון שהוא מודה שבאה כלי לידו אלא שאינו יודע כמה שוה הוה ליה (מחיוב) [מחויב] שבועה שאינו יכול לישבע ומשלם. ומשאיל נשבע בנקיטת חפץ להכחיש העד כדין עד אחד מעידה פרועה:

תשובה תפה

קנין שלא בפני סהדי מהני דלא איברו סהדי אלא לשקרי כמו שמוכח בקידושין בפרק האומר וכן במציעא פרק הזהב ואם כופר הלה נשבע שבועת הסת כדין כופר בכל:

תשובה תפו

אין שנים ראויים לקבל עדות ואם קבלו לא עשו כלום ששנים אין להם תורת ב"ד אלא תורת עדים וקימא לן ששנים שדנו אין דיניהם דין והב"ד צריכין להיות רחוקים זה מזה ומן העדים ומן האיש ומן האשה:

תשובה תפז

אם צריכין לפרסם העדים בשטר או יכתבו בסתם שיאמרו באו לפנינו שנים או שלשה וכו' והשיב אם כתבו השטר בסתם כשר ואין בכך כלום אבל אם פרסמו שם העדים זה יותר נכון ואפשר שכך היו נוהגין בימי רבותינו כמו שאמרו בפרק האשה שנתארמלה ההיא אשרתא דנפקא מבי מר שמואל וכו' אלמא הכין הוא דנהיגי למכתב. ואתה מה שטוב בעיניך עשה כי מי שמדקדק לא נשכר ומי שלא דקדק לא הפסיד:

תשובה תפח

(לעיל בח"ו סי' ק"פ):

תשובה תפט

המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו. קיימא לן כשמואל דאמר מחול וכן דנתי לפני מורנו הרמב"ן ז"ל ואעפ"י שהיה סובר בהפך נתחבט כמה לדחות זה ולא עלתה בידו:

תשובה תצ

[157] אין רשות ביד אדם להסתלק ולפטור עצמו מתקנות הקהל ולומר לא אכנס בגזרותם וכיוצא בזה לפי שהיחידים משועבדים לרוב וכמו שכלל הקהלות משועבדים לב"ד הגדול או לנשיא כך כל יחיד ויחיד משועבד לצבור שבעיר על כן מנודה לעירו מנודה לעיר אחרת ומנודה לעיר אחרת אינו מנודה לעירו כשם שהמנודה לנשיא מנודה לכל ישראל ומ"מ אם קפץ ונשבע קודם לכן הרי זה אסור:

תשובה תצא

לרב נטרונאי גאון ז"ל. הילכתא אין דנין דיני קנסות בבבל ולא בשאר ארצות אבל אם תפס אין מוציאין מידו. וכך היה המעשה באחד שהפיל שנו של חברו ובאו לדין לפני אדוננו לפני מר רב צדוק גאון ז"ל ואמר אין לנו לקצוב דמי שן אלא חתך עליו לפייסו בדברים או בממון אם מעט ואם הרבה שלא ימצאו חובלים זה את זה בישראל ולמדו בתי דינין ולמדנו מהם וכן אנו דנין עכ"ל. וכן נמי כתב רב שר שלום גאון ז"ל ובאר על אשה שחבלה בבעלה והוא שחבל באשתו וכן אחרים שחבלו בה יש לנדותם עד שיפייסו זה את זה בממון ויעשו פשרה ביניהם. ואשה שחבלה בבעלה במה מפייסתו שכל מה

[157] התחלת תשובה זו בח"א סי' י"ט.

שקנתה האשה קנה בעלה ואם תאמר יקרע כתובתה אסור לאדם לשהות עם אשתו בלא כתובה אבל כל זמן שכתובתה יותר מעשרים וחמשה כספים יקרענה ויעמידנה על עשרים וחמשה עיקר כתובתה שכיון שתפוסה בידו כתובת אשתו נעשה דינו כמי שתפס ואמרו ז"ל תפס אין מוציאין מידו. ואחרים שחבלו באשתו קשה עונשן יותר מבעל שחבל באשתו שהבעל יש לו רשות עליה וזה אין לו רשות עליה ולפיכך בית דין מנדין אותו עד שיפייס אותה ואת בעלה ואינו דומה חובל באשת איש לחובל בפנויה לפיכך מן הדין מפייס אותה ואת בעלה:

תשובה תצב

וששאלת אם גרש אדם את אשתו והיא מניקה אסור לו ליקח את בנו ממנה אלא היא מניקה אותה ומגדלתו והוא נותן שכר מניקתו:

תשובה תצג

ראובן נקיט שטרא על שמעון ואמר ליה אישתבע (ופטר) [והפטר] אם ירצה שמעון לישבע ברצונו יעשה אבל לכופו אין לו מן הדין מאי טעמא דשבועה על התובע הטילוה חכמים אי משתבע מתפרע ואי לא פקע חיוביה. ולא מצאנו שמחזירין שבועה מזה לזה אלא בחשוד על השבועה וכיוצא בו:

תשובה תצד

מי שמקבל עליו בב"ד קרוב או פסול קמי דיינא כבתרי וקנו מיניה אין לאחר קנין כלום כיון דברעותיה קבל בלא שגגה והמנוניה כבר איתחייב בין קמי דמסהיד ובין בתר דמסהיד אין יכול לחזור בו:

תשובה תצה

מי שהשכיר בית לחבירו לשנה ואירעה נפילה או רעוע או סכנה [בביתו] יכול להוציאו מימות [בימות] הגשמים ולומר לו לא עדיפת מנאי. ואם השכירו לחדשים צריך להודיעו ולומר לו כל החדש הזה שאתה דר בביתי הוי טורח לבקש לך בית שאני צריך לביתי וכך השוכר נמי אם ירצה לצאת צריך להודיעו שיבקש שוכר שדעתו לצאת ואם לא עשו כן אין יכול להוציאו ולא הוא לצאת עד חדש אחר וכן הוא הדין היכא דיהיב ליה ראובן לשמעון אגרא דתרתין שנין ודר ביה שתא ירחי ואמר ליה פוק מן ביתא הדין ושקול מאי

דאית לך גבאי לית מן דינא להנפקותיה עד דמליין הנך תרתין שנין דקא אמרינן שכירות נקנית בכסף בשטר ובחזקה ואמר רב חסדא שכירות קרקע:

תשובה תצו

א להרמ"ה ז"ל. וששאלת קהל שהסכימו למנות דיין והסכימו ביניהם שכל מי שיקלל את הדיין או יחרף או יגדף אותו שיפרע חמש מאות דינרים ועבר אחד מהם על זה ורצו להגבות הסכום הנזכר מן העובר אם יש על הדיין תקלה בכך או לא:

ב תשובה מאחר שעובר החוטא על גזירת הקהל דין הוא לשלם מה שנתחייב אבל מכוער הדיין שמבקש לו דרך לשלול שלל ולבוז בז להתעולל עלילות להקניט את בעלי הדין שלא לשום שמים כדי לגרות בו יצר הרע לשוב לחרף את הדיין כדי שיתחייב לו תשלומין ואם עשה כן עבר משום ולפני עור לא תתן מכשול ויצא מכלל שונאי בצע ובא לכלל הנוטים אחרי הבצע. אבל לא הרגיל הדיין להקניטו והעיז איש רשע בפניו לחרפו אשר לא כדת והיתה השעה צריכה לכך לקנוס את הרשע על פי גזרת הקהל כדי לעשות סייג לצבור שתהא אימת הדיין מוטלת עליהם לשום שמים הדין עמו ואם רצה הדיין לעשות לפני' משורת הדין להסיר ממנו עקשות פה ולזות שפתים להרחיק ממנו שלא יחשד על ממון וחלק העונש ההוא לעניים או לעשות ממנו צרכי צבור הרי זה משובח:

תשובה תצז

על מי שנדר מתוך כעסו ואמר שאם יתחרט עד הזמן דעו באמת שלא יאמין בשם יתברך. אם יתחרט צריך להוכיחו ולייסרו הרבה על שהגביר עליו כעסו ונבל עצמו לומר שלא יאמין בשם יתעלה שאין לשום אדם שהוא בכלל ישראל לתלות זה בשום ענין. וכועס כופר בשעתו הוא. ותדע שהרי זה אף על פי שלא התירו מכל מקום מתחרט הוא והרי תלה אמונתו בחרטתו והרי נתחרט ומוצא על עצמו דבה והוא כסיל וקרוב הדבר להלקותו ולהחמיר עליו שלא ישוב עוד לכסלו:

תשובה תצח

(בחלק א' אלף כ"ח):

תשובה תצט

(בחלק א' אלף ו'):

תשובה תק

פשרה צריכה קנין דכל שלא קנו מידם אפילו נתנו משכונות ביד הפשרנים ואמרו להם אם לא נשלים מה שתטילו עלינו זכו בזה למי משנינו שיעבור על פשרתכם לא עשו ולא כלום לפי שהיא אסמכתא ולא קניא אלא אם כן אמרו דלא כאסמכתא או מעכשיו:

תשובה תקא

א על מי שלוה מעות על כסות אשתו ואבדם בקוביא אם יכול האשה להוציאם מיד המלוה:

ב תשובה ומאן לימא לן שאין הבעל יכול למכור ולמשכן כסות אשתו אם צריך להו כדאהדר ליה רב נחמן לרבא כי אקני אדעתא למיקם קמיה אדעתא למשקל ולמיפק לא אקני ליה וכל שכן בנדון שלפנינו דמאן לימא לן דלא אפקינהו מדעתה למשכונה. ועוד דאף בזו יש משום תקנת השוק דאפי' במשכונתא דגזלן עשו תקנת השוק וכל שכן בבעל בכסות אשתו:

תשובה תקב

א ראובן שדך בת בתו לבן שמעון וחייב עצמו ליתן לו דבר ידוע ובקנס ונשבע להשלים בזמן פלוני ולאחר הזמן עמד ושדכה לאחר כי טען כי הבת אינה רוצה בבן שמעון:

ב תשובה הדין עמו לפי שזה אונס גמור אם לא רצתה הבת להנשא לבן שמעון ואין לו לעשות שום דבר אם לא לפייסה בממון ואפי' התנה עמו שיפייסנה אין לו להתנות עמו מתחלה שאם תסרב יהא פטור דאונסא דלא שכיח דכל הבנות מתרצות למי שירצה האב או הקרובים ואפי' שכיח ולא שכיח במיתה או חולי לית ליה לאתנויי ויש טענת אונס. ואין דברינו אלא במי שהוא אנוס ודאי לא מסרב וגורם האונס והלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות.[158]

ג [רמ"ל] - אמנם בפ"ת אה"ע סי' נון ס"ק י"ג כתב בשם הח"ס דראוי להחרים עליו שלא ליתן נדן ושלא להתעסק בצרכי נשואי' עד תעמוד למשפט וע' בס' בכורי יוסף סי' ו' שהאריך בענין זה דביטול שידוכין ומדי עברי בו ראיתי שהביא דברי מהרי"ט בסי' קכ"ז דאין יכול להקדיש ע"י שילוח מטעם דמילי לא ממסרי לשליח ושם בסי' זיין הביא

[158] [במהדורת ירושלים תרס"ג באה שאלה זו בשינויי לשון] עוד נשאל ראובן שדך את בת בתו לבן לשמעון וחייב עצמו ליתן לו דבר ידוע ובקנס ונשבע להשלים התנאים לזמן פלו' ולאחר דכתב עמד ושדכה עם אחר כי טען כי בת בתו אינה רוצה בבן שמעון והשיב שהדין עמו לפי שזה אונס גמור אם לא רצתה הבת להנשא לבן שמעון ומה הוה ליה למעבד.

דבנוב"י מה"ת סי' קמ"ז בתשובה מבנו של הנוב"י הקשה על מהרי"ט מנדרי' ע"ב דפליגי תנאי בהפרת נדרים ע"י שילוח משום מיעוטא דקרא הא לאו הכי אפי' דהוה מילי עכ"ז יכול להפר ע"י שילוח, ובע"כ דלא כמהרי"ט והנה כבר קדמו בקושיא דנא בבתי כהונה ח"א בית ועד סי' כ"ד ובעל בכור"י לא זכר מזה ועלה ע"ד לתרץ קושיא זו בדבר שאין לו קיום שכתב לתרץ דכיון דבהפרה גופא קי"ל דאינו יכול להפר ע"י שליח יש לומר דהתם גופא היינו טעמא דקרא משום דהוה מילי ולא ממסרי לשליח ומהתם הוא דילפינן לה זת"ד והא ליתא דא"כ דקרא דהפרה בא לגלות לן דהכא אין שלוחו של אדם כמותו א"כ מאי השיב לו ר' יונתן מצינו בכל התורה ששא"כ והלא הכא בהפרה שאני משום דהוי מילי ועוד דלפי תירוצו תליא דין דהפרת נדרים ע"י שליח בזה אי מילי ממסרי לשליח או לא ממסרי והב"י כתב ביו"ד סי' רל"ד ופסק הרא"ש דהלכה כר' יאשיה דמחמיר ול"ל לכל זה ה'א [הא] בגיטין ס"ו אפסיקא בגמרא דהלכה כר' יוסי דמילי לא ממסרי לשליח וש"מ דהב"י הבין דזה לא תליא בזה דהא האי דאמרינן בגיטין כ"ט גבי גט ומתנה דמילי לא ממסרי לשליח פרש"י שם משום שהוא לא מסר אלא דברים ואין בדברים כח להיות חוזרין ונמסרין לשליח משא"כ בהקדש והפרה דאינו מוסר השליח הדברים לאחר אלא הוא בעצמו אומרן בודאי דיכול לעשות ע"י שליח וכמ"ש להשיג מזה בס' בתי כהונה על מהר"יט וכדלעיל והיא השגה רבה וצע"ג ועי' בס' ברכ"י להגאון חיד"א בסי' תל"ד מש"ב והן עתה ראיתי בס' כסף נבחר אות שליחות ד"ה כתב הר"ן שהביא סתירה למהרי"ט מתמורה ד' יו"ד דאמרי' דשוו שליח לאקדושי אבל גם מאתו נעלם שבס' בת"כ הביא זאת הסתירה ודחה אותה דשם מיירי שהקדיש השליח משלו דאל"כ הא לאו קרבן יחיד הוא שהרי אין לו בה כלום אלא בע"כ דר"ל שאמרו ליחיד שיקדיש משלו בשבילם והוא הכרח גדול לפרש כן ועפ"י פירוש זה יהי' מיושב קושית הבכור"י הנז' בסי' זיין שהקשה על מהרי"ט מפסחים פ"ח בשכח מה אמר לו רבו גדי או טלה דהולך אצל רועה הרגיל אצלו ומקני לי' חד מנייהו ע"מ שאין לרבו רשות בו דמבואר מזה דעבד שהוא שליח רבו מקדישו בשביל רבו ובתוס' קידושין מ"ב ד"ה ודילמא מבואר שאין לחלק בזה בין עבד לאחר והרי דמהני הקדש ע"י שליח ולפי הנ"ז ניחא דיש לומר דרק בדבר שהוא שלו יכול להיות שליח שכיח ולא שכיח במת או חולה לית ליה לאתנויי ויש טענת אונס ומיהו להקדיש בשביל אחרים, שוב ראיתי בשו"ת בית יצחק א"ח סי' סמך שכתב בפשיטות דהקדש מהני ע"י שליח ובראייתו מגמרא דתמורה הנז' ותימה על גאון כמוהו שלא זכר לדברי מהרי"ט דס"ל דלא מהני הקדש ע"י שליח ודברי הבת"כ בזה ופירושו בגמרא דאין משם סתירה למהרי"ט וכן בס' ברכ"י להגאון חיד"א בסי' תל"ד כתב לקיים

דינו דמהרי"ט אך לא מטעמי' והוא עפ"י מ"ש מרן הב"י שם דאע"ג דביטול מתורת הפקר (וכמ"ש התוס' פסחים ד' ד"ה מדאורייתא ולא מטעם יאוש) כשיטת הרמב"ן ולא משום שגומר בדעתו לחשבו כעפר כמ"ש הרמב"ם: ובענין מה החילוק בין יאוש להפקר עי' בשו"ת חס"ל תאומים סי' ג"ל ואשר הביא שם בשם זקנו הגאון בנה"מ סי' רס"ב וכ"כ במקו"ח סי' תמ"ח (בד"ה לכן נראה לפע"ד) דיאוש עדיף מהפקר יען דבהפקר לא בעינן דאתי לרשות זוכה משא"כ ביאוש דאם מייאש מאבידה ומצאה קודם שזכה בה איש אחר א"צ לחזור ולזכות בה יע"ש ברם לענ"ד זה אינו דמדברי הרמב"ן שם בפ"ק מבואר בהיפוך מזה ועי' בשו"ת בית יצחק א"ח סי' ע"ו מה שהקשה בזה על המקו"ח וחידוש שלא זכר לדברי הרמב"ן הנז' ואמנם דע דכיון שביטלו כנהוג שוב אינו עובר עליו בב"י וב"י אף שיקנה אותו אחר הפסח ודלא כמ"ש בשו"ת מ"ב סי' נ"ח ובש"ע להרב הגאון התניא שכתב דחמץ הנמכר אינו בכלל ביטול והפקר מאחר שדעתו לחזור ולזכות בו אחר הפסח ולכן אם המכירה אינה כדין עובר עליו דלע"ד זה אינו אלא כמ"ש בשו"ת תורת השלמים סי' ו' והשיג שם על המ"ב והביא שם לדברי הירושלמי והרשב"א דעלה סמך בש"ע הנז' ברם צריך לבאר דבר זה דאם אמנם לדעת הרמב"ם (בנוסחא הישנה שהביא הכ"מ בפ"ב מחו"מ ועי' בפר"ח סי' תל"א בזה) דבחמץ ידוע לא מהני ביטול הוא עובר עליו כשלא מכרו כדינו מ"מ הא הרמב"ם דס"ל כן הוא דוקא לשיטתו דביטול אינו מתורת הפקר ויאוש משא"כ לדידן דהוא מטעם יאוש והפקר יש לומר דאינו עובר עליו אפי' להרמב"ם דמאחר שהפקירו ונתייאש ממנו אליבא דכו"ע יצא מרשותו לגמרי באופן שצריך לחזור ולזכות בו אחה"פ וא"כ הרי הוא דומה לחמץ הפקר דעלמא שאינו עובר עליו אף דמונח ברשותו וכמ"ש בתוס' הנז' ד"ה מדאוריי' דחמץ שביטל דומה לחמץ של אחרים וגבוה ורשותו אינו זוכה לו את החמץ מטעם דאמרינן בהשואל צ"ו איסורא לא ניחא לי' דלקני ועי' תוס' פ' חזקת (בבא בתרא ד' נ"ד) ד"ה אדעתא דציבי ובתוס' גיטין ע"ה ושם בר"ן דבמתנה כ"ע ס"ל כרבא דנתינה בע"כ לא הוי נתינה אפי' בפניו וא"כ ה"ה בזכיה דבע"כ לא הוי זכי' וע"ע בשו"ת מהרי"ט סי' ק"נ בסוד"ה ומיהו דידו אינו קונה לו כשאין דעתו על מה שבתוכה ובע"כ אינו קונה אף אם נימא דחצר המשתמר לדעתו הוי כמו דעת אחרת מקנה יע"ש ובח"ס יו"ד סי' שי"ח מה שהקשה עליו מתוס' דב"ב הנז' ויש להאריך בדבריהם ואכ"מ: והנה בש"ע הרב הנז' לא אתי עלה מטע' הרמב"ם וגם לא הביא לדברי תוה"ש וא"כ הנכון כמ"ש אבל דוקא כשמכרו אף שלא כדינו מאיזה סיבה שאירע לו מ"מ מאחר דסובר שמכרו שוב אין בדעתו לזכות בו אלא אחר שיקנה אותו מחדש ולכן אמרינן דהביטל שביטלו בודאי היה ביטול גמור משא"כ

כשלא מכרו בלי אונס ובלי שכחה (אם נימא דשכחה הוי שוגג ואונס ועי' במג"א סי' ק"ח ובשע"ת סק"ו שם) חיישינן שלא ביטלו ביטול גמור ועבר עליו בב"י וב"י ואסור בהנאה אחה"פ וכמ"ש לחלק בזה התוה"ש ובחק"י שלו סי' תמ"ח וע"ש במקו"ח בד"ה היוצא לנו מזה ואיברא דכמה פוסקים פליגי על החק"י בזה כמ"ש שם בשע"ת ועי' בנוב"י מהד"ק א"ח סי' י"ט וע"ע בשו"ת דברי יוסף אירגאס סי' י"א בדין חמץ שעבר עליו הפסח שפסק הש"ע שם דאסור בהנאה שביאר שם דעת הרמב"ם והרא"ש בזה ועפ"י דבריו נראה דדעת החק"י לא אתי אליבא דהרמב"ם אכן יש לדחוק ולומר דהרמב"ם והש"ע שם סעי' ג' מיירי כשהי' אנוס גם על הביטול דאם בטלו ונאנס במכירה כבר הרבה לצדד להתיר הגאון פנמ"א ח"ב סי' קס"ג ואכמ"ל ויהי' איך שיהי' אבל עכ"פ לענין שכתבנו דחמץ הנמכר הוא בכלל ביטול הוא נכון וקיים וכמ"ש מפורש דבר זה הגאון הנודע בשערים התב"ש בחלק בכור שור לפסחים ד' כ"א בנידון מכירת הבהמות להאכילם חמץ בפסח שכתב דאסור ולא דמי למכירת חמץ יען דמכירת חמץ שאנו מוכרים אינו אלא הערמה אך כיון דמה"ת בביטול סגי וליכא כ"א איסור דרבנן לכן התירו להערים דהרי הקונה הוא עני וקונה חמץ בכמה מאות אבל בדרבנן שרי להערים כדאיתא בשבת קל"ט משא"כ במכירת הבהמות יע"ש באריכות ולכאורה יש להעיר על זה דהא שם בשבת לא אמרו דמותר להערים אלא לצורבא מרבנן ועוד הא אמרינן בביצה ד' י"ז שאני הערמה דאחמירו בה רבנן טפי ממזיד אמנם יש לומר דשאני חמץ שיש בזה הפסד גדול ורב לכן התירו בזה וע"ש בתוס' ביצה ה' ובלבד ובתוס' שבת י"ח ד"ה דמפקרא להו ובא"ח סי' רמ"ו ועכ"פ חזינן מפורש יוצא מדברי התב"ש כמ"ש ועי' בשו"ת ח"ס א"ח סי' ס"ב וסי' קי"ג מ"ש בדברי התב"ש באריכות: וע"ע בשו"ת שאגת אריה סי' ע"ג והנמשך מ"ש בענינים האלו ומ"ש שם דחמץ של אחרים שקבל עליו אחריות אינו מועיל ביטול דאל"כ אמאי לוקה השוחט את הפסח על החמץ והלא הוי התראת ספק שמא ביטל ומוכרח לומר דמיירי בחמץ שקע"א לענ"ד אפשר לדחות הוכחה זו דיש לומר דמיירי כשהמותרה אינו מכחיש שלא ביטלו ועפ"י מ"ש התוס' בפסחים ס"ג ד"ה התראת ועוד י"ל דמיירי שראו עדים שנהנה ממנו לאחר זמן איסורו והרי דלא בטלו ועכ"פ הא ודאי דדעתי' עלי' וחס לבטלו וביטול שבטלו לא הי' בלב שלם ועובר עליו מה"ת כמ"ש הר"ן בפ"ק דפסחים וע"ש ברש"י [פסחים] ס"ג ע"ב במ"ש אי חזינן חמץ גביה ומתרין כו' ובזמן שחיטת הפסח אין בידו לבטלו דפסח ששחטו קודם חצות פסול ואף לרב ששת שם ק"ח דס"ל כבן בתירא דכולי יומא כשר לשחיטה מ"מ מודה דאינו לוקה השוחט על החמץ אלא כששחטו אחר חצות ולר' שמעון דמתיר בהנאה עד הלילה ע"ש

בתוס' [פסחים] כ"ח ר' ד"ה שמעון ושם כ"א בסוד"ה עבר זמנו והרי בידו לבטלו בשעת השחיטה יש לומר דמיירי שאוכל מהחמץ שיש לו בשעה שמתרין בו העדים ושוחט אותו בזו הרגע ממש דזה לא הוי התראת ספק דהרי שחס עליו לבטלו מדאכלו ובתוך זמן האכילה שחטו ועבר על לאו דלא תשחט על החמץ ועפ"י אופן זה יהי' ניחא אפי' לדעת בעה"מ שפסק כר"ש בלפני זמנו וס"ל בדעתו דמותר לאכלו עד הלילה דבאכילתו משביתו כמ"ש הטור בסי' תמ"ג וע"ש בדרישה ובמחב"ר מש"ב מ"מ כשאוכל בזה הזמן שכתבנו הרי דלא בטלו ור"ש בן לקיש דס"ל התראת ספק ל"ש התראה הוא שסובר דאינו חייב עד שיהא עמו בעזרה והרי דלא בטלו ואף דבאכילתו משביתו מ"מ הרי הוא שוחט את הפסח על החמץ ועי' במקו"ח סי' תל"א שכתב לדחות הוכחת השאג"א די"ל דמיירי שקנה חמץ אחר שש אבל לע"ד זה דוחק גדול דאף דהרמב"ם פ"א מחו"מ פסק דהקונה חמץ בפסח לוקה מ"מ כבר נתעוררו בזה גדולי הפוסקים להשיגו דאין קנין תופס באיסורי הנאה עי' נוב"י מה"ק סי' י"ט ובתוס' סנהדרין ע"ט ד"ה בשור ובקצוה"ח סי' תיו"ד ומ"ש עוד המקו"ח דמוקמינן החמץ בחזקה קמייתא שהיה שלו גם זה קשה דאדרבה יש לאוקים גברא אחזקת צדקות וכשרות שביטלו וכמ"ש התוס' בחולין י"א ד"ה כגון בחזקה דהעמד האם בחזקת צדקת ולכאורה יש להעיר בזו החזקה ולדחותה מטעם דעבר על תקנ"ח שלא ביער חמצו אבל זה אינו טענה דאמרינן בבכורות ד' למד נהי אדרבנן חשיד אדאורייתא לא חשיד וגדולה מזו מצינו גבי חזקה דאין אדם עבב"ז דאף בעבר על דאורייתא אמרינן כו' חזקה זו מטעם דכל מה דמצי למיעבד בהיתר עושה ועי' ברמ"א א"ה סי' ג"ל ושם באבני מלואים מ"ש בזה בשם תשו' הרשב"א וע"ע בתוס' פ"ב דגיטין י"ז ד"ה משום ובתמורה כ"ז אף על גב דאתחזק באיסורא לא שביק איניש היתירא ודו"ק: ומעתה נחזור לדלעיל דאע"ג דביטול מתורת הפקר עם כל זה יכול לבטל על ידי שליח (ודלא כדעת העיטור שהביא הר"ן בפ"ק דבפסחים) דטעמא דבהפקר לא מהני שליחות היינו משום דהפקר יש לו דין נדר כמ"ש הרמב"ם בפ"ב דנדרים ומשו"ה לא מהני בזה שליחות שהאומר לחבירו קבל עליך נדר זה בשליחותי שאהא אסור בו אינו כלום אבל ביטול שאינו ענין לנדר שפיר מהני בי' שליחות עכ"ל הב"י וכתב עלה הברכ"י וא"כ ה"ה הקדש שהאומר לחבירו צא והקדיש שור משוורי ויצא והקדישו אינו הקדש זת"ד הברכ"י והנה בהא דנדר אי מהני עי"ש או לא יעי' בחת"ס יו"ד סי' שכ"א ובתוס' נזיר י"א ד"ה על מנת וכבר עמד בזה הנוב"י מה"ק יו"ד סי' ס"ז והוכיח דנדר ושבועה מהני עי"ש דאל"כ איך מהני תנאי בהם הא הו"ל תנאי שא"א לקיים (המעשה שלו) עי"ש ולא הוי תנאי כדאמרי' בכתובות ע"ה ומצינו בכמה דוכתי דיש תנאי בנדו"ש

ועי' בשו"ת חס"ל תאומים יו"ד סי' ס"ח שהקשה על תירוץ התוס' הנ"ז שתירצו דהואיל שאחרים יכולים להביא קרבנו' תחתיו נחשב כאלו כל המעשה שלו יכול להיות עי"ש ומשום זה מועיל תנאי בנזירות ועלה הקשה מנדרים י"ט דמוקי להאי דהריני נזיר אם יש בכרי הזה מאה כור בנזיר שמשון והא נ"ש ליכא בקרבן ומהני בי' תנאה יע"ש ועוד שם בסי' ע"ו שכתב לחלק בין נדו"ש לנזירות דבנדו"ש לא בעינן דיני תנאי משום דאין בהו שום מעשה והוצאת דבר מרשות לרשות אלא דיבור בלבד ולכן אתי דיבור ומבטל דיבור (כן סובר ר' יוחנן בקידושין נ"ט) משא"כ בנזיר דיש בו קדושת הגוף דומיא דכהן וע"פ מ"ש מהרי"ט בסי' ג"ן וד"ן מח"א וא"כ הרי בדיבור אתעבד מעשה שנתפס גופו בקדושה ויצא מחול אל הקודש ולכן בעינן בזה דיני תנאי יען דלא אתי דיבור ומבטל מעשה אלא דומיא דמצינו בתנאי ב"ג וב"ר (קידושין ס"א) ואם אמנם כי טעמו גבי נזיר דחיק טובא דא"כ גם בשבועה לדבר קדושה נימא דנתפס גופו בקדושה דומיא דנזיר מ"מ סברתו בנדו"ש דלא בעינן ד"ת הוא נכון וישר וכעין זה כתב השיטה"מ לנזיר שם על קושית תוס' הנז' איך מועיל תנאי בנזירות הא נזירות א"א לקיים עי"ש וס"ל להשיט"מ דלא בעינן ד"ת בנזיר וכ"ש בנדו"ש דהא אין בהו אלא דיבור בלבד כמ"ש החס"ל וא"כ לפי"ז נדחה הוכחת הנוב"י (עי' פ"ת יו"ד סי' רל"ו מש"ב) דיש שבועה עי"ש כדעת תה"ד מדקי"ל דיש תנאי בשבועה דזה אינו הוכחה כמובן וא"כ ממילא נתחזק שיטת מהרי"ט דהקדש שוה בזה להפקר דהוא מתורת נדר ולא מהני עי"ש: ודע דעוד אפשר לומר דטעם שאינו יכול להפקיר עי"ש הוא מטעם שכתב החק"י שם יען שלא זיכה נכסיו לשלוחו לכן לא יכול להפקירו וכמו כן שייך טעם זה בהקדש עי"ש או אפשר כטעם הברכ"י שם דכל מידי דאדם יכול לעשותו בעומד על עמדו מבלי שילך למקום אחר או טירחא אחרת אפי' קלה בהא לא מהני שליחות ומשו"ה נדר והפקר והקדש וביטול (ומהא דפסק הש"ע שם דשלוחו יכול לבטל אינו קשה דכיון דחמץ אינו ברשותו אלא שעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו בגילוי דעתא בעלמא דלא ניחא לי' סגי וכמ"ש מרן בב"י שם) דיכול לעשות בעצמו בכל מקום ובלי שום טירחא לא מהני שליחות אבל לא כמ"ש בשו"ת בית יצחק הנז' דכיון דהפקר היא מטעם נדר וא"כ כמו דאסור לנדור ה"ה דאסור להפקיר ולכן אין מהני עי"ש דאין שלד"ע ולפי טעם זה הקדש לא דמי להפקר דאין בזה איסור ולפעמים גם חובה עליו להקדיש ברם לטעמו יקשה מנודר בעת צרה דמותר לנדור כמ"ש התוס' חולין ב' ד"ה אבל מוידר יעקב נדר והפוסקים שכתבו דנדר לא מהני עי"ש לא חילקו בזה ובודאי שהוא כמ"ש ודינו של מהרי"ט נכון וקים ומדי דברי בזה אזכיר למ"ש בשו"ת בי"צ הנ"ז סס"י כ' בענין אם נדר שייך בקום ועשה דזה תליא אם עיקר נדר ע"י התפס'

או לא דאם עיקר נדר בלא התפסה גם בקו"ע שייך נדר ולדעתי נראה דיש להעיר על זה מדברי הש"ך סי' רי"ט שכ' שם בשם הפרישה לפרש דברי הש"ע בנודר ליקח בית דמיירי בנדר על תנאי משום דנדר הוא מיתסר חפצא וליתא בקו"ע וקשה דהלא הש"ע בסי' ר"ד סובר כהר"ן ברי' נדרים דעיקר נדר הוא בין שהתפיסו ובין שלא התפיסו אלא היכא שהתפיסו בעינן שיתפיסנו בדבר הנדור ולא בדבר האסור וא"כ מנ"ל להש"ך לפרש דעת הש"ע דמיירי בנדר ע"ת וביותר יגדל התימה מדברי הר"ן בעצמו [נדרים] ח שכתב שם בד"ה והלא מושבע דנדר ליתא לעולם באעשה אמנם כן ראיתי בהגה' מהרש"ש לנדרים ג' בהא דאמרי' בל יחל דנדרים כגון דאמר ככר זו אוכל שכתב כסברת בי"צ והשאיר הדבר בצ"ע יען דדברי הר"ן מתנגד לזה ואני מוסיף דלע"ד נראה דגם דברי הש"ך מתנגד לזה; נחזור לדעיל למ"ש בשיטת מהרי"ט דהקדש שוה להפקר בהא מילתא דהוא מתורת נדר ולא מהני עי"ש שצריכין אנו לומר דאף דמועיל תנאי בנדר משום דלא בעינן בי' ד"ת וכמ"ש בשם חס"ל דאתי דיבור ומבטל דיבור עכ"ז בהקדש אינו מועיל תנאי כיון דליתא ע"י שליח ואתי דיבור ומבטל דיבור ליכא למימר גבי דדיבור הקדש הוא מעשה שעושה מחול קודש וכמו דאמרי' בפ"ק דתמורה ג' לא תתני מימר משום דבדיבורו עשה מעשה ופרשי' שעושה מחולין קדשים (ועיין בהה"מ פ' האדרון משכירות ה"ב במ"ש ואפשר הי"ל לומר) ולפי"ז נראה לכאורה דלא יועיל בו תנאי ברם צריך ליישב בזה דיש לומר דגם בהקדש שייך הטעם דאתי דיבור ומבטל דיבור אף שדיבורו נחשב למעשה משום דכמו שדיבור זה נחשב למעשה כן נחשב גם הדיבור של תנאי למעשה שמהפכו בדיבורו מקודש לחול ולכן אתי דיבור השני ומבטל לראשון ואם נחליט כן לא יקשה לן הא דתנן בפ"ג דנדרים כ"ח הרי הנטיעות האלו קרבן אם אינן נקצצות יש להם פדיון ואמרי' שם בגמרא היכי נדר אמר אמימר אם אינן נקצצות היום ועבר היום ולא נקצצו דמוכח מזה דדוקא בנתקיים התנאי דלא נקצצו היום חל ההקדש אבל אם נקצצו לא הוי הקדש ומבואר דמועיל תנאי בהקדש דאל"כ הא אפי' אם נקצצו הוי הקדש כיון דהתנאי בטל והמעשה קיים וכבר הקשה מזה בתוסד"ר אות קי"ד על מהרי"ט אמנם לפי מ"ש ניחא הא דמועיל תנאי יען דלא בעינן ד"ת בהקדש: עוד נהדר אנפין למ"ש בשם הבת"כ דמיירי שאמרו ליחיד שיקדיש משלו בשבילם דדבר זה צריך ביאור והואיל דאתא לידן אמרתי לבאר וירוח לן בכמה דוכתי דהנה טעם דהציבור זוכין בזה ההקדש שהקדיש משלו הוא מטעם דזכין לאדם שלא בפניו (ועי' תוס' כתובות י"א ד"ה מטבילין מש"ב) וא"כ לדעת מהרי"ק (ועי' ברמ"א אה"ע סי' ק"מ סעי' ה' במ"ש ויש מחמירין ושם בב"ש ובט"ז) דחש לסברת הרי"ף בפ"ק דגיטין ושהבין בדעתו דס"ל דגם באומר זכי לא מהני אלא

לענין חזרה ולענין התרה אינה מותרת אלא כשיגיע גיטא לידה (וע"ש בתוס' ד"ט ד"ה לא יתנו) והרי דס"ל דזכיה שלא בפניו אינו מועיל אלא לענין שאין המזכה יכול לחזור בו אבל הזוכה אינו קונה עד שיגיע לידו וא"כ לכאורה יקשה איך אפשר להקדיש משלו בשבילם כיון דלא הוי שלהם עד שיגיע לידם וזה הוא דבר דלא אפשר אמנם זה אינו דזה האיש שמזכה להם על ידו הוא זוכה בעדם מטעם מגו דזכי לנפשי' זכי לחברי' ומהרי"ק לא מיירי אלא היכא דליכא למימר הטעם מגו דזכי לנפשי' כיע"ש או אפשר לומר דאין צריך שיהא הקרבן שלהם ממש אלא רק בגילוי דעתא סגי כדאמרי' בנדרים ל"ו הפריש חטאת חלב על חבירו לא עשה ולא כלום משום דקרבן צריך דעת בעלים (וע"ש בפי' הר"ש) הא היכי דאיכא דעת מהני אף שלא הגיע לידו והן ה"נ בקרבן ציבור ואולם מהא דאמרי' שם בתמורה מתנה דקא יהבינן לי' וכן בר"ה ז' ויחיד שהתנדב משלו כשרין בלבד שימסרם לציבור לא נראה כן וצ"ע ועי' במשל"מ פ"ח ה"ז מהל' כלהמ"ק ודו"ק[159]

תשובה תקג

תניא בתוספת' מעות של ישראל מופקדות ביד הגוי מותר להלוותן ברבית. מעות הגוי מופקדות ביד ישראל אסור זה הכלל כל שבאחריות גוי מותר ושבאחריות ישראל אסור. ולפיכך זה ישראל הצריך להלוות מעות מישראל חבירו על ידי גוי לא ילוה אלא אם כן יקנה המשכון לגוי. והר"ף כתב מכל מקום אפי' בסתם שרי דדעתו לכך וכך נהגו להתיר אפי' בסתם עד כאן לשונו. והמלוה יש לו לסבור שהלוה עשה מעשיו בהיתר ואם הלוה יאמר אחר כך לא עשיתי אין להאמינו אך ירא שמים יש לו להתרחק מן הדבר עד שידע שהלוה עשה בהיתר אבל אם הפקידו המושל לקח משכון מישראל אז ודאי אינו מקנה לו ואסור ליקח ממנו רבית. וכתב רבינו יצחק הזקן בתשובת שאלה ישראל שאמר לגוי לוה לי מעות מישראל בשמך והכל שלו בין קרן בין רבית והמלוה אינו יודע שבשביל ישראל לוה אותם. והשיב שהוא מותר וליכא איסורא בין גבי לוה ובין לגבי מלוה. ואף אם אמר ישראל לגוי לוה לי מעות מישראל ברבית שמותר משום דאקנויי מקנה לגוי משכונו דלא שביק התירא ואכיל איסורא. אבל הרמב"ן ז"ל אוסר ליקח ממנו רבית אעפ"י שלא ידע בשעת הלואה שהמשכון של ישראל הוא והיכא שישראל השאיל

[159] ואין לך אונס גדול מזה ואם תאמר שהיה יכול לפייסה במעות ליתה ואפילו התנה שאם תסרב שיפייסנה וכדאמרינן בגיטין (ל') אטו תרקבא דדינרי בעי למיתן לה ולא תשיבני שהיה כן מתחלה שאם תסרב הבת יהיה פטור דלא היה דאונסא דלא שכיח הוא דכל הבנות מתרצות למי שירצה האב והקרובים ואפי' שכיח ולא שכיח כמת או חולה לית ליה לאתנויי ויש טענת אונס ומיהו אין דברינו אלא במי שהוא אנוס ודאי ולא במסבב וגורם והלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות.

משכונו לגוי ללוות מישראל והלך לו הגוי כתב הרמב"ן ז"ל דמותר לישראל ליקח ממנו הקרן והרבית דהא אקנייי' ישראל לגוי במשיכה ומשיכה קונה לגוי עד כאן לשונו. ונמצא בשם ר"ת ז"ל משכונו של גוי ביד ישראל והלך ישראל ולוה עליו מחברו ברבית מותר ודוקא שיאמר לו ישראל הריני מוכר לך כל זכותי וכחי ושעבודי שיש לי עליו ואין לי עסק עליו ועל מעותיך כגון זה לאו לוה הוא אלא מוכר זכותו. ואם לאחר זמן רצה לחזור ישראל שני ליטול מישראל ראשון קרן ורבית ולהחזיר לו משכונו מותר מפני שהוא חוזר ולוקחו ממנו וכן נמי דעת הרמב"ן ז"ל והראב"ד אוסר:

תשובה תקד

אמר רב נחמן טרשא דידי שרי. פירוש למכור סחורה יותר מכדי דמי' ובלבד שלא יפרש לו מעכשיו הרי היא לך בפחות ודוקא שאין דמיו ידועין לכל העולם ואמר רב חמא טרשא דידי שרי ודאי שהיה מוכר במקום הזול כבמקום היוקר שהיו שם מוליכין את הפירות לפי שהחמרים היו לוקחין שם את הסחורה בזול שהיה כאן ונמכרת ביוקר ואחריות הדרך על רב חמא ומפרש טעמא משום דכל היכא דאזלא שבקא להו מכסא וזה אפילו היה בידם מעות לא יוכלו למצוא מי שיעשה להם כזה ופסיק תלמודא אמר שמואל בטרשא זו שרי ויש אומרים אף בטרשא דרב נחמן הוי הלכה:

תשובה תקה

כתב רבינו יעקב בר' יצחק הלוי ז"ל בתשו' על ראובן שהלוה לשמעון כור של חטי' או זקוק של כסף עד זמן פלוני והוקרו החטים או הכסף אם יכול לשלם לו שמעון כשעת היוקר. והשיב לא מבעיא כסף שיכול לשלם שאין הכסף (מזדלדל) [מזדלזל] אלא עומד במקומו והמעות הם מתזלזלין אלא אפי' כור של חטים משלם כשעת היוקר דתנן לא יאמר אדם לחבירו הלוני כור חטים וכו' וכן היה הלל אומר אשה לא תלוה ככר לחברתה עד שתעשנו דמים ואמרי אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי ב"ה. אבל חכמים אומרי' לווי' סתם ופורעין סתם ויחיד ורבים הלכה כרבים והלכה כשמואל בדינים:

תשובה תקו

מי שנתחייב שבועה לחבירו בבית דין ושב ואמר נשבעתי פסקו התוספות שאין צריך לישבע וכך פסק הר"מ ז"ל לפי שלא נתקנה שבועת הסת על שבועה. אמנם אבי העזרי פסק הואיל ואנחנו עתה נהגנו לישבע בבית הכנסת או בקהל אינו נאמן לומר נשבעתי

כדאיתא בפ' האומנין אין רואה שבועת ה' תהיה וכו'. הא יש רואה יביא עדים ויפטר וכן זה במקום שיכול להביא ראיה נאמן. וכן פסק הר' סעדיה והר' שר שלום וכן הר"מ נ"ע. ואין בין שבועת הסת לשבועת הדיינים אלא נקיטת חפץ בלבד שאין הנשבע הסת אוחז ספר תורה בידו אבל משביעין אותו בשם או בכנוי או באלה או בשבועה מפיו או מפי בית דין כמו שבועת הדיינין. וכבר נהגו הכל להיות ספר תורה ביד חזן הכנסת או שאר העם בשעה שמשביעין שבועת הסת כדי לאיים עליו:

תשובה תקז

כתב הרמב"ם ז"ל בשם רבו ר' יוסף הלוי ז"ל בתשובת שאלה שאסור לכתוב הגט בכתיבה אשורית ואמר האיך נשתמש במכתב אלדים ונזמן אותו לבזיון. ואמ' גם בכתיבה ששנו הספרדים מפני שהוא תלוי מאד. ואמר שיבא מזה משמע תרי לישני בגיטא וזה פוסל אותו אבל יכתב בכמות זה הכתב שאנו קורין אותו. מדבדב פירוש משקיט. ונהגו העולם לכתוב שנים עשר שטין בגט. וכתב הרשב"א ז"ל בתשובה אני לא מצאתי בשני התלמודים זכר לזה וטוב לכתוב כן ולחוש למה שהעולם נוהג אבל אינו נפסל בזה. והעדים יכולין להעיד בשיטת שנים עשר או בשטה אחרת עכ"ל. ונשאל לרש"י ז"ל יוסף ששינה שם אביו בגט מפני שהיה משומד אין לקנתר בו מאחר שהוחזק שמו ושם אביו כן במדינה. ומתקנת רבן גמליאל נהגו לכתוב בגיטין פלוני בן פלוני וכל שום אחרן וחניכא וכו' והרי הגט כשר שלא הצריכו חכמים לחזר אחר העדים להחזיק שמו ושם אביו אלא על פי עצמו ומפני הרמאין שהיו משנים שמותיהן תיקן רבן גמליאל לכתוב כן ונמצא שגירש בכל שם שהיה לו ולאביו ולמדינתו:

תשובה תקח

א כל אלו הדיני' שמכאן ולמטה הם לר"מ הלוי ז"ל.

ב שאלת על מעות שנתן ראובן לאשת שמעון והוא משיב שכן הוא כדבריו אך לא באו לידו ישבע שמעון שכן הוא כדבריו ושאין לו משל ראובן כלום ויפטר:

תשובה תקט

עוד שאלת ראובן טען לשמעון לאחר שמתה אשתו ואמר לו הלויתי לאשתך כך וכך ושמעון משיב איני יודע פטור מן הדין ואפי' בלא שבועה לפי שהוא טוען טענת שמא ועל טענת שמא לא שייך שבועה. והגיה הרי"ף ז"ל ואמר טעות סופר יש בפנים שמה שאמרו

אין משביעין על טענת שמא היינו דוקא כשהתובע טוען שמא אבל היכא שהנתבע טוען שמא ודאי יש לו לישבע שאינו יודע כדאמרינן מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור ופרש"י ז"ל בשבועה שאינו יודע. ומיהו הכא אין לחוש דהוי מכחיש על הלואת אשתו:

תשובה תקי

אילן שהזיק הבית מותר לקוצו כדאתמר בפ' החובל שמואל אייתי ליה אריסי' תמרי למחר אייתי ליה מקורייתו פי' משרשיו שעקר אותם וכן איתא התם אם היה מעלה בדמים מותר לקוץ אפי' עושה פרי:

תשובה תקיא

יתומים יש להם לתת לבת קטנה עשור נכסי מן הקרקעות שהניח אביהן לא מן המטלטלין כגון שהניח להם אביהם שוה מאה ליטרין מטלטלין לא יתנו לה אלא עשרה ליטרין שהם עשור נכסי ממקרקעי דפרנסה אינה כתנאי כתובה. והגיה הרי"ף ז"ל מיהו כיון דפרנסה שמין באב ואנו רואין דעת האב בכל יום שנותן נדוניא לבתו גם ממטלטלין אם כן יש לתת עשור נכסי הן ממטלטלי הן ממקרקעי ואף על גב דאמרינן הלכתא ממקרקעי בין למזונות בין לפרנסה היינו דוקא בימיהם אבל עכשיו תקנו הגאונים בין במקרקעי בין במטלטלי ואין להוסיף מעשור נכסי. אבל אם אומדין בפחות פוחתין לה כך נראה לי ואין ליתומים קטנים ליקח מנכסי אביהם כנגד מה שלקחו הגדולים בחיי אביהם כדאמרינן בפ' יש נוחלין הניח בנים גדולים וקטנים אם יאמרו קטנים לגדולים אנו נושאים כדרך שנשאתם אתם אין שומעין להם אלא מה שנתן להם אביהם נתן ויחלקו בשוה:

תשובה תקיב

הכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפטרופא שאם יוכלו היורשי' להעיד שבזבזה אחר מות אשה מנכסי בעלה יכולים הם לסלקה כדאיתא בפרק הניזקין האי אפטרופא דמפסיד מסלקין אותו אבל אם שייר מנכסיו שלא כתב לה את כלם מתנה גמורה היא ואין יכולין לסלקה דייקא נמי דקתני הכותב כל נכסיו וכו' משמע שאם שייר קצת מתנתו מתנה:

תשובה תקיג

השולח מעות לחבירו על ידי אחר צריך לכתוב לו כתב ידו ואז יכול לשלחם וכן פסק הרי"ף דהכין נהגי תגרי אבל אם כתב אלו אחר הכתב אין לו לשלוח המעות בשביל כך ואם שלחם ונאבדו השולח חייב לפרוע ואפי' בכתב ידו וצריך שיאמר לו בכתב ידו תן לזה והפטר:

תשובה תקיד

קטנים אפי' הם פחותים משלשה עשר שני' יכולין לקנות ולמכור וליתן במתנה ודוקא במטלטלין כדאיתא בפ' הניזקין הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלי ומוקים לה בגמרא הפעוטות פירוש קטנים כבר שש כבר שבע כבר תמני וכל חד וחד לפי חורפיה וגם בעי בגמרא אם מתנתה מתנה אחד מתנת בריא ואחד מתנת שכיב מרע ואחד מתנה מרובה ואחד מתנה מועטת אעפ"י שיש חלוק אם יש להם אפטרופא לאין להם אפטרופא כדאיתא בכתובות בפרק מציאות האשה לא שנו אלא שאין להם אפוטרופא אבל יש להם אפטרופא אין מקחן מקח ואין ממכרן ממכר. ופסק רבינו האי אעפ"י שיש להם אפוטרופא מקחן מקח ומתנתן מתנה ואני אומר הטעם שאין מקחן מקח כשיש להם אפוטרופא יודע בטוב למכור ולקנות יותר מהם. אבל מתנה אינך יכול לומר שאפטרופא יודע בטוב ליתן יותר כי מה יש לו ליתן בממונם. ועוד יכול לומר הטעם דאין מקחן מקח משום דקרוביה דעתיה אצל זוזי מוכר אבל מתנתו מתנה ולא יהיב בחנם אבל במקרקעי אין מקחן מקח וממכרן ממכר ומתנתם מתנה עד שיהיו יותר משלשה עשר שנה ויום אחד ודוקא במקרקעי שקנה להם האפוטרופא אבל מה שירשו מאביהן או מקרוביהן אינו יכול למכור עד שיהיה בן עשרי' שנה כדאיתא בבבא בתרא בפרק מי שמת אבל מתנתו מתנה משלשה עשר וארבעה עשר. ואם יודע בטוב משא ומתן אפילו בנכסי אביו יכול למכור כשהוא בן שלש עשר שנים ויום אחד:

תשובה תקטו

א המשכיר את חבירו צריך לפרעו במעות או בדבר אכילה. וכתב הרי"ף ז"ל שאם אין מעות לשוכר לא יפטר בנתינת שוה כסף דלא אמרינן בשכירות שוה כסף ככסף אלא צריך לטרוח ולמכור מעניניו לפרוע מעות לשוכר:

ב ראובן שלמד בנו של שמעון ושמעון נתן ספר של הקדש לראובן בעבור שכירותו. ראובן המלמד יכול לעכב הספר ולמשכנו בעבור שכירותו והקהל יתבעו משמעון לפדות הספר מיד ראובן:

תשובה תקטז

המשכיר מלמד או שכר שכיר וחזר בו השכיר בעל הבית יכול להתנות עמו תנאי אחר לתת לו יותר מתנאו ולא יתנהו לו כדאמרינן בבבא מציעא בפרק השוכר שוכר עליהן ומטען. והרי"ף פסק הלכה כרב דאמר פועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום ונראה דמלמד יכול לחזור בו אפילו בחצי זמנו דהא כפועל הוא ויטול מה שעשה ודוקא כשמוצא מלמדים לשכור אבל אם אינו מוצא מלמדים לשכור הלכה מרבה בשכרו ומטעהו. ואם המלמד חוזר בו משום חולי יטול מה שעשה אף אם אינו מוצא מלמדים לשכור והשאר יפסיד ואם בעל הבית יחזור בו ידו על התחתונה ואם (מוציא) [מוצא] המלמד להשכיר עצמו ישכיר ואם אינו מוצא מקום להשכיר עצמו בעל הבית נותן לו שכרו משלם. ואם חזר בו מחמת שחלה בנו אם הוא אונס שאינו עשוי לידע לא לזה ולא לזה כלומר שאינו רגיל לבא פסידא דמלמד הוא לא יטול אלא מה שעשה. אבל אם הבן הוא רגיל לחלות אם המלמד בר מההיא מתא פסידא דמלמד היא ואם לאו בר מההיא מתא פסידא דבעל הבית הוא ואם חלה המלמד או נאנס קצת מהזמן שהיה לו ללמוד ולא היה יכול ללמד שהיה אבל או שאר אונסין אינו חייב להשלים בסוף הזמן כדאמרינן בפירקא קמא דקדושין חלה שלש ועשה שלש אינו חייב להשלים. והרי"ף כתב מיהו מנכין לו מן הדמים לפי הזמן שחלה אף על גב דאמרינן חלה שלש ועשה שלש אינו חייב להשלים הני מילי גבי עבד עברי שפרע לו כל שכרו מתחלת שש משעה שקנאו אין שום חוב ממון עליו כדאמרינן עבד עברי גופו קנוי אך גזרת הכתוב הוא שיצא בשש ובגרעון כסף אבל מלמד שהוא כשכיר יום לעולם אין לו שכר מאשר לא עשה אף על גב דנאנס. ואם חלה התלמיד יכול ליתן לו אחר ללמוד שטוב כל כך כמו הראשון או יותר טוב. אבל אינו יכול ליתן לו אחר שהוא גרוע מן הראשון ושאר מלאכה אינו יכול ליתן למלמד וצריך ליתן לו שכירותו משלם כי המלמד אינו מרויח שהולך בטל ועוד שהוא מתקלקל כמו הני אבלושי דמחווזא דאי לא עבדי חלשי והרי"ף ז"ל הגיה אך אם יש חלי תמיד ומלמד דר בעיר אין לו שכירות אלא לפי מה שלמד וצריך עיון בפרק השוכר. ואדם שהלך למדינת הים ובא אחד ולימד את בנו צריך ליתן לו שכר לפי שהוא כמו שדה העומד ליטע ואמרינן היורד לתוך שדה שמין על התחתונה והוא מחוייב ללמד את בנו

אך מזה תהא יד המלמד על התחתונה שאם היה מלמד עשיר וטוב והיה נוטל את בנו במאה דינרין והבן אין צריך למלמד כי אם מחמשים דינרין לא יתן לו כי אם חמשים דינרים. וכתב הרב אבן מיגש ז"ל שמי ששכר מלמד לבנו וקבע לו זמן והעבירו ממנו אין לו עליו אלא תרעומת כמו שאמרו השוכר את הפועלים והטעו בעל הבית או בעל הבית הטעה אותם אין להם זה על זה אלא תרעומת. ואין הפועל רשאי לעשות מלאכתו בלילה ולשכור עצמו ביום ולחרוש בפרתו ערבית ולהשכירה בשחרית מכאן דקדקו ז"ל שיש בידו של בעל הבית למחות למלמד המשכים לעשות מלאכתו עכ"ל:

תשובה תקיז

הנושא אלמנה או גרושה אם כונסה בערב שבת צריך להתיחד עמה מבעוד יום לפי שאין קנין לאלמנה או לגרושה אלא ייחוד ואין קונין בשבת. ומביא ראיה מהירושלמי דיומא דאמר מתקנין לו אשה אחרת שמא תמות אשתו ויהיה בלא אשה והתורה אמרה וכפר בעדו ובעד ביתו. ומקשינן התם והא אין קונין בשבת ומתרץ אין שבות במקדש וגטין וקדושין אין אסורין אלא משום שבות הדא אמרה חדא אמרון ארמלון מכנסין מבעוד יום ולמה יותר אלמנה מבתולה לפי שבתולה יש לה חופה וחופה קונה לכל דבר אבל אלמנה אין לה קנין כי אם בייחוד ודוקא כשהיא טהורה מתיחד עמה ועוד ראיה מיבמו' אבל אם הוא רוצה להמתין שלא להתיחד עמה עד מוצאי שבת יכול לכנסה בערב שבת בלא ייחוד ואם היא טמאה אין להתייחד עמה עד שתטבול:

תשובה תקיח

הנותן חלק לאדם בנכסיו עם בניו לאחר מותו צריך לכתוב בשטר אני פלוני מקנה מעכשיו לפלוני שיהיה לו חלק בכל נכסי כאחד מבני הזכרים שיהיו לי בשעת מיתה כדאיתא בפרק יש נוחלין האומר תנו לאשתי כאחד מבני הזכרים נוטלת כאחד מן הבנים הבאים אחרי כן ובנכסים של עכשיו. וגם היו הבנים יכולין לומר אבינו הרויח הממון מיום המתנה ועד עתה ומה שהיו לו בשעת המתנה הפסיד לכך צריך שיהא בשטר הנכסים שיהיו לו בשעת מיתה. והגיה הרי"ף ותימה איך מועיל לפי שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם וצריך עיון:

תשובה תקיט

חייב אדם להשכיר עצמו למזונות אשתו בכל ענין בין שחמיו עשיר או עני אינו יכול למכור לא בגדי אשתו ולא בגדי בניו ולא למשכנם כדאיתא בפ' הגוזל א' המקדיש וא' המעריך אין לו בכסות אשתו ולא בכסות בניו מדקאמ' אין לו משמע שאין לו בשום ענין. אבל אם משכנה בגדיה חייב הבעל לפדותם אם לא שיאמר פסקתי לך מזונות ממקום אחר ואם אמר פסקתי נאמן בשבועתו ואינו חייב לפדותם. ומה שיש במסכת כתובות הלך למדינת הים ועמד אחר ופרנס את אשתו הניח מעותיו על קרן הצבי ר"ל כשאמר אני אלוה לבעליך והוא יפרע לי בטוב אבל אם אמר אני מלוה לך ואת תפרע לי אז הבעל חייב לפרוע כל המלוה והמלוה יתבע לאשה והיא תתבע מבעלה. והני מילי כשלא לותה בבית דין אבל אם לותה בב"ד אינו יכול לומר פסקתי לה מזונות וצריך לפרוע בכל ענין. ומקשה הספר השתא הוא בעי לגרשה ולא יהי' לה מזונות ומשני כשלותה בבית דין אלמא זאת אינו חייב במזונותיה לפרוע מה שלותה בבית דין אבל אחרת שאינו רוצה לגרשה חייב לפרוע כל מה שלותה בבית דין. והיינו דוקא כשאין המפרנס מוחזק מן הבעל אבל מוחזק משל בעל אין צריך פסק דין:

תשובה תקכ

עוברת על דת הבעל אסור לקיימה שהרי בעיא היא במסכת סוטה ולא פסיק מידי אף על גב שהספר דוחה לשם סתמא דמלתא כיון שעוברת על דת היא מנח ניחא ליה משמע אם רצה הבעל יכול לקיימה ולא היו מקנין לה אבל אשנויא דחוקה לא סמכינן להקל ועוד ראיה מפרק שני דגיטין כשם שדעות במאכל כך דעות באנשים ויש לך אדם שזבוב נופל לתוך התמחוי ומשליכו ואוכל השאר זו היא מדה של כל אדם שרואה אשתו יוצאה בשוק וראשה פרוע וטווה בשוק ופטמה משני צדדיה ורוחצת עם בני אדם וכו' בזו מצוה מן התורה לגרשה. אבל אם אין יודעין הדבר כי אם מפיה ושואלת תשובה מותר לקיימה כי הפה שאסר הוא שהתר ותשובה יכולה לעשות כמו שכתב רבינו יהודה במי שבא על הנדה הבעל אין צריך לעשות כלום כי היה שוגג:

תשובה תקכא

א ראובן תבע לשמעון חוב ושמעון משיב כבר עברה השמיטה ואיני יכול לעבור על דת משה אם התובע אומר פרוזבול היה ואבדתיו חייב הנתבע לפרוע אבל אם לא טען בפרוזבול פטור אבל בזמן הזה שאין רגילות לכתוב פרוזבול הפסיד תביעתו והר"ף ז"ל

כתב רבינו תם כך פסק בגיטין שיכול לומר פרוזבול היה לי ואבדתיו ואפילו שבועת הסת לא בעי:

ב ומיהו הני מילי בתביעה בשטר אבל בתביעה בלא שטר הנתבע יכול ליפטר בשבועה אפילו בשאר שנים. נראה בזה דיכול הנתבע לטעון שביעית ליפטר מן השבועה ואין התובע נאמן לומר פרוזבול היה לי ואבדתיו והשביעית משמטת שבועות וגם כדאי הוא ספר יראים לסמוך עליו לענין שבועה:

תשובה תקכב

אדם שיש לו ספק דין על חברו וחברו אומר פרעתי נאמן וכן משמע בהגוזל בתרא דאתמר התם וכי כתבינן אדרכתא מודעינן ליה. פי' ללוה כדי שידע שהחליטו נכסיו ולכך אם אמר פרעתי אינו נאמן אבל פסק דין כותבין כל היום ונותנין שלא מדעת הלוה ולכך אם אמר פרעתי נאמן והגיה הר"ף ודוקא שאין לו בידו שטר אבל יש למלוה פסק דין ושטר בידו אינו נאמן לומר פרעתי משום דאמר ליה שטרא בידי מאי בעי דלא גרע ממלוה בשטר דאינו נאמן לומר פרעתי:

תשובה תקכג

ראובן תבע לשמעון לדין ואמר לו שלחת לי ביד גוי לבנות ביתך וכן עשיתי ותן לי מעותי ושמעון אומר לא היו דברים מעולם זהו טענת שמא ועל טענת שמא לא שייך שבועה וראובן יכול ליטול עציו ואבניו שבנה בבית:

תשובה תקכד

שאלת גוי שחייב לישראל שבועה מותר לישראל לקבלה ממנו וכן פירש רבינו תם ובלבד שלא ישבע באלהיו ומה שאסור ליקח שבועה מהם אינו כי אם מדרבנן והואל והוא מדרבנן מותר מפני שהוא כמציל מידם ואעפ"י שאסור לילך בערכאותיהם כדכתיב כי לא כצורנו צורם מכל מקום כדי להציל מידם מותר ואעפ"י דשמא הוא מתכוין לישבע באלהיו שהוא נשבע אין בכך כלום לפי שדברי' שבלב אינם דברים:

תשובה תקכה

אדם שנתחייב לחברו ממון בבית דין ושוב אמר ליה פרעתיך מה שנתחייבתי בבית דין נאמן כדאמרינן בפרקא קמא דבבא מציעא אמרו צא תן לו ואמר פרעתי ואתו עדים שלא פרע הוחזק כפרן משמע דוקא כשבאו עדים הא לא באו עדים נאמן:

תשובה תקכו

א שאלת השולחין טענותיהן לב"ד ממקום למקום על מי ליתן השכר:

ב תשובה השולחין טענותיהן לבית דין על שניהם לפרוע השליח דאמרינן בפרק גט פשוט שטרי בירורין דאיכא התם שניהם נותנין שכר פירוש התובע והנתבע ופירוש מאי שטרי בירורין שטרי טענתא כלומר שכותבין טענותיהן אעפ"י שקשה לו לנתבע שהיה רוצה שישכחו הטענות אעפ"י כן צריך לפרוע החצי שכר כדאיתא בפרק השוכר אם הוצרכו לשאול כותבין ושואלין לבית דין. ובעל הלכות גדולות פירש הנתבע יכול לדחות חבירו ולומר לבי"ד הגדול קא אזלינן. אבל רבינו תם פירש דכל שכן שהתובע יכול לכוף לנתבע לילך לבית דין הגדול אם לא היה רוצה הנתבע משום דעבד לוה לאיש מלוה. אמנם אם הנתבע אומר נדון בעירי אין כופין אותו לילך לב"ד הגדול הואל ופסקו הלכות גדולות שאין לכופו ואומר דוקא לענין הלואות יכול כל אחד לכוף חברו לילך לבית הועד לפירוש הלכות גדולות. ולרבינו תם אפילו תובע יכול לכוף הנתבע ללכת לבית דין הגדול אבל בשאר תביעות כל מי שרוצה לדון בעירו הן התובע הן הנתבע אין חבירו יכול לכופו ללכת לבית הועד ומביא ראיה מפרק זה בורר דמקשה ואפילו לוה מצי מעכב. והא אמר ר' אליעזר לא שנו אלא מלוה אבל לוה כופין אותו ודן בעירו והוי פלוגתא דהלכות גדולות ורבינו תם אי יכול לומר לבית דין הגדול קא אזלי ובית דין הגדול היינו גדול הדור. אבל לבית הועד היינו קהלה שיש מקל ורצועה. ואומר אני בכל תביעות לבד מהלואות כל מי מהם שיאמר נדון בכאן אם שכנגדו אומר נלך לבית הועד כופין אותו ודן בעירו. שני מתניתין בשאר תביעות ודוחק לומר אמתניתין דפירקא קמא קאי דהא אוקמינן בהלואות. ועוד אמרינן דאפילו בהלואות מצי לאוקמי' וכגון שכופר ואומר לא לויתי דכל היכא דכופר ואומר לא הלויתני לא שייך למימר עבד לוה לאיש מלוה אבל היכא דאמר הלויתני ופרעתיך ניחא דפריך שפיר במאי מוקמת מתניתין דזה בורר אי בשאר תביעות קשיא תרוויהו דכל אחד יכול לכוף חבירו ולדון בעירו ואי בהלואות מוקמינן שאחד אומר הלויתיך והאחר אומר הן הלויתני ופרעתיך נהי דממלוה לא תקשי דמצי מעכב מכל מקום לכל הפחות לוה תקשי ליה היכי מצי מעכב והאמר ר' אליעזר וכו' התם:

תשובה תקכז

דיני התולעים בפירות. הר"י והר"ח ז"ל כתבו סימן לתולעים שיצאו מהפירות בשיצאו לחוץ אם פרשו וחזרו אסורין וזהו הסימן שכתבו ובני יששכר תולע ופוה ויוב ושמרון.

כלומר התולעים אם עשה פה חוששין שמא יצא וישוב לפנים שמור עצמך שלא תאכלנו. ויוב שכתוב בסדר (ויקרא) [ויגש] הוא שכתוב ישוב בפרשת פנחס. ובשם רבינו תם מצאנו שאין תולעת פרי נאסר אלא א"כ פירש. פירוש בין לאויר אעפ"י שלא נגעו לארץ חוששין או שפירשו מקצתן לארץ או שפירשו לאחר שמתו בתוך הפרי כגון אלו הזיזין שבתוך העדשים והפולין שמתבשלין בתוך הקדרה ומתים בתוך הפרי ובכח הרתיחה ניתזין ויוצאין לחוץ או שנמצאת תולעת על הגרעינה מבפנים או שיצאו מתוך האוכל לאוכל אחר כל אלה אסורי' מספק ואין לוקין עליהם. תולעת הנמצאת במעי הדגי' אעפ"י שאינו דרך בית הרעי אסורה שפעמים נכנסין דרך אזנו כשהוא ישן וכן הנמצאים במוח שבראש הבהמה וברגליה ובבשרה אסורין. אבל דג שהתליע הרי הוא כפירות שהתליעו אחר שנעקרו כי הבאים מחמת סרחון בבשר ובדג מותרין ואינם כמו הבאים לבהמה ולדג מחיים. גבינה שהתליעה הנפש היפה תאכלנה. וכן המים שהשריצו מותר לשתותם עם המים ובלבד שלא הפרישו וכן בורות שיחין מערות הרי הם ככלים אבל חריצין ונעיצין לא. פרשו לדפני הכלי או הבור וכיוצא בו ממקום ברייתן וחזרו לתוך המי' מותרין:

תשובה תקכח

דיני כלי יין נסך. כל כלי שאין מכניסין בו לקיום כגון המשפך וכלי שחושף בו אם היה מתחלה של ישראל משכשכו במים ודיו ואם היה של גוי צריך הדחה ושפשוף כדי להעביר היין הנקרש בו ונתייבש שם וכל כוס שישתה בו הגוי אסור לשתות בו ישראל אלא אם כן הדיחו בו שלש פעמים שילכו ממנו כל צחצוחי יין שבו. והר"ש ז"ל לא הצריך כל זה אלא בשל חרס בלבד. והר"ף הצריך אף כלי זכוכית אבל כלי עץ לדברי הכל דיו באחת והרשב"א ז"ל כתב כד של חרס שאין מכניסו לקיום שנתן בו ישראל יין או מים ונשתהה בו קצת אפילו פעם אם ישתמש בו הגוי מכאן ואילך מותר שכבר שבע בפעם ראשונה בידי ישראל וכן נמי כתב הרב בעל התרומה בשם רש"י שאם היה בולע פעם אחת וישתו שם המים עד רביע היום מותר. וכלי חרס העושין באבר אם הם לבנים או אדומים או שחורים אעפ"י שנשתמשו בהם ביין נסך מותרין אבל הירוקין אסורין לפי שהם בולעים ואם יש בהם דבר מגולה שאינו מחופה באבר כלם אסורין והוא שכנסו בהם לקיום אפי' הם של חרס מדיחן והם מותרין. וכשאמרנו דכלי חרס השועין באבר ואין בהם צריף או גומא שדינן ככלי עץ לענין יין אסור שהוא צונן אבל לענין חמין כל שנשתמש בהם באיסור אין להם תקנה והתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דפנו לעולם מחץ פירוש כלי שדולין בו היין מן הגת והמשפיך פירוש לנבוט כתב הרמב"ן

ז"ל אם הם של עץ סגי להון בניגוב ואם הם מזופתין יקלף הזפת ואם של חרס צריך מלוי וערוי והטעם דתדירי בחמרא אבל שאר כלי עץ שאין מכניסין לקיום בהדחה בעלמא סגי להו כתב הר"מ בר' יהודה ז"ל כל כלי שצריך להטותו על צדו כשמערה ממנו היין אין זה מכניסו לקיום מפני הנענוע לא יתקיים בו היין ולא צריך מלוי וערוי וכן כתב נמי הראב"ד וכתב רבינו האי גאון ז"ל שהיין העולה רתיחה על האור נקרא יין מבושל לענין יין נסך וכן כתב הרשב"א ז"ל ויש אומרים שאין להתירו בבשול עד שיתעבה מעט וישתנה מראיתו וממשו. והדעת הראשון נראה עיקר וכן פסקו כל הגאונים ז"ל ואין היין נעשה יין נסך אלא אם כן היה ראוי ליקרב על גבי המזבח אבל יין מבושל או שנתערב עמו מעט דבש או שאור אינו מתנסך לפי דעת הגאוני' ז"ל וכן פסק הרמב"ם ז"ל:

תשובה תקכט

דיני יין לקידוש. אין מקדשין אלא על היין הראוי לנסך על גבי המזבח ויש רוצין להוכיח דאין מקדשין ביין מבושל ורש"י ז"ל כתב בתשובה ואף בפרשה אין מברכין עליו וכן כתב רב צמח גאון אבל הירושלמי מתיר וכן כתוב אמר ירמיה מצוה לצאת ביין אדום דכתיב אל תרא יין כי יתאדם ומהו לצאת ביין מבושל ר' יהודה אמר יוצאין בר קפרא אמר תרי קונדיטין ביין וכן נמי פסקו הרמב"ן והרא"ה ז"ל. יין מגולה אעפ"י שאין מברכין [צ"ל: שמברכין] עליו בורא פרי הגפן אין מקדשין עליו ולא מברכין עליו ברכת המזון ולא הבדלה כך כתב הר' שמואל הלוי והריא"ג ז"ל. ובתוספות אוסר יין שהעלה קמחים ואם אי אפשר לסננו שלא ישארו בו קמחים אסור ואין מקדשין עליו. וכתבו הריא"ג והרמב"ם ז"ל שאם נתערב מעט דבש או שאור אפילו בחבית גדולה שאין מקדשין עליו לפי שאין ראוי להנסך והוא הדין ביין מבושל. ותימה דהא אמרינן סוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום אף על גב דאין ראוי לנסך אלמא אי לא אימעיט מתוך גריעתו או מחמת מיאוס כמו מגולה או שריחו רע שמקדשין וכן נראה עיקר. ובהבדלה מותר אפילו בשכר אם הוא חמר מדינה ומקדשין עליו וכן פסק הרא"ה ובעל הלכות גדולות ומבדילין אעפ"י שאינו חמר מדינה. וטעם סוחט אדם אשכול של ענבים ומקדש עליו פירוש מערב שבת ומקדש עליו ואין צריך להמתין. ויש אומרים דהוא הדין בשבת דמשקה הבא על האוכל כאוכל דמי ומקדש עליו קידוש היום. כלי שהוא טעון כמה רביעיות יין אם שתו ממנו מעט פגמו והוא הדין לענין ברכת המזון או לשאר ברכות שטעונות כוס. אבל לענין ברכת הנהנין אינו פוגם שצריך לברך עליו בורא פרי הגפן השותה ממנו אחר זה אבל אין עושין ממנו ברכה שטעונה כוס משום שירי כוסות ואמר

רב הלאי ואפילו מיא בגומי פסילי לממזג בהו כסא דקדושא ואבדלתא ודברכתא. מיא דפורצאני שקורין אייגרש יש אומרים דהוו כיין ומקדשין עליו דאפשר דליכא חמרא דמתערב במים ואם גרעיני' נשארו שלימים ומתבקעין והוי כיין מזוג כל זמן שהוא אדום ויש בו טעם יין ואפילו לא הוציא כדי מדתו. ועיקר הקידוש בלילה ואם לא קדש בלילה מקדש והולך כל היום כלו אבל מברך תחלה קידוש היום שכן אמרו כבוד יום וכבוד לילה כבוד יום עדיף. וכתב בתוספו' שאין אומר ויכלו ביום לפי שבלילה היתה גמר מלאכת השם. ואסור לטעום כלום קודם הקידוש בין בלילה בין ביום לדברי הכל ואפילו המים אבל הר"מ ז"ל מתיר במים והרז"ה כתב דקידוש דיממא דרבנן ואי טעים מקמיה מדי לית לן בה:

תשובה תקל

דיני שלש סעודות. חייב אדם לאכול שלש סעודות בשבת אחת בערב שבת ואחת בשבת בשחרית והאחרת אחר המנחה שכן כתיב אכלוהו היום וכו'. מן יומא הדין אנא ידע דבר ישראל חייב למיכל תלתא זמנין בשבתא חדא ברמשא וחדא בצפרא וחדא בערביתא אי נמי לאפסוקי בין מיכלא למיכלא. ואמרו ז"ל כל המקיים שלש סעודות ניצול משלשה פורעניות דכתיב בכל חד מנייהו יום יומו של משיח ומדינה של גיהנם וממלחמת גוג ומגוג. והר"מ ז"ל היה רגיל לבצוע בסעודה שלישית בשתי לחמים וכן על כולם ויש אומרים שאם לא יוכל על שתי ככרות שדי לו באחת שלם שכך מוכח במכילתא שביום ששי היה יורד להם המן משנה שני העומר לאחד ומכל עומר עשו שני לחמים הרי לשני עמרים ארבעה לחמים אם כן לא היו פורסין על שני לחמי' שלמי' כי אם בערב שבת ובשחרית ובמנחה נשארת אחת שלימה שהרי היו אוכלין מהם ביום הששי ואינו צריך לבצוע בשתיהן כי אם באחת ויש נוהגין לבצוע מהתחתונה ולא מהעליונה ואנו נהגנו לבצוע מהעליונה. ורבא דבצע אכולא שירותא פירש הר' שמעון משום דלחם משנה קא דריש שתהא אפילו הבציעה פי שנים משאר ימות החול. וכתב בתנחומא כל מילי דשבת כפול שני כבשים מזמור שיר. לחם משנה. זכור ושמור. ונראה שהמנהג על זה להדליק שתי נרות וכך כתב הרא"ש ז"ל ואין ראוי להפסיק סעודת שחרית כדי לעשות שתי סעודות ליפטר מדין שלש סעודות אלא סעודה שלישית עד לאחר מנחה אלא אם כן בערבי פסחים וכן נמי כתב הר"מ במז"ל וביאר עוד שמי שמצטער לאכול כביצה פטור משלש סעודות. וכתב הרא"ש ז"ל ורבו הדעת מהחכמים איך יעשה המוציא והטוב

והנכון לעשות כרב הונא דנקיט תרתי ובצע בחדא פירוש דנקט לזכר לחם משנה ובצע חדא זכר שהאחד לבו ביום והשני מתקיים למחר ולא הבאיש ורמה לא היתה בו:

תשובה תקלא

דיני ברכת מזון. כתב רב אחא ז"ל שהמברך ברכת מזון צריך ליטול ידיו קודם שיברך כדי להזכיר את השם הנכבד בטהרה ולא בידים מזוהמו' והאחרים נוטלין אם ירצו קודם ברכת מזון אי אחרי' שאינן נוטלין אלא משום סכנה ואין מכבדין בנטילה זו שאין מכבדים בידים מזוהמות ולא בדרכים ולא בגשרים אלא בפתח הראוי למזוזה ובכניסה. ומה שאמרו ז"ל שאומרין שהשמחה במעונו מכי רמו שערי באסינתא פרש"י באסינתא בעריבה ששורין בה שעורים לעשות בו שכר. ויש מפרשים כי נותנין בה עפר וזורעין שם שעורים קודם ימי החופה ומביאין אותה לפני החתן והכלה כשהן צומחין לסימן טוב כלומר פרו ורבו כשעורים הללו רצונו לומר שהם ממהרין לצמוח מכל תבואה. וכן פסק הרשב"א שאומרים שהכל ברא מכי רמו שערי באסינתא. ולאחר הנשואין שלשים יום אם יש שם קרואים וכן דעת הרב בעל השלחן וחזרו ואמרו הני מילי לדידהו דהוי מקדשי מעיקרא וכבר התחילה השמחה באמת אבל אנן דלא מקדשין עד יום הנשואין (ולא) [לא] מברכין שהכל ברא עד יום הנשואין וכן ראוי לעשות וטעמא מאי חוששין שמא יחזרו ונמצאת הברכה בטלה למפרע ויש אומרים שבאותה לילה שעושין סעודה אעפ"י שעדיין לא עשו ברכת האירוסין שמברכין שהכל ברא או בשבת הקרוב לה בלבד שאין חוששין שמא יחזרו להם. ובעשרה ולמעלה מברך בשם ואומר ברוך אלדינו שאכלנו משלו והם עונין כמו כן ברוך אלדינו וכו' והמברך גם כן חוזר ואומר ברוך הוא אלדינו כמו שעושין בזמון ואין לו לומר נברך אלדינו שזה טעות שאין הברכה חוזרת לשם ולפי שלא מצינו השם הנכבד הסמוך לברכה בלמ"ד שנאמר במקהלות ברכו אלדים. ברכו עמים אלדים. כתב הרב יחיאל מפריש ז"ל שבכל מקום טעונה כוס אפילו ליחיד וכן נמי כתב הרמנ"ע ז"ל וביאר עוד שאם היו שנים כל אחד ואחד נוטל כוס והר"מ במז"ל והראב"ד כתבו שאינו צריך אלא אם כן היו שלשה וכן פסק הרשב"א ז"ל והרמב"ן ז"ל כתב דאינו צריך לחפש אחריו ואף על פי שהוא מצוה מן המובחר ואם יש שם כוסות פגומין צריך ליתן מכוס של ברכה לתוכם אבל אם אינן פגומין אין צריך ומה שאמרו ז"ל אין המסובין רשאין לטעום עד שיטעום המברך לא אמרו אלא מאותו ככר שבצע או מאותו כוס שבירך עליו וכתב הרשב"א שאם היו כולם זקוקים לכוס אחד אעפ"י שנתן המברך לכוס אחר ריקן שביד המסובין אין רשאין לטעום עד שיטעום המברך

וצריך שיטעום מלא לוגמיו ואחר כן יברך על הגפן ועל פרי הגפן וכו' וכתב אחד מן הגאונים כל המברך לאחר היין שבתוך הסעודה קודם ברכת מזון הרי זה משובח שהיין שבא לאחר המזון אינו פוטר היין שבתוך הסעודה לפי שמפסיקין בברכת מזון ומסיח דעתו בנתים. וראיה גדולה על זה שמברכין על כוס ברכת מזון בורא פרי הגפן ואם אין ברכת מזון הפסק למה מברכין על כוס זה בורא פרי הגפן והרי דין הוא שיהיה נפטר ביין שלפני הברכה הרי למדנו שאין ברכת המזון פוטרת אלא דבר של מזון עכ"ל ז"ל. והסכימו כל הגאונים ז"ל שאין לברך ברכה זו אם לא שתה מלא לוגמיו ואם ברך הוי ברכה לבטלה. אמרו ז"ל שאם אכלו שלשה בני אדם ורצו שני' לעמוד שהאחד מפסיק עד שמברכין בזמון ומשלים כל הברכ' ויוצא בה ואם רצה לחזור ולאכול עוד צריך נטילת ידים והמוציא וכן פסק הראב"ד ז"ל ובעל הלכ' גדולו' אמר שצריך להפסיק עד סוף ברכת הזן ואחר כך יחזור ויאכל ואינו צריך נטילת ידים ולא המוציא ויברך אחרי כן ברכת מזון לעצמו. ואפילו נמלך אחר כך שלא לאכול מאחר שהיתה כונתו בשעה שהפסיק לחזור ולאכול לא יצא בברכה זו שברכו חביריו. וכתב הרי"ף והריא"ף זצ"ל שהאחד מפסיק לשנים עד שיענה ברוך שאכלנו משלו וכו' שעד כאן הוא עיקר הזמון ואחר כך יחזור לאכול אבל שנים אין מפסיקין לאחד שעל כרחו צריך להמתין להם. שלשה שאכלו כאחת ויצא אחד מהם לחוץ קורין לו ומזמנין עליו והוא שישמע דברי המברך בבירור וכתב רבינו האי גאון ז"ל בשם רבואתא והוא שפתחו פתוח לשוק והוא יושב כנגדו וקורין לו ושומע קולן מזמנין עליו עד כאן לשונו. והוא אינו יוצא בברכה זו אבל ידי זמון יצא. ואם נשתהה שם עד גמר הברכה וכוין לבו לצאת יצא. ירושלמי שנים שאכלו דגן ואחד ירק מצטרפין. בעל ספר יראים כתב מי שאכל ולא שתה אינו חייב לברך מן התורה אלא מדרבנן והני מילי בשצריך ולא מצא אבל אם אינו צריך חייב. ומי שהוא חייב בברכת מזון מן התורה מוציא מי שהוא מחויב מדרבנן אבל מי שהוא מחויב מדרבנן אינו מוצא מי שהוא מחויב מן התורה. היה מיסב יושב ומברך. עומד יושב ומברך וכן הלכה אבל אם היה במקום סכנה או במקום שאין דעתו מיושבת מברך והולך ורוכב הרי הוא כמהלך וכן בתפלה:

תשובה תקלב

סדר ברכת מזון. ברכה ראשונה ברכת הזן משה תקנה כשירד המן ולכך יש אומרים שאין אומרים בה פותח את ידך רק חותמין ברוך אתה ה' הזן את הכל. וטעמא דמסתבר הוא כי איך נאמר פסוק שאמרו דוד עליו השלום לדברי משה רבינו עליו השלום. שנייה ברכת

הארץ ויהושע תקנו בשעה שנכנסו לארץ ובה אומרים בחנוכה ובפורים על הניסים שכח ולא אמר מחזירין אותו ויש אומרים הני מילי אם סיים כל הברכה אבל אם לא סיים כשיגיע להרחמן יאמר הרחמן הוא יעשה לנו נפלאות כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי פלוני וכו' ואחר כך משלים. ורב אחא והרי"ף ז"ל כתבו שאין צריך להחזירו אם בא להזכיר מזכיר בהודאה. שלישית בונה ירושלים ודוד ושלמה תקנוה וחותמין בונה ירושלים ואין אומרין בונה ברחמיו שהיא במשפט תפדה ואחריה עונין אמן כדי להפסיק בין ברכות התורה לזו שהיא מדרבנן. ואמרינן בגמרא רב פפא אומר צריכה הטוב והמטיב שתי מלכיות לבד מדידיה וכן המנהג המלך העולם הוא מלכות דידיה ואבינו מלכנו והמלך הטוב והמטיב וכל זה כדי להשלים המלכות שעברו בברכות הראשונות של משה רבינו עליו השלום ושל יהושע אבל בונה ירושלים אית ביה דידיה. והראב"ד ז"ל כתב טעם אחר משום דכלה תוספתא היא עשו בה הכר כדי שתראה שהיא תשלום לחסרון האחרות. ואמרו חז"ל כל מי שלא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה ברית ותורה לא יצא ידי חובתו וצריך להקדים ברית לתורה לפי שברית מילה קדמה לתורה ועוד שברית מילה נכרתו עליה שלש עשרה בריתות ועל התורה כולה לא נכרתו אלא שלשה בריתות ובשביל השנים נכנסו לארץ במילה כיון שנתנה לאברהם נתנה לו הארץ ובתורה כתיב למען תחיון ובאתם וירשתם את הארץ וגם צריך לומר חיים ומזון וכל מי שלא אמר בבונה ירושלים מלכות בית דוד וכו' לא יצא. ואלו שאומרין מלכותך ומלכות בית דוד טועים הם שאין בה אלא ומלכות בית דוד וכן פסק הרשב"א ז"ל והדין נותן שאם היה לו להזכיר מלכות שמים בבונה ירושלים למה הצריכו להשלים אותה בהטוב והמטיב. ויש אומרים שאף מלכינו רועינו אין לנו להזכיר לפי שאין מזכירין בה שום מלכות ויש מפרשים שברכת הזן יש בה בפתיחתה מלכות וברכת הארץ ובונה ירושלים אין בהם מלכות ומשלימין במלכיות דהטוב והמטיב. ולמה אין חותמין במלכות בבונה ירושלי' שהיא סוף הברכות של תורה דלאו אורח ארעא שיזכיר מלכות שמים אחר מלכות בית דוד אי נמי שלא לשנות מטבע הברכות לפי שהם סמוכות:

תשובה תקלג

וכשבאין בני אדם לסעוד הגדול שבכולן נוטל ידיו ותכף לנטילת ידים ברכת המוציא ונוטל הפת בשתי ידיו שבהן עשר אצבעות כנגד עשר תיבות שבברכת המוציא וכנגד עשר מצות התלויות בתבואה ואלו הן לא תחרוש לא תחסום שדך לא תזרע כלאים לקט שכחה פיאה תרומה מעשר ראשון מעשר שני מעשר עני. וכנגד עשר תיבות שבפסוק

מצמיח חציר לבהמה. וכ' הרא"ש ז"ל ונהגו כל ישראל שלא להאכיל בהמה חיה ועוף ולא גוי מחתיכה הנוגעת בחתיכת המוציא. וכתב הר"י הזקן ז"ל שכל דבר שפטור מן החלה פטור מברכת המוציא ומשלש ברכות ויש מתירין לאכול חוטי הבצק הנקראין בלשון משנה איטרין בלתי חלה אף על פי שבלילתן עבה מתחלה ואין מברכין עליהם לא המוציא ולא ברכת מזון שלא לשו אותן תחילה אלא לבשל לא לעשות מהם פת ולא דרך פת כלל וכל כיוצא בזה. ויש מחמירין בדבר אחר שלש אותן בתחלה עבה כדרך שעושין לפת כלומר ערוכה ומקוטפת כשאר עיסות. וכתבו הגאונים ז"ל כי כשאדם קובע סעודתו על כמה מאכלים שעושין מעסה בין שבלילתן עבה בין שבלילתן רכה אעפ"י שאין דרך קביעות בכך מברך המוציא ושלש ברכות אחר שהוא קובע עליהם. והר"י הזקן כתב שאין הקביעות מועיל בכל דבר אלא על הדברים שהם ראוים להיות מזון כגון פת הבאה בכסנין שהוא פת המתובל בתבלין. והרא"ש פירש פת הבאה בעבור כסיסה ולא לרעבון ותרגום של נקודים של אשת ירבעם כיסני. וכן הוא שהבשמים נראים שם נקודים נקודים ויש מפרשים שעושין מן העיסה ככיסין ומכניסין לתוכם שקדים ודבש ומיני מתיקה וכן פירש הרשב"א ז"ל וכל כיוצא באלו ודאי מועיל בהם הקביעות לפי שהם דברים הראוים למזון ומברכין עליהם המוציא וברכת מזון ודוקא כי קבע עליהן מעיקרא. הא לא קבע מברך מיני מזונות ואי לא אכיל אלא מעט מברך מעין שלש ואם אכל מהם כשיעור שאחרים קובעין עליו סעודה אעפ"י שלא בירך לפניו המוציא מברך לבסוף שלשה ברכות וכן נמי פסק הרשב"א ז"ל והר"מ במז"ל כתב שכל הדברים האלו אם אחרים קובעין עליהם אעפ"י שהוא אינו קובע חייב לברך ואם אין אחרים קובעין אעפ"י שהוא קבע אינו מברך שבכל אלו הדברים הולכין אחר הרוב. דברים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה אינן טעונין ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם שלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה טעונין ברכה לפניהם ולאחריהם [אבל לא לאחריהם] לאחר סעודה טעונין ברכה [לפניהם] ולאחריהם בשמועה מפרשים הגאונים ז"ל כמה פירושים אמנם הנכון מה שפירש הר' יצחק וזה פירושו ז"ל. דברים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה כגון בשר וביצים ודגים ובשר מליח וגבינה שאין דרך לאכלם אלא בשעת סעודה כמו שדרך לאכול פירות וכיוצא בהן שנאכלים שלא בשעת סעודה וכן דרך דייסא וחביץ קדירה ושאר מיני קדירה וכיון שבאין להשביע מעיקרי הסעודה הם ואף על פי שאוכלם בלא פת בין שבאו בתוך הסעודה בין שבאו לאחר הסעודה אינו מברך לא לפניהם ולא לאחריהם שברכת הלחם שברך תחלה פוטרתן וברכת מזון באחרונה שיברך גם כן פוטרתן וכן נמי דעת הרשב"א ז"ל. ועוד הוסיף בדין זה פת הבאה בכסנין וכל הדומין

להן וכל דיניהן אם באו בתוך הסעודה פטור בין לפניהם בין לאחריהם ואם באו לאחר הסעודה דהיינו לאחר סלוק הטבלא טעונין ברכה לפניהם ולאחריהם. אבל דברים שאין באים מחמת סעודה כגון פירות בין יבשים בין רכים טעונין ברכה בין לפניהם בין לאחריהם ואם לפת בהם את הפת פטורין וזה שאמרנו שטעון ברכה לפניהם ולאחריהם הני מילי שבאו אחר הסעודה כלומר אחר שסיימו כל סעודתן מפני שאין אותם דברים נטפלים עם המאכל כלל אעפ"י שעדיין לא ברכו ברכת מזון צריך לברך ברכה הראויה להם בתחלה ובסוף ואם באו בתוך הסעודה ועדיין הפת קיימת מברך עליהם [לפניהם] ואינו מברך לאחריהם שברכת המזון פוטרת אותם וכן נמי פסק הרשב"א ז"ל וכתב הר"י הזקן ז"ל כי מה שאמרו חכמים ז"ל דברים הבאים לאחר הסעודה טעון ברכה בין לפניהם בין לאחריהם זהו בימי חכמי התלמוד שהיה מנהגם לעקור השלחן קודם ברכת מזון ועל כן אמר שאינם מצטרפין כלל עם מה שאכל אלא נראה כסעודה בפני עצמה ועל כן צריך לברך עליו תחלה וסוף אבל בזמן הזה שאינו כן אעפ"י שסיים לאכול כל זמן שלא ברך ברכת מזון אינו נקרא לאחר הסעודה אלא דנין הדבר כמו בתוך הסעודה וטעונה ברכה לפניהם ולא לאחריהם וכן צריך לפרש בכל מקום שנמצא בתלמוד לאחר המזון אין הדין נוהג אלא בימי חכמי התלמוד אבל עכשיו יש דין כמו בתוך הסעודה כן כתבו בתוספות וכן נמי דעת הרשב"א ז"ל השותה מים בתוך סעודתו על כל פעם ופעם מברך שהכל ובורא נפשות לפי שאין קבע למים לפטור כל שתיותיו בפעם ראשונה כמו ליין ששותין אותו להנאה ולתאות נפש אפילו בלא צמא לפיכך הדין נותן לפטור כל השתיות בפעם ראשונה אבל המים שנמלך עליהם בכל פעם ולא ישתה מים אלא בהכרח גדול ודעתו שלא ישתה עוד מהם אם יוכל לעמוד על עצמו על כן צריך לברך בכל פעם ופעם. עד כאן לשונו ז"ל:

תשובה תקלד

וטעם למה מברכין על נטילת ידים. כתבו מקצת הגאונים שלשון נטילה תקנו על שם הכלי שנקרא אנטל והוא מחזיק רביעית כמו שאמרו ז"ל אנפק אנבג. אנטל הוא רביעית של תורה וזה השיעור צריך לנטילת ידים וכתב רבינו האי גאון בתשובת שאלה כי לשון נטילת ידים על שצריך להגביה ידיו למעלה אחר הרחיצה והוא מלשון וינטלם וינשאם וצריך לברך על נטילת ידים ואם טבל ידיו בנהר או במקוה יש אומרים שצריך לברך על שטיפת ידים ויש אומרים על רחיצת ידים ויש אומרים על נקיון כפים ויש אומרים על טבילת ידים. והרשב"א ז"ל כ' ורבותי הורו שמברכין על נטילת ידים אף על פי שאין

כאן נטילה יש בכלל טבילה נטילה כמו שבכלל מאתים מנה והרי זה כמטביל מפני שנצטוה על הנטילה ועל המברך וכן פסקו הגאונים עד כאן לשונו. אסור לשכשך ידיו בכלי המחובר לקרקע דהוי להו מים שאובין והיינו כעין אריתא דדלאי והרי"ף אוסר אפילו בכלי שאינו מחובר ובעל הלכות גדולות ורש"י ורב אחא והרמב"ן ז"ל מתירין לשכשך תוך כלי שאינו מחובר לקרקע וכן פסק הרשב"א ז"ל:

תשובה תקלה

הדברים שאין אדם צריך ליגע בהם בשחרית עד שירחץ אלו הן יד לעין יד לחוטם ולפה ולאוזן ולחסודה ולגבית פירוש לחסודה רברבא דכוסלתא ולגבית פירוש של שכר לפי שמתחמץ יד מסמא יד מחרשת יד מעלה פוליפוס פירוש ריח הפה וכולהו מפני רוח רעה השורה על הידים והדברים הצריכין נטילה אחריהן הן תשעה היוצא מבית המרחץ והנוטל צפרניו החולץ מנעליו או נועלם הנוגע ברגליו פירוש כשהרגל יחף וחולץ אותו לאלתר החופף בראשו היוצא מבית הכסא ומי שנוגע במת ומי שנוגע באמתו ומי שמפלא כליו. ואמרו ז"ל מי שעשה אחת מכל אלו ולא נטל את ידיו אם תלמיד חכם הוא תלמודו משתכח ואם בור הוא יוצא מדעתו. והך רחיצה אינה צריכות שיעור ולא כח אדם ואינו מברך עליה שאינה אלא משום נקיות והרי"ף ז"ל כתב מיהו אמרינן בברכות מי שאין לו מים שוטף ידיו בעפר או בקיסם והני מילי בנטילה שלא לצורך אכילה כגון הנך דברי' אבל לענין אכילת פת שמברכין עליו המוציא בכל מקום צריך נטילת ידים ואפילו אינם מלוכלכות ולא טמאות וכן כל שטיבולו במשקה וכן לקריאת שמע וכן לתפילה והר' יונה כתב לדברים הצריכין נטילת ידים סימן ושבולת מים שטפתני' שמע טיבולו במשקה פת תפלה נטילת ידים. ומי שהוא במדבר או בסכנה אוכל ושותה בלא רחיצה עבר אונסו וסכנתו ירחץ מיד וכן מפורש בירושלמי במחנה פטורין מנטילת ידים מפני טרדם וחייבין בסוף מפני הסכנה והרבה מנהגים ודיני' ראינו ושמענו בנטילת ידים זה אומר בכה וזה אומר בכה ולא ראי זה כראי זה אף על פי שכולם דברי אלדים חיים הם והמנהג לעשות כדברי רבינו תם והרשב"א ז"ל. כתב ר"ת ז"ל שאין צריך לברך כלל על נטילת ידים אלא בבקר ובעת האכילה או לדבר שטיבולו במשקה וכיון דסגי ליה בדברים אחרים בכל מידי דמנקי. ואני ראיתי הרבה גדולים נוהגין כן וכן נמי כתב הרשב"א וזה לשונו בתשובת שאלה מקובל אני ממורי הרמב"ן ז"ל שאין מברכין אלא בשחר ובעת אכילה ומה שטבולו במשקה וכן אנו נוהגין על פי מורינו ונראין דבריו ז"ל לט אדם ידיו במפה [לפת] או כל דבר שטבולו במשקה ואין צריך לנטילה אחרת והרשב"א כתב שלא

הצריכו לאכול במפה אלא לאוכלי תרומה שהם זריזין חזקה נשמרין הם מלגע עד כאן לשונו. והראב"ד כתב דמכל מקום אם יש שם מים אומרין לו רחץ וטהר והוציא עצמך מן הספק. והר' מנחם בר' שלמה ז"ל כתב ומיהו איכא מאן דאמר דמי שנוטל ידיו עד סוף פסת היד אינו צריך להגביה ידיו שאפי' יצאו ראשונים על הזרוע שיש לחוש שמא חזרו על היד מכל מקום לאו מקום טומאה הוא שלא גזרו בהם טומאה אלא עד סוף פסת היד עכ"ל ורביעית שאמרו לידים מפני שעשו אותן כטמאות. והרביעית הלכה למשה מסיני שהוא מקוה טהורה להטביל בו מחטין וצנורות אלא שבטלוהו כדאיתא בנזיר וכיון שעשו אותן כטמאות תקנו להו רביעית שהוא כמקוה קטן אי נמי שיערו חכמים שאין הידים מודחות יפה מן הלכלוך אלא ברביעית ואם תאמר אם בשביל כך רביעית נוטלין לאחד גם לשנים היאך שנים נוטלין ברביעית והלא רביעית צריך לאחד שהרי אמר מוסיפין על השנים ואין מוסיפין על הראשונים כלומר צריך להוסיף על השנים עד שיהא רביעית לכל אחד ואחד בין הראשונים והשניים אבל בראשונים אין צריך להוסיף כדי שיהא רביעית לכל אחד בתחלה אבל ודאי די להם לראשונים ברביעית לעורר הלכלוך מידיהם במקצת והרביעית עולה לשניהם הואיל ושניהם רוחצים בבת אחת ואחר יבוא הרביעית השני על השאר וידיח המים המטושטשות מידיהם מכל מקום צריך שיהא בהם רביעית בבת אחת מהטעם הראשון כדי שיהא כמקוה טהרה ושני הטעמים צריכין זה לזה. ורביעית שאמרו ז"ל בנטילת ידים דוקא (במים) [במקום] שאין שם מים מרובים. אבל מקום שיש מים מרובים הא אמר רב חסדא אנא משאי מלא חפנאי מים ויהבו לי מלא חפני טיבותא הילכך בעינן טפי. ועוד כי אי אפשר לנטילת ידים בלא שפשוף מפני הזיעה ומפני הצואה שעל גבי ידיו וכשהוא משפשף אינו יכול ליזהר שלא יגע חוץ למקום המים והרי הוא צריך ליטול לכתחלה הילכך בעינן טפי מרביעית שהרי מהשפשוף ואילך בעינן רביעית וכל הדברים שנוהגים באחרונים נוהגים באמצעיים שבין גבינה לתבשיל של בשר בין להקל בין להחמיר חוץ משפשוף בגופו ובכותל או בהסח דעת שפוסלין באמצעיים ואינן פוסלין באחרונים מפני שעדיין רוצה לאכול וידיו צריכות שימור וחוץ מניגוב הידים שאף האמצעי' צריכין נגוב בראשונים וחוץ משאר משקין שאינן כשרין לאמצעי' מפני שהם שמנים וצחים ואינן מנקין את השומן ואת המאכל ושוין לאלו ולאלו לענין ברכה שהרי חובה הם ולא יהי' אלא מצוה שהרי טעונים ברכה שאינו רשאי לאכול עד שיטול כדין מים ראשונים ומברך על רחיצת ידים כדין מים אחרונים עד כאן לשון הראב"ד ז"ל. והר"מ מקוצי ז"ל כתב בצרפת לא נהגו במים אחרוני' דאין נחשבות ידים מזוהמות להיות פסול לברכה כיון שאין מלח

סדומית מצוי בינינו עכ"ל. ובהלכות הר"ש ז"ל מים אחרונים חובה ואין טעונין ברכה ופירש הגאון ז"ל ודוקא בשלא היו ידיו מזוהמות בלא מאכל לח הוא דאינו מברך כגון שאכל פת חרבה או בפירות ולא רחץ כי אם משום מלח סדומית הא היו מזוהמות אסור לו לברך בכל מקום עד שירחוץ ולפיכך חייב לברך. אבל לדברי כל הגאונים והפוסקים ז"ל לאמצעי' בין גבנה לתבשיל הבשר מברך על רחיצת ידים ע"כ:

תשובה תקלו

מענין המילה כתב בעל התרומה ז"ל שנים מוהלין בשבת אחד מל ואחד פורע אין שום איסור בראשון על החבורה כיון שהשני גומר המצוה כדאמר רב פפא אנא עבדית פלגא דמצוה ואתון עבדי אידך פלגא אחרינא. ומה שנהגו למול בבית הכנסת משום דכתיב ויכרתו ברית לפני ה' ואין ברית אלא מילה ואם חל להיות יום המילה באחד מהארבעה צומות כתב הרי"ף כל תענית שאין היולדת שותה בו אין מברכין על היין לפי שצריך לטעום ואם אינו טועם מוציא שם שמים לבטלה ובתשובה כתב כשתבוא המילה ביום הכפורים לא יברך המוהל על הכוס מפני שמוצא שם שמים לבטלה הלא תראה כשיבוא תשעה באב במוצאי שבת שאין מבדילין על הכוס ומי שיעשה זולת זה חוטא עכ"ל. וכן נמי כתב רבינו חנוך הספרדי גאון ז"ל בתשובה שאין מברכין על הכוס ביום הכפורים ושאלו לו משאר תעניות והשיב כך ראינו כל תענית שאין היולדת שותה בו אין מברכין על הכוס בורא פרי הגפן מפני דצריך לטעום ואם אינו טועם נמצא שמוציא שם שמי' לבטלה עכ"ל. וכן נמי כתב הרמב"ן ז"ל בתשובת שאלה וזה לשון התשובה אין הברכה טעונה כוס ומי שבירך בורא פרי הגפן בימים אלו בירך לבטלה מפני שלא שתה הוא ולא זולתו ממי שיבין הברכה. ולפיכך אין מביאין כוס כלל באלו השני ימים רוצה לומר יום הכפורים ותשעה באב לא בזולתם מימי התעניות וכתבו הגאונים שמברכין על הכוס ומניחין אותו עד מוצאי היום ושותה אותו אם התינוק אמנם הרב בעל העטור ז"ל חלק על זה מכמה טעמים האחד שאם יניחהו שמא ישפך וברך לבטלה ועוד שאין להפסיק כל כך בין הברכה והטעימה וכשיטעום צריך ברכה אחרת ונמצא שהברכה הראשונה היתה ברכה שאינה צריכה ועבר על לא תשא לפיכך בתשעה באב ויום הכפורים שהם תעניות חמורים אין מברכין על הכוס כלל אלא מברכין אשר קדש בלתי כוס וכן נמי כתב בעל האשכול בשם הרי"ף ז"ל ובשאר תעניות שאינם חמורין כל כך מברך על הכוס ושותה אותו אם התינוק ואם היא בתענית אעפ"י שאינה צריכה דעוברות ומניקו' אין מתענות אלא ברצונם ומטעימין לתינוק שלא הגיע לחינוך ולא גזרינן דילמא אתו למסרך

אלא ביום הכפורים ותשעה באב בלבד. ומשאמר הכתוב בן שמונת ימים ימול לא פחות ולא יותר לפי שברית שבת קדמה לברית מילה ואין שמונה ימים בלא שבת בנתים ונאמר בשבת ברית ובמילה ברית וכן תמצא במילה חצי השם יה וכן מ"ה עולה למנין השם שלם וכן יהיה מ"ה אד"ם וכן תמצא במילה אלדים עם שם אחד דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה וכולי וזאת הברית היא חותמו של הקדוש ברוך הוא שבו חתם השמים והארץ כמו שכתוב בספר יצירה שחתם רום בי"ה ותחתונים בו"ה. וזהו שאמר הכתוב ישמחו השמים ותגל הארץ והמשכיל יבין. ועוד אמרו שבזכות המילה גזר הקדוש ברוך הוא ים סוף לישראל דכתיב לגוזר ים סוף לגזרים אל תקרי לגזרים אלא לגזורים:

תשובה תקלז

דין נדרים ושבועות. תקיעת כף יש מחמירין לומר שאין מתירין אותה ואין נשאלין עליה ויש אומרים שאין להחמיר בה יותר מבשבועה. כל נדר שהותר מקצתו הותר כולו והוא הדין בשבועה לפיכך אם ראובן חייב לשמעון מנה בשבועה לזמן ידוע ובאותו זמן בא ראובן לשמעון ובקש ממנו שיאריך לו הפרעון עד זמן אחר לא יהא ראובן חייב עוד באותה שבועה וכן הורו רבותינו ז"ל. מי שנשבע לשאת אשה או נדר לקנות בית או שיצא בשיירא או יפרוש בים אין מחייבין אותו לישא אשה וכן כלם עד שימצא דבר הגון לו. נדרי אונסין ונדרי שגגות ונדרי הבאי ונדרי זריזין והוא הדין לשבועות. נדרי אונסין כגון שהדירו חבירו לאכול אצלו וחלה ונדרי שגגות כגון קונם ככר זה עלי אם אכלתי היום ושכח שאכל ושתה והוא הדין לנדרי טעות כגון נדר שלא ישא פלונית שהיא כעורה ונמצאת משכלת קצרה ונמצאת ארוכה ונדרי הבאי דבר שאינו יכול להתקיים כגון קונם ככר זה עלי ואם לא ראיתי גמל פורח באויר ונדרי זריזין כגון מוכר חפץ לחברו ושאמר הקונה קונם ככר זה עלי אם אני מוסיף לך על הסלע כלום המוכר אומר קונם שאיני פוחת לך כלום שניהם פטורין. וארבעה מיני נדרים אלו או שבועות מותרין אבל שבועת הבאי אסור. ועוד יש חילוק בין נדר לשבועה שהמתפיס בנדר נדר והמתפיס בשבועה אינה שבועה. ונדר חל על נדר ושבועה אינה חלה על שבועה נדרים חלים על דבר מצוה ועל דבר הרשות ושבועה אינה חלה אלא על דבר הרשות. אמר קונם שלא אשב בסוכה אינו יושב עד שמתירין לו ושבועה אינה חלה ולוקה ומקיים את המצוה נדרים אינם חלים על דבר שאין בו ממש כגון קונם שינה עלי אבל שבועה חלה אם אמר בשבועה שלא אישן וכן כל כיוצא בזה. הנודר מן הבשר רצונו לומר שלא יאכל בשר מותר בתבשיל שיש בו בשר והוא הדין ליין אבל אמר בשר זה או יין זה אסור שאם

נתערב במינו אפילו בשלא נותן טעם והזהר בעיקר זה הגדול בנדרים הלך אחר לשון בני אדם שבאותו מקום ובאותו לשון ובאותו זמן. ואסור להתיר שבועה למשחק בקוביא ואפי' עברה כבר זמן השבועה וכן נמי כתב הרמב"ן ז"ל אבל אם התירו נתרת לגמרי וראי' לדבר מדר' יודין שהשיב בירושלמי ברוך שבחר בהם ובדבריהם על ההוא דאתא לקמיה שהתיר לו שבועה שנשבע שלא ירויח אמר לי' בני אדם נשבע בזה אמרו ליה לקתוסתיה רוצה לומר בקוביא וענה לו ברוך שבחר בהם ובדבריהם וכולי שאמרו וצריך לפרוט את הנדר ולא ענה לו שאם התירה לו שאינה מותרת עד כאן לשון הרמב"ן ז"ל. מיהו בתוספות כתבו בשם ר' שמואל מאיברא שאם ידוע שלא יזהר בכך מוטב שנתיר לו ואל יעבור. מי שנדר לקיים מצוה ובודאי יעבור טוב להתיר לו דהוה ליה כמו לדבר מצוה שמתירין לו אפילו נדרים שאין להם התרה. ומעשה בבחור אחד שנדר להיות בישיבה ללמוד שנה אחת ולא יכול לקיים נדרו ויצא והתירו לו ואעפ"י שהיה לדבר מצוה עד כאן בתוספות. ואסור להתיר הנדר או השבועה קודם שיחולו עד שיקבלם עליו ואחר כך יתירו לו כתב הר"מ במז"ל ואמר מי שהתנה קודם שידור ואמר כל נדר שאדור מכאן ועד זמן כך הריני חוזר בהם ומבטלן מעתה וכיוצא בדברי' אלו ואחר כך נדר אם זוכר התנאי בשעת הנדר הרי נדרו קיים שהרי בטל התנאי בנדר זה. ואם לא זכר התנאי אלא אחר שנדר אף על פי שבטלו הרי הנדר בטל ואעפ"י שלא הוציא עתה החזרה בפיו כבר הקדי' חזרה לנדר ויש מחמירין ואומ' והוא שיזכור התנאי לאחר שנדר בתוך כדי דבור. ובנדרים שאדם נודר לחבירו לא יועיל בטול זה כלל דעל דעת חברו נדר וכן בשבועה שמשביעין הקהל אינו מועיל עד כאן לשון הרי"ף ז"ל:

תשובה תקלח

א מספר המלואים שחבר ר' יוסף האיזובי ז"ל.

ב דע שענין ציצית הוא ענין הבטה מלשון מציץ מן החרכים ר"ל שיביט האדם אחריתו ויביט לארץ ולכן צוה הכתוב על כנפי בגדיהם לפי שהכנף למטה מן הבגדים וארבע כנפות כנגד ארבע רוחות ר"ל שלא יוכל להסתתר מיום הדין באחד מארבע פנות. פתיל זה יצר הרע שהוא פתלתול ועקש ומסית האדם. ואחז"ל יצר הרע בתחלה נעשה כחוט של עכביש וגומר ואמר תכלת שיבין ויכיר תכליתו. שמונה חוטין כנגד שמונה עשריות חיי האדם דכתיב ואם בגבורות שמונים שנה חמשה קשרי' כנגד חמשה חושים והם ראיה ושמיעה וטעם וריח ומישוש ונפסדין בתכליתו מן העולם:

תשובה תקלט

א שאלת אדוננו שרירא גאון לתחיה. אם יכול אדם לזכות אביו או בנו או קרובו או חברו כגון שיש חובות על אותו הנפטר ופורע לבעלי חובות או שנתן צדקה כדי שיזכה אביו או בנו לחיי העולם הבא מועיל למת כלום אם לאו ואם זה שנותן החי מממון המת מועיל או בין כך ובין כך אינו מועיל יודיענו אדוננו להיכן דעתו נוטה באלו הדברים:

ב תשובה כך אנו רואים כי פריעת חובות שעל המת מועיל ודאי למת כי החוב עליו הוא ויש לו להקב"ה להשתלם כנגדו ממה שיש לו ולתתו לבעל החוב כי התשלומין שיש לו לאדם על יוצרו שני פנים הן אחד מתן שכרו של מעשיו הטובים שעשה בחייו והמצות ואחד מהם משהביא עליו הקדוש ברוך הוא מן הצער והמכאובות בעולם הזה שלא בתורת פורענות אם גדול הוא ואם קטן יש לו עליו תשלומין ומתן שכרן שעל הזכיות הוא הנאות מזיו השכינה שבאות לו דרך כבוד ויקר ומעלה וגדולה שעושין לו לפי מעשיו ומשבחין ומקלסין אותו על זכיות ותשלומין שעל הצער ומכאובות הנאות בלבד שאין בהם כבוד ולא שבח ולא מעלה לפי שאינן על מעשה שעשהו ברצונו ולא טרח שנשא ונתן לעשות רצון יוצרו אלא דברים שנעשו בו על כרחו אם גדול אם קטן מאל התשלומין ראוי להשתלם חובות שעליו ולתת לבעלי חובות במאזני אמת כשיעור מה שיש להם עליו וכן אם הצר הוא לאחרי' בחייו ולא יכלו להשתלם עליו ראויין הם להשתלם מה שראוי להם מהתשלומין האלו שפירשנום על כן בזמן שיש עליו חוב או גזל או עשק או כחש בעמיתו או בפקדון או בתשומת יד הרי שיש עליו שני דברים אחד מהם שעור החוב שיש עליו לגזול ולעשוק ואחד מהם פרעונות שחייב לשמים כי עבר על המצות החוב שעליו לגזול ולעשוק יכולין בניו ואחיו וקרובין ורעיו לשלמהו אחריו ולא ישאר עליו כלום לפי שהגזול והעשוק ובעלי החוב כבר נשתלמו מה שיש להם ואין להם כלום. אבל פרעונות שחייב למקום כי עבר על המצוה הרי היא כשאר עבירות ואין ביד אנוש להקל אותה ממנו בודאי אבל אם יש צדיק אחד מבקש עליו רחמים בין בנתינת צדקה לעניים אפשר שהקב"ה מיקל ממנו בזכות בעל הזכות ואין אנו נוטלין העניים אצלו לבקש עליו רחמים ונהנים אם יש בהם מי שבידו זכיות שראוי לישא פניו ולהקל מזה אפשר שמועיל לו אבל לא מוחזק שמועילין לו אלא יהי רצון מלפני הקדוש ברוך הוא שישמע להן ואם לאו אין שומע להן אעפ"י שהם בעלי זכיות אבל חובות שנותנין לבעליהן בודאי נפטר מהם ממה שיש לבעלי החוב ולזכותו למתן שכר אין ביד אדם כל עיקר ואין מעלתו וגדולתו והנאתו מזיו השכינה אלא לפי מעשיו ואפילו כל צדיקי עולם בקשו עליו רחמים וכל צדקות נעשו לזכותו אין מועילין לו בזאת זהו דעתנו

בדבר זה לפי מה שהוא נוטה ומה' נשאלה הפקת רצון לנו ולכם ולכל ישראל. ומה שנהגו למקצת מקומות לזכור המתים מצאנו סמך בירושלמי כשם שהחץ יורה הקשת כך מעלים צדיקים מדינה של גיהנם כאומרם זצ"ל לכך נוהגין לזכור אותם בבית הכנסת ויש נותנין טעם אחר דכתיב כפר לעמך ישראל אשר פדית אלו המתים שנפדים בממון החיים ומכאן סמך להזכרתם. וגרסינן בספרי כשהוא אומר אשר פדית מלמד שכפרה זו מכפרת על יוצאי מצרים ובפסיקתא גרסינן גדולה צדקה שמוציאה מגיהנם שנ' כפר לעמך ישראל יכול כיון שמת אדם אין לו תקנה בצדקה תלמוד לומר כפר מלמד שזורקין אותו מדינה של גיהנם. המקום ברחמיו יצילנו ממנה ויתן לנו חלק לחיי העולם הבא אמן ואמן:

תשובה תקמ

א עוד שאלת כשאנו מברכין בכל בקר ובקר על התורה למה אין אנו מברכין לאחריה:

ב תשובה קריאת התורה מצוה היא ואין מברכין על המצות לאחריהם וכמו ששנינו בפרק בא סימן כל הטעון ברכה לאחריו טעון ברכה לפניו ויש טעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה לאחריו לאיתוי מאי לאיתוי מצות ואפילו לבני מערבא דמברכי לבתר דמסלקי תפליהו אשר קדשנו במצותיו וצונו לשמור חקיו היינו תפילין וכל הדומה להם שיש להן גמר לעשייתן כגון תפילין שאין מצותן בלילה ועליהם כתיב ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה ימים ולא לילות מערבאי סברי דבחוקת תפילין הכתוב מדבר אבל קריאת התורה שאין גמר למצותה לכולי עלמא אין מברכין לאחריה. ואל תקשה עלי מברכת התורה בשני וחמישי בשבת בבית הכנסת שמברכין לפניה ולאחריה דהתם תקנת משה ועזרא ועל התקנות מברכין לפניהם ולאחריהם כדמברכינן בהלל ומקרא מגלה. ומה שאמרתי שאין מברכין על המצות לאחריהם איני מסתפק שתקשה לי מכסוי הדם שלאחר שחיטה דכיסוי הדם מצוה בפני עצמה היא מן התורה דכתיב ושפך את דמו וכסהו בעפר וברכת המזון שלאחר סעודה דכתיב ואכלת ושבעת וברכת את ה':

ג ברוך רחמנא דסייען ברוך נותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה.